

***ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ ТА
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ***

**МАТЕРІАЛИ VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

***Актуальні питання сучасного
соціогуманітарного знання***

Харків 2021

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ БІОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**Кафедра ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування»
та соціального захисту**

присвячено 25- річчю кафедри

**МАТЕРІАЛИ VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ**

**Актуальні питання сучасного
соціогуманітарного знання**

18 листопада 2021 року

м. Харків 2021

**«Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання»:
Матеріали VII Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної
конференції студентів і молодих вчених. За загальною редакцією д.е.н, канд.
філос. н., професора Моїсєєвої Н.І.– Харків, 18.11.2021. – ДБТУ, 2021. – 185с.**

**Рекомендовано до друку рішенням засідання кафедри ЮНЕСКО
«Філософія людського спілкування» та соціального захисту
Протокол № 2 від 21.10.2021 р.**

**У збірнику представлені матеріали VII Всеукраїнської
міждисциплінарної науково-практичної конференції студентів і молодих
вчених «Актуальні питання сучасного соціогуманітарного знання».
Пропоноване видання містить широкий спектр питань гуманітарного
спрямування, а саме: філософські проблеми сучасності; комунікація як
складова професійної компетенції майбутнього фахівця, гендерний
компонент в освітній системі України, актуальні проблеми сучасної
психології та педагогіки, гуманітаризація освіти технічних ЗВО, історичні
та політологічні знання в системі підготовки технічної еліти, знання
іноземної мови як фактор конкурентоспроможності в сучасному світі,
питання національно-духовного виховання сучасної молоді, інноваційні
технології в навчально-виховному процесі технічного ЗВО,
соціокультурний вектор в системі студентського самоврядування.**

**Видання адресоване студентам, аспірантам, магістрантам, а також
широкому колу читачів, які цікавляться вказаною проблематикою.**

**Тексти подаються в авторській редакції. За достовірність фактів,
посилань, приміток, коментарів відповідає автор (автори) публікації**

**ДБТУ
2021 р.**

Алексієнко В.

ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ»

Наукові керівники: викладач вищої кваліфікаційної категорії,

викладач-методист Ткаченко В.М.

викладач вищої кваліфікаційної категорії

Козуб К.І.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ-ТЕХНОЛОГІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Розвиток комунікативної компетентності є необхідною складовою мовної професійно орієнтованої підготовки студентів фахового коледжу і необхідною умовою формування мовної особистості, яка буде здатна до ефективної міжособистісної та професійної взаємодії.

Під час навчання студентів закладів фахової передвищої освіти обов'язково необхідно враховувати взаємозв'язок між теоретичним навчанням та формуванням практичних умінь, реалізуючи принципи науковості, систематичності і послідовності під керівництвом педагога, який покликаний допомогти здобувачу освіти створити сприятливу базу для комунікації.

Розвиток комунікативної компетентності фахівця – це формування відповідних знань та умінь, які будуть позитивно впливати на його взаємодію з іншими суб'єктами спілкування і допоможе йому виконувати завдання професійної діяльності під час комунікації на міжособистісній основі. Комунікативна компетенція майбутнього інженерів-технологів харчової промисловості ґрунтується на знаннях правил і норм організації спілкування вербальними та невербальними засобами української мови і чуттєвому досвіді, що дають можливість розбиратися у ситуаціях професійної комунікації, бути здатним осмислювати мотиви, інтенції, стратегії поведінки людини.

Успіх взаєморозуміння у професійному спілкуванні значною мірою залежить від того, на скільки сформовані у студентів комунікативно-мовленнєві здібності, саме тому дуже важливим є наближення їх під час занять з української мови (за професійним спілкуванням) до реальних умов, за яких буде відбуватися процес комунікації під час професійної діяльності, бо в працівника харчової промисловості спілкування є провідним у вирішенні різноманітних завдань і від вміння володіння ним залежить вирішення важливих робочих ситуацій з колегами та успіх професійної діяльності. Наприклад, студенти беруть участь у ділових та сюжетно-рольових іграх, де мають змогу «приміряти» на себе професійні ролі інженерів-технологів харчової промисловості. В таких іграх ролі розподіляються, студенти виконують індивідуальні завдання зі збору інформації, аналізу різних аспектів проблеми, підготовки повідомлення. Під час таких вправ здобувачі освіти набувають вмінь ділового спілкування, навчаються досягати згоди, висловлювати свої думки стосовно прийняття певних рішень, користуватися відповідними мовленнєвими формами і лексичними одиницями. Основою таких ігор є дослідження реальної події, дій героїв, прийняття певного рішення та відповідальності з позиції особи, яка приймає рішення.

До сукупності комунікативних знань та вмінь, які формують комунікативну компетентність спеціаліста, можна віднести наступні: - розуміння канонів комунікації (повсякденної, професійної, святкової і т.д.); - знання невербальної мови комунікації; - уміння встановлювати контакт з людьми з урахуванням їх різних характеристик (вікових, статевих, статусних тощо); - володіння на високому рівні мовленнєвими прийомами, які допомагають під час спілкування вільно передавати і сприймати інформацію; - здатність вести себе еквівалентно ситуації та враховувати її специфіку для здобутку особистих цілей спілкування; - уміння адекватно оцінити співрозмовника як особистість, як можливого партнера або конкурента й вибрати особисту мовленнєво-комунікативну стратегію залежно від данної оцінки; - розуміння способів впливу на співбесідника таким чином, щоб повернути його на свою сторону, спонукати підтримати; - спроможність нав'язати у співбесідника добре ставлення до себе. Вищевказані характеристики є важливими складовими комунікативної компетентності фахівців будь якої галузі, зокрема і інженерів-технологів харчової промисловості.

Отже, комунікативна компетентність є важливою складовою професійної підготовки. Саме тому спеціалісту – під час будь-якого етапу професійного становлення – важливо постійно піклуватися про комунікативний розвиток своєї особистості, бо це впливатиме на набуття нею соціальної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Життєві компетенції особистості. Практично зорієнтований посібник. – Донецьк: Каштан, 2007.
2. Пентилюк М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості у євроінтеграційному контексті / М.Пентилюк // Українська мова та література в школі. – 2010. - № 2. – С.2-8.
3. Коваль Г.К. Методика навчання української мови. - Тернопіль: Астон, 2008. – 232 с.

*Ананьєва М.
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – к.т.н., доцент Гайдусь А.Ю.*

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Фактори, які ініціюють розвиток професійної компетентності, можуть бути умовно представлені трьома групами: змінами провідної діяльності, соціальної ситуації розвитку і суб'єктністю людини. Виділення детермінант розвитку професійної компетентності засноване на прийнятому в роботі визначенні, а також поданні про структурні компоненти досліджуваного феномена. Слід зазначити, що такий розподіл носить умовний характер, так як представлені компоненти є складовими частинами цілісної структури, відповідно, і детермінанти теж взаємопов'язані між собою. До групи факторів зміни провідної

діяльності входять наступні - зміна провідної діяльності, зміна способу виконання діяльності, зокрема його вдосконалення. Дані фактори мають найбільший вплив на розвиток діяльнісного компонента професійної компетентності. У процесі професійного становлення зміна провідної діяльності відбувається на стадіях оптації, професійної підготовки і професійної адаптації. Разом з тим, слід зазначити, що в міру професійного становлення педагога цей фактор втрачає своє визначальне значення. Безсумнівно, що психічний розвиток в зрілому віці відбувається в рамках однієї і тієї ж діяльності. Тому наступним фактором є зміна способів виконання діяльності в рамках однієї і тієї ж професійної діяльності. На стадії первинної професіоналізації спосіб виконання діяльності носить нормативно-схвалюваний характер, а на стадії вторинної професіоналізації або майстерності - індивідуально-творчий, що дозволяє зробити висновок про те, що якісні зміни в розвитку професійної компетентності відбуваються зі збільшенням стажу роботи. Удосконалення способів виконання професійної діяльності (впровадження нових освітніх програм, технологій і т.п.) також призводить до розвитку професійної компетентності. Друга група факторів представлена змінами соціальної ситуації розвитку: зміна соціально-економічної ситуації, умови освітнього середовища, обставини в реалізації професійних планів, випадкові події і т.д. До цієї групи входять чинники, які надають найбільший вплив на розвиток, перш за все, соціально-комунікативного компонента професійної компетентності педагога. Зміна соціальної ситуації розвитку сприяє розвитку професійної компетентності, так як «змушує» людини до зміни звичних для нього способів поведінки і мотивує пошук нових можливостей для реалізації в професії. Найвиразніше це проявляється на стадії професійної підготовки і професійної адаптації. Наступним фактором, що входять в дану групу, є зміна соціально-економічних умов життєдіяльності. Це і зміни в роботі освітнього закладу, скорочення робочих місць, зміни в оплаті праці та ін. Сучасні соціально-економічні умови можна вважати надзвичайними і «експериментальними».

Перетворення, що відбуваються в даний час в системі освіти, висувають нові вимоги до рівня професіоналізму педагога. В умовах, що склалися конкурентоспроможними будуть ті педагоги, у яких відбувається розвиток професійної компетентності згідно інноваційних перетворень. Фактором розвитку професійної компетентності може стати і розширення соціально-професійного оточення в результаті поглинання професійною діяльністю. Фахівці-трудоголіки, одержимі роботою як засобом досягнення визнання і успіху, іноді серйозно порушують професійну етику, стають конфліктними, проявляють жорстокість у взаєминах, але при цьому мають досить високим рівнем професійної компетентності. Нарешті, фактором розвитку професійної компетентності є випадкові події і обставини в реалізації професійних планів (наприклад, вимушена зміна місця проживання, скорочення робочого місця і т.п.). Порушуючи звичний плин професійного життя, вони породжують психічну напруженість, дискомфорт, створюють ситуацію неможливості попереднього стану, а, з іншого, - мотивують на зміни в професійному розвитку. В результаті

чого педагог змушений шукати додаток своїх знань в нових для нього сферах (наприклад, в сфері додаткової освіти, що є сьогодні одним із пріоритетних у розвитку освітньої установи). Відповідно, це вимагає від нього активного застосування навичок комунікації.

Третьою групою факторів є характеристики суб'єктності людини, обумовлені внутрішніми умовами розвитку особистості і активністю, необхідної для саморозвитку. В якості таких характеристик нами виділені: підвищення соціально-професійної активності, незадоволеність потреб особистості, готовність до професійного самовизначення, прагнення до саморозвитку та самореалізації, суб'єктивне відчуття зупинки в розвитку.

На підставі теоретичного аналізу та відповідно до виділених структурними компонентами, визначено зміст трьох груп чинників, що детермінують розвиток професійної компетентності педагога, що роблять різний вплив на її компоненти. Таким чином, на розвиток діяльнісного компонента професійної компетентності педагога має найбільший вплив перша група чинників - зміна провідної діяльності (зміна провідної діяльності, зміна способу виконання діяльності, вдосконалення способу виконання діяльності). На розвиток соціально-комунікативного компонента впливає друга група чинників - зміна соціальної ситуації розвитку (зміна соціально-економічної ситуації, зміни в реалізації професійних планів, інноваційна освітнє середовище, випадкові події і т.д.). Розвиток особистісного компонента обумовлено третьою групою факторів - суб'єктність людини (підвищення соціально-професійної активності, готовність до професійного самовизначення, прагнення до саморозвитку та самореалізації, суб'єктивне відчуття зупинки в розвитку).

Серед виділених факторів найбільше значення мають, перш за все, умови освітнього середовища, а саме її інноваційний характер. Адже саме інноваційне освітнє середовище передбачає включення вчителя в активне виконання професійної діяльності, що, в свою чергу, передбачає розвиток професійної компетентності.

Акініна Т.А., Сапна А.М., Спінова А.О.

Харківський національний університет внутрішніх справ

Науковий керівник – док. пед. наук., проф. Тюріна В.О.

СТРУКТУРА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Розвиток і функціонування комунікативної сфери людини безпосередньо пов'язані з проблемами спілкування, міжособистісної взаємодії і професійних відносин. Недостатній рівень розвитку комунікативних компетенцій веде до багатьох серйозних проблем у практичній діяльності психолога. У зв'язку з цим дослідження комунікативної сфери особистості психолога стають предметом пильної уваги в психологічній науці.

Терміни «комунікативний» і «компетентність» в поєднанні «комунікативна компетентність» одним з перших були вжиті американським лінгвістом Делом

Хаймсом. Д. Хаймс вводить поняття «комунікативна компетентність», яке відносить до здатності людини гнучко, точно і швидко використовувати мову в мінливих соціальних ситуаціях. У психології під комунікативною компетентністю розуміють складну особистісну характеристику, що включає комунікативні здатності й уміння, психологічні знання у сфері спілкування, властивості особистості, психологічні стани, що супроводжують процес спілкування. Компетентність визначає якість і рівень професійної готовності до діяльності, що виражається в характері праці, здатності в умовах різних труднощів знаходити раціональне рішення виниклої проблеми [1].

Для характеристики комунікативної компетентності використовують поняття «діяльнісне середовище», вважаючи, що комунікативна компетентність людини проявляється також у тому, наскільки вміло вона впливає на це середовище для досягнення своїх цілей, в якій мірі вона робить власні комунікативні дії зрозумілими для оточення людей. До змісту комунікативної компетентності також включають усвідомлення людиною своїх потреб, ціннісних орієнтацій, «техніки особистої роботи», перцептивних умінь, можливостей у освоєнні норм і цінностей інших соціальних груп і людей, своїх почуттів, психологічних станів і багато іншого. Комунікативна компетентність має розглядатися як категорія, яка регулює всю систему ставлення людини до природного і соціального світу, а також до самої себе [2].

Комунікативна компетентність передбачає не тільки уважне ставлення до клієнта, високорозвинену здатність розуміти і приймати його позицію, а й збереження власного «Я». У найзагальнішому вигляді комунікативна компетентність – це певний рівень сформованості особистісної й професійної взаємодії з оточенням, який потрібен індивіду, щоб у рамках своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати у професійному середовищі і суспільстві.

У структурі комунікативної компетентності доцільно виділяти такі компоненти:

- гностичний компонент (система знань про сутність, структуру, функції та особливості спілкування взагалі та професійного зокрема; знання про стилі спілкування, зокрема, про особливості власного комунікативного стилю; фонове знання, тобто загальнокультурна компетентність, яка, не маючи безпосереднього відношення до професійного спілкування, дозволяє вловити, зрозуміти приховані натяки, асоціації тощо, тобто зробити розуміння більш глибоким, більш емоційним, особистісним; творче мислення, внаслідок якого спілкування виступає як різновид соціальної творчості);

- конативний компонент (загальні та специфічні комунікативні вміння, які дозволяють успішно встановлювати контакт із іншою людиною, адекватно пізнавати її внутрішні стани, керувати ситуацією взаємодії з нею, застосовувати конструктивні стратегії поведінки у конфліктних ситуаціях; культура мовлення; експресивні уміння, які забезпечують адекватний висловлюванням міміко-пантомімічний супровід; перцептивно-рефлексивні уміння, які забезпечують можливість пізнання внутрішнього світу партнера спілкування та розуміння

самого себе; домінуюче застосування організуючих впливів у взаємодії з людьми (порівняно з оцінювальними і, особливо, дисциплінуючими);

- емоційний компонент (гуманістична установка на спілкування, інтерес до іншої людини, готовність вступати з нею в особистісні, діалогічні взаємини, інтерес до власного внутрішнього світу; розвинуті емпатія та рефлексія; високий рівень ідентифікації з виконуваними професійними та соціальними ролями; позитивна Я-концепція; адекватні вимогам професійної діяльності психоемоційні стани). Умовою успішності комунікативної діяльності є певний внутрішній ресурс, особистісні, когнітивні, інтелектуальні (мнемічні) здібності й здатності психолога, його стратегічна й тактична вправність, вироблені під час набуття професійного досвіду прийоми успішної взаємодії з партнером комунікації [2].

Отже, професійна комунікативна компетентність майбутнього психолога – це інтегративна характеристика особистості, що визначає здатність фахівця вирішувати професійні проблеми й типові професійні завдання, які виникають у реальних ситуаціях професійної діяльності.

Комунікативна компетентність – один з базових показників професійної компетентності і професійної підготовленості представника професій типу “людина-людина”, яким є практичний психолог.

Список використаної літератури:

1. Бутенко Н. Ю., Приходько В. М., Федоренко Н. І. Комунікативні процеси у навчанні: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / за заг. ред. Н. Ю. Бутенко. Київ : КНЕУ, 2004. 334 с.
2. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : Головна редакція української радянської енциклопедії, 1977. 776 с.

Афоніна І.

*Українська інженерно-педагогічна академія
Науковий керівник – канд. ек. наук, доцент*

Черненко Ю.Ю.

ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Проблема психологічного здоров'я соціальних працівників набуває надзвичайної актуальності в умовах сьогодення. Економічна, моральна, духовна кризи, нові протистояння (соціальні, політичні, ідеологічні, екологічні, фінансові тощо), зменшення або конфронтація між різними системами цінностей та багато інших причин і наслідків становлять для суспільства нелегке завдання.

Соціальна робота як фахова діяльність призначена і спрямована на посилення можливостей населення щодо задоволення нагальних потреб в повній мірі і кожної людини зокрема, надання соціальних послуг, створення слушних передумов для життєвого самовизначення та самореалізації, вирішення поточних проблем, реалізації творчого потенціалу, підтримки інноваційної

діяльності та громадської активності. Це, в свою чергу, потребує, результативного виконання робочих завдань, творчих рішень і високого рівня професійної самоактуалізації, але з точним додержанням цілей роботи соціальних закладів та основних напрямів державної політики у сфері надання соціальних послуг.

Багатофункціональність, постійне розширення та доповнення професійних функцій новими умовами і виконуваних відповідно до них соціальних ролей у відповідь на виклики перманентно змінюваних соціальних умов спричиняють прагнення фахівців завжди відчувати себе жвавими, енергійними, здатними ефективно й творчо вирішувати складні життєві ситуації тощо. Разом з тим, як показує досвід, спеціалістів з соціальної роботи у процесі своєї професійної діяльності зустрічаються з чисельними організаційно-управлінськими та соціально-психологічними проблемами, котрі можуть погано впливати на їх психоемоційне здоров'я, власний розвиток, зумовити труднощі в якісній реалізації базисних та специфічних функцій тощо.

Психоемоційне здоров'я соціальних працівників передбачає гармонійне об'єднання всіх особистісних та професійних якостей і властивостей, що виявляють особистість, забезпечують її стійкість, врівноваженість та можливість протистояти впливам, що хочуть зруйнувати її комплексність. Професійна діяльність спеціалістів спрямована на реалізацію системи соціальних заходів у сприянні, підтримці і наданні соціальних послуг, реалізації соціальної політики держави, опанування фаховими знаннями, вміннями і навичками, особистісними якостями, спрямованими на перестереження і вирішення багатоманітних проблем людей, котрі потрапили у скрутні життєві обставини.

Науковцем В. Балахтаром проведено емпіричне дослідження, в якому взяли участь 625 спеціалістів з соціальної роботи з різних куточків України на різних стадіях професійного становлення:

- 1) на рівні спеціальної підготовки – студенти віком до 23 років (31,0%);
- 2) на рівні професійної адаптації – молоді фахівці віком до 30 років (15,0%);
- 3) на рівні формування професійної компетентності – фахівці віком від 30 до 40 років (16,3%);
- 4) на рівні формування професійної майстерності – фахівці віком від 40 до 50 років (11,3%);
- 5) на рівні удосконалення професійної майстерності і передачі досвіду – фахівці віком від 50 до 60 років (14,7%);
- 6) післятрудова стадія – фахівці віком старші 60 років (11,7%) [1].

За результатами емпіричного дослідження виявлено недостатній рівень сформованості духовних загальнолюдських та професійних цінностей, сенсу життя і фахової діяльності досліджуваних спеціалістів. Низький рівень виявлено у 56,1% опитаних, нижче середнього – у 10,2%, середній – у 24,1% і високий – лише в 0,8%. За результатами дисперсійного аналізу виявлено, що сформованість духовних загальнолюдських та професійних цінностей, сенсу життя і

професійної діяльності працівників з соціальної роботи є складним і розбіжним на різних 68 стадіях професійного становлення.

Так, працівників жіночої статі характеризує тенденція до зниження показника до стадії формування професійної компетентності (у середньому 0,17 бали), а потім зростання на стадії формування професійної майстерності, що потребує самоствердження і самовдосконалення її особистості (у середньому 0,51 бали) і подальше різке впродовж життєвого шляху ($p \leq 0,01$).

У працівників чоловічої статі можна побачити в цілому тенденцію до зростання показника, але при цьому потрібно звернути на надзвичайно різке зниження на стадії формування професійної майстерності (у середньому -1,22). Зменшення показників доказує той факт, що, на думку працівників чоловічої статі, вони не можуть реалізувати себе як професіонали у сфері соціальної роботи, тобто соціальна робота не є характерною професійною діяльністю для чоловіків.

Також, у деяких дослідженнях підкреслюється вплив стресу та вигорання серед медичних працівників на наслідки лікування пацієнта. Автори вивчали вигорання по відношенню до підвищеної смертності, неможливості врятувати хворого та загального незадоволення пацієнта лікуванням. Аналогічно при дослідженні зв'язків між особистісним стресом та лікувально-реанімаційними заходами відзначено, що 225 лікарів повідомили про 76 інцидентів, у яких, на їхню думку, особистісний стрес негативно вплинув на догляд за пацієнтами.

Перелік використаних джерел

1. Балахтар В. В. Психологія особистості фахівця з соціальної роботи. [Монографія]. Київ : Талком. 384 с.
2. Водопьянова Н. Е., Старченкова Е.С., Синдром вигорання: диагностика и профилактика СПб. : Питер. 2008.358 с.
3. Павлишина Н. Б. Структура готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності у закладах соціального обслуговування людей похилого віку. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 2. С. 141-151.

Балаболка К.

Відокремлений структурний підрозділ «Харківський фаховий коледж харчової промисловості Харківського національного університету сільського господарства імені Петра Василенка»

Керівник – заступник директора з виховної роботи, викладач Ліницька І.В.

НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ У ВИХОВАННІ ДУХОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

На сучасному етапі Україна, як молода незалежна держава, розв'язує складні завдання економічної стабілізації й національного відродження. Разом із перспективами вільного державотворення відкрилися широкі можливості для розвитку освіти, науки, культури, що потребує докорінного реформування процесу навчання і виховання молодого покоління. В сучасних умовах все більше підвищуються вимоги суспільства до громадянина України, у якого серед

загальнолюдських якостей поряд з мораллю, національною свідомістю та сумлінням повинні бути національна духовна культура, патріотичні почуття.

Формування творчої, ініціативної, національно свідомої особистості вимагає наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу змістом, який би відображав справжню історію, мистецтво, культуру, символіку, природу рідного краю, всієї України та забезпечував можливості постійного духовного самовдосконалення особистості, формування її інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності суспільства.

Духовно розвинена людина — це людина, яка глибоко усвідомлює саму себе й може сама свідомо керувати своїми вчинками, спрямовуючи їх на досягнення суспільно важливих цілей і підпорядковуючи їх нормам і вимогам людяності. Духовно розвинена людина сама контролює свої дії. Прагне не допускати їх відхилення від певних суспільних вимог і норм. Така людина керується почуттям або розумінням свого обов'язку.

Не можна уявити духовно розвиненої людини, якій би не були властиві такі риси, як гідність і честь. Гідність особистості визначається її самоцінністю. Тому захищати свою честь, честь свого колективу чи своєї професії — це значить підтримати своїми діями відповідну репутацію.

Людина завжди таємниця, і до неї треба ставитися дуже уважно. Це намагання побачити добро в кожній людині є основою любові до всіх. Це — категорична умова глибокої моральності. Наша душа вимірюється саме тим, наскільки вона навіть в найгіршій людині вміє відшукати елемент добра і за це полюбити її.

Отже, рівень духовності та моралі, культурні запити та потреби сучасної молоді є однією з найвагоміших соціокультурних характеристик українського суспільства, а перспективи їх розвитку вирішальною мірою визначатимуть майбутнє України. Національна система виховання, породжена історичним процесом і створена самим народом, зосереджує в собі родинні цінності, ідеї, погляди, переконання, традиції, звичаї, навчально-виховні заклади і осередки культури, які спрямовані на організацію життя підростаючого покоління, виховання його в дусі природничо-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації. Система виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, педагогіки, науково-педагогічної думки, що ввібрали в себе надбання національної виховної мудрості, досягнення світової культури.

Всі компоненти духовності українського народу, як і його матеріальної культури, становлять національні цінності, які є серцевиною освіти і, виховання. Рідна народна і професійна культура, наука, духовність та кращі здобутки культур інших народів становлять основний національний та загальнолюдський зміст освіти і виховання підростаючих поколінь.

Характер виховання полягає у формуванні молодого людини як громадянина України незалежно від її етнічної приналежності. Національне виховання має суспільний характер. До нього причетні сім'я, найближче соціальне оточення - формальні й неформальні об'єднання, громадські організації, засоби масової інформації, заклади.

Минатимуть роки, і вихована у любові, гідності, злагоді, щирості, взаємоповазі, у любові до всього рідного й повазі до чужого, молодь з кожним роком все глибше усвідомлюватиме, що сенс життя людського у тому, аби творити добро, боротися за щастя — своє і усіх, хто поруч, усіх, у кого спільна Батьківщина, яка зветься Україна. За неї, за її щасливу долю вони робитимуть все для того, щоб якомога повніше розкрилися й зреалізувалися їхні потенційні, ще не розкриті та явні можливості, здатності, таланти.

Білецька М.

Державний біотехнологічний університет

СОЦІО-КУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ ІНДІ-МУЗИКИ

Гуманітарна освіта є тим фундаментом, на якому будується людська особистість. Вона формує людину мислячу, розум якої вільний від стереотипів та загальноприйнятих штампів незалежно на якому факультеті вона навчається. Мистецтво має значний вплив на гуманітаризацію освіти у негуманітарному вищому навчальному закладі.

Мене, у майбутньому лікаря ветеринарної медицини, дуже цікавить культура, зокрема музика. І інтерес є саме до незалежних музикантів, яким небайдуже наше суспільство, які прагнуть позитивних змін, беруть участь у культурно-мистецьких заходах, тісно взаємодіють з аудиторією і доносять певні меседжі. Всіх виконавців і гуртів, представлених у цій роботі, я сама слухаю, щиро ними захоплююсь і вважаю за потрібне ділитися. Також, мене вводить у відчай ігнорування сучасною молоддю якісної української музики з такими відмовками як «у нас немає нічого цікавого і сучасного» і через цю статтю я хочу показати, що така музика є, вона різнопланова і її багато.

Інді (з англ. Independent – незалежний) – не якийсь конкретний музичний жанр, не мелодика, використання муз. інструментів, а не належність до якихось музичних лейблів. Чому виконавці і гурти відмовляються співпрацювати з великими музичними лейблами? Останні обмежують свободу творчості та вимагають строгого виконання контракту, а перші хочуть експериментів і самостійно керувати справами. Отож, інді зазвичай є нішевою і андеграундною музикою, але не завжди. Бо зараз, в епоху інтернету ти можеш запросто записати пісню вдома на колінці, викласти її на Spotify/YouTube і стати популярним. Це доводить приклад: Mismorn | Відомий на YouTube під псевдонімом UkrTrashDub, на каналі перекладає і співає відомі пісні і опоненти з аніме українською мовою. Також є самостійним інді-рок виконавцем. Найвідоміша пісня «Дідько, я у розпачі» (Сонце сьогодні яскраво вмирало). Завдяки майстерному виконанню і автентичному звучанню від зміг створити навколо себе велику фан-базу і став локальним, для України YouTube мемом.

Інді-музика задовольняє потребу суспільства у самовираженні. Через те, що гурти/виконавці є вільними у виборі тем для пісень, фестивалів, конкурсів і проєктів, у яких братимуть участь, вони акцентують увагу у своїй творчості на

дійсно актуальних соціокультурних питаннях і проблемах: національна самоідентифікація, війна і окупація, еміграція, ментальні проблеми, рівноправ'я, і на більш вузькій, індивідуальній проблематиці, наприклад пошук себе, власного призначення і сенсу життя.

Таким чином ці теми виносяться на поверхню, люди їх помічають, обговорюють, обдумують і, можливо, прийдуть до вирішення суспільних і особистих проблем. Інді музика, як і будь-яке мистецтво взагалі, стає рупором, що кричить про насущне.

В своїх піснях інді-виконавці надихаються творчістю українських письменників-класиків, наголошують на її цінності і доносять її ідеї в зрозумілій для теперішнього часу формі, таким чином, роблять її цікавою для молоді, що є надзвичайно важливим. Адже через українську літературу ми можемо пізнати себе. Інді-музиканти борються із, безсумнівно, хибним стереотипом, що українська література це тільки «сум, журба і тяжка доля українського народу». Так, Drimandr – інді-реп виконавець з Долини Олександр Злотницький записує пісню «Пам'ятаєш?» на текст якої його надихнула поезія Василя Стуса «Ти пам'ятає ніч, велику ніч?»; на початку пісні звучить уривок вірша, прочитаного самим письменником.

Колос український музикант, письменник, лідер рок-гурту «Fiolet» громадський діяч, співзасновник та арт-директор фестивалю Бандерштат вибухнув новою піснею «Бібліотека» в якій дякує своїм шкільним вчителям, бо «Без книг це життя б виглядало занадто просто». Також музика, що зосереджується на особистісній тематиці може стати підтримкою і рятівником для людей, що перебувають у скруті і мають психологічні проблеми. Відверта розмова, через текст пісні, про власні негаразди і нормальні для кожної людини періоди втрати сил і відчаю може дати полегшення слухачам.

DakhaBrakha – інді-гурт жанру етнохаос, організатором і художнім керівником якого є Владислав Троїцький. Назва гурту, за словами його учасників, складена зі староукраїнських слів «давати» та «брати». Гурт використовує українські народні пісні, що записані учасниками гурту та їх колегами-фольклористами у фольклорних експедиціях у різних регіонах України. Пісні, виконувані в автентичній манері, поєднуються зі звучанням широкого ряду інструментів із різних куточків світу.

Інді-музиканти часто використовують у своїй піснях мотиви українських народних пісень, або ж і взагалі присвячують себе цілком фольклорній музиці.

«Звуки Чорнобиля» – культурно-соціальний музичний проєкт, а якому українські та міжнародні артисти записали альбом з 10 композицій на тематику Чорнобиля. Всі композиції об'єднує аудіобібліотека «Звуки Чорнобиля» – колекція звуків, записана українським медіа художником, автором проєкту ARTEFACT, Валерієм Коршуновим, ще у 2018 році та стала початком проєкту. У ньому брали участь 2 українські інді-виконавиці СТАСІК і KRUTЬ

СТАСІК – співачка Анастасія Шевченко, ветеранка бойових дій на Сході України (медик-стрілець та інструктор із само- та взаємодопомоги під вогнем), колишня акторка театру «Дах» та телеведуча, коментує свою участь у проєкті

так: «Чорнобиль потрапив у сліпу зону нашого зору. Ми готові віддати цю землю, цих людей і цю історію у відчуження, аби тільки не усвідомлювати, що Чорнобиль – не минуле, а наше сьогодні, і те, з чим ми, наші діти, онуки, і десятки поколінь наперед житимуть щодня».

Отже, говорячи про інді-музику в Україні, можна впевнено стверджувати, що вона існує, розвивається, впливає на сьогоднішній день і має всі шанси розколихати слухачів і за межами країни, що вона в результаті і доводить.

Науковий керівник
канд. іст. наук, доцент Приходько Т.М.

*Біліченко В.,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Микитюк С.О.*

РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УСРР 1922 РОКУ

Закінчення громадянської війни, привело до необхідності зміни методів і в значній мірі напряму каральної політики. Винятковий характер діяльності ВУНК, створеної у 1918 році, як органу впровадження більшовицької диктатури в умовах громадянської війни, вже не відповідав новим історичним умовам. Тому вже в 1921 р. постало питання про проведення реформ органів НК. Деякі зміни в організацію НК в Україні вніс V Всеукраїнський з'їзд Рад. Виконуючи його рішення Президія ВУЦВК перейменувала Центральне управління надзвичайних комісій України по боротьбі з контрреволюцією, спекуляцією і посадовими злочинами на Всеукраїнську надзвичайну комісію по боротьбі з контрреволюцією, спекуляцією і посадовими злочинами. Роботою ВУНК повинна була керувати колегія на чолі з головою. Положення, штати і кошторис ВУНК затверджувались Раднаркомом УСРР за встановленим для всіх наркоматів порядком. Постановою ВУЦВК і Раднаркома УСРР від 2 квітня 1921 р. головою ВУНК було затверджено В.М.Манцева. До складу колегії ВУНК крім В.М. Манцева, Є.Г.Євдокимова, М.О.Рославця і інших працівників НК були введені представники НКЮ і НКВС. Зміни торкнулись і низових структур НК. У листопаді 1921 р. ЦК РКП(б) створив комісію для підготовки проекту постанови про реорганізацію чекістських органів. ВЦВК 6 лютого 1922 р. прийняв постанову про ліквідацію ВНК і її місцевих органів. Функції ВНК передавались створеному при НКВС Російської Федерації Державному політичному управлінню (ДПУ).

В Україні питання про реорганізацію органів ВУНК було розглянуто 13 і 15 лютого 1922 р. Політбюро ЦК КП(б)У. 15 лютого за доповіддю В. М. Манцева було прийнято рішення перебудувати органи для боротьби з контрреволюцією в Україні так, як це було зроблено в Російській Федерації, тобто створити замість ВУНК Держполітуправління в складі НКВС УСРР. Наркомом внутрішніх справ був рекомендований В.М. Манцев. 10 березня 1922 р. Політбюро ЦК КП(б)У знову розглядало питання про реорганізацію ВУНК. М.О.Скрипнику,

В.М.Манцеву і М.К. Ветошкіну було доручено розробити проект декрету з цього питання. 17 березня В.М.Манцев звітував на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У з проектом декрету про реорганізацію ВУНК в Держполітуправління, який і був схвалений Політбюро.

Постановою ВУЦВК від 22 березня 1922 р. «Про ліквідацію Всеукраїнської Надзвичайної комісії і про організацію Держполітуправління» Всеукраїнська надзвичайна комісія для боротьби з контрреволюцією, спекуляцією і посадовими злочинами та її місцеві органи були реорганізовані. При НКВС України було організовано Держполітуправління. Місцевими органами Держполітуправління УСРР були його губернські відділи, що створювались при губернських виконкомах, які діяли на основі особливого положення, затвердженого Президією ВУЦВК. На органи ДПУ покладалась наступна функція: попередження та придушення відкритих контрреволюційних виступів, як економічних, так і політичних; боротьба з різного роду бандитизмом та збройними повстаннями; розкриття контрреволюційних організацій та осіб, діяльність яких спрямована на підрив господарського життя республіки; охорона державних таємниць та боротьба зі шпигунством у всіх видах його прояву (інформаційним, шкідництвом, політичним, військовим та економічним); охорона залізничних та водних шляхів сполучення, боротьба з розкраданням вантажів та злочинами, спрямованими на руйнування транспорту або зниження його працездатності; політична охорона кордонів Республіки, боротьба з економічною та політичною контрабандою та незаконним переходом кордонів; виконання спеціальних завдань верховних органів влади щодо охорони революційного порядку». Голова Держполітуправління УСРР за домовленістю з ДПУ Російської Федерації був уповноваженим представником останнього в Україні. Йому підпорядковувались Особливі і транспортні відділи, що вели боротьбу зі злочинами в армії і на транспорті в межах території УСРР, а також війська ДПУ в Україні.

При необхідності прийняття заходів припинення по відношенню до осіб, що приймали участь у контрреволюційних виступах, бандитизмі, шпигунстві, крадіжках на залізничних і водних шляхах сполучення, контрабанді і переході державного кордону без відповідного дозволу Держполітуправління і політвідділам, а також їх уповноваженим в уїздах надавалось право здійснювати обшуки, конфіскації і арешти. Арешти осіб, що затримані на місці злочину, співробітниками ДПУ чи політвідділів могли проводитись без спеціальної постанови Держполітуправління або політвідділів і без особливого ордеру. Вимагалось, однак, обов'язкове послідує санкціонування головою Держполітуправління або політвідділа протягом 48 годин прийнятих заходів припинення. В усіх інших випадках арешт, а також обшуки і виємки допускались лише при наявності спеціальної постанови Держполітуправління чи політвідділу за підписом голови і за особливими ордерами, які видавались Держполітуправлінням у відповідності з інструкцією, яку затверджував НКЮ. Не пізніше двох неділь з дня арешту арештованому повинно було бути пред'явлено звинувачення. Держполітуправління в двохмісячний термін з дня

арешту повинно було або звільнити арештованого, або взяти у Президії ВУЦВК дозвіл на його подальшу ізоляцію, якщо того вимагали особливі обставини справи. Всі кримінальні справи по спекуляції, посадовим і іншим злочинам, що знаходилися до опублікування цієї постанови в розробці ВУНК та її органів, необхідно було в двухнедільний термін передати в ревтрибунал або в народні суди по підсудності.

Створення республіканських ДПУ не означало простої зміни назви органів державної безпеки. Головне в реформі НК полягало в зміні характеру і методів їх діяльності в умовах, що склалися після закінчення громадянської війни. Намічався поступовий відхід від надзвичайних заходів і надзвичайних функцій. НК тепер повинні були стати не надзвичайними, а нормальними, установами, що забезпечують охорону державних інтересів.

Біляцева Д.

Державний біотехнологічний університет

ПОЛІТОЛОГІЯ ЯК НАУКА

Політична наука займає чільне місце серед інших суспільних наук. Її висока значимість визначається важливою роллю політики у житті суспільства. У сучасному розумінні зазвичай політологію тлумачать як науку про політику чи світ політичний. Йдеться про особливу підсистему суспільства, пов'язану з владою, державою, політичними відносинами та процесами, що протікають у тому чи іншому суспільстві. Разом з тим, політологія тісно пов'язана з історією, філософією, соціологією, правознавством, економікою та іншими соціально-гуманітарними дисциплінами. При вивченні політології необхідно враховувати цю обставину, але пам'ятати, що вона має свій власний предмет.

Політологія- наука про політику, про закономірності виникнення політичних явищ (процесів), про способи та форми їх функціонування та розвитку, про методи управління політичними процесами, про політичну свідомість культури і т.д. Існує багато визначень поняття «Політологія».

1. Політологія - наука, що традиційно займається дослідженням держави, партій та інших інститутів, які здійснюють владу в суспільстві або впливають на неї, а також низку інших політичних явищ.

2. Політологія - єдина наука про політику.

3. Політологія - загальна, інтегральна наука про політику у всіх її проявах, що включає весь комплекс наук про політику та її взаємини з людиною і суспільством: політичну філософію, політичну соціологію, політичну психологію, теорію політичних інститутів і, перш за все держави і права.

Предметом називають сукупності понять, з допомогою яких ця наука визначає об'єктивну дійсність. Предметом вивчення та дослідження політології виступають такі основні доданки політики, як політичні інститути, політичні процеси, політичні відносини, політична діяльність.

На відміну від інших галузей політичного знання, політологія має на меті проникнути у сутність політики як цілісного суспільного явища; виявити на

макро- та мікрорівні її необхідні структурні елементи, внутрішні та зовнішні зв'язки та відносини, визначити основні тенденції та закономірності, що діють у різних суспільно-політичних системах. Намітити найближчі та кінцеві перспективи її подальшого розвитку, а також виробити об'єктивні критерії соціальної зміни політики.

Крім того, нам необхідно підкреслити різницю між політологією як наукою, завданням якої є вивчення політичної реальності, і політологією як навчальною дисципліною, метою якої є накопичення і передача знань про політику можливо більшій кількості людей.

Очевидно, перші спроби зрозуміти та осмислити політику йдуть у ті далекі часи, коли у суспільстві почали виникати перші політичні інституції. Найбільш ранні уявлення про причини виникнення та функції державних (політичних) форм організації суспільства носили релігійно-міологічний характер. Про це, зокрема, свідчать уявлення стародавніх єгиптян про божественне походження своїх правителів фараонів. За давньокитайським міфом, влада імператора має божественне походження, а сам він є одночасно сином неба та батьком свого народу. Завдяки працям таких знаменитих мислителів давнини як Конфуцій, Платон, Аристотель, політичні погляди та уявлення починають набувати самостійного концептуального характеру. З'являються перші теоретичні категорії, визначення (дефініції) та цілі концепції, що мали філософсько-етичні форми. У цей період з'являється і саме поняття «політика» (Аристотель).

У середні віки політична наука розвивається в рамках релігійної концепції, суть якої зводилася до обожнюваного походження влади. Найбільш яскравими представниками цієї концепції є Аврелій Августин та Хома Аквінський.

У Новий час виникає громадянська концепція політичної думки. Завдяки дослідженням таких видатних мислителів як Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, Дж. Локк, Ш. Монтеск'є та інших, вчення про політику та державу було піднято на якісно новий теоретичний рівень. У цей час політична і наука звільняється від філософсько-етичних і релігійних поглядів і поступово трансформується в самостійну науку.

Сучасний вигляд політологія починає набувати з другої половини XIX століття. Це значною мірою пов'язане із загальним прогресом соціологічних знань, з розвитком емпіричних методів дослідження. У цей період політологія стає самостійною, незалежною академічною дисципліною. У 1857 р. у Колумбійському коледжі США було створено кафедру «Історія та політична наука». У 1880 р. у цьому коледжі організується перша школа політичних наук. У 1903 р. США створюється Американська асоціація політичних наук, що існує нині. У 1949 р. під егідою ЮНЕСКО було створено Міжнародну асоціацію політичних наук. Політологія як навчальна дисципліна була введена до програм провідних університетів США та Західної Європи. Отже, як навчальна дисципліна, політологія остаточно утвердилася в середині XX століття. Функції та завдання політології.

Як будь-яка наукова галузь знань, політологія виконує певні функції. Зазвичай виділяють такі як:

1) Пізнавальна - функція визнана пізнавати політичну реальність і давати знання про природу та джерела владних відносин, способи їх раціональної організації.

2) Інструменталістська (або практична) - функція покликана використовувати наукові висновки в політичній практиці, державному управлінні, партійній стратегії та тактиці, у процесах прийняття рішень та технологіях їх реалізації.

3) Функція соціалізації - покликана формувати демократичну політичну культуру громадян, виховувати індивіда як громадянина своєї країни як і взагалі «політичної людини».

4) Діагностична функція покликана визначати відповідність програм політичних курсів як тенденціям соціального прогресу, і реальним можливостям стану розвитку конкретного суспільства.

5) Функція політичної рефлексії покликана виробляти здатність раціонально-критично оцінювати політичні процеси, вільно самовизначатися у житті.

6) Прогностична функція визнана розробляти бажані та можливі варіанти розвитку політичних процесів, враховуючи дію різних факторів.

Завдання політології: формування знання про політику, політичну діяльність; пояснення та передбачення політичних процесів та явищ, політичного розвитку; розробка концептуального апарату політології, методології та методів політичного дослідження. Із цими завданнями органічно пов'язані функції політології. Найважливішими з них є такі: гносеологічна, аксіологічна, управлінська, функція раціоналізації політичного життя, функція політичної соціалізації науки (в рамках системно-управлінського підходу в політології) - це система принципів та прийомів за допомогою яких здійснюється зняття невизначеності, об'єктивне пізнання політичної системи управління державі, а як і політичних, соціальних, економічних та інших наслідків імперативного політичного управління.

Отже, у поданні багатьох вчених предмет політології є міждисциплінарною наукою, предметом вивчення якої є тенденції та закони функціонування та розвитку політичного життя, які відображають реальний процес включення суб'єктів політики в діяльність з реалізацією політичної влади та політичних інтересів.

Література.

1. Воронянський О. В., Зайончковський Ю. В., Романова С. С. Політологія з модулем «Україна, Європа, світ». – 2021.

2. Воронянський О. В. и др. Національний суверенітет: український вимір в контексті світової політичної думки. – 2017.

3. Воронянський О. В., Зайончковський Ю. В. Політична філософія в умовах кризи традиційної методології: глухий кут чи гносеологічний прорив //Гуманітарний часопис. – 2018. – №. 3. – С. 39-51.

4. Kuksa I. et al. State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development // *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. – 2019. – Т. 41. – №. 2. – С. 228-236.

5. Моїсєєва Н. І. Становлення системної методології досліджень соціальної комунікації // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. – 2015. – №. 1. – С. 88-95.

6. Моїсєєва Н. Електронна епоха соціальних комунікацій: структурно-діяльнісні трансформації / Н. Моїсєєва // *Вісн. Кн. палати*. — 2014. — № 3. — С. 49.

Науковий керівник
докт. екон. наук, проф. Н.І. Моїсєєва

Болдарев В.

Державний біотехнологічний університет

ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Наша держава потребує фахівців нового зразка – інтелектуальних, креативних, цілеспрямованих, динамічних, з високими духовними потребами. Для цього наша молодь і повинна бути найрозумнішою в нашій країні. У нашої молоді пречудовий смак розуму, в нас є те саме креативне мислення. На студентську молодь дедалі більш очевидним є вплив молодіжної субкультури, відірваної від загальнолюдських духовно-моральних цінностей.

Безперечно, ми погоджуємося з необхідністю духовно-морального розвитку студентської молоді, це повинно бути пріоритетним напрямом національних інтересів нашої держави. На наш погляд, завдання педагогічних колективів ЗВО, батьківської громадськості, молодіжних організацій – навчити молоду людину взаємодіяти на основі моральних цінностей у гармонії з іншими людьми, собою, світом навколо себе – є також і стратегією виховної політики сучасної вищої школи. Така модель освіти має базуватися на засадах демократизму та гуманізму і сприяти створенню умов для особистісного розвитку, самореалізації людини. Натомість, на сучасному етапі розвитку українського суспільства проблема відродження духовності і системи духовно-моральних цінностей залишається актуальною. Вже стало зрозумілим, що сьогодні час освіти, яка полягає лише у пізнанні світу, закінчився, що нині духовність виконує в житті суспільства значущу роль.

Необхідно також звернути увагу на методологічну основу морального виховання. Це є етика – наука про мораль, її природу, структуру й особливості походження й розвитку моральних норм і взаємин між людьми в суспільстві. Оскільки моральність має суспільний характер, то під нормами моральності слід розуміти вимоги суспільства до поведінки людей у певних ситуаціях.

На мою думку, зміст морального виховання – виховання любові, поваги до батьків і старших, вірності у дружбі та коханні, свідомого, творчого ставлення

до виконання професійних обов'язків, особистої відповідальності за свою працю, любові до рідної землі, до рідної мови, вірності ідеям.

Таким чином, будь яка людина в молодому віці, повинна себе знайти в цьому світі та реалізовувати себе в тому напрямку, який вона обрала. Ми повинні ходити на роботу з задоволенням – а не так, що це нам потрібно. Цієї теми якої я торкнувся, в деяких аспектах є зв'язок між “Ідеєю сродної праці” Г.С. Сковороди.

Проблема духовно-морального виховання особистості на загальнолюдських цінностях є надзвичайно актуальною як для педагогів, батьків так і для суспільства в цілому, оскільки в процесі засвоєння цих моральних цінностей молодь навчається добра, милосердя, доброчинності, відповідальності, співчуття, турботливості. Саме на моральних цінностях ґрунтується європейська цивілізація.

Література.

1. Моїсєєва Н. І., Омельченко Г. Ю. Комунікаційна діяльність в структурі соціально-комунікаційного знання. – 2017.

2. Омельченко Г. Ю. Фактор національної ідентичності в державотворенні епохи модерну. // Українське державотворення: історичний аспект: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Харків, 28 травня 2021 р. – Харків:ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. – с. 211-213.

3. Добрава С., Омельченко Г. Ю. Проблеми мотивації навчання у вищій школі. // Матеріали студентських наук. праць кафедри ЮНЕСКО"Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних дисциплін. Вип. 2. Харків : ХНТУСГ- с. 19-22.

Науковий керівник
канд. ек. наук, ст.викл. Омельченко Г.Ю.

Бондаренко А.

Державний біотехнологічний університет

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

«Велика перевага гуманітарних наук полягає в тому, що в них набагато більшою мірою, ніж в природних, міститься моральне начало»

Б. В. Раушенбах

Нам, студентам першого курсу університету, від початку було цікаво навіщо вивчати гуманітарні науки? Деякі вважають, що вступили до технічного вузу, а не гуманітарного, інші що обійдуться без цих дисциплін, деякі кажуть, що не ми обираємо предмети, тому будемо вчити те, що запланували.

Тому я поставила перед собою завдання з'ясувати роль гуманітарних дисциплін в процесі підготовки технічних фахівців. Об'єктом дослідження даної роботи виступають гуманітарні науки. Предметом дослідження – історична наука.

Сьогодні значущість гуманітарних наук поступово зростає. При цьому за популярністю їх умовно можна поділити на ті, що користуються найбільшим попитом – економіка і право, менше використовуються – міжнародні відносини, соціологія, політологія, психологія і традиційні – історія, філологія, філософія, культурологія, педагогіка. Всі вони разом з технічними науками становлять необхідні складові розвитку особистості.

В людини завжди є потреба знати, відчувати якомога більше про світ, що навколо мене, і про світ, що в мені. Саме історія, філософія, культурологія розкривають горизонти пізнання світу. До того ж університет інтегрує технічне й гуманітарне. Тому зрозуміло, чому технічний заклад має таку назву УНІВЕРСИТЕТ. Вона співзвучна лат. *Universalis* – різнобічний, а універсальність ще нікому не заважала.

Сьогодні кількість завдань, задач в межах кожної галузі, кожної спеціальності наростає. Прискорений темп змін потребує від фахівця дотримуватись чітко визначених вузьких меж спеціалізації, передбачає такі риси як раціональність, прагматизм, певні інформаційні обмеження. Девіз – «Нічого зайвого, окрім спеціального фахового!» – здається рятівним. Тобто, вузька спеціалізація стає формою захисту галузевих потреб. Відтак і виникає проблема, як збалансувати почуття «Я – Людина» з швидкоплинною вимогою вузької спеціалізації, яка призводить до штучного обмеження людського потенціалу і прихованого наміру роботизувати людину.

А що значить фахівець? Словник іншомовних слів визначає, що слово фахівець походить від нім. *Fach* – торгівля: спеціаліст у певній галузі, яка вимагає відповідної підготовки; професіонал. Фах означає вибір напрямку діяльності, схильність до тих чи інших її видів. Вибір обумовлюється переважною активністю лівої або правої півкулі мозку. Але будь яка спеціальність і технічна, і гуманітарна потребують плідної роботи обох півкуль мозку. Блокування роботи або млява робота однієї з півкуль призводить до суттєвих психічних і фізіологічних розладів.

Мабуть важко уявити собі фахівця технічного спрямування без розвиненої інтуїції, уявлень, образного мислення; фахівця запрограмованого на стандартне, шаблонне мислення, неспроможного до пошуку варіантів в робочому процесі або у нестандартних непередбачуваних ситуаціях. Але найстрашніше, коли в повсякденній діяльності такий «технізований» фахівець глухий до моральних вимог, нехтує потребами екології, не здатний на співчуття і милосердя, байдужий до краси і добра. Образне, асоціативне мислення, варіативність, інтуїція, здатність до уявлень, фантазування, мрій, прагнення до синкретичності, цілісності світосприйняття – ці характеристики правої півкулі стимулюють в людині гуманітарні, мистецькі обдарування.

Під кінець життя в роздумах про творчу, пошукову діяльність людини великий Ейнштейн писав: «справжньою цінністю, власне кажучи, є тільки інтуїція».

Суспільно-гуманітарні дисципліни є унікальними для формування самостійного рівня активності, власного критичного погляду на проблему, вміння формулювати і висловлювати власну думку незалежно від чужого погляду.

Без ефективного вивчення та ґрунтовного знання власної історії, що є одним із найважливіших засобів консолідації українського суспільства, навряд чи можна досягти піднесення національної свідомості і суттєвих зрушень у його реформуванні та оновленні.

Вивчення вітчизняної історії допомагає простягнути ланцюжок пам'яті між культурними досягненнями минулого, теперішнього і спробами соціального проектування майбутнього. Якщо людина каже «В мене є мрія», це означає, що вона взяла до уваги важливі промови минулого і орієнтована на певні наслідки своєї промови в майбутньому.

Сподіваюсь, що закінчуючи освіту в університеті, ми з повагою зможемо проголосити: «Я вдячна (вдячний) долі, що отримуючи технічну освіту, збагачуючи себе новими, сучасними науково-технічними знаннями, водночас маю можливість наповнювати душу новими враженнями, відчуттями, які не тільки допомагають усвідомлювати сенс і цінність людського буття, але і відкрити в собі щось нове, незбагненне, незнане».

Науковий керівник
доцент Лемешева Н.А.

Борисенко Д.

Державний біотехнологічний університет

ВНЕСОК БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Хмельницький Богдан (Зіновій) Михайлович (1595–1657) – визначний український політичний і державний діяч, полководець, гетьман України (1648–1657). Засновник Української Козацької держави. Богдан Хмельницький – реформатор і фундатор української державності. Саме він вперше надає терміну "Україна" політичного звучання. Саме за його гетьманства Україна розпочинає відлік як держава. Саме Богданові вдалося закласти фундамент Гетьманщини. А ще – зосередитися на тому, щоб звільнити та об'єднати українські території, де проживали етнічні українці. Втім, амбітна гетьманська політична програма сформувалася не одразу.

На початку весни 1648 р. козацька армія під проводом Б. Хмельницького завдала перших нищівних поразок польському війську під Жовтими Водами та під Корсунем. Це був початок тривалої боротьби за визволення, який дістав в історичній літературі назву Національно-визвольної революції середини XVII ст. За період гетьманства Богдана Хмельницького було утворено унікальне

державне утворення – Українську козацьку державу, що зупинила денаціоналізацію, окатоличення та соціально-економічні утиски українців

За Богдана Хмельницького Україна отримала всі ознаки державності. Вперше Хмельницький створив структури, які працювали суто на українську державу. Це власні збройні сили, митна, фінансова, поштова судова служби, внутрішня та зовнішня торгівля. За Хмельницького Україна здобула не лише внутрішньополітичне визнання, а й міцно утвердилася на міжнародному рівні. За час свого гетьманування Б. Хмельницький запровадив ефективну податкову систему, збирався налагодити карбування власних грошей, встановив і підтримував дипломатичні стосунки з багатьма країнами Європи, зокрема, з Польщею, Туреччиною, Молдавією, Австрією, Швецією, Венецією, Трансільванією, які визнали Україну як суб'єкт міжнародного права.

Богдан Хмельницький проявив неабиякі дипломатичні здібності, що дозволили Україні маневрувати на міжнароднополітичній арені в процесі протистояння з Річчю Посполитою. Для козацького ватажка угода з Московським царством була тимчасовим військово-політичним союзом, і не провина Богдана Хмельницького, що його наступники дозволили перетворити домовленості з Москвою в фактичну анексію України.

1. Бондар Н.О. Воронянський О.В., Москальов Б.Г. Історія України: Навчально-методичний комплекс. Харків, 2010.

2. Бондар Н.О. Історія України. Робочий зошит для студентів вищих аграрних навчальних закладів. Частина II. Харків, 2017.

3. Лапченко А.С. Особливості висвітлення постаті Богдана Хмельницького у сучасній українській історіографії// Богдан Хмельницький: історична постать у контексті процесів українського державотворення: матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 425-й річниці від дня народження гетьмана. Харків ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. С. 78-81.

4. Лапченко А.С. Суспільно-політичний устрій Української козацько-гетьманської держави Богдана Хмельницького // Українське державотворення: історичний аспект. Харків, 2021. с.136 -139.

Науковий керівник
канд. іст. наук, викл. Лапченко А.С.

Буданова Є.О
ВСП «Харківський фаховий коледж харчової
промисловості ХНТУСГ»
Науковий керівник - викладач Немцова Т.Є.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК СУЧАСНА ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ

Однією із значущих складових реформування освіти в Україні є інформатизація освітнього простору. Змінюються форми отримання знань, методи, технології і засоби. Еволюція інформаційно-комунікаційних технологій, інформатизація суспільства, зміна способів розповсюдження та застосування інформації значно впливають на процес навчання.

Сучасним засобом реалізації процесу навчання на основі інформаційно-комунікаційних технологій є дистанційна освіта. Важливі зміни відбуваються в сфері дистанційного навчання в закладах освіти: вивчаються позитивні результати роботи дистанційного навчання, поступово впроваджуються різні технології навчання на відстані.

Дистанційне навчання – це технологія, що базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування. Дистанційне навчання — це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, яка забезпечує інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі [1].

Дистанційне навчання виникло й удосконалювалося разом із розвитком інтернет-технологій, і на сьогодні має чіткі характерні ознаки, принципи і певні методичні напрацювання.

Організація дистанційного навчання у ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ» відбувається шляхом затвердження та введення в дію положення «Про дистанційне навчання в коледжі» та наказу «Про організацію дистанційного навчання під час карантину».

Створені групи студентів за допомогою додатка-месенджера Viber, що встановлений на смартфонах або комп'ютерах для надсилання повідомлення щодо забезпечення дистанційного навчання, зокрема запрошення на заплановану відеоконференцію, або запрошення для проходження тестів у Classtime тощо. На сайті навчального закладу відкрита сторінка «Дистанційне навчання». Запроваджений електронний журнал на платформі Atoms.com.ua. з метою можливості постійного доступу до результатів навчальної діяльності для здобувачів освіти, батьків, викладачів. Адміністрація коледжу проводить консультації для здобувачів освіти у разі виникнення проблем в організації дистанційного навчання, проводить батьківські збори за допомогою відеоконференцій на платформах Zoom, Google Meet.

Викладачі створюють веб-ресурси навчальних дисциплін (програм), предметів, необхідних для забезпечення дистанційного навчання, що містять: методичні рекомендації щодо їх використання, послідовності виконання завдань, особливостей контролю; відео- та аудіозаписи лекцій, семінарів; навчальні відеофільми; мультимедійні лекційні матеріали; практичні завдання із методичними рекомендаціями щодо їх виконання; віртуальні лабораторні роботи із методичними рекомендаціями щодо їх виконання; віртуальні тренажери із методичними рекомендаціями щодо їх використання; пакети тестових завдань для проведення контрольних заходів; інші ресурси навчального призначення.

Онлайн-заняття проводяться через сервіс конференц-зв'язку на платформах Zoom, Google Meet. Створюється та поширюється навчальний контент на сервісі Google Classroom, хмарі LCLOUD. Перевірка знань онлайн здійснюється за допомогою системи ClassTime, хмари LCLOUD. Проводяться

консультації для студентів, батьків за допомогою мобільного додатку Viber, платформи ZOOM, електронної пошти, у телефонному режимі.

Навчальна діяльність студентів полягає у відпрацюванні навчального матеріалу за допомогою онлайн платформ Classroom, Classtime, LCLOUD, ZOOM та інших онлайн-сервісів.

Організовується комунікація між педагогічними працівниками та батьками здобувачів освіти через набір сервісів, зокрема Zoom, Viber, електронну пошту, телефонний режим.

Здійснюється психолого-педагогічний супровід учасників освітнього процесу, а саме розроблені пам'ятки з питань психологічної підтримки здобувачів освіти, батьків під час дистанційного навчання, проводяться психологічні онлайн-консультації. Психолог коледжу регулярно ознайомлює батьків здобувачів освіти через мобільний додаток Viber з матеріалами психологічної підтримки дітей та батьків.

Впровадження дистанційних технологій у навчальний процес спрямоване на глибше розуміння навчального матеріалу; формування таких компетенцій як: комунікативні (безпосереднє спілкування за допомогою засобів мережі), інформаційні (пошук інформації з різних джерел та можливість її критичного осмислення), самоосвіти (вміння навчатись самостійно).

Дистанційне навчання надає студентам доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчого самовираження, знаходження та закріплення різних професійних навичок [2].

Література.

1. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія [Електронний ресурс] : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б.Ліщинська. – Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. – 102 с.
2. Організація освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання у 2020/2021 навчальному році : методичні рекомендації / За заг. ред. В. І. Шуляра. – Миколаїв : ОІППО, 2020. – 108 с.

Ващенко М.

*ВСП "Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ
Науковий керівник, викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист Бондаренко О.М.*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНОГО ЗВО ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Інтернет-технології, що стрімко розвиваються, за своєю природою ідеально вписуються також і в систему дистанційної освіти, яка передбачає просторове відокремлення викладача та студента.

Все вищевказане дозволяє виділити наступні напрямки використання телекомунікацій у викладанні іноземної мови в технічному ВНЗ:

Міжгрупове (міжмовне) спілкування з носіями іноземної мови за допомогою e-mail, організоване в телекомунікаційних мережах.

Використання різноманітних ресурсів навчальної інформації для накопичення дидактичних матеріалів.

Самостійне вивчення мови за допомогою дистанційних навчальних курсів.

Таким чином, можна зробити висновок, що використання телекомунікацій сприятиме:

1.Формуванню культури спілкування, розвитку комунікативних навичок, що є дуже важливим при вивченні іноземної мови.

2.Створенню мовного середовища при телекомунікаційних контактах з носіями мови.

3.Підвищенню мотивації у вивченні іноземної мови.

4.Формуванню вмінь проводити самостійні дослідження (в тому числі і науково-технічні).

5.Формуванню потреби до самоосвіти і технічної творчості.

Звичайно, запропоновані шляхи створення технологічного навчального середовища з метою формування іншомовної компетентності у студентів коледжу не є взаємовиключаючими. Мова йде про поєднання традиційного навчання мові з можливостями сучасних ІКТ. В залежності від конфігурації ІКТ-забезпечення та можливостей учбового закладу і конкретного викладача можливі різні варіанти поєднання описаних вище варіантів. Тому робота, яку викладачі коледжу проводять в даному напрямку обіцяє бути ефективною та цікавою для всіх учасників процесу: адміністраторів, викладачів та студентів.

В умовах недостатньої кількості практичних годин на вивчення іноземної мови у технічних навчальних закладах та зацікавленості студентів у використанні новітніх інформаційних технологій в процесі вивчення іноземної мови є доцільним запропонувати методика формування іншомовної компетентності, яка включала б традиційні методи навчання іноземної мови в поєднанні з новими інформаційними та телекомунікаційними технологіями, що надають можливість звільнити викладача від рутинної роботи та забезпечити студентів актуальними оригінальними текстами та інформацією, що найповніше відповідають їх спеціалізації.

Така методика, що задовольняє усім вимогам сучасної професійної освіти, сьогодні є можливою за умов створення та використання технологічного навчального середовища на базі вищих учбових закладів України.

Основним об'єктом дослідження в галузі викладання іноземних мов у технічному навчальному закладі є іншомовна комунікативна компетентність, яка розглядається як структурний елемент професійної компетентності майбутнього фахівця. Тенденція до професіоналізації викладання іноземних мов загалом реалізується у формуванні навичок спілкування за професійною тематикою, однак такий підхід, як свідчать дослідження та практика, не дозволяє вирішувати задачу формування умінь та навичок, необхідних студентові для здійснення завдань професійного змісту з використанням засобів іноземної мови. Тому формування іншомовної професійної компетентності, яке передбачає

"накладання" іншомовних навичок на предметний зміст професії під час виконання професійних завдань, вбачається як підхід, у межах якого викладання дисципліни "Іноземна мова" у навчальному плані підготовки майбутнього фахівця, не формально, а змістовно буде спрямовано на досягнення загальної мети навчання студента у вищому технічному навчальному закладі - формування його професійної компетентності.

Веливецька К.,

ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ДБТУ»

Науковий керівник – викл. Власенко Л.Л.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ У КОЛЕДЖІ

У наш час інноваційні технології стали невід'ємною частиною сучасного світу, які значною мірою займають одну з визначних ролей у навчально-виховному процесі молодого спеціаліста.

Нині якісне виховання та засвоєння знань не може здійснюватися без використання засобів і можливостей, які надають інноваційні технології та Інтернет. Вони дають змогу студенту краще засвоїти матеріал, зробити його більш наочним, цікавим, швидко перевірити отримані знання та підвищити інтерес до навчання. Крім того, ми маємо можливість отримувати інформацію, активно спілкуватися з викладачами, студентами різних навчальних закладів та спеціалістами харчової галузі.

Інноваційні технології або ІКТ – засоби, пов'язані зі створенням, збереженням, передачею, обробкою і управлінням інформації. Цей широко вживаний термін включає в себе всі технології, що використовуються для роботи з інформацією та надають широкі можливості спілкування.

Існує безліч корисних Інтернет-ресурсів для студентів, що дають можливість досягнути різні аспекти обраної професії.

В мережі Інтернет можна знайти будь-який підручник або додаткову інформацію, що значно спрощує здобуття потрібних знань і умінь. Перегляд науково-популярних статей, доповідей з галузі, що нас цікавить, дає змогу бути усвідомленим про новинки у сфері харчування.

Неможливо не підкреслити практичну важливість пакету Microsoft Office, який включає в себе крім відомого всім текстового процесора Word ще й систему баз даних Access і електронні презентації PowerPoint. У MS Word ми створюємо текстові документи різної складності, в MS Excel створюємо електронні таблиці, які значно полегшують проведення необхідних розрахунків на практичних заняттях. Під час підготовки до семінарів за допомогою MS PowerPoint студенти створюють електронну презентацію приготування страви і відображають її на мультимедійному проекторі.

MS Outlook може стати невід'ємним помічником у плануванні часу, чого так не вистачає сучасній молодій людині. Щоб проявити себе не тільки старанним, а ще і творчим студентом, можна зробити яскравий буклет за допомогою MS

Publisher, який більшість з нас представляють під час захисту індивідуально-практичного завдання з практики.

Багатофункціональне подання навчального матеріалу викладачами за допомогою комп'ютерної техніки передбачає: у текстовому вигляді (сайт викладача, електронні підручники, конспекти лекцій, навчальні і методичні посібники); у вигляді відеоматеріалів (слайд-фільми, відеоролики і відеофільми); у формі довідкової інформації (електронні довідники, енциклопедії); програм перевірки і контролю знань (навчальна платформа Moodle, конструктор тестів Classtime, сервіс Google Клас).

Під час дистанційного спілкування з викладачами ми дуже часто використовуємо електронну пошту (ЕП, E-mail), популярні месенджери «Telegram» та «Viber», які дозволяють нам обмінюватися текстовими і графічними повідомленнями. Це дозволяє студентам працювати асинхронно, тобто у зручний для себе час в «нереальному» (продовження, off-line) масштабі часу.

Всі сервіси є відкритими і з часом можуть доповнюватися і змінюватися за допомогою спеціальних інструментів. Особливим видом роботи студентів є пошук інформації у мережі Інтернет для виконання реферативних, творчих і науково-пошукових робіт.

Студенти широко використовують електронні конференції на платформах Zoom або Google Meet, особливістю режиму яких є те, що повідомлення, надіслане абонентом, потрапляє до всіх абонентам, підключеним до даної мережі, і кожен користувач отримує інформацію, що входить в неї. Зручність полягає в тому, що такий спосіб спілкування корисний і вкрай дешевий, оскільки для користування їм кожному учаснику достатньо мати лише код доступу.

Поряд з традиційним книжковим фондом в бібліотеці нашого коледжу тепер діє нова робоча зона – медиатека. З появою електронних підручників (CD-ROM) в бібліотеці, за наявністю доступу в Інтернет, створений електронний каталог підручників та періодичних видань. В бібліотеку можна прийти зі своїм ноутбуком і переписати будь-яку потрібну інформацію або отримати на будь-який електронний носій.

Під час підготовки до занять або опрацювання матеріалу з самостійної роботи фахових навчальних дисциплін студенти використовують персональний сайт викладача, на якому розміщений різний навчальний матеріал: ілюстративний теоретичний матеріал, методичні рекомендації до виконання практичних і лабораторних робіт, тестові завдання та інше. Даний ресурс дає змогу використовувати матеріали для планування своєї діяльності.

Таким чином, інноваційні технології стали настільки тісно пов'язаними з усіма сферами людського життя, що не пройшли стороною і навчально-виховний процес. Вони надають навчально-виховній роботі проблемний, творчий, дослідницький характер, розвивають самостійну діяльність студентів, а також сприяють їх соціальній адаптації та впливають на відносини у суспільстві. Якість, швидкість, практичність, зручність, економія грошей і часу – ось ті особливості завдяки яким кошти інтернет спілкування міцно увійшли в наше життя студентів і стали її невід'ємною частиною.

Студенти, які бажають бути успішними в обраній професії повинні бути ознайомленими з різними інноваційними технологіями, оволодіти ними і використовувати у навчанні та в своїй подальшій діяльності.

Підхід та впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес у коледжі дають нам змогу бути конкурентоспроможними фахівцями з достатнім рівнем кваліфікації, який відповідає вимогам сучасного виробництва, з творчим мисленням та прагненням до постійного професійного вдосконалення.

Головним для випускника навчального закладу в сучасному інформаційному середовищі є подальше опанування і використання цих технологій, як методів та інструментів майбутньої діяльності, для розв'язання питань харчової галузі.

Власюк Д.

*Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди*

Науковий керівник – к.п.н., доцент Микитюк С.О.

ФОРМУВАННЯ НОВОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Історичні особливості розвитку інституту «права людини» свідчать, що права формувалися не одночасно, а з'являлися послідовно, що дало змогу систематизувати їх в теорію «трьох поколінь прав людини».

Теорією трьох поколінь прав людини започатковано основну ідею розвитку прав людини, яка полягає у формуванні громадянських і політичних прав – перше покоління; соціально-економічних та культурних прав – друге покоління; колективні або солідарні права – третє покоління.

Значний внесок у формування ідеї прав людини у різний історичний період зробили: Велика Хартія Вольностей (Англія, 1215 р.), Петиція про права (Англія, 1628 р.), Habeas Corpus Act або «Акт про краще забезпечення свободи підданих та про попередження ув'язнень за морями» (Англія, 1679 р.), Білль про права (Англія, 1689 р.), Конституція США 1787 р., Декларація прав людини і громадянина (Франція 1789 р.) та ін.

На території України становлення прогресивних уявлень про права людини відбулося у таких актах, як «Руська правда» - право власності, спадкові відносини; Литовські статuti (1529, 1566, 1588 рр.) – обмежена віротерпимість, недопустимість арешту без законних підстав і покарання без суду. Деякі нереалізовані, а лише проголошені ідеї можна віднайти у Конституції П.Орлика (1710 р.), у працях М.Драгоманова (XIX ст.) – Конституційний проєкт «Вільна спілка», М.Грушевського – Конституційний проєкт 1905 р. та інші.

На сучасному етапі різні права людини отримали належне закріплення у так званому Міжнародному Біллі про права людини, що складається із Загальної декларації прав людини, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права та Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, що були прийняті 19 грудня 1966 року, і відповідних протоколів до них. Абзац перший

преамбули Декларації та двох Міжнародних пактів звучить однаково: «визнання гідності, властивої всім членам людської родини, та рівних і невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру в усьому світі».

Науково-технічний прогрес спричинив формування нового покоління прав людини, хоч деякі аспекти необхідності проведення досліджень виникали під час розкриття змісту вже існуючих і закріплених прав (наприклад, момент появи і припинення права на життя).

Умовно, права нового покоління прав людини можна розділити на соматичні («soma» - тіло) – права, пов'язані з можливістю людини самостійно розпоряджатися своїм тілом. До яких можна віднести: сприяння безболісному позбавленню життя безнадійно хворих (евтаназія), зміна статі; право на одностатеві шлюби, право на штучне запліднення, право на клонування.

Наприклад, формування права на зміну статі обумовлено статтею 14 Європейської конвенції з захисту прав людини та основоположних свобод 1950р., в якій визначено: «Користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою, наприклад, статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або за іншою ознакою». Щодо цього питання можна згадати рішення Суду Європейського Союзу від 27 квітня 2006 р., в якому підтверджувалося, що дискримінація за ознакою перерозподілу статі повинна розглядатися як дискримінація за ознакою статі. У будь-якому разі право на зміну статі повинно мати чітке і зрозуміле правове регулювання. Так, процедура зміни статі має проводитися тільки за медичними показаннями після ретельного обстеження та спостереження особи, щоб це не було миттєвим бажанням чи рішенням, прийнятим під впливом моди або життєвих обставин, короткочасного підліткового інтересу, способом самовираження чи самоствердження молодих людей у суспільстві. При цьому треба усвідомлювати, що зміна статі виражається у зміні не тільки фізичних даних, але і внутрішньої свідомості, світогляду, зміні соціальної ролі в суспільстві, сім'ї. Водночас змінюється і ставлення суспільства до особистості.

В Україні зміна (корекція) статевої належності передбачена ст. 51 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» 1992 року, у якій зазначається: «На прохання пацієнта відповідно до медико-біологічних і соціально-психологічних показань, які встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, йому може бути проведено шляхом медичного втручання в закладах охорони здоров'я зміну (корекцію) його статевої належності. Особі, якій було здійснено зміну статевої належності, видається медичне свідоцтво, на підставі якого надалі вирішується питання про відповідні зміни в її правовому статусі».

По-друге, це права, пов'язані з розвитком цифрових технологій (віртуальні права): право на вільний доступ до інтернету, право на свободу слова в інтернеті, право на захист конфіденційності і персональних даних в інтернеті та інші.

Таким чином, права людини пройшли тривалий шлях розвитку і поступового закріплення у нормативних актах, але у XXI столітті виникла необхідність звернутися до нового розуміння і доповнення прав у зв'язку з активним розвитком наукових і комп'ютерних технологій.

*Водяницька Л.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди*

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Місостов Т.Ю.

ЖІНКИ – ВІЙСЬКОВІ В ІЗРАЇЛІ АБО СМЕРТНИЦІ МУСУЛЬМАНКИ. ВИКОРИСТАННЯ ЖІНОК У АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОМУ ПРОТИСТОЯННІ

Близькосхідний арабо-ізраїльський конфлікт є одним з найбільш тривалих і складних в новітній історії світової спільноти. Цей конфлікт поширився практично на весь арабський Близький Схід. Крім Ізраїлю та Палестини в нього прямо або опосередковано залучені багато арабських країн. Ускладнюють ситуацію деякі важливі обставини. Зокрема, даний конфлікт відбувається в самому центрі світових нафтових ресурсів, в яких світова економіка і провідні країни світу відчують величезну потребу в останні десятиліття. У цьому регіоні проживає багатомільйонне населення. Впродовж останніх років саме цей конфлікт є джерелом політичної напруженості і відкритих збройних зіткнень в регіоні. Разом з цим, жінки є невід'ємною частиною даного протистояння, однак їх участь дещо знецінюється, а використання замовчується.

Жінки в Ізраїлі – категорія населення, які живуть або походять з держави Ізраїль, заснованої у 1948 році. Ізраїль не має Конституції, але в Декларації незалежності Ізраїлю говориться: «Держава Ізраїль (...) буде забезпечувати повну рівність соціальних і політичних прав усім людям, незалежно від віросповідання, раси або статі». Відмінністю від багатьох інших армій світу є те, що в армії Ізраїлю проходять службу більшість жінок країни, так як жінки в Ізраїлі є військовозобов'язаними. Не цілком здається це зрозумілим, особливо якщо врахувати, що на військову службу в Ізраїлі не призиваються деякі категорії чоловічого населення, наприклад релігійні ортодоксальні євреї, або араби. Крім того, сама концепція загального військового обов'язку вважається застарілою.

У Війні Ізраїлю за незалежність в 1948 році, у зв'язку з важким становищем єврейської держави, жінки взяли активну участь в захисті країни. Із закінченням війни жінок практично перестали відправляти в бойові операції. Першою дівчиною-солдаткою ізраїльської армії, яка була удостоєна бойової нагороди в 1955 році, стала сержантка Естер Ардити. Першою жінкою-льотчицею ВПС Ізраїлю стала 18 – річна Яель Ром-Фінкельштейн. Офіцерка Йіфат при ВПС ЦАХАЛа, пілотеса транспортного літака «Геркулес», стала першою в історії Ізраїлю жінкою, яка зайняла посаду заступника командира ескадрильї. Головнокомандуюча Марина Камінська учасниця Другої Ліванської війни була нагороджена Відзнакою за відвагу, проявлену на полі бою. Сержантка запасу

Керен Тендлер, бортмеханік бойового вертольота, загинула при виконанні бойового завдання 12 серпня 2006 року під час Другої Ліванської війни.

У 2001 році при Генштабі Ізраїлю було засновано Управління радника у справах жінок-військовослужбовців, що займається питаннями дотримання рівних можливостей в ЦАХАЛ. Управління очолила генерал Сюзі Йогев. Зараз більшість жінок призивається в небойові частини. За даними на 2005 рік, жінкам дозволяється служити в більш ніж 83% частин ЦАХАЛа. На 2009 рік жінки служать в артилерійських військах, прикордонній службі мага. Існують піхотні частини, де чоловіки і жінки служать разом, як наприклад, «Батальйон Каракалі». У 2008 році 2,5% від покликаних в ЦАХАЛ дівчат вибирали для служби бойові частини. Таким чином, можна зробити висновок, що для жінок - військових і справді існують комфортні умови для служби, однак існують і виключення, адже до деяких військових частин жінок не допускають.

Становище жінок на палестинських територіях мало чим відрізняється від становища жінок в інших арабських і мусульманських країнах. На життя жінок впливає іслам, а також місцеві традиції і звичаї. Використання палестинськими терористами жінок – тактика, яка іноді застосовується палестинськими терористами, при якій в теракт залучаються жінки. Найбільш відоме використання терористок-смертниць арабами – застосування шахидок, як правило озброєних вибухівкою, або яким-небудь іншим видом зброї. Піти на цей злочин – здійснити теракт – і приректи себе на смерть або грати – арабських жінок змушує їх же сім'я. Зазвичай причини цього наступні: -Жінка була спіймана за «ганьбу сім'ї» (зрада чоловіка, втратила цноту до заміжжя і т. д.). - Сім'ї шахидів отримують величезну допомогу: 5 тисяч доларів від влади ПНА і ще більше від арабських країн. - Низький статус жінки та традиційне нерівноправне ставлення до жінок. Однак, як показало дослідження, проведене інформаційним проектом IMAGES, жінки, навпаки, висловили тверде прагнення до гендерної рівності.

Раніше вважалося, що смертниками стають в основному представники найбільш вразливих верств суспільства, проте, як показує аналіз документа «Святі мученики Дворіччя», розміщеного на одному з ісламістських форумів в Інтернеті і включає 430 біографій смертників «Аль-Каїди», серед них чимало високоосвічених людей, що мали добре оплачувану роботу. Дослідження 32 терористів-смертників показало, що єдина загальна їх риса - відсутність міцних соціальних зв'язків і схильність до зовнішнього впливу. Цей фактор посилюється практично повною ізоляцією смертника від зовнішніх соціальних контактів безпосередньо перед вчиненням теракту. Знецінення життя, що полегшує вчинення суїцидального теракту, може бути викликано прагненням позбутися від самотності, що відчувається людиною, фізично або морально втративши усіх близьких, від клейма ганьби, від почуття приниження за свою етнічну групу. Відомо, що серед терористів-смертників значну частину складає молодь, яка пережила війну і виросла в сім'ях біженців.

Таким чином, можна зробити висновок, що арабо – ізраїльський конфлікт перейшов від старих тактик ведення бою до нових – психологічних. Одна з них,

це – використання жінок в якості приманок. Оскільки жінки в країнах Близького сходу займають майже безправне положення, тому ними стає легко маніпулювати та використовувати їх для власних цілей. На жаль, якщо твою долю вирішено за тебе, то у жінки немає права відмовитись, адже це буде нести за собою низку інших жорстоких наслідків.

Воробйова М. Ю.

Балаклійський педагогічний фаховий коледж

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

Науковий керівник – Нечитайло Ю.С.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ЧУТЛИВОСТІ У МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ ЧЕРЕЗ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

За часів незалежності в Україні відбувається трансформація всіх сфер суспільно-політичного життя держави, у зв'язку з євроінтеграцією. Останнім часом збільшився інтерес державних інституцій щодо імплементацій цінностей гендерної рівності.

Так у сфері освіти, дошкільної, базової, вищої, втілення цінностей гендерної рівності знайшло своє відображення не лише в актуалізації інтересу до гендерного виховання і освіти, але і в зростанні потреби щодо практичної реалізації гендерночутливого підходу в закладах освіти різного рівня.

Необхідність у гендерному вихованню та освіті дітей, починаючи з дошкільного періоду та закінчуючи вищими закладами освіти, виникла у зв'язку з подолання неконструктивних гендерних стереотипів у особистості, яка формується в інституті освіти. Так як, з народження дитина потрапляє під вплив суспільства, під ті стандарти, які нам диктує суспільство та транслюється різними соціальними інститутами. Статеворольова соціалізація продовжується протягом усього життя людини, тільки з дорослішанням росте самостійність у виборі цінностей і орієнтирів. Головна роль у гендерному вихованні належить освітньо-виховним установам. Намагання засвоїти певну гендерну роль та відповідати усталеним у суспільстві гендерним стереотипам та реалізується завдяки таким механізмом соціального впливу, як нормативний та інформаційний тиск. Нормативний тиск проявляється у не прийнятті та осудженні суспільством тих його членів, чия поведінка не відповідає традиційним гендерним нормам даного суспільства. Інформаційний тиск же реалізується завдяки прагненню індивіда відповідати певним нормам та стандартам, серед яких значну роль відіграють гендерні стереотипи. Тобто людина намагається поводити себе так само як член її референтної групи, і тільки тоді вона вважає свою поведінку правильною.

Тому, середовище закладу освіти має бути гендерночутливим до будь-яких дискримінаційних проявів за кожною із захищених ознак, визначеною статтею 24 Конституцією України, зокрема і статевою ознакою. Гендерночутливий підхід в освіті дозволяє подолати руйнівну дію гендерних стереотипів у процесі соціалізації дітей та молоді.

Розглянемо реальні кроки до впровадження гундернчутливого підходу у середовище закладу освіти. Однією з умов є подолання статево-рольових стереотипів у вчительства та викладачів/викладачок та формування егалітарного світогляду. Саме тому, так потрібна підготовка гендерно-компетентного вчителя професійна підготовка якого розпочинається у педагогічних закладах фахової передвищої освіти. Майбутні вчителі та вчительки будуть тими головними агентами гендерної соціалізації молодого покоління, а тому їх обізнаність у гендерних питаннях, здатність спокійно реагувати на ситуації, які можуть виникнути на їх основі і вміння грамотно вибудовувати свою комунікацію та грамотно аргументувати свою позицію стосовно гендерної проблематики є важливою складовою формування гендерної компетентності.

Серед вчительства та викладацтва доцільно забезпечити проходження різних курсів для підвищення кваліфікації педагогічних працівників для розвитку у них гендерних компетенцій. Зокрема, участь підвищення кваліфікації на різноманітних онлайн платформах: платформа «Всеосвіта» – онлайн-курси «Гендерна рівність у закладі освіти: теорія і практика впровадження», «Педагогічні технології гендерного виховання особистості», «Недискримінаційний підхід в освітньому просторі Нової української школи: від теорії до практики впровадження», освітній проект «На Урок» - вебінари «Практичний upgrade гендерних компетентностей в освітньому процесі сучасної школи», «Подолання гендерних стереотипів в українському освітньому просторі», на освітній платформі Ed-Era – онлан-курси «Оцінювання без знецінювання», «Недискримінаційний підхід у навчанні», суб'єкт підвищення кваліфікації «НІШкола чутливого вчителювання» – онлайн-курс підвищення кваліфікації «Чутливе вчителювання в умовах інформаційного суспільства», підвищення кваліфікації вчительства у Центрі гендерної культури за темою «Створення гендерночутливого і недискримінаційного освітнього середовища у ЗЗСО.

А це, в свою чергу, забезпечить недискримінаційну комунікацію, гендерночутливе спілкування між педагогами/педагогинями та учнівством/студентством, усунення гендерної необ'єктивності у розподілі функціонально-рольових обов'язків між представниками та представницями обох статей в учнівських колективах.

У підвищенні гендерної освіченості молодого покоління важливим є проведення різноманітних форм позааудиторної роботи в межах закладів вищої освіти, а в межах закладів загальної середньої освіти - виховних заходів з учнівством. Крім того, заходи мають бути не ще традиційними – бесіди, дискусії, лекції, диспути, аналіз життєвих ситуацій, а й інноваційними – тренінгові заняття, аналіз кейсів, круглі столи, семінари, квести/веб-квести, ігри-інсценізації, тижні гендерної освіти/просвіти, а також збагатити бібліотечний фонд, зокрема й електронний, літературою гендерного спрямування, для популяризації гендерноспрямованої літератури серед користувачів бібліотеки організовувати виставки, тематичні бібліотечні заходи. Цікавими і змістовними формами роботи зі здобувачами та здобувачками освіти стануть зустрічі з

успішними випускниками, відомими особистостями, представниками громадських організацій, педагогами, роботодавцями, які сприяють формуванню в особистості молодого людини егалітарних цінностей.

Важливим напрямком підвищення рівня освіченості та розвитку гендерної компетенції у здобувачів та здобувачок освіти є їх участь у роботі студентського наукового товариства шляхом активної участі у різного рівня конференціях, семінарах, виставках, олімпіадах, професійних конкурсах, що відкриває широкі можливості для практичного утвердження здобутих знань. Крім того, у закладі вищої/фахової перед вищої освіти важливо освоїти освітні компоненти за освітньою програмою спеціальності, зокрема курсові роботи, індивідуально-дослідні роботи, які мають бути збагачені розглядом гендерної проблематики.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що на сьогоднішній день поняття «гендерне виховання» не є сталим, так як дослідження цієї проблематики є актуальним та ще мало розробленим. А тому зміст, специфіка, цілі та завдання гендерного виховання та освіти на різних вікових етапах продовжує наповнюватись.

Використані джерела:

1. Галустьян Ю.М., Новицька В.П. Деякі аспекти гендерної ідентифікації та соціалізації особистості. *Український соціум*. 2004. № 13 (3). С. 7-13.
2. Аніщенко О. Гендерна освіченість вчителів – актуальна проблема педагогічної науки і практики. *Освіта дорослих : теорія, досвід, перспективи*. 2011. Вип.3 (1). С.202-210.

*Воронін І.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди*

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Гончарова О.С.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УСРР У ПЕРІОД ПЕРЕХОДУ ДО ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ

Основними учбовими закладами професійно-технічної освіти у 1926 – 1929 роках лишалися технікуми, школи фабрично-заводського учнівства, професійно-технічні школи, учбово-виробничі майстерні і різного роду професійно-технічні курси.

ЦК ВКП(б) 11 березня 1926 року видав спеціальне рішення «Про підготовку та навчання робітничої сили», в якому підкреслювалася необхідність точного обліку потреб підприємств у кадрах з зазначенням кваліфікації. Школи ФЗУ повинні були готувати робітників до шостого розряду (тоді існувала система 16 виробничих розрядів), що могли підвищити свою кваліфікацію до 7 – 9 розрядів. У травні 1926 року ВУЦВК та Раднарком УСРР прийняли спеціальний закон про школи ФЗУ. У залежності від потреб різних галузей виробництва та від місцевих умов виділялися наступні типи фабзавучу: школи

ФЗУ при заводах та фабриках, самостійні школи ФЗУ, районні школи, що обслуговували декілька виробництв. 30 березня 1929 року була прийнята постанова РНК СРСР про перехід шкіл ФЗУ під контроль промисловості. Наркомос продовжував керувати та контролювати ці школи в методичному плані. Закон передбачав, щоб школи ФЗУ не тільки готували підлітків для роботи з певного фаху, але й надавали учням необхідні елементи політехнічних знань та навичок. Курс навчання у школах встановлювався від 2 до 3 років. Приймалися туди фізично здорові молоді люди від 14 до 16 років, що мали знання в обсязі семирічки. Постановою ЦВК та Раднаркому СРСР від 11 вересня 1929 року фабзавуч був введений до загальної системи технічної освіти. Були визначені три можливі типи шкіл ФЗУ: 1) підвищеного рівня з підготовки висококваліфікованих робітників; 2) школи ФЗУ з підготовки робітників-універсалів вищої та середньої кваліфікації; 3) школи ФЗУ з підготовки робітників-операторів. А наказом від 28 вересня 1929 року Вища рада народного господарства вводить новий тип школи – школу ФЗУ масових професій з підготовки робітників на роз'єднаних операціях та універсалів нижчої кваліфікації – ШУМП. З того часу в промисловості існувало вже кілька типів шкіл ФЗУ, але масово розгорнулося будівництво переважно двох типів шкіл – школи ФЗУ універсалів та ШУМП. Перші школи ФЗУ підвищеного рівня готували бригадирів, наладчиків, не отримали широкого розповсюдження.

Окрім шкіл ФЗУ існували, хоча і менш були розповсюджені, але від того не менш важливі форми і типи професійно-технічної освіти, такі як технікуми, що готували середній технічний персонал, а в Україні, на відміну від Росії ще й інженерів вузької спеціалізації. Технікуми готували для машинобудівної та металообробної промисловості техніків-виробничників, техніків конструкторських та тарифно-нормувальних бюро, майстрів та помічників начальників цеху, а також технічних керівників дрібних підприємств; для будівництва – виконавців робіт та їх помічників, техніків будівельних контор та бюро; для гірничої промисловості – гірничих техніків, помічників начальників шахт, техніків-маркшейдерів і так далі. Але кількість фахівців, що випускались технікумами не була достатньою для нормальної роботи промисловості, до кінця 1920-х років посади техніків на 40 % були зайняті практиками, які не мали спеціальної освіти. Коло спеціальностей, з яких ці учбові заклади готували технічний персонал було дуже вузьким, розширювалося повільно, існувала невідповідність у випуску певного роду фахівців та потребами народного господарства.

У період переходу країни до індустріалізації велике значення мали професійно-технічні школи та навчальні майстерні. Вони готували кваліфікованих робітників, а в деяких й нижчий адміністративно-технічний персонал для дрібної та кустарної промисловості. Згідно з «Положенням про професійно-технічні школи» електротехнічні школи повинні були готувати електромонтерів; спеціалістів з будови електричного освітлення та сигналізації, монтажу дрібних електростанцій, мережі та обладнання тощо; школи вогнестійкого будівництва випускали інструкторів з організації вогнестійкого

будівництва; гірничі – створювалися для підготовки помічників штейгерів, маркшейдерів, бурових майстрів, а також монтерів і дільничних десятників; індустріально-технічні школи з деревообробної спеціальності готували столярів; механічні – робітників з експлуатації силових установок, помічників машиністів, мотористів, водіїв; з обробки металу випускали слюсарів, токарів, ливарників для кустарної, дрібної та середньої промисловості; транспортні – мали готувати бригадирів, помічників машиністів, старших кочегарів, наглядачів за залізничними шляхами, помічників начальників станцій, контролерів, механіків тощо. Біля 92 % профтехшкіл готували робітників механічного напрямку, інших шкіл було порівняно небагато. Окрім цього у 1926/27 учбовому році у віданні ВРНГ було ще й близько 150 кустарно-ремісничих шкіл, в яких навчалося 8350 осіб.

За положенням від 1927 року навчальні майстерні були визнані нижчою ланкою професійно-технічної освіти для обслуговування дрібної промисловості. Професійно-технічні школи та навчально-виробничі майстерні підготували за час свого існування біля 100 тисяч кваліфікованих робітників та нижчого професійного персоналу для різних галузей народного господарства. Ще однією формою професійно-технічної освіти, що набула важливого значення у період з 1924 по 1929 роки були різного роду професійно-технічні курси.

Таким чином, керівництво радянської держави розуміла всю значущість професійно-технічної освіти для країни в умовах переходу до індустріалізації. Господарські, як зацікавлена сторона, долучались до визначення потреб у кваліфікованих кадрах і складання планів їх підготовки закладами професійно-технічної освіти.

Гресько Л.

Державний біотехнологічний університет

ПРОБЛЕМА ЯКОСТІ ОСВІТИ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19 ОЧИМА СТУДЕНТІВ

Вже майже два роки в світі триває пандемія коронавірусу. У зв'язку з цим майже всі заклади вищої освіти були вимушені перейти на дистанційну форму навчання, тому сьогодні я проаналізую наскільки ж якісним та комфортним є це навчання для студентів.

Замислюючись над тим, що ж таке взагалі освіта і що вона нам дає, думки які виникають в моїй голові можна описати так:

- освіта є інструментом, який дає нам різносторонній розвиток, нові вміння, інформацію та знання;
- освіта являється одним із найважливіших аспектів людського життя, вона потрібна людині, щоб вижити у сучасному світі серед безлічі конкурентів у будь-якій сфері;
- освіта допомагає у розвитку морально-етичних якостей.

Із цього можна зробити такий висновок, для гарного розвитку потрібна якісна освіта. Але чи може бути освіта якісною під час дистанційного навчання?

Одним із найприємніших плюсів дистанційної освіти для кожного студента є можливість здобувати знання у будь-якому місці і в будь-який час маючи при собі лише телефон та доступ до інтернету. Це з однієї сторони, дуже зручно, але все ж таки на це впливає багато факторів таких як, наприклад, оточуюче середовище та відсутність стабільного інтернету чи комп'ютеру. Адже студенти, які проживають у гуртожитках по декілька чоловік у кімнаті можуть стикатися з такою проблемою як одночасність пар, через це цим студентам важко буде зосередитися саме на своєму занятті, бо пари сусідів будуть відволікати.

Найголовнішим мінусом такого навчання є відсутність реального спілкування та контакту з викладачем, а також постійна робота з гаджетами, що значно впливає на здоров'я студентів.

Якщо з останнім більш менш все зрозуміло, адже постійна робота з телефоном впливає на зір, а постійне малоподвижне сидяче положення призводить до нерухомого стану життя. То проблема реального спілкування дуже важлива: з одного боку на якість викладання формат навчання не впливає, адже якщо людина хоче вчитися вона буде вчитися навіть в умовах онлайн, а з іншого боку, для більшості студентів дуже важливий контакт з викладачем око на око, що більш мотивує до навчання.

Отже, питання проблеми якості освіти в період пандемії дуже актуальні на теперішній час. У кожного студента своє ставлення щодо цього питання. Але більшістю думок щодо даного питання все ж таки є те, що студент, який має жагу до навчання буде реалізовувати свою ціль в незалежності від форми навчання і ніяким чином в такому випадку якість не буде втрачено.

Науковий керівник
проф. Фірсова Л.В.

*Гузенко Д.Д.
ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ»
Науковий керівник - викладач Короткоручко А.Г.*

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті розкрито аспекти духовно-морального виховання молоді. Пояснюється зміст сутності поняття "розвиток особистості", розглянуто морально-духовні ціннісні орієнтації, охарактеризовано особливості реалізації основних завдань із формування духовно-моральної особистості учня в позаурочній роботі в загальноосвітньому навчальному закладі. Особливу увагу приділено питанню формування в учнівської молоді моральної відповідальності, як важливої якості становлення особистості. Зроблено висновок, що в умовах загальноосвітньої школи варто більше уваги звертати на формування потреб здійснювати вчинки, які були б людськими, етичними умовами життя іншої людини, а не тільки створювати речові, матеріальні умови для неї та спонукати до здійснення духовно-моральних вчинків стосовно людини, формувати

внутрішні умови духовно-моральної поведінки, що забезпечить успішну самореалізацію особистості в соціумі.

Актуальність дослідження: наростання духовної кризи в даний час, яка охопила більшість країн на всіх континентах, виражається у втраті системи загальнолюдських цінностей. Якщо не протистояти цьому явищу, то це може з часом привести світову спільноту до гуманітарної катастрофи – втрати життєздатності людини. Несприятливі явища в суспільстві висувають нові вимоги до виховання і розвитку особистості дитини, трансформування її поглядів на навколишню дійсність, зміни її ставлення до людей, себе і власної діяльності. Зростає необхідність в стабільному розвитку громадянського суспільства, утвердженні та збереженні соціально-політичних аспектів, що характеризують громадянське суспільство, а саме: прагнення до певних ідеалів, активність і участь в суспільному та політичному житті держави (Малинин, 2016).

Місія школи – соціально значуща мета, яка полягає в підготовці молодого покоління до життя і успішної самореалізації в суспільстві, соціалізації особистості.

На сучасному рівні розвитку освіти має за мету реалізується в умовах, пов'язаних зі соціально-структурними змінами в суспільстві, посиленням елітарності освіти, модифікацією соціально-професійної структури суспільства, полікультурного середовища, що актуалізує цілий ряд завдань, які вирішуються школою, як педагогічною системою на рівні адміністрації, соціального партнерства, вчителів, учнів і батьків.

Над цією проблемою працюють зарубіжні науковці, дослідники, зокрема, І.Беха, С.Гончаренка, О.Канарової, І.Ковровського, В.Кременя, Ю.Мальованого, Т.Саннікової, Г.Сотської, Т.Тхоржевської, Н.Філіпчук та ін- ших. Теоретичну основу дослідження склали ро- боти В.Вахтерова, Л.Виготського, П.Каптерева, П.Лесгафта, М. Пирогова, В.Сухомлинського, К.Ушинського та інших.

Багато вчених вирішують питання виховання розвитку особистості засобами залучення зарубіжних концепцій, орієнтованих на розширення коучингової роботи, введення трансформаційного навчання та інше (Sedova-Notaling, 2012; Товканець, 2017а). Звичайно ми дотримуємося концепції, в якій освіта зі способу навчання і освіти індивіда має перерости в спосіб розвитку його загальнокультурного потенціалу, формування в ньому образу світу, людини в цьому світі і людяності в собі самому, яка немислима без духовності. При цьому виховання громадянськості, духовності, патріотизму неможливе, якщо зміст освіти в школі не буде відображати українську культуру і спиратися на місцеві традиції народного життя.

Мета статті: розкрити особливості системи духовно-морального виховання учнів молодшого шкільного віку в умовах загальноосвітньої школи. Педагогічна наука розглядає проблему духовно-морального виховання учнівської молоді як одну з провідних, адже те, як людина визначає цінності, усвідомлює свою сутність, істотно впливає на всю її життєдіяльність.

Висновки: Отже, проблема формування в учнівській молоді духовності й моралі на сьогодні надзвичайно важлива і актуальна. Духовно-моральне виховання учнівської молоді є цілісним процесом засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки. На формування духовності та моральності особистості мають вплив суспільство, сім'я як соціальний інститут та навчальні заклади.

Давидов Д.В.

*ВСП "Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ
Науковий керівник, викладач, Таранцова Т.В.*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА

Актуальність проблеми здорового способу життя зумовлена такими суттєвими ознаками сучасного суспільства, як поширення комп'ютерних та інформаційно-комунікаційних технологій, що зменшують рухову активність сучасної молоді, сприяють її байдужості до власного здоров'я та фізичної культури. Ця негативна ситуація посилюється в умовах світової пандемії COVID-19. Ось чому, об'єктивна необхідність формування здорового способу життя сучасних здобувачів освіти.

У сучасному житті здоров'я - це не як відсутність хвороб, а як фізична, соціальна і психологічна гармонія людини, доброзичливі стосунки з іншими людьми, з природою й самим собою. Саме це трактування здоров'я стало базовим для сучасного розуміння феномену здорового способу життя студентів у межах еколого-валеологічної культури особистості; гуманістично центрованої моделі формування здорового способу життя, що декларують пріоритет гуманістичних цінностей, демократизму, гуманітаризації змісту освіти. Тобто таке трактування здорового способу життя відбувалося у напрямі гуманізації проблеми, у процесі відторгнення клініко-профілактичної парадигми здоров'я.

Аналіз дозволяє констатувати, що здоровий спосіб життя тлумачиться як особлива суспільна цінність; узагальнена, типова структура форм життєдіяльності людини; способи і форми діяльності, які спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я; активність особистості, що узгоджує соціальне, психічне і фізичне життя людини; чинник оптимізації біологічних та психічних параметрів життєдіяльності.

Відтак, у нашому розумінні здоровий спосіб життя – це спосіб життя, спрямований на збереження та зміцнення здоров'я через діяльність, зорієнтовану на оздоровлення умов у всіх основних сферах життя, а саме: в освіті, праці, відпочинку, побуті, що сприяє гармонічному розвитку й самореалізації особистості. Проте ця дефініція викликає логічне запитання, чи може структура здорового способу життя бути універсальною для всіх людей? Відповідь потребує розгляду вікових особливостей суб'єктів здорового способу життя, якими у нашому дослідженні є студенти ЗВО.

Студент може характеризуватися у трьох аспектах: психологічному, соціальному й біологічному. У психологічному контексті студентство характеризується розвитком вищих психічних функцій, становленням всієї інтелектуальної системи та особистості загалом.

Біологічний аспект студентського віку зумовлений переважно спадковістю і вродженими задатками, але, у певній мірі може змінюватися й під впливом умов життя.

Студентському віку притаманні такі особливості, як завершення процесу зростання, розквіт організму, зміна рис самосвідомості, перебудова провідних пізнавальних процесів та властивостей особистості, зміна емоційно-вольового устрою життя, розвиток ціннісно-сислової сфери особистості.

Дворянова М.

Державний біотехнологічний університет

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Введення будь-якого терміна чи поняття є неможливим без дослідження процесу його становлення та розвитку задля подальшого розуміння його суті. А тим більше, якщо це стосується юридичної термінології. Правовий статус як самостійно визначена категорія в юриспруденції з'явилася відносно нещодавно, але введення та застосування цього терміна в законодавстві відбулося досить швидко. Проте процес розуміння і тлумачення поняття правового статусу не вичерпується часовими чи особистісними рамками, адже кожен окремий науковець чи то правознавець застосовує його з урахуванням власного праворозуміння. Виходячи з важливості правового статусу як окремої категорії не лише в теорії держави і права, але й у системі галузевих юридичних наук, питання його характеристики досі залишається одним із найважливіших і часто стає предметом дискусій та досліджень теоретиків права, державознавства, представників галузевих правових наук. Так, розвиток, еволюція, а також окремі аспекти поняття «правового статусу» досліджувалися такими науковцями як: С. С. Алексєєв, М. В. Вітрук, Л. Д. Воєводін, К. І. Козлова, С. А. Комаров, О. О. Кутафін, В. А. Кучинський, О. А. Лукашева, М. Н. Марченко, М. І. Матузов, В. І. Новосьолов, Д. М. Порфір'єв, Р. А. Ромашов, О. Ф. Скакун, Ю. М. Тодика, А. Ю. Якимов.

Зокрема, О. Ф. Скакун зазначає, що «до 60-х років ХХ ст. у вітчизняній юридичній науці правовий статус ототожнювався з правоздатністю. Мотивувалося це тим, що правовий статус і правоздатність виникають і припиняються у суб'єкта одночасно, що вони є однаковою мірою невідчужуваними». Р. А. Ромашов вважає, що «правовий статус – сукупність прав та обов'язків, які персоніфікують особу як учасника юридично значимих відносин»; «правове становище – сукупність факторів, визначаючих місце особи в правотворчому і правореалізаційному процесі; як складові елементи включає

правовий статус, а також зв'язки і взаємодію особи, що характеризують його розташування у механізмі правового регулювання».

На підставі вищезазначеного, можна стверджувати, що «правовий статус» як окрема правова категорія відрізняється своєю різнобічністю і комплексністю. Так, це поняття має свою особливу структуру, що сприяє координації поведінки особи в суспільстві, визначає її спрямованість і характер. Правовий статус класифікують на такі види: загальний – це статус особи як громадянина держави, члена суспільства, він визначається перш за все Конституцією і не залежить від різних поточних обставин, є єдиним, характеризується відносною статичністю, узагальненістю; спеціальний – це статус, який відображає особливості положення певних категорій осіб (студентів, пенсіонерів); індивідуальний – це статус, який фіксує конкретику окремої особи (стать, вік, сімейний стан тощо)

3. Таким чином, правовий статус характеризує становище особи у взаємовідносинах із суспільством та державою. Це самостійна юридична категорія, що характеризується такими ознаками:

Правовий статус має універсальний характер, оскільки поширюється на усіх суб'єктів.

Відображає індивідуальні особливості людини та її реальне становище у системі сімейно-правових відносин.

Права та свободи, що становлять основу статусу, не можуть реалізуватися без інших його компонентів – обов'язків та відповідальності.

Ця категорія забезпечує системність прав, свобод та обов'язків.

Елементи структури правового статусу є взаємозалежними та взаємодіючими. Отже, правовий статус – це складна та багатоаспектна категорія, якій притаманна системність, комплексність, універсальність та до складу якої належать такі елементи, як правосуб'єктність, права, свободи та обов'язки. Розглянемо доктринальне розуміння поняття суб'єктів правовідносин. Статтею 2 ЦК України учасниками цивільних відносин визначено фізичні особи та юридичні особи, державу Україна, Автономну Республіку Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права. Таким чином, можемо констатувати, що учасниками приватноправових відносин є суб'єкти як приватного права, так і суб'єкти публічного права, крім того, суб'єктами можуть бути як фізичні особи, так і юридичні. На проблему суб'єкта як найважливіше питання філософії права звернув увагу на початку ХХ ст. філософ права М. М. Алексеєв. Відповідно до його концепції, що являє собою одну з перших в історії світової думки спроб застосування феноменологічного методу до дослідження права, правовий суб'єкт, правові цінності і правові модуси (права й обов'язки) становлять у єдності правову структуру, тобто універсальну ідеальну складову права, його «логос» як феноменологічний еквівалент «природного права». Кожен з цих елементів у їх «неподільності» є «іпостассю» ідеального значеннєвого змісту права. При цьому суб'єктові належить роль «найбільш глибокого елементу правової структури». Правосуб'єктність – це, так би мовити, людський вимір і вираження процесу здійснення принципу формальної рівності. Суб'єкт (особистість, особа) тільки тому і є правовим суб'єктом (правовою

особистістю, правовою особою), що уособлює правове буття, принцип права і виступає його активним носієм і реалізатором.

Досить цікавий підхід у інших науковців, які зазначають, що суб'єкт права – це та особа, чією свідомістю та діяльністю створюється, діє право, чії ідеали та намагання реалізуються у праві. Він той, ким визначається увесь правопорядок, усі існуючі правові норми, зв'язки та правовідносини. Він – джерело та мета будь-якого права. У цьому сенсі суб'єкт права є правовим абсолютом. Для досягнення своїх практичних цілей суб'єкти вступають у правову комунікацію, намагаються формувати не тільки свої правові відносини, але й створювати «другу природу» – право. Їхні інтереси не обмежуються тільки створенням практичних господарських зв'язків, вони поширюються і на неперсоніфіковані правові зв'язки, які виражені у законі. У цих нормативних зв'язках суб'єкти права намагаються інституціоналізувати свою загальну волю, усвідомлення того, якою має бути їх взаємодія у рамках реалізації їхніх цілей. Суб'єкт правовідносин – це індивідуально визначений суб'єкт права, який реалізував свою правосуб'єктність у частині реалізації конкретних прав і свобод у конкретних правовідносинах, але не будь-який суб'єкт права є суб'єктом того чи іншого конкретного правовідношення. Суб'єкту права притаманні дві основні ознаки. По-перше, це особа – учасник суспільних відносин, яка за своїми властивостями фактично може бути носієм суб'єктивних юридичних прав та обов'язків.

Вона повинна володіти: а) зовнішньою відокремленістю; б) персоніфікованістю; в) здатністю виробляти, виражати та виконувати персоніфіковану волю. По-друге, це особа, яка дійсно здатна брати участь у правовідносинах, набула властивостей суб'єкта права через юридичні норми. Цікавою є позиція Є. О. Харитонова, який вважає, що суб'єкт права у суб'єктивному значенні останнього – це особа, яка має конкретне право, тобто така особа, за якою нормою об'єктивного права визнається можливість певної поведінки, а суб'єкт правовідносин – це володілець конкретного права, що знаходиться у правовому зв'язку з іншим учасником (учасниками) суспільних відносин, на яких покладаються обов'язки, що відповідають праву уповноваженої особи. Водночас досить дискусійним та передчасним, на нашу думку, є виділення як окремого суб'єкта приватноправових відносин штучного інтелекту, або роботів. Зазначені доктринальні підходи щодо визначення сутності понять правового статусу та суб'єктів правовідносин дають можливість говорити про особливості встановлення окремих характерних ознак певних суб'єктів приватноправових відносин, які мають спеціально визначені правові статуси. Залежно від своїх статусів вони набувають певних прав та обов'язків, тієї чи іншої правоздатності та можливості її належним чином застосовувати.

Література.

1. Алексеев С. С. Общая теория права : учеб. / С. С. Алексеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2009. – 576 с.

2. Воронянський О.В. Основи правознавства: Навчальний посібник/ О.В.Воронянський, Г.В.Борисов, Ю.В.Зайончковський. – Х.: Парус, 2005. – 368 с.

3. Воронянський О. В., Письменицький А. А., Міщенко Н. Л. Правознавство. 10 клас. Профільний рівень: Навчальний посібник. «Ранок», 2010.- 192 с.

4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підруч. / О. Ф. Скакун. – Вид. 4-те, допов. і перероб. – К. : Правова єдність : Алерта, 2014. – 524 с.

5. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. – К. : НАВС, Освіта України, 2017. – 320 с

Науковий керівник
канд. іст. наук, проф. О.В. Воронянський

*Дмитренко Ю.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди*

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Гончарова О.С.

ЛІТЕРАТУРНЕ ТА ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ МІСТА ХАРКОВА 1920-Х РОКІВ: ІСТОРИОГРАФІЯ ПИТАННЯ

Вивчення проблеми розпочалося майже одночасно з розгортанням подій. Роботи 1920-х – початку 1930-х років були підготовлені безпосередніми учасниками цього процесу. Вони викликають значний інтерес, бо містять різноманітний фактичний матеріал. Пожовтневий літературний процес в Україні в усій його різноманітності розкриває дослідження О. Лейтеса та М. Яшека. Дослідники показали перебіг культурно-мистецьких подій в перші роки існування у місті Харкові радянської влади. Але роботи цього періоду мали суттєві недоліки. Це, перш за все, обмежена джерельна база, схематизм, тенденційний підбір і оцінка фактичного матеріалу, недостатність аргументації і поверховість узагальнень. Всі проблеми, пов'язані з розвитком культури в місті розглядалися з класових позицій. Прагнення донести до читацької маси наявні та уявні успіхи політики компартійного режиму приводила до підготовки друкованих видань виключно на позитивному матеріалі. Зрозуміло, що усе це позначилося на їх науковій вартості.

З другої половини 1930-х років, на тлі розгортання масових репресій з боку тоталітарного режиму дослідження літературно-мистецького життя практично припиняється. Сторінки більшості робіт рясніли політичними výroками, жертвами яких стали також і представники харківської літературно-мистецької інтелігенції. Лише з середини 1950-х років під впливом широкомасштабної десталінізації суспільства намітилися деякі зрушення у вивченні питань, пов'язаних з літературно-мистецьким життям м. Харкова в 1920-х років. В республіканських газетах і журналах містився значний фактичний матеріал про

суспільно-культурну діяльність українських митців, яких було репресовано. У цей період з'являються роботи в яких розглядається розвиток культури в цілому та окремих її галузей – театру та літератури, де згадується й перебіг літературно-мистецьких подій в Харкові. Проте всі ці публікації позначені ідеологічними штампами і цілком відбивають вади суспільства того часу. Дослідження культури 1920-х років активізувалося з другої половини 1960-х років. У цей період вийшла низка узагальнюючих праць присвячених національно-культурному будівництву в Україні у цілому, та в м. Харкові. У них літераторів та митців зображали як таких, що поступово втрачали національні ознаки в намаганні створити «єдину радянську культуру». До значних досягнень цього періоду історіографії слід віднести появу перших узагальнюючих праць з історії міста Харкова. Нарис з історії міста Харкова від часу заснування до 70-х років ХХ ст. увійшли до багатотомної історії міст і сіл України. Однак всі ці роботи не виходили за рамки марксистсько-ленінської методології, були необ'єктивні і, як результат, породжували нові «білі плями». Продовжували вивчатися тільки ті питання, що слугували доказом правильності політики комуністичної партії. Проте, негативні сторони процесів замовчувалися.

У 1990-ті роки, в умовах незалежної України, активізувався інтерес дослідників до регіональної історії в цілому і до вивчення історії міста Харкова в тому числі. Факти та події, що замовчувалися або фальсифікувалися за радянських часів оприлюднюються в ґрунтовних працях «Історія української літератури ХХ ст.» та «Український театр ХХ століття». Непересічним явищем новітньої української історіографії з проблеми, що вивчається, стало комплексне дослідження М. Поповича «Нарис історії культури України». Взнявши за основу цивілізаційний підхід, автор, зокрема, розглядає духовну культуру українського суспільства в 1920-ті роки на тлі політико-економічних перетворень, які здійснювалися в республіці в той період. Велику увагу автор відводить і аналізу літературно-мистецького життя в столиці України – м. Харкові. Багато уваги подіям літературно-мистецького життя Харкова приділяється і в комплексному дослідженні культурного розвитку України І. Довжука. Значну увагу в літературі цього періоду приділяється вивченню нових літературних напрямів, що виникли на гребні революційних перетворень та діяльності літературних організацій – «Гарт», «Плуг» та ВАПЛІТЕ. Великий інтерес для даного дослідження становлять роботи в яких досліджується літературна дискусія, центр основних подій якої перебував в Харкові. Велику увагу дослідники приділяють питанням становлення та творчої діяльності театрів. Зокрема, цю тему вивчали О. Красильникова, Е. Кучменко, Г. Лужицька, Ю. Станішевський та Н. Чечель. Іншим напрямом досліджень сучасних авторів є вивчення життя та творчості окремих діячів літератури та мистецтва, переосмислення того, що було ними напрацьовано за радянських часів. У цей історіографічний період деякі аспекти літературно-мистецького життя України в цілому і в Харкові зокрема, знайшли свій відбиток і в ряді дисертацій. Цікавою, на наш погляд, є робота М. Борисенко, в якій автор велику увагу приділяє аналізу діяльності літературних організацій України та Л. Кавуна, присвячена діяльності ВАПЛІТЕ. Феномен літературно-

мистецької інтелігенції та її внесок у духовну скарбницю українського народу досліджували О. Тарапон та М. Шипович. Найбільшу зацікавленість у істориків викликали питання стосунків влади та творчої інтелігенції міста. Так В. Семененко, досліджуючи історію Східної України, велику увагу відводить радянським перетворенням, в тому числі і в галузі культури, саме в місті Харкові, який став центром цих подій. Питання культурного життя міста аналізуються у колективній праці «Історія міста Харкова ХХ століття». Отже, у 1990-ті роки дослідники розширили напрямки та коло питань з історії міста Харкова 1920-х років. Розглядалися не тільки загальні питання історії, а й аналізувалися окремі аспекти літературно-мистецького життя міста.

Таким чином, за попередні часи склалася значна за обсягом історіографія. Дослідниками розглядалися різні аспекти розвитку літератури та театру м. Харкова 1920-х років. Проте, майже не вивченими залишаються ідейні шукання харківських митців нової генерації та причини, що викликали певну політичну роздвоєність творчих особистостей.

Доброва С.

Державний біотехнологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОСВІТНЮ СИСТЕМУ УКРАЇНИ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ

Гендерна нерівність є дуже актуальною проблемою у сучасному світі. Це стосується всіх видів діяльності: політики, освіти, сім'ї, економіки і так далі. Гендерна рівність є найважливішим правом людини, яке грає ключову роль у забезпеченні злагоди і миру в суспільстві. Це також необхідно і для повноцінної реалізації людського потенціалу.

У сфері освіти Україна має дуже добрі показники щодо гендерної рівності: доступ обох статей до отримання початкової і повної середньої освіти, а в закінченні вищої освіти жінки чисельно перевищують чоловіків. Але ця сфера також потребує впровадження певних гендерних стратегій для покращення якості життя без стереотипів за ознакою статі людини та її дискримінації.

Головними принципами гендерного компоненту в Україні є рівні права між жінками та чоловіками, справедливе відношення в усіх сферах, незважаючи на стать людини, толерантність та недискримінація. В Україні ухвалені певні закони, в яких чітко прописані концепції та стратегії щодо формування політики досягнення гендерної рівності.

Одним з таких законів є «Модельний закон про державні гарантії рівних прав та рівних можливостей для чоловіків і жінок» від 18.11.2005. Саме цей закон передбачає створення умов для гендерної рівності у всіх сферах державного та суспільного життя людини. У статті 14 прописані основні гарантії щодо забезпечення гендерної рівності в галузі освіти і культури, які включають:

- Отримання рівних умов доступу отримання всіх ступенів освіти;

- Сприяння гендерної освіти громадян;
- Заборона пропаганди дискримінації за ознакою статі.

Також від 18.06.2016 була оприлюднена стратегія упровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта-гендерний вимір 2020». Вона визначає базові принципи, мету, стратегічні цілі, завдання, цільові групи, сфери впровадження та реалізації державної політики гендерної рівності та недискримінації в освіті.

Наступною програмою, що впливає на протидію гендерної нерівності, стала постанова «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року» від 11 квітня 2018 р. № 273. У розділі щодо протидії дискримінації за ознакою статі та дискримінації більше ніж за однією ознакою передбачає цілий ряд заходів, спрямованих на забезпечення та використання однакових за змістом навчальних програм з усіх предметів, здійснення моніторингу відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в закладах вищої освіти.

Проблеми, які є у сфері освіти з приводу гендерної нерівності в Україні – це низький рівень обізнаності з гендерної проблематики, поширення гендерних стереотипів та високий рівень впливу антигендерної ідеології на суспільство. Але в Україні на законодавчому рівні вирішують проблему гендерної нерівності в сфері освіти, що дає можливість якомога скоріше позбавитись від усіх гендерних стереотипів, що, ми сподіваємося, дасть можливість впровадити гендерну рівність в усі сфери діяльності людини.

Література.

1. Добрава С., Омельченко Г. Ю. Проблеми мотивації навчання у вищій школі. // Матеріали студентських наук. праць кафедри ЮНЕСКО"Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних дисциплін. Вип. 2. Харків : ХНТУСГ- с. 19-22.
2. Моїсєєва Н. І., Омельченко Г. Ю. Комунікаційна діяльність в структурі соціально-комунікаційного знання. – 2017.
3. Моїсєєва Н. І. Становлення системної методології досліджень соціальної комунікації //Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2015. – №. 1. – С. 88-95.
4. Омельченко Г. Ю. Сучасні технології формування гендерної культури в процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін. // Сучасні технології соціокультурної діяльності : збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. "Соціально-культурна діяльність в закладах вищої освіти". - Львів, 2019.- с. 50-54

Науковий керівник
канд. ек. наук, ст.викл. Омельченко Г.Ю.

ІНОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНОГО ЗВО

Інноваційні технології в навчально-виховному процесі технічних ЗВО- це організація освітнього процесу, побудована на якісно інших засадах, засобах, методах і технологіях і дозволяє досягти освітніх ефектів, які характеризуються:

- засвоєнням максимального обсягу знань;
- максимальної творчої активності;
- широким спектром практичних навичок і умінь.

Метою інноваційних технологій є формування активної, творчої особистості майбутнього фахівця, здатного самостійно будувати і коригувати свою навчально-пізнавальну діяльність

Ми повинні розвинути дуже важливі в сучасному суспільстві навички:

- вміння самому розробляти план своїх дій і дотримуватися його;
- вміння знаходити потрібні ресурси (в тому числі - інформаційні) для вирішення свого завдання;
- вміння отримувати та передавати інформацію, презентувати результат своєї праці - якісно, раціонально, ефектно;
- вміння використовувати комп'ютер в будь-якій ситуації, незалежно від поставленого завдання;
- вміння орієнтуватися в незнайомій професійній області.

Зараз весь світ охопила пандемія, вже 2 роки, як все людство перебуває у режимі ізоляції, і саме тому в усіх навчальних закладах почали запроваджувати іновачії. Наприклад у нашому вузі проводилися відео конференції, в одній з яких я брав участь. Хочу наголосити, що дуже важко працювати дистанційно, але розумію, що цифровізація стала невід'ємною частиною нашого подальшого життя. Дистанційно проводять лекції та онлайн-консультації, у нашому вузі є електронна бібліотека, що є дуже зручним засобом іновачійної технології, також є такий ресурс, як E-front, але також є багато незручностей. Нажаль не всі студенти мають змогу у зв'язку з нестабільним фінансовим становищем батьків доступу до гаджетів, у студентів сільської місцевості не завжди є доступ до інтернету, що ускладнює робочий процес. Ми живемо зараз у дуже цікавому та складному часі, у часі можливостей та великого стресу.

Таким чином, складається ціла система наукового пошуку, передача досвіду викладачів і навіть цілих викладацьких колективів, які сприяють тому, що іновачійна діяльність в освіті поширюється і розширюється.

Можна зробити висновок, що розроблені іновачійні технології навчання у технічному ЗВО забезпечують інформаційно-освітнє середовище, що сприяє успішній соціальній адаптації випускників, гідного застосування набутих знань і розкриття можливостей всіх категорій студентів, а впровадження сучасних інформаційних технологій об'єктивно відповідає положенням цифровізації нашого часу і доводить ефективність вирішення поставлених завдань.

Науковий керівник канд. істор. наук, професор Міносян А.С.

Сна Л.А., Ковальчук В.В.

Харківський національний університет внутрішніх справ

Науковий керівник – док. пед. наук., проф. Тюріна В.О.

КОНФЛІКТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Психолог і конфлікти... проблема, на перший погляд, вигадана і навіть смішна. Психолог і конфлікти.. поняття, здавалося б, несумісні, але... Психолог - це звичайна людина. І як писав відомий конфліктолог Ч. Ліксон, «...якщо у вашому житті немає конфліктів, перевірте чи у вас є пульс» [1].

Отже, конфлікти можуть виникати в житті самого психолога, або ж психолог може мати справу з конфліктами своїх клієнтів чи бути посередником при їх вирішенні.

Конфлікт (від лат. *conflictus* - зіткнення) - це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних один з одним тенденцій у свідомості окремо взятого індивіда, в міжособистісній взаємодії чи міжособистісних відносинах індивідів або груп людей, пов'язане з гострими негативними емоційними переживаннями.

На думку Н.В. Самсонової, І.І.Русинки, конфліктологічна компетентність фахівця — це сукупність конфліктологічних знань як виду професійних знань про конфлікт і пов'язаних із ним явищ, фактів. Як і будь-які професійні знання, знання про професійний конфлікт виступають важливим компонентом професійної культури і виконують функцію інформаційного базису для орієнтовноперетворюючої діяльності фахівця в ситуаціях професійного конфлікту [1].

Для психолога важливо знати причини виникнення конфліктів, динаміку їх розвитку, стратегії та тактики поведінки особистості в конфлікті (конфліктній ситуації), процес управління конфліктами, їх прогнозування, попередження, регулювання та розв'язання.

Стратегіями виходу з конфлікту є такі: конкуренція, співробітництво, компроміс, уникання та пристосування.

В основі стилів поведінки особистості у конфлікті лежить система, що називається методом Томаса-Кілмена (метод розроблений Кеннетом У.Томасом та Ральфом Х.Кілменом у 1972р. Основні стилі поведінки в конфліктній ситуації пов'язані із загальним джерелом будь-якого конфлікту - неспівпаданням інтересів двох чи більше сторін.

Стиль поведінки в конкретному конфлікті визначається тією мірою, якою людина хоче задовольнити власні інтереси (діючи пасивно чи активно) та інтереси іншої сторони (діючи сумісно чи індивідуально).

Якщо людина надає перевагу сумісним діям, то вона буде намагатися вирішити конфлікт разом із іншою людиною чи групою людей, які в ньому задіяні. Якщо ж надає перевагу індивідуальним діям, то вона буде шукати свій шлях вирішення проблеми, чи шлях уникнення її вирішення.

Конфлікт може бути завершений самостійно опонентами чи після втручання третіх осіб. Завершення конфлікту може мати такі форми: затухання, вирішення, врегулювання, ліквідація, переростання в інший конфлікт.

Психолог може виступати посередником при вирішенні конфлікту (медіатором). При посередництві слід використовувати такі етичні принципи: нейтральність по відношенню до опонентів; безоцінковість позиції; конфіденційність; процедурний характер діяльності; стимулювання співробітництва; роботу з процесом, а не з рішенням. При врегулюванні протистояння психолог стратегічним завданням вважає не вплив на опонентів, а спонукання їх до переведення конфлікту в ситуацію спільного пошуку рішення.

Психолог організовує роботу з конфліктуючими в двох площинах: 1) організація та проведення переговорного процесу, в ході якого сторони приходять до вироблення узгодженого рішення. Це дозволяє вирішити проблему конфлікту, узгодити інтереси опонентів. Здійснення конфлікту по типу тріади (опонент - психолог - опонент) робить учасників конфлікту більш поступливими, оскільки вони схильні розглядати свої поступки як поступки психологу, а не протилежній стороні. Таким чином, психолог дозволяє опонентам зберегти обличчя (Д. Прюїтт) [1, с.498-499]; 2) надання психологічної допомоги опонентам. Важливим завданням такої допомоги стає відновлення відносин сторін. У випадку успіху психологу вдається перетворити стосунки недавніх опонентів у новий якісний стан.

Конфліктологічна компетентність є складовою частиною професіоналізму і реалізується на соціальному, особистісному й індивідуальному рівнях професійної діяльності. Цим рівням відповідають соціальна, особистісна й індивідуальна компетентності, а їх сформованість виступає основою й умовою для успішної реалізації спеціальної компетентності. Конфліктологічна компетентність містить перцептивну, комунікативну, міжособистісну й управлінську компетентності, реалізує прикладні (ситуативні) аспекти спеціальної професійної діяльності [2].

Водночас, конфліктологічна компетентність передбачає наявність значущої практичної складової, тобто умінь і навичок роботи у полі конфліктних явищ чи ситуацій, а саме прикладне застосування конфліктологічних, психологічних і педагогічних знань щодо стратегій поведінки із конфліктами та у конфліктах, що в реальному житті й професійній діяльності дає змогу фахівцеві якнайкраще вирішити конфліктну ситуацію, врахувавши інтереси всіх задіяних сторін та реалізуючи при цьому стратегію співпраці.

Конфліктологічна компетентність для практикуючого психолога є одним із складників фундаменту професійної діяльності.

Список літератури:

1. Русинка І.І. Конфліктологія. Психотехнології запобігання і управління конфліктами. Навчальний посібник / І.І.Русинка. – Київ, 2007. – 332 с.
2. Ващенко І.В., Кляп М.І. Конфліктологія та теорія переговорів: навч.посіб. / І.В.Ващенко, М.І.Кляп. – К.: Знання, 2013. – 407 с.

КОНКУРЕНТНА БОРОТЬБА ЗА ВЛАДУ ЯК ОСНОВА ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У процесі існування суспільства в ньому розвиваються певні форми й принципи організації, за допомогою яких суспільство підтримує свою єдність та життєздатність. В основі цих принципів лежить спосіб розподілу матеріальних ресурсів і духовних цінностей між різними соціальними групами, який здійснюється за допомогою владних відносин. Основою суспільних відносин є:

- спосіб організації отримання необхідних для існування суспільства матеріальних і духовних благ (т. зв. спосіб суспільного присвоєння чи виробництва);
- місце, яке займають у даному способі присвоєння окремі соціальні групи (т. зв. виробничі відносини);
- порядок доступу окремих членів суспільства та соціальних груп в цілому до матеріальних і духовних благ, які знаходяться у розпорядженні даного суспільства (що становить основу соціальної ієрархії);
- розподіл серед окремих членів суспільства чи серед соціальних груп ресурсів здійснення влади (концентрація політичної влади).

Політика — це конкурентна боротьба за захоплення, здійснення і утримання політичної влади. Політика передбачає не просто здійснення публічної влади, а конкурентну боротьбу між претендентами на панування за право прийняття владних рішень та за панівний статус. У суспільстві, де боротьба за владу відсутня, відсутня і політика як форма суспільної діяльності. Метою політики, так само як і метою соціальної влади, є контроль над розподілом ресурсів, доступних для даного суспільства. Встановлення такого контролю передбачає підпорядкування суб'єкту політичної влади центрів прийняття владних рішень — як державних, так і недержавних.

Політичну владу завжди здійснює привілейована владна меншість — політична еліта. Як правило, політична еліта, що здійснює контроль над процесом перерозподілу отримує пільговий доступ до ресурсів, за рахунок порушення прав більшості (котра якраз і видобуває або створює ресурси). Таким чином, привілейована владна меншість використовує свою владу над суспільством для присвоєння результатів чужої праці. Таке присвоєння результатів чужої праці називається експлуатацією. Таким чином, політика — це системна діяльність конкуруючих суб'єктів влади з підтримання в суспільстві відносин панування/підкорення, метою якої є вплив на процес розподілу ресурсів і цінностей. Коли контроль над розподілом зосереджує в своїх руках меншість суспільства, результатом цього стає встановлення для неї пільгового доступу до ресурсів за рахунок обмеження доступу для більшості. Це викликає опір із боку більшості, яка вважає даний порядок розподілу несправедливим. Для придушення опору та обмеження конкурентної боротьби за право на панування над нею привілейована меншість вимушена затрачувати значну частину доступних її ресурсів на утримання механізмів забезпечення своєї влади, що

організуються у політичні інститути (держава, партії та інші політичні організації). За допомогою цих інститутів відбувається не лише системне застосування насильства, але й переконування підвладних у тому, що даний порядок розподілу є вигідним для всього суспільства в цілому.

Мета політичної системи — підтримання певного порядку владних відносин у суспільстві. Забезпечення стабільності влади в соціально неоднорідному суспільстві з певною кількістю ресурсозабезпечених груп, що претендують на панування, неможливе лише через використання силового ресурсу правлячим угрупованням. Цьому завданню слугує збалансованість владних інтересів суб'єктів політики у відповідності від наявного ресурсного забезпечення шляхом їх представництва в центрах політичної влади. Для збільшення обсягів ресурсів влади суб'єкти політики можуть заручатися підтримкою об'єктів влади, підвищуючи рівень своєї легітимності. При цьому об'єкт влади також отримує певний ресурс влади, який може бути реалізований, наприклад, як підтримка на виборах того чи іншого претендента на владу. Тому в кожній політичній системі владні відносини панування/підкорення, що складаються між суб'єктами та об'єктами політики в процесі політичної діяльності, є багатовекторними та багаторівневими, формуючи складну ієрархію політичних відносин.

Література.

1. Воронянський О. В., Зайончковський Ю. В., Романова С. С. Політологія з модулем «Україна, Європа, світ». – 2021.
2. Воронянський О. В. и др. Національний суверенітет: український вимір в контексті світової політичної думки. – 2017.
3. Воронянський О. В., Зайончковський Ю. В. Політична філософія в умовах кризи традиційної методології: глухий кут чи гносеологічний прорив // Гуманітарний часопис. – 2018. – №. 3. – С. 39-51.
4. Воронянський, О. В. Політична трансформація в контексті проблеми перерозподілу ресурсів / О. В. Воронянський // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології. – 2012. – № 1007, вип. 20. – С. 51–57.
5. Воронянський, О. В. Проблема формування політичних інститутів у контексті конкурентної боротьби еліт / О. В. Воронянський // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології. – 2012. – № 1013, вип. 21. – С. 75-79.
6. Моїсєєва Н. І., Омельченко Г. Ю. Комунікаційна діяльність в структурі соціально-комунікаційного знання. – 2017.

Науковий керівник
канд. іст. наук, проф. О.В. Воронянський

ЕТНІЧНІ КОРДОНИ І ТЕРИТОРІАЛЬНО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОДІЛ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Після остаточної ліквідації в 1783 р. полково-сотенного устрою як ознак автономності Лівобережна Україна була насильно включена в російську політичну систему. У 80-х роках ХVІІІ ст. українські землі ввійшли до складу новостворених намісництв: Київського, Харківського, Чернігівського і Новгород-Сіверського. Паралельно з намісництвами існував поділ па губернії.

Важливим державним завданням залишалося освоєння Українського Причорномор'я. Південна політика уряду була спрямована на формування таких військово-адміністративних структур, які якнайкраще забезпечили б інтерес централізованого правління і підготували б плацдарм для посиленого впливу в Криму і на Балканах. Стабільні автономістські прагнення українського населення йшли врозрід з великодержавними планами уряду, тому царизм взяв курс на обмеження міграційних потоків українців на південь. З цією метою вживались заходи щодо залучення іноземців (сербів, болгарів, німців, греків) до освоєння південних земель, в результаті чого утворилися особливі адміністративні одиниці – Нова Сербія (1752) з центром у Новомиргороді і Слов'яносербія (1753) з центром у Слов'янську, які підпорядковувались безпосередньо сенатові. Проте сповільнити приплив українського населення на південь не вдалося, генетична пам'ять про свою давню етнічну територію і геополітична ситуація визначили переважно український характер всіх нових адміністративних утворень. У 1764 р. на основі Нової Сербії, Слов'яносербії, Бахмутської провінції і деяких військових округів було утворено Новоросійську губернію, адміністративним центром якої згодом став Кременчук. Східне Причорномор'я увійшло до складу Азовської губернії. Загарбання 1783 р. Криму спричинило нові адміністративно-територіальні зміни на півдні України: землі колишнього Кримського ханства склали нову адміністративну одиницю – Таврійську область з центром у Сімферополі, яка ділилася на шість округ. Давні кримськотатарські центри були позбавлені управлінських функцій, а отже, і нових перспектив розвитку. В 1783 р. на територіальній основі Азовської і Новоросійської губерній утворено Катеринославське намісництво, адміністративним центром якого з 1789 р. став Катеринослав. Намісництво ділилося на 15 повітів (уїздів). Наступним намісництвом на південноукраїнських землях стало Вознесенське, до складу якого входило 12 повітів.

Нові зміни територіально-адміністративного устрою спричинила участь Росії в поділах Польщі. В результаті трьох поділів на українських землях, що в 1796 р. відійшли до Росії, було створено Брацлавське і Волинське намісництва. З 1815 р. до Росії входять Холмщина і Підляшшя, спочатку в складі так званої Конгресівки що зберігала основи польського права і суспільного укладу, а після скасування в 1831 р. польської автономії – в складі трьох губерній – Сідлецької,

Люблінської, Гродненської. За указом від 1796 р. «Про новий поділ держави на губернії і намісництва» останні були ліквідовані і після деяких реорганізацій стабілізувався поділ імперії на губернії і повіти (уїзди). На територіальній основі Катеринославського і Вознесенського намісництв і Таврійської області була утворена Новоросійська губернія (друга), яку в 1802 р. поділили на три губернії – Катеринославську, Миколаївську (з 1903 р. Херсонську) і Таврійську. Харківське намісництво увійшло до складу Слобідсько-Української губернії, Чернігівське – до Малоросійської. У 1802 р. Малоросійську губернію реорганізовано у Чернігівську і Полтавську. На Правобережжі утворено Подільську і Волинську губернії. Групи губерній могли об'єднуватися в генерал-губернаторства, особливо у воєнний час. Так, Київське генерал-губернаторство утворювали Київська, Волинська і Подільська губернії, Новоросійське – Катеринославська, Таврійська Херсонська, Малоросійське – Чернігівська Полтавська, Харківське – Харківська і Воронежська губернії.

Завдяки подвижницькій діяльності П. Чубинського в галузі українознавства, результатом якої став семитомник «Трудов этнографической экспедиции...» (1872 р.), було покладено початок і комплексному науковому дослідженню меж української етнічної території. За основу визначення українсько-білоруського і українсько-польського етнічного кордону було взято мовну і етнографічні ознаки. Російський перепис населення 1897 р. попри свою великодержавну спрямованість фактично підтвердив висновки експедиції П. Чубинського. Для визначення російсько-українського етнічного кордону велике значення мали також праці Д. Багалія і О. Русова. Дослідження показали, що російсько-український етнічний кордон проходив вздовж лінії Мглин – Трубчеськ – Путивль – Білгород – Острогожськ – Новохоперськ, а далі на південь до м. Шахти і Таганрога. На Північному Кавказі кордон переважного розселення обмежувався лінією Новоросійськ – Катеринодар – оз. Манич – північніше р. Сал, а далі простягався долиною Салу і Дону до Азова. Змішане українсько-російсько-кавказьке населення проживало на південь і схід від цієї лінії. Білорусько-український етнічний кордон проходив вздовж лінії Мглин – Лоїв, на північ від лінії Чорнобиль – Овруч, далі на північ до Мозира і на захід по лінії Мозир – Турів – Вигопівське оз. – Пружани – Більськ. Межею українського розселення в Бессарабії, згідно з дослідженнями С. Рудницького, була лінія: Кілійське гирло – оз. Катлабух – гирло р. Ялпуг – північніше Татарбунари – р. Дністер по Дністру до м. Могилев-Подільський на захід до р. Прут і с. Новоселиця. Південними етнічними кордонами виступали узбережжя Чорного і Азойського морів.

Таким чином, українські землі входили до складу таких губерній і областей: Київської, Харківської, Чернігівської, Полтавської, Волинської, Подільської, Катеринославської, Херсонської, Таврійської, Чорноморської, а також, частково, Люблінської, Сідлецької, Гродненської, Кубанської, Мінської губерній, Бессарабської і Війська Донського областей.

ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ

Робота працівників поліції характеризується постійним напруженням, екстремальністю, що пов'язана з небезпекою для здоров'я та життя.

Поліцейська діяльність відноситься до соціономічних професій типу «людина - людина» («людина - група» і «людина - суспільство»), у зв'язку із тим, що базується на постійній взаємодії з людьми, а законами надається оцінка діянь поліцейських.

Атмосфера в суспільстві, оцінка населенням ступеня ефективності діяльності поліцейських та рівень довіри або недовіри до правоохоронних органів впливають на правоохоронну діяльність.

Перелічені особливості роботи поліцейських призводять до психологічного перевантаження. При цьому, з іншого боку, розвиваються і поглиблюються знання, навички, вміння та здібності поліцейського, що впливає на його особистість як суб'єкта діяльності, формуючи певні характерологічні якості.

Така надзвичайна складність роботи передбачає високі вимоги до професійної підготовки, підвищення кваліфікації кожного працівника, жорсткого регламентування діяльності, що включає професійну відповідальність працівника поліції.

Питаннями професійної відповідальності займалися такі вчені вітчизняної та зарубіжної психології, як К.А. Абульханова, Г.К. Абрамова, Л.А. Баранівська, С.В. Биков, Л.І. Дементій, Е.Ф. Зеєр, Г. Йонаса, В.А. Канке, А. Ленглі, Ф.Г. Майленова, К. Муздибаєв, В.П. Прядеїн, С.Л. Рубінштейн та ін.

Під професійною відповідальністю розуміється властивість особистості, що відбиває ставлення суб'єкта до її змісту й результатів, до інших суб'єктів і самого себе в процесі праці. Характер цього ставлення зумовлюється необхідністю чіткого й повного виконання (дотримання) у професійній діяльності запропонованих вимог і правил, а також готовністю відзвітувати про результати власної діяльності [1].

Поняття, які характеризують професійну відповідальність, мають різний ступінь значимості. Найбільшу значимість в описі категорії професійної відповідальності мають поняття, що характеризують соціально-етичну сферу особистості: дисциплінованість, чесність, сумлінність, обов'язковість. Більшою мірою професійна відповідальність відбивається в поняттях, що виражають професійно значимі якості суб'єкта: професіоналізм, навички, знання, досвідченість, ставлення до праці; а також в інтегративних властивостях особистості й індивіда: працездатність, здоров'я, інтелект. Отже, професійна відповідальність є властивістю особистості й розкривається через сукупність понять особистісних рис, професійних якостей та інтегральних властивостей особистості й індивіда.

Прояв професійної відповідальності поліцейського залежить від стану, рівня розвитку професійно важливих якостей і інтегральних властивостей особистості поліцейського, які зумовлюють той або інший ступінь виразності професійної відповідальності [2].

Професійна відповідальність працівника поліції тісно пов'язана з особливостями професійної діяльності, серед яких найважливішими є такі:

- 1) жорстка правова регламентація (нормативність) професійної поведінки та прийнятих рішень.
- 2) владний, обов'язковий характер професійних повноважень поліцейського, як посадової особи.
- 3) екстремальний характер діяльності поліцейського.
- 4) нестандартний, творчий характер правоохоронної праці.
- 5) процесуальна самостійність, персональна (для багатьох - підвищена) відповідальність працівників [1].

У разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону.

За адміністративні правопорушення відповідальність настає згідно до положень Кодексу України про адміністративні правопорушення, а за кримінальні – відповідно до Кримінального кодексу України.

За порушення службової дисципліни поліцейські незалежно від займаної посади та спеціального звання несуть дисциплінарну відповідальність відповідно до Закону України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» (надалі за текстом - Статут).

За вчинення адміністративних правопорушень поліцейські несуть дисциплінарну відповідальність відповідно до Статуту, крім випадків, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Нормативність діяльності поліцейських являє собою ступінь відповідності працівників правовим і моральним нормам, положенням професійної етики, орієнтації на застосування лише законних способів боротьби з протиправними діяннями, у разі порушення яких настає відповідальність.

Відповідальність поліцейського в професійній діяльності можна вважати гарантуванням з боку поліцейського дотримання високого рівня кваліфікаційних якостей, належного виконання поставлених перед ним завдань протягом всієї професійної діяльності, незважаючи на наявні складнощі.

Список використаних джерел:

1. Венедиктов В.С. Організаційно-правові засади професійної підготовки персоналу органів внутрішніх справ України / В.С. Венедиктов, М.І. Іншин. Х.: ХНУВС, 2003;
2. Сокурєнко В.В. Психологія у професійній діяльності поліції : навч. посіб. / [О. О. Євдокімова, І. В. Жданова, Д. В. Швець та ін.]; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2018.

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА

В сучасному світі людина сама обирає як їй жити (якщо не брати різні життєві обставини): піти вчитись до університету після школи, або зразу піти працювати, вірити в Бога, чи бути атеїстом, бути патріотом та втручатись в політичне життя, або жити сам по собі. Є багато можливостей реалізувати себе та навчатись нового.

Національно-духовне виховання молоді починається ще за багато років до школи. Все починається з дитинства, а саме в родині, в якій живе та зростає хлопчик або дівчинка. Якщо батьки навчають дитину моральним якостям та на власному прикладі, що найбільш важливо, (пам'ятаємо про те, що дитина копіює поведінку дорослих, показують як правильно треба чинити в тій чи іншій ситуації), то дитина буде повноцінно розвиватися та в подальшому буде подавати гарний приклад для оточуючих людей. Якщо, в родині окрім моральних принципів, дитину привчають патріотичним цінностям, таким як: любити Україну, вивчати її історію та культуру, то в майбутньому, держава буде існувати, можете бути впевненими.

Після того, як дитина з сімейного затишного гнізда переходить до дитсадка, а потім до школи, вона взаємодіє з однолітками та починає розуміти, що кожна людина є особою, яка притримується своїх правил, законів та національно-духовних цінностей, які були причеплені близькими людьми (батьками).

В школі основним завданням, окрім вивчення основних предметів, є національно-духовне виховання. Воно простежується в основному в предметах «українська мова та література» та «історія України». Якщо вчитель серйозно ставиться до своєї роботи та із захопленням пояснює та обговорює з учнями свій предмет, то це найкращий вчитель для будь-якої школи. «Української мови та літератури» це стосується в першу чергу! Треба привчати дітей любити Батьківщину: розповідати про письменників, створювати екскурсії по цікавим та важливим місцям України, наприклад, в Харківській області є чудовий музей Сковороди (Сковородинівка). Окрім самих вчителів є учні. Вони, мабуть, найбільше впливають один на одного. Учні контактують між собою, передають інформацію від своїх сімей та аналізують отриманні знання в школі.

Сучасне юнацтво істотно відрізняється у своїх уподобаннях та інтересах від молоді, що була 10-20 років тому. Це нове покоління, що зростало при нових соціальних та політичних умовах. Політична ситуація в країні не може не привертати уваги, тому спостерігається активізація політичної свідомості, що знаходить вираження в інтенсивному обговоренні загальносуспільних проблем. Через велику кількість різних поглядів на одні й ті самі події з'являється потреба самому розібратися, що є правдою, а що ні, і це породжує нові інтереси та формує нові цінності.

Згідно дослідженням Народної Української Академії, соціально значуща діяльність допомагає студентам успішно функціонувати й гармонійно розвиватися в мінливому соціумі. Існуючі моделі студентського самоврядування (парламент, сенат, старостат, студентський ректорат, студентські деканати, студентські ради тощо), свідчать про досить зріле і продумане ставлення студентів до своєї ролі в сучасному суспільстві.

Отже, національно-духовне виховання сучасної молоді починається з дитинства і є необхідним для всіх українців (затверджено на державному рівні). Розуміння громадян своєї значущості для держави та існування країни в цілому, не тільки в документальних планах, а й в патріотичній та духовній сферах життя є метою виховання сучасного покоління. «Нація вмирає не від інфаркту, спочатку в неї відбирають мову» писала поетеса Ліна Костенко, звідси робимо висновок, що мова разом з культурою та історією об'єднують та виховують сучасну молодь.

Література

1. Моїсеєва Н. І., Омельченко Г. Ю. Комунікаційна діяльність в структурі соціально-комунікаційного знання. – 2017.
2. Добрава С., Омельченко Г. Ю. Проблеми мотивації навчання у вищій школі. // Матеріали студентських наук. праць кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних дисциплін. Вип. 2. Харків : ХНТУСГ- с. 19-22.

Науковий керівник
канд. ек. наук, ст.викл. Омельченко Г.Ю.

*Іванова К.Г.
ХНПУ імені Г.С. Сковороди*

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Масюк О.М.

ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОГО МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Забезпечення духовно-морального розвитку та виховання особистості громадянина України є одним із головних завдань сучасної політики Української держави. Законослухняність, правопорядок, довіра, розвиток економіки і соціальної сфери, якість праці та суспільних відносин - все це безпосередньо залежить від прийняття громадянином загальнонаціональних і загальнолюдських цінностей та дотримання їх в особистому та суспільному житті.

У сучасному українському суспільстві йде модернізація освіти, що супроводжується переосмисленням, переоцінкою і затвердженням нових цінностей. Значні перетворення торкнулися і загальної освіти, в якій системно-діяльнісний підхід є визначальним і досить високе значення має ціннісно-орієнтоване моральне виховання особистості громадянина, що базується на формуванні духовно-моральних цінностей в процесі навчання у школі.

До проблеми духовно-моральних цінностей зверталися видатні вчені минулого та сучасності. Серед них можна виділити роботи М. Бердяєва, І. Канта, І.Бех, Т. Ващенко, Г. Васьківської, Т. Дем'янчук, Е. Помиткіна та ін. Формуванню моральних цінностей особистості молодшого школяра присвятили свої наукові дослідження Т. Голінська, С. Мартиненко, С. Почтовюк, В. Шадрикова та ін. На думку вчених, духовно-моральне виховання – це цілеспрямований виховний процес, який сприяє духовному і моральному становленню особистості та завдяки якому опановується дітьми ієрархія духовних цінностей.

Актуальність проблеми формування ціннісних орієнтирів молодшого школяра, його морального обличчя продиктована соціальними запитами, що висуваються суспільством до школи, необхідністю залучення учнів до системи загальнолюдських і моральних цінностей, формуванням у школярів патріотизму, національної самосвідомості і полікультурного мислення. Формування у школярів позитивного ставлення до базових цінностей суспільства є першочерговим завданням сучасної освітньої системи.

У процесі виховання дитина, перебуваючи в родині, зобов'язана виконувати дії і вести себе відповідно до прийнятих в цьому середовищі правил і норм, причому обов'язковою умовою є те, що батьки обговорюють з дитиною ці правила і норми, їх зміст і значення, в результаті чого він виробляє до них власне ставлення. Пізніше, в початковій школі, духовно-моральний розвиток набуває ще більшої системності і цілеспрямованості. У початкових класах учень не тільки оволодіває основами знань - у нього закладаються основи характеру, волі, всього морального обличчя. Моральний початок пронизує всю багатогранну практичну діяльність дитини, її емоційну та інтелектуальну сферу, бо прояв моральності пов'язаний зі ставленням до суспільства, оточуючих людей, праці, речей і до самої себе.

Одними з основних шляхів виховання духовно-моральних цінностей сучасних молодших школярів є аналіз творів, виховання через гру, приклад. У початкових класах часто аналізують твори на етичні теми, казки, вірші. Впливаючи на почуття, твори допомагають вихованцям зрозуміти та засвоїти зміст моральних оцінок і норм поведінки. Наприклад, виховання шанобливого ставлення до рідної мови спостерігається у творах Л. Забашти «Рідна мова», В. Лучука «Найрідніші слова», І. Січовика «Мова». Виховання патріотичних почуттів до Батьківщини – у творах А. Костецького «Батьківщина», М. Чернявського «Рідний край», Д. Чередниченка «Рідні краєвиди», М. Гоголя «Чудовий Дніпро».

У духовно-моральному вихованні молодших школярів особливого значення набуває гра. Гра – це діяльність, яка має не лише розважальну, але й навчальну мету, тому вчитель може спрямувати гру на розвиток емоційних здібностей дітей і пізнанні себе та інших.

Приклад - це зразок дій конкретних людей: батьків, вчителів, друзів або героїв книг, фільмів, історичних діячів, видатних вчених - у цьому випадку психологічною основою впливу служить наслідування. Відомо, що молодші

школярі готові наслідувати свого вчителя у всьому. Але сила позитивного прикладу наставника збільшується, коли він діє систематично і послідовно, без розбіжностей між словом і ділом, доброзичливо.

Отже, результатом духовно-морального виховання молодшого школяра є наявність і розвиток духовно-моральних якостей: виховання патріотичних почуттів; виховання мужності і відданості Батьківщині; виховання шанобливого ставлення до батьків, до старших, ціннісного ставлення до сім'ї і роду; виховання працьовитості і шанобливого ставлення до майстерності і праці ближнього; виховання ціннісного ставлення до релігійних традицій як основи духовності. А реалізувати процес виховання моральних якостей у дітей молодшого шкільного віку можливо при використанні методів формування свідомості особистості дитини, організації її діяльності через формування первинного досвіду моральної поведінки в певних умовах і завданнях.

Ігошин А.Л.

Державний біотехнологічний університет

У ПОШУКАХ ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Першу згадку про Григорія Сковороду ми отримуємо ще зі школи. Видатний український філософ, кажуть про цю історичну постать вчителі. І ми, ще діти, на перших уроках історії України тепер уже в незалежній Україні, сприймаємо це як належне, просто як факт, що відкарбовується в кожному з нас на все подальше життя. Але, на жаль, майже ніхто із нас в дорослому житті нічого окрім “видатний український філософ” не скаже про Сковороду на згадку. А воно і не дивно, бо в той час (перша половина 90-х) предмет з української літератури якщо і згадував про нього, то лише побіжно, а філософію в школі не викладають. То ж переважно в пам'яті дорослого населення сучасності залишаються лише кліше та пара-тройка міфів, що ми можемо пригадати.

Український сегмент Вікіпедії стверджує, що Григорій Сковорода “власної філософської системи не створив”. Тобто творів за життя не друкував, самі думки не систематизував, але залишив по собі конспекти-рукописи, що були видані задовго по смерті автора. Але чи вивчають його твори сучасні школярі та студенти, окрім як фахові філософи? Чи мають вплив його думки на сучасників? Які моральні цінності він окреслив, що ними можуть послуговуватись пересічні, пробачте, освічені, громадяни у повсякденному житті чи професійному? Які з його думок актуальні зараз так само, як і у XVIII сторіччі? Адже саме в цьому полягає спадок філософа.

Ми бачимо мало не щодня портрет Григорія Сковороди на банкноті 500 гривень. Там же - його малюнок із висловом: “Не равное всем равенство...” Але чи замислюється бодай хто-небудь з нас над тлумаченням цієї думки? Знову ж таки, яке ставлення до грошей мав сам Сковорода? Адже частину життя провів у внутрішніх мандрівках, що не могло не відобразитися на його світогляді. На мою думку, вшанування Сковороди-філософа на банкноті більше говорить про нас,

ніж про його філософію, позаяк ми таким чином намагаємося відшукати своє коріння - основу, на яку могли би спертися, систему моральних цінностей.

Декілька років тому автор цих рядків брав участь у навчанні підприємницької діяльності від одного з об'єднань харківських підприємців. По закінченню курсу я запитав у кожного з викладачів-підприємців, хто мав бажання відповісти, яку книгу вони порадили б підприємцям-початківцям та яка книга справила на них найбільше враження як на підприємців. Звісно, ця вибірка нерепрезентативна. Звісно, ніхто не згадував ані про Сковороду, ані будь-кого з українських авторів. І це могло б не стосуватися питання філософії, але! Один з відповідачів визначив як найвпливовішу для нього книгу "Атлант розправив плечі" американської авторки Айн Ренд. Цей твір пропагує цілу систему правих ліберальних поглядів, можна навіть сказати ультра ліберальних. І це - система цінностей, якою послуговуються підприємці. Але якщо українці друкують свого філософа на грошах (донедавна на найбільшому номіналі), то це ж має мати сенс?! Але запитайте в них про Сковороду і ви отримаєте лише усталене кліше та міф про те, як він пішов з життя.

До речі, про цей міф. Ми знаємо, що Григорій Сковорода завчасно, точніше, саме вчасно, власноруч викопав собі могилу, коли відчув близькість смерті. Це вирізняє його з-поміж пересічних представників народу. Так, в цьому він особливий, але не унікальний. Мені доводилось знати людину, яка так само відчула наближення кінця, була до того здорова та працездатна, але час прийшов. Насправді, здатність відчувати таким чином своє життя розповсюджене явище, хоча і поодиноке, бо мало хто прислухається до своїх внутрішніх почуттів. Може в цьому була сила Сковороди як людини та як філософа?

Зрештою, може настане час, коли ми будемо більш наполегливо вивчати творчість Сковороди задля пошуку прихованого сенсу. Може колись настане час, коли не знати байок Сковороди буде сприйматися як дурний тон. Може колись настане час, коли ми будемо послуговуватись системою моральних цінностей Сковороди у бізнесі та побуті. А поки що постать Григорія Сковороди проходить як історичне тло, що очікує свого часу на визнання.

Науковий керівник
проф. Фірсова Л.В.

Ільченко Б.І.

ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ ім. П. Василенка»

Науковий керівник – викл. ВКК Задорожна В.І.

ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ – НАГАЛЬНА ПОТРЕБА СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ідеал навчання і виховання молодого покоління в будь-які часи і у всіх народів містив у собі уявлення про нормативну маскуліність і фемінінність, відбивав цінності жіночого і чоловічого, а також способи навчання нового покоління культуросообразність «жіночої» і «чоловічої» поведінки. Все це

разом узятє складало свого роду «гендерний компонент» педагогічної культури, який до недавнього часу не виділявся і не досліджувався як відображення гендерного укладу того або іншого типу культури в цілому.

Звертаючись до робіт вітчизняних дослідників гендеру та дослідників із пострадянських країн, ми можемо констатувати, що чимало робіт присвячено статевому вихованню: О.С. Богданова, Ю.О. Бурцева, В.Ю. Каган; проблемам із позицій сексології та фізіології, статевої психогігієни, етичним аспектам статевого виховання, формуванню сексуальної культури: Ю.В. Гаврилов, А.В. Меренков; вихованню в процесі статево-рольової соціалізації: М.А. Радзівілова, Л.І. Столярчук; гендерному підходу до навчання й виховання; становленню гендерної ідентичності, формуванню культури статевого взаємостосунку: О.М. Каменська, О.О. Константинова.

Зауважимо, що в цьому напрямку гендерне виховання все частіше стає предметом обговорення дослідників: актуальність упровадження гендерної парадигми, зокрема з проблеми гендерного виховання учнів різних вікових категорій, обґрунтовується у роботах С.Т. Вихор, О.М. Кікінежді, В.П. Кравця, О.С. Цокур.

Основною ознакою гендерної рівності в освіті ще зовсім недавно вважався критерій доступу, закріплений в законодавстві, зокрема в Конституції. Однак практика показує, що для досягнення рівності чоловіків і жінок недостатньо лише формальної можливості здобути освіту, тобто відсутність заборони на її отримання.

Як показує історія освіти ХХ ст., більш значущими критеріями є рівність по відношенню до учасників освітнього процесу, рівноцінність змісту освіти для кожного, незалежно від статевої приналежності, і нарешті - рівність отриманих за підсумками освітнього процесу результатів (можливості перейти на більш високий рівень освіти, рівність матеріальних і соціальних дивідендів, отриманих здобувачами освіти, і ін.).

Як показує дослідження закордонного досвіду, до педагогічних передумов реалізації гендерного підходу як в школах з відділеннями для хлопчиків і для дівчаток на базі одного навчального закладу, так і в школах з повністю роздільним освітою належать:

- єдині стандарти навчання для всіх школярів; альтернативні програми для вибору предметів учнями;

  - викладання одними і тими ж вчителями в одних і тих же класах;

- вивчення додаткових до природно-наукових дисциплін курсів за вибором для хлопчиків (таких як іноземні мови, музика, театральне мистецтво), що традиційно вважалися сферою інтересів дівчаток;

- відвідування учнями додаткових занять з дисциплін, в яких вони демонструють високу успішність;

- широкий спектр додаткових заходів, доступний як хлопчикам, так і дівчаткам, що містить в собі традиційно жіночі та чоловічі види діяльності (кулінарія, фотографія, драма, танці, комп'ютерні технології, спів);

Саме такий підхід дозволяє школам Великобританії і США скоротити гендерний розрив між ними в дисциплінах як природничо-наукового, так і гуманітарного циклу, враховувати інтереси кожного учня, незалежно від статі.

Але і гендерний підхід в освіті має на даний момент ряд недоліків. до них необхідно віднести:

- відсутність методичних розробок для конкретної ступені освіти і окремих предметів;

- протиріччя ідей гендерного підходу і поширених форм і змісту освітньої практики.

Як очікується, дівчата і юнаки, виховані на егалітарних ідеях гендерної рівності статей, будуть з більшою повагою і гнучко, на зовсім інших підставах вибудовувати свої стосунки з протилежною статтю, зможуть обирати моделі сімейних і репродуктивних відносин з набагато більшої кількості варіантів, ніж їхні однолітки, виховані на статеворольових стереотипах.

Таким чином, процесі гендерного виховання формуються моральні риси, моральні звички поведінки, розвиваються вольові якості особистості .. Отже, гендерне виховання має важливе значення для вирішення проблем морального розвитку українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Говорун Т. Гендерна ідеологія у навчально-виховному процесі / Т. Говорун, О. Кікінеджі // Освіта і управління. – 2003. – Т. 6. – № 4. – С. 56–69.
2. Кравець В. П. Гендерна педагогіка. Навчальний посібник / В. П. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003. – 416 с.
3. Митрофанова А.А. Гендерный подход в педагогике / А. А. Митрофанова // Введение в гендерные исследования/ Под ред. И.В. Костиковой. – М.: Аспект Пресс, 2005. – С. 182-194.
4. Міщик Л. І. Актуальність гендерного підходу в освіті / Л. І. Міщик // Проблеми освіти: Науковометодичний збірник. – К., 2002. – Вип. 27. – С. 118–127.
5. Петренко О. Б. Становлення гендерного підходу до освіти і виховання в українському суспільстві / О. Б. Петренко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – Рівне: РДГУ, 2003. – Вип. 27. – Ч.1. – С. 110–120.

Йотка А.О.

Державний біотехнологічний університет

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

В нашій країні особливої важливості у сучасну епоху набуває інституалізація політичних партій. Ідеться насамперед про порядок їхнього утворення та регулювання внутрішньої структури і політичної діяльності. Тривалий час це відбувалося поза межами правового регулювання держави. Політичні партії розглядалися державною владою як приватні організації, подібні до різноманітних клубів і товариств. Становище змінилося, коли партії

були визнані складовою політичної системи спочатку наукою, а потім і конституційним правом.

Нині можна виокремити два основних методи регулювання правового статусу та порядку діяльності політичних партій – зовнішній і внутрішній.

Зовнішній метод регулювання здійснюється за допомогою прийняття конституцій, звичайних парламентських законів і винесення судових рішень.

Конституційний статус політичних партій визначено ст.36 Конституції України, яка закріплює право громадян на об'єднання в політичні партії «Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей».

На конституційному рівні зафіксовано також основні завдання партій: «Політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах».

Конституція забороняє утворення і діяльність політичних партій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення.

Конституційні положення є основою для законодавчої діяльності політичних партій.

Внутрішній метод регулювання здійснюється самими політичними партіями через їх центральні й місцеві керівні органи. Усі партії незалежно від ступеня їхнього організаційного оформлення мають певну внутрішню структуру, між різними партійними органами існують інституалізовані відносини. Особливим предметом регулювання в організаційно оформлених партіях є членство. Керівні органи партій – з'їзди, конференції, комітети приймають програми, статuti, правила, інструкції з питань організаційної структури та партійної діяльності. Партійні норми, що видаються в такому порядку, не мають, як правило, правового характеру, і їхнє примусове виконання через суд неможливе. Необхідною гарантією дотримання внутрішньопартійних норм є різні засоби власне партійного примусу (виключення з числа членів, стягнення, відмова у висуванні в кандидати тощо).

Для сучасного етапу характерна тенденція до тісних контактів між керівництвом політичних партій і державним апаратом. Зараз у політичній системі нашої країни відбувається подальша інституалізація політичних партій, підсилюється їхній взаємозв'язок з різними ланками державного механізму.

Література.

1. Воронянський О. В., Зайончковський Ю. В., Романова С. С. Політологія з модулем «Україна, Європа, світ». – 2021.
2. Воронянський О. В. и др. Національний суверенітет: український вимір в контексті світової політичної думки. – 2017.
3. Воронянський О. Національна еліта сучасної України: проблема визначення //Українознавчий альманах. – 2012. – №. 8. – С. 205-207.
4. Воронянський О. В. Становлення системи державної влади в Україні як результат боротьби груп інтересів //Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Питання політології. – 2011. – №. 18. – С. 128-134.
5. Калініченко В. В. и др. Історія України: від найдавніших часів до сьогодення. – 2016.
6. Kuksa I. et al. State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development //Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. – 2019. – Т. 41. – №. 2. – С. 228-236.
7. Моїсєєва Н. І. Становлення системної методології досліджень соціальної комунікації //Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2015. – №. 1. – С. 88-95.
8. Моїсєєва Н. Електронна епоха соціальних комунікацій: структурно-діяльнісні трансформації / Н. Моїсєєва // Вісн. Кн. палати. — 2014. — № 3. — С. 49.

Науковий керівник
канд. іст. наук, проф. О.В. Воронянський

Кабашний А.О.

Державний біотехнологічний університет

ТЕОРЕТИЧНА РЕФЛЕКСІЯ НА ПРОБЛЕМАТИКУ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ

В сучасній Україні гостро стоїть питання сприйняття соціальної нерівності як серед науковців, так і серед населення. Необхідно розуміти наслідки стратифікації українського суспільства та її вплив на політичне та економічне життя, соціальні відносини.

В рамках дослідження ми порівнюємо поняття клас із соціальною стратою. По-перше, чим більшим стає різниця у достатку між середнім класом і елітами – тим більш загострюється відношення між класами. А це в свою чергу веде до таких наслідків: 1. Втрата довіри до інституту влади;
2. Деморалізації населення;
3. Зниження рівня соціальної захищеності.

По-друге, концентрація матеріальних благ у конкретній соціальної страти веде до закріплення її на вершині влади. Тобто становлення олігархії та диктатури політичних меншини. У демократичному суспільстві, це стає неможливим через гарант рівних для всіх прав, якщо більш конкретніше через

право голосу. Але, як неодноразово відмічала Е.М Лібанова, різниця між соціальними стратами середнього класів і малозабезпечених слоїв населення розмивається [1].

Звідси постає важливе питання, як малозабезпечені українці втрачають свої права голосу та представленість в політичному колі? Це усе безпосередньо впливає на рівень соціальної захищеності малозабезпечених верств населення. Через відчуття нерівності фінансової, правової, юридичної, із причин об'єктивних та викликаних суперечу інтересів, нижні соціальні страти піддаються стигматизації бідності. Зараз, з наявних об'єктивних досліджень стає зрозуміло що у більшості випадків бідність спадкова. Із матеріальним становищем переходить й соціальна стигма. Переконаність людини в тому що її голос та інтереси не мають значення. Саме тому, ці люди ігнорують вибори та політичні акції. А також, через це і/або через страх визнати себе 'бідним' вони не звертаються за допомогою до соціальних служб або не отримують ту соціальну допомогу що їм належить.

Як казав Макєєв Сергій Олексійович "первинне значення має ідеологія, саме вона формує в більшій степені відношення до нерівності"[4]. Ідеологія безпосередньо несе відбиток на нації свідомості, як соціалістична ідея Маркса і Енгельса, так і ідеали вільного ринку. Так дуже високий рівень корупції та небажання доповідати о її випадків через так званий інститут блату. Він в свою чергу, перекочував із радянського минулого. На даному етапі ми бажаємо розділяти західну модель економіки, і при цьому свідомо знаходимось у радянському минулому. Це як раз дуже гарно пояснює особливості сприйняття нерівності нашими співгромадянами. Так у суспільстві де панує патерналізм як віра в те що держава має вирішити усі проблеми громадян при тому що у нашій країні панує повна недовіра до влади. Це можна пояснити також радянським минулим, а само панікою тотальної недовіри і підозри що панувала в минулому.

"Соціальний та економічний розвиток – взаємозалежні й взаємодоповнюючі". На думку автора, досліджуючи нерівність соціальну і економічну, неможливо не звернути увагу на політичний аспект, котрий є лише наслідком дійсної форми стратифікації. Чинники, судді, олігархи відносяться до елітарного класу. Середній клас це спеціалісти. Нищій – робітничі. Тенденція збільшення економічної і соціальної відстані між класами є загальним, а не суто персональним феноменом для України [4].

Але деякі цікаві особливості відмінності стратифікації України на прикладі країн ЄС можна відокремити. По-перше, це соціальна мобільність. У країнах ЄС об'єктивно більше соціальних ліфтів. По-друге, як зазначила Е. Симончук існує різниця між само зайнятими у СНГ та країнах ЄС. У той час на заході повно пристарілих кваліфікованих спеціалістів, у нас переважають молоді та енергійні спеціалісти. Окрім того, у Європі класова різниця менш помітна.

Розглядаючи певні відмінності свідомості та історичного досвіду, можна зробити наступні висновки: 1. На наше індивідуальне сприйняття впливає наш досвід, так само на загальне бачення оточуючій дійсності спільноти впливає історичний досвід. Наш досвід історичний досвід сформував ціле покоління

“Homo Sovieticus“ з усіма перевагами і недоліками. Як тип свідомості, ідеологія сформувала ціннісні орієнтири і модель взаємодії. Однак, після розпаду СРСР і зміни економічної формації, переходу від планової економіки до ринкової. Цей тип мислення, і соціальні відносини були не актуальні. На сьогоднішній день, ми маємо людей котрі свідомо мріють бути частиною ЄС, але при цьому на рівні менталітету залишаються у СРСР.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е.М.Лібанової. К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. 404 с..
2. Звіт Української соціологічної асоціації “Соціальні нерівності: сприйняття українським суспільством”, 2018.
3. Ринок праці та соціальний захист населення України: ретроаналіз, проблеми, шляхи вирішення: [науково-аналітична монографія] / В.В. Онікієнко. К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2013. 456 с.
- 4 https://www.youtube.com/watch?v=-Cf3qy_eO9c Перше пленарне засідання Конгресу Соціологічної асоціації України 2021.

Науковий керівник –
канд. соц. наук, доцент Борюшкіна О.В.

Калюжний М.

Державний біотехнологічний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ

Я вважаю, що на сьогоднішній день найактуальнішим питанням є виховання людини та манера його поведінки. Ще з раннього дитинства нас батьки вчать ввічливості, доброзичливості, охайності та простої доброти. Бо ми розуміємо, що все це пригодиться у майбутньому, буде простіше спілкуватися з людьми, заводити нові знайомства та легко орієнтуватися в навколишньому середовищі. Саме з цих, майже простих правил етикету, в середині нас і зароджується психіка, мораль та педагогіка.

Часом можна почути відгук про людину за типом "який він манерний". Манерність - це добре чи погано? І чи буває вона справжньою? Манерність - це певна поведінка, що характеризується підкресленням жестів, міміки, рухів. Основний недолік такої риси - відсутність простоти і природності в них. У зв'язку з цим рухи і жести можуть здаватися дурними і безглуздими. Складно дати однозначну відповідь на питання чи погано бути манерним. Манерність - це досить цікава якість. Вона може виділяти людину з натовпу в гарному сенсі цього слова. А може, навпаки, зіграти погану роль і виставити надто манерну особу на посміховисько. Сама по собі манерність не погана, якщо вона помірна. Найчастіше прояви манерності - це наслідування батьків або свого кола спілкування. Можна інколи розглядати манерність як брак виховання. Не виключено, що під її проявом ховається невпевненість у собі. Людина з

заниженою самооцінкою і відсутністю уваги до своєї персони жадає отримати її. А як привернути увагу оточуючих, якщо ти особливо не цікавий? Вона робить ставку на незвичайну поведінку.

Манерні люди, на жаль, стали зустрічатися все частіше, їм чужа природність і простота. Якщо є можливість, намагайтеся уникати особливостей з цією моделлю поведінки. Погодьтеся, коли людина вміє себе тримати, при цьому не граючи на публіку - це великий дар. Коли ж так поводить зухвало, підкреслює свою манерність або таким чином суперечить будь-яким діям, це викликає роздратування як мінімум. Як максимум - засудження.

Усе наше життя це один суцільний, безперервний квест, коли ми стикаємося очима зі своєю проблемою або негараздом, не треба від неї тікати, треба рішати, навіть якщо тяжко на те і наше життя, аби ми долали свої мінуси та перетворювали їх на величезні плюси.

Я б ще хотів зазначити на тому, що протягом життя ми пізнаємо щось нове і це не соромно, бо вчиться ніколи – не пізно. Цьому вчать ще в дитячому садочку, дітям потрібна увага та комфортне оточення, коли вони розуміють, що саме від них хочуть, вони вже подумки думають як і що роботи, ось саме в цей період життя ми і пізнаємо сенс нашого буття і яка в нас місія.

На мою думку, основною причиною та проблемою є невихованість дітей і не тільки, та падіння знань школярів які надають їм вчителі. Я гадаю, було б краще, якщо би дитина самостійна та додатково пізнавала цей світ, читала багато книжок та енергійно працювала на уроках, і тоді вчителям буде набагато легше та спокійніше, що він або вона знає матеріал.

Таким чином, будь-яка людина повинна знайти себе у цьому світі та досконало розвиватися, та не забувати про прості правила етикету. Якщо ми будемо більше ніж ми можемо, то звісно це буде перш ніж краще для нас і світ буде яскравішим. Сучасний етикет регламентує поведження людей у побуті, на службі, у громадських місцях і на вулиці, у гостях і на різного роду офіційних заходах - прийомах, церемоніях, переговорах. Етикет - дуже велика й важлива частина загальнолюдської культури, моралі, виробленої протягом багатьох століть життя всіма народами відповідно до їх розуміння про добро, справедливість, людяність - в області моральної культури й про красу, порядок, благоустрій, побутову доцільність - в області культури матеріальної.

В основі всіх гарних манер лежить турбота про те, щоб людина не заважала людині, щоб усі разом почували себе добре. Треба вміти не заважати один одному. Виховувати в собі потрібно не стільки манери, скільки те, що виражається в манерах, дбайливе відношення до миру, до суспільства, до природи, до свого минулого.

Науковий керівник
канд. ек. н., ст.викл. Омельченко Г.Ю.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Сучасне суспільство вимагає від молодого фахівця готовності до вирішення проблем теоретичної і практичної значущості, подальшого професійного та кар'єрного росту, конкурентоспроможності в умовах ринку праці. Передбачається, що успішний молодий спеціаліст має низку професійно - орієнтованих компетентностей та комунікативних умінь.

Питанням розвитку комунікативних умінь і навичок в свій час приділяли увагу такі видатні педагоги як К. Ушинський, С. Русова, М. Драгоманов, В. Сухомлинський. Над проблемою формування комунікативних умінь і навичок працювали І. Зимняя, І. Зюзюн, А. Капська, О. Леонтьєв, О. Потєбня, Л. Щєрба. Проблемі формування комунікативної компетентності присвятили свої наукові розвідки такі сучасні лінгвісти як А. Богуш Є. Єгорова, Т. Симоненко, О. Семенов. Вчені І. Бєх, М. Лісіна, І. Луценко], О. Смірнова, Т. Піроженко, виокремлюють психолого-педагогічні аспекти питання комунікативного компоненту як складової професійної компетентності та наголошують на наявності потреби у комунікативній взаємодії як обов'язковій складовій діяльності фахівця.

Професійна компетентність - це здатність особистості вирішувати професійні проблеми і завдання, що виникають в реальних ситуаціях професійної діяльності, з використанням знань, професійного і життєвого досвіду, цінностей і схильностей.

У сфері професійної діяльності дуже багато залежить від вміння реалізувати себе через спілкування: встановлення ділових відносин, вступити в контакт і вийти з нього, повідомити або роз'яснити свої думки і пропозиції; адекватно зрозуміти своїх колег, керівників і підлеглих, конструктивно вирішити конфлікт або зняти напруження у стосунках.

Тому випускник коледжу повинен мати високий рівень комунікативної компетентності для здійснення поточних завдань професійного характеру, майбутнього поступу і рівня досягнень.

Ключовою компетенцією професійної компетентності фахівця будь-якого профілю є комунікативна компетенція - навички спілкування в професійних ситуаціях: формування таких професійно-ділових якостей як відповідальність, працьовитість, ініціативність, креативність, гнучкість мислення при виборі методів роботи, ентузіазм, самовладання і соціальна активність.

Отже, вирішуючи комунікативну задачу, сучасний фахівець повинен вміти вислухати і зрозуміти співрозмовника, аргументовано висловити свою позицію, довести або спростувати той чи інший факт, формуючи при цьому свої ідеї чітко і логічно.

Особливої уваги потребують такі форми міжкультурної професійної комунікації, як ведення переписки, ділової бесіди по телефону, наради і

прес-конференції, переговори і презентації, а також повсякденне спілкування з колегами.

Усвідомивши, що знання і кваліфікація стають пріоритетними цінностями в житті людини в умовах інформаційного суспільства, сучасний фахівець повинен прагнути бути в курсі розвитку своєї професійної області в світовій практиці, тому формування комунікативної компетентності не може здійснюватися без наявності соціокультурного компонента. Розширення взаємодії культур і народів робить особливо актуальним питання про культурні відмінності. Стає важливим вміння визначити культурні особливості народів, щоб зрозуміти один одного і сприяти успішному спілкуванню.

Звідси випливає, що необхідно цілеспрямовано вчитися ефективної міжкультурної комунікації. Це означає, що студентам необхідно знайомитися з культурою інших народів, їх звичаями, традиціями і нормами поведінки.

Ці елементи в процесі навчання сприяють підготовці студентів до ефективних міжнародних контактів на рівні повсякденного міжособистісного спілкування і формують практичні вміння та навички, які дозволяють вільно розуміти представників інших культур.

Таким чином, набуття студентами комунікаційної компетентності сприяє формуванню у них вміння застосовувати навички культури професійного спілкування на практиці; націлюватися на досягнення максимально можливих результатів у ході професійно-комунікативних контактів; швидко налаштовуватися на роботу щодо обговорення проблем, які виникають, та за необхідності переключатися на інші теми; професійно розбиратися в обговорюваних питаннях, говорити по суті, висувати реальні і перспективні пропозиції; об'єктивно оцінювати ситуацію та оперативно реагувати на її зміни; змінювати глибину і коло спілкування; забезпечити досягнення найбільш правильних рішень в процесі обговорення питань, за рахунок високого рівня компетентностей професійної комунікації.

Поступово освоюючи основи комунікативної компетентності, студенти в результаті досягають найвищого ступеня автономності в організації своєї майбутньої діяльності, забезпечивши собі тим самим перший крок до успіху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова С. А. Професійно-комунікативна компетентність / С. А. Александрова, І. М. Писаревський; Харків. нац. акад. міськ. госп-ва. – Харків : ХНАМГ, 2010. – 228 с.
2. Денисюк С.Г. Комунікологія : навч. посібник / С. Г. Денисюк. – Вінниця : ВНТУ, 2015.
3. Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей / М. С. Дороніна. – Київ : Academia, 1997.
4. Іванова І. В. Методичні рекомендації щодо опрацювання конкретних ситуацій (кейс-стаді) для студентів усіх спеціальностей / І. В. Іванова, Н. В. Микитенко. – Київ : КНТЕУ, 2002.

5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / під ред. О. В. Овчарук. – Київ : К.І.С., 2004. – С. 86–93.

Каськова К.О.

ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ»

Науковий керівник - викладач Немцова І.В.

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РІВНЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Студентство в усі часи було символом високої духовності й соціальної активності. Одним з проявів цієї активності є Рада студентського самоврядування коледжу, за допомогою якої виявляються та реалізуються творчі здібності студентів, розвиваються моральні якості, здорова ініціатива.

Домінантною соціокультурної орієнтації сучасного студентства є орієнтація на отримання якісної і престижної освіти як засобу для подальшого успіху в економічній, політичній і громадській діяльності, фактору підвищення власної конкурентоспроможності в системі ринкових і демократичних відносин, кар'єрного росту, підвищення добробуту, утвердження свого статусу в колективі і в суспільстві та соціального престижу[1].

Головна мета студентського самоврядування - забезпечення виконання студентами своїх обов'язків та захисту своїх прав, яке одночасно сприяє гармонійному розвитку особистості студента, формуванню у нього навичок майбутнього організатора, керівника.

До студентського самоврядування приходять студенти активні, амбіційні, зі своїми ідеями та переконаннями. Вони мають можливість пробувати, планувати, помилятися, виправлятися, реалізовуватися та самостверджуватися.

Діяльність студентів активно здійснюється у всіх сферах життєдіяльності коледжу: в освітньому процесі, культурно – масовій діяльності, спорті, пропаганді здорового образу життя, охороні правопорядку тощо. Пропозиції студентів враховуються при вирішенні питань організації, планування і удосконалення освітнього процесу.

Студентська рада організовує студентське дозвілля, проводить благодійні акції, концерти, творчі зустрічі, екскурсійні поїздки, допомагає студентам розкрити свої таланти та реалізувати себе як особистість.

Формуванню у студентів соціокультурного компоненту сприяє знайомство з історією, традиціями, звичками країни, вивчення рідної мови, отримання знань, які можуть стати в пригоді безпосередньо у ситуаціях спілкування. Участь в онлайн-естафеті єдності «Ми-нащадки козацької слави», комплекси заходів присвячених відомим українським поетам, участь у мистецьких заходах сприяють популяризації і збереженню серед студентів культурної спадщини та культурних цінностей України, підвищенню ролі української мови як

національної цінності і вшануванню захисників України, які полягли в боротьбі за незалежність та територіальну цілісність України, шанобливому ставленню та вихованню поваги до державних свят. Заходи спрямовані на виховання національної свідомості, патріотизму об'єднують і є соціально важливими!

Тісно співпрацює студентське самоврядування з випускником коледжу, в минулому головою Ради студентського самоврядування нашого навчального закладу, зараз директором Білозаводського елеватора Сергієм Щербанем. Студенти проводять круглі столи, спілкуються та обговорюють перспективи співробітництва. Ці зустрічі проходять під гаслом «Ми повинні здивувати світ!».

Студенти представляють свої креативні проекти, які підіймають імідж навчання та популяризують коледж в молодіжному середовищі, діляться напрацюваннями в соціальних мережах.

Представники студентського самоврядування займаються волонтерською діяльністю. Вони добровільно готові витратити свої сили і час на користь суспільству або конкретній людині. Мотиви волонтерства криються не в матеріальному заохоченні, а в задоволенні соціальних і духовних потреб, відчутті власної корисності, небайдужості.

Волонтерам притаманні такі моральні якості:

- загальнолюдські – відповідальність, почуття обов'язку, совітливність;
- громадянські – патріотизм, пріоритет цінностей суспільства перед цінностями індивіда, прагнення до свободи та демократії, українська ідентичність, віра в праведність боротьби;
- міжособистісні – альтруїзм, емпатія, доброта, гуманність;
- особистісні якості – гідність, оптимізм, ініціативність, безкорисність, романтизм, прагматизм[2].

Важливе місце в діяльності волонтерів займає участь у зустрічах з ветеранськими організаціями, активна участь у культурно – масових заходах, робота з дітьми з обмеженими можливостями, молоддю міста Харкова.

ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА

1.Пташник-Сердюк О.І. Студентство як соціокультурна група
https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/ptashnyk-seredyuk_ai_students_as_a_socio-cultural_group.pdf

2.Ціннісні орієнтації сучасної української молоді.
https://dodmc.dn.ua/images/stories/Biblioteka/cinnicni_orient_sych_ukr_molodi.pdf

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК НЕОБХІДНИЙ НАВИК МАЙБУТНОГО ЮРИСТА

Критичне мислення — це наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. Головним чином йому притаманні такі властивості, як усвідомленість та самовдосконалення.

З прагматичної точки зору критичне мислення розглядається як науковий підхід до розв'язування широкого кола проблем — від буденних до професійних.

Властивості критичного мислення:

- усвідомленість
- самостійність
- рефлексивність (самоаналіз)
- цілеспрямованість
- обґрунтованість
- контрольованість
- самоорганізованість

Вміння критично мислити – це навичка з великою практичною цінністю для юриста. Критичне мислення робить юриста інтелектуально незалежним, дає інструменти правильно вести спір та досягати необхідного результату.

Особа, яка здатна мислити критично, має такі можливості:

- легко знаходити потрібну й важливу інформацію, може її перевірити;
- розуміння логічних зв'язків між ідеями опонента;
- визначення, побудова та оцінка аргументів;
- виявлення невідповідності й помилки у своєму міркуванні та в думках опонента;
- визначення актуальності та важливості теми спору, ідей;
- правильна реакція на контраргументи опонента, вміння прислуховуватися до його власних переконань та цінностей.

Чому критичне мислення є таким важливим для юриста?

Юрист, який може мислити критично, вміє ставити правильні запитання, шукає і бачить зв'язок між явищами і вчинками людей, вибудовує судження на доказах, здатний до аналізу інформації, якою він володіє, Він чітко розуміє, як її використати для вирішення проблем, а також вміє вдало шукати відповідні та необхідні джерела інформації для збільшення обсягу своїх знань, перемагати сумніви.

Скажімо, після того як юрист-консультант вислуховує клієнта він, перш ніж дати початкову відповідь, аналізує почуту інформацію на предмет наявності в ній юридичних аспектів, які, в свою чергу, визначаються закріпленням певних норм у відповідних НПА. Встановивши такий зв'язок юрист може, наприклад, запропонувати клієнтові допомогу у складанні процесуального документу. При його складанні, юрист керуватиметься як загальними вимогами до написання такого документу, так і певним досвідом здобутим раніше з практики (точні

реквізити адресата, стиль викладу, порядок оформлення вимог, належність додатків тощо). Крім того, дія критичного мислення може проявлятися і в тому, який стиль юрист обере для співпраці з клієнтом, який метод розв'язання правової ситуації запропонує. Адже з теорії кожному юристові відомо як про судовий порядок розгляду справ так і про альтернативні способи вирішення спорів. І лише з тривалою практикою набувається вміння адекватно та професійно реагувати в кожній індивідуальній справі.

Застосовуючи критичне мислення, юрист має змогу відносно об'єктивно оцінити власні та сторонні думки, визначити слабкі та сильні сторони ситуації, зважити власні сили та перспективи опонента. Зрештою, гнучкість та швидкість мислення є запорукою ефективного реагування в ситуації, що склалась. Якщо людина виявляє здатність фільтрувати інформацію та ідеї і, відповідно до нових висновків приймати нові, самостійні рішення, вона здатна сформулювати власний професійний стиль, модель практичної поведінки. В свою чергу, це забезпечує високу конкурентоспроможність такого професіонала на ринку послуг, в тому числі і юридичних.

Науковий керівник
проф. Фірсова Л.В.

Климовська А.Г.

Національний університет «Чернігівська політехніка»

КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО ПОРОЗУМІННЯ В ЦИФРОВУ ДОБУ

Актуальність теми дослідження не викликає сумніву, оскільки соціальна реальність цифрової доби є складною та неоднозначною: з одного боку створює безліч нових можливостей для самореалізації особистості та суспільного поступу, а з іншого – загострює суспільні ризики та конфлікти.

Стан дослідження теми. Різні аспекти теми соціальної ролі комунікації досліджували філософи, психологи, соціологи, лінгвісти. Серед них – Дж. Утсон, Л. Виготський, Ч. Кулі, М. Каган, В. Курбатов, О. Леонтьєв. Дж. Мід. Методологічний інструментарій дослідження соціального порозуміння та соціальної взаємодії містять роботи О.Найдьонова, С. Сахно, А. Фурмана. Питання нової – цифрової – соціальної реальності розробляли З.Бауман, У.Бек, С.Гантінгтон, Е.Тофлер та ін.

Попри зацікавленість якоюсь окремою стороною людської комунікації, вчені були однотайними у висновках про суспільну значущість комунікації як механізму підтримки взаємовідносин людей. Разом з тим, осмислення її як інструменту соціального діалогу в цифровий час в наукових працях висвітлене недостатньо.

Мета нашої розвідки – окреслити роль комунікації як засобу соціального порозуміння в цифрову добу.

Основний виклад матеріалу. Комунікація – це процес обміну інформацією між двома або більше особами, який відбувається за допомогою вербальних або

невербальних засобів. Мета даного процесу – це отримати та передати інформацію іншим. У широкому значенні комунікація – це процес взаємодії та способи спілкування за допомогою яких отримується та передається інформація від однієї до іншої людини.

Завдяки комунікації у людини формується словниковий запас, мислення, розвивається інтелект, пам'ять, чіткість мовлення. Чим частіше людина взаємодіє із іншими, тим краще у неї розвивається інтелектуальне та креативне мислення, їй легше знайти спільну мову та висловити свої думки та емоції.

Процеси цифровізації та діджиталізації змінюють характер соціальних процесів, інститутів, комунікації, позначаються на всіх без винятку сферах людського життя (політиці, економіці, освіті, культурі). Звернемо увагу на те, якими є наслідки впливу цифрової доби на мислення людини:

- 1) ослаблення розуміння зв'язку і розрізнення знака і символу з дійсністю;
- 2) зникнення вміння читати, розуміти, запам'ятовувати складні тексти;
- 3) ослаблення пам'яті: зрозуміти і запам'ятати складніше, ніж знайти інформацію в інтернеті і її «загуглити»;
- 3) порушення здатності робити логічні висновки;
- 4) втрата здатності швидко переходити від мислення до діяльності і навпаки;
- 5) зникнення розуміння відмінностей між інформацією науковою, квазінауковою і медійною;
- б) широке розповсюдження плагіату як заміни власних інтелектуальних зусиль» [1].]

Такі процеси позначаються також на здатності людини до комунікації, адже коли на перший план виходить «кліпове» мислення та «мозаїчне» сприйняття реальності, надвичайно актуальною у зв'язку з цим стає тема порозуміння між людьми як необхідної умови ефективної взаємодії людей, узгодження їх діяльності у суспільстві.

Розділяємо думку вітчизняних вчених за якою «розуміння – це суто людське надбання, яке реалізується засобами комунікації за допомогою мови і мовлення, міміки і жестів, виразних рухів і дій, діянь і вчинків» [2, с.79.]. Під соціальним порозумінням науковці розуміють «осягнення свідомістю значення того чи іншого явища, його місця і функцій у світі, мисленнєве прийняття смислових згустків та образів про довкілля, людське буття і саму особистість» [2, с. 80].

Роль комунікації у плані сприяння соціальному порозумінню вбачаємо у реалізації нею у цифровий час таких функцій:

- передачі в цифровому середовищі достовірної, невикривленої інформації;
- формуванні критичної оцінки соціальних явищ та процесів;
- стимулюванні людини до суспільно-корисної діяльності та соціальної активності (в т.ч. шляхом соціального гуртування через соціальні мережі).

Таким чином, комунікація в цифрову добу може стати дієвим інструментом порозуміння та соціального діалогу. Розробка цього питання є перспективним напрямком дослідження, особливо з огляду на сферу майбутньої професійної самореалізації авторки – соціально-правовий захист населення.

Список використаної літератури

1. Бахтіна Г. Комп'ютеризація суспільства та проблема «кліп-мислення». URL: <https://kpi.ua/en/1102-7>. [доступ: 20.10.2021]
2. Фурман А., Мацюк Р. Соціальне порозуміння як предмет соціогуманітарного дослідження. Психологія і суспільство: спецвипуск. 2013. С. 79–81.

Науковий керівник
канд., філософ.н., Шакун Н.В.

Климюк А.В.
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
Науковий керівник – ст. викл. Хомюк Н.В.

ПРОБЛЕМНІ СИТУАЦІЇ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Проблемне навчання є не лише інструментом розвитку учнів, а й інструментом удосконалення творчих здібностей вчителів. Основна відмінність проблемного класу від традиційного полягає у змісті та характері організації вчителем пізнавальної діяльності учнів, які передбачають особливу взаємодію навчальних проблем, проблемних завдань і проблем. Крім того, ядром проблемного навчання є загальний процес спільної продуктивної взаємодії вчителя та учнів, що включає виявлення учнями проблем і відкриття знань у процесі розв'язування проблем, а також застосування методів відкриття для виконання нових навчальних завдань. Учителі можуть обрати один із багатьох можливих варіантів проблемного навчання відповідно до особливостей власної педагогічної діяльності, індивідуальних здібностей учнів, рівня розвитку класного колективу.

Організація процесу навчання природознавства в початкових класах здійснюється за допомогою продуктивних методів і репродуктивних (спонукально-репродуктивний і інформаційно-рецептивний)

Метою мотиваційно-відтворювального методу є відтворення здобуття та застосування знань за певною моделлю вчителя. Показ навчального матеріалу може здійснюватися в процесі переказу прочитаного, вправи за зразками, використання книг, розбору таблиць, моделювання за певними правилами. Оскільки реалізація діяльнісного методу на моделі вчителя вимагає застосування знань про предмети та явища, можна забезпечити вищий рівень володіння ними у знайомих чи подібних ситуаціях.

Тому в продуктах спонукально-репродуктивних методів формуються навички, закріплюються (за певних умов) набуті знання, засвоюються нові знання про навколишній світ.

Інформаційно-рецептивний метод – це інформація, яку вчитель передає різними методами, а учні сприймають, усвідомлюють і записують цю

інформацію в пам'ять. Забезпечує знання учнів про явища, природні об'єкти, способи і види людської діяльності.

Важливою функцією активізації психологічної діяльності учнів початкових класів на уроках природознавства є проблемне навчання. Це дозволяє всьому класу брати участь у роботі та змушує кожного учня мислити, досліджувати та відкривати самостійно, тим самим генеруючи механічні та свідомі знання, а не просто пам'ять, в основному розум.

Проблемне навчання передбачає створення в навчальному процесі умов, за допомогою яких учні засвоюють уміння й знання шляхом проблемних ситуацій та оволодівають способами їх вирішення.

Засобами реалізації проблемного навчання, є методи проблемного навчання. Їх три:

- проблемний виклад,
- частково-пошуковий або евристичний метод,
- дослідницький або пошуковий метод.
-

Суть методу проблемного викладу полягає в тому, що вчитель створює проблемну ситуацію, ставить проблему, вирішує її сам і показує дитині сцену. Їх порядок, модель міркування для кожного з них.

Загальна структура методу постановки проблеми включає такі основні дії взаємопов'язаної діяльності вчителя та учнів:

Учні сприймають, розпізнають, розуміють і запам'ятовують фактичні предметні знання та знання в процесі розв'язування загальних задач; його етапи, порядок виконання та особливості міркувань кожної людини; полеміка з учителем, яка складається з риторичних задач та процедури вирішення проблеми. Зміст аспекту ініціюється його логікою. Учитель – створює проблемні ситуації, ставить запитання у вигляді проблемних завдань, розв'язує задачі, називає кожен етап і показує процес міркування, ставить риторичні запитання в процесі роботи, а потім відповідає на них, опосередковано керує процесом сприйняття та усвідомлення.

Основна мета застосування проблемного викладу — це засвоєння учнями знань про основні етапи розв'язання проблеми, їх зміст і послідовність виконання.

Частково-пошуковий або евристичний метод— це спосіб по елементного засвоєння досвіду творчої діяльності, тобто окремих її етапів.

Це відбувається тільки в процесі розв'язання конкретної проблеми. На кожному етапі застосовуються складні уміння логічного мислення, які утворюють його основний зміст. Діти оволодівають уміннями роботи з різноманітним матеріалом шляхом виконання завдань за зразком. Наприклад, на етапі аналізу проблемної ситуації провідним є уміння аналізувати предмети,

явища, зв'язки між ними. У процесі навчання це уміння формується репродуктивно, а уміння аналізувати проблемну ситуацію засвоюється тільки в створених учителем проблемних ситуаціях шляхом оперування уміння всебічно аналізувати об'єкт.

Метод дослідження - це також спосіб організації творчої діяльності учнів, який визначається навчальною проблемою. Діяльність дітей полягає в самостійному вирішенні цілісної проблеми, це означає, що учні виконують усі етапи процесу вирішення проблем, починаючи з усвідомлення когнітивної суперечності.

Вибір методу дослідження здійснюється на основі критеріїв, подібних до критеріїв вибору евристичного методу: відповідності власне змісту предмета, загальної та місцевої готовності студентів. Обов'язковою умовою використання цього методу є набуття учнями вміння виконувати всі етапи вирішення задач у їх логічній послідовності.

Вчитель повинен не тільки створювати проблемну ситуацію, а й вміти організувати обговорення і розв'язання її учнями. Створення проблемних ситуацій вчителем завжди має бути постійним процесом.

Провівши дослідження у Луцькій школі №23 у 2-А класі, перевірка дозволила проаналізувати отримані результати і зробити висновки, щодо уміння учнів вирішувати проблемні завдання.

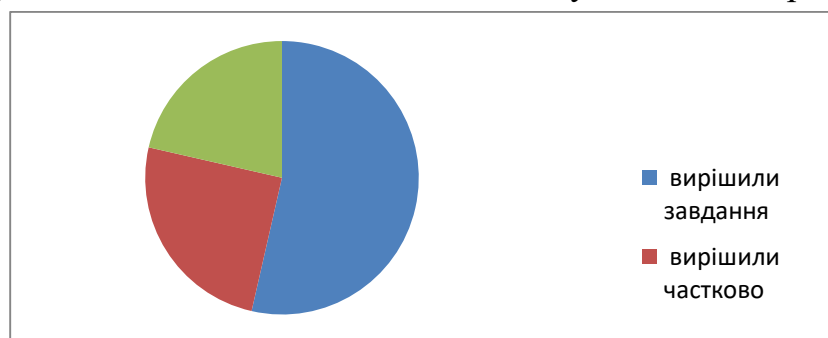
Було виявлено три групи дітей:

1 група – 52,% - учні, які вирішили проблемні завдання;

2 група – 21% - учні, що не вирішили завдання. Вони навіть не змогли скласти план необхідних дій;

3 група – 25% - учні, які вирішили завдання частково.

Графічно результати дослідження можна подати у вигляді діаграми

Було встановлено, що більшість (54,%) дітей можуть вирішити проблему.

Все ж це не достатня кількість, враховуючи, що діти мали початкові уявлення, знання та вміння в пошуку відповіді на проблемне питання.

Проаналізувавши та дослідивши різні дані з проблемних навчальних організацій у школах, я зробила висновки, що на цьому етапі проблемне

навчання є необхідним, адже воно формує гармонійно розвинену творчу особистість здатну логічно мислити, знаходити рішення в різних проблемних ситуаціях, здатну систематизувати і накопичувати знання.

Колодочко П.С.

Державний біотехнологічний університет

БІОЕТИКА ТА ГУМАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА

Війна на Сході, фінансово-економічна криза, неефективність правової системи, споживацькі настрої у значної частини населення, «крутий» як взірець для наслідування і символ життєвого успіху – всі ці ознаки сприяють зміні ціннісних орієнтацій людини, руйнуванню міжособистісних зв'язків, маргіналізації суспільства. На фоні зазначених процесів відбувається дегуманізація суспільних відносин, аномія, деформація моральних традицій. Фахівці-педагоги з тривогою констатують, що кількість випадків жорстокого ставлення до тварин серед підлітків збільшилась в рази протягом останнього десятиріччя, а на рівні суспільства – жорстокість по відношенню до дітей, до людей похилого віку, до жінок – досить часто є продовженням знущання над тваринами у більш ранньому віці.

Нині в Україні відмічається поживалення руху догхантерів (в перекладі – «мисливці на собак»). Сам рух викликає неоднозначну оцінку громадськості: з одного боку, проблема безпритульних тварин (зокрема собак) не вирішена гуманними методами, з іншого – серед учасників руху є чимало невірноважених, схильних до садизму осіб, які самі є загрозою для безпеки громадян. Соціологи відмічають, що у розвинених країнах є, звичайно, випадки знущання над тваринами, але об'єднання догхантерів як суспільний рух там неможливе. (У 2016 році українські догхантери вперше зареєстрували свою організацію, пізніше реєстрація була скасована). Звичайно, і проблему безпритульних тварин, і проблему жорстокості у суспільстві неможливо вирішити зусиллями тільки біоетики, потрібно застосовувати комплекси заходів економічного і правового характеру, але біоетика, як особливий соціальний інститут, сприяє становленню біотичної свідомості, наголошує на єдності людини з усіма живими істотами.

Рівень гуманності суспільства залежить від багатьох складових, але важливим його чинником є гуманітаризація освіти, гуманітаризація на всіх рівнях освітянського процесу. На початкових етапах навчання це можуть бути яскраві картинки, на більш високих рівнях – яскраві приклади, бо, як свідчить психологія, те, що повторюється багаторазово, сприймається як аксіома. Але, звичайно, найважливіша роль у формуванні гуманного ставлення до довкілля, до тварин, до живого взагалі належить закладам вищої освіти.

Звичайно, це не є метою відкриття ВНЗ, але фахівці – це, перш за все, люди і кожен з них – громадянин своєї країни. Навіть прості норми, як – от «не убій»,

«не украді», сприймаються спочатку як діючі ззовні, над їх змістом не замислюються, і тільки людина з зрілим самоусвідомленням зможе перевідкрити зміст цих норм та засвоїти їх як цінність.

В технічних вищих навчальних закладах «носіями» гуманістичної інформації є дисципліни соціально-гуманітарного циклу. Кожний з ВНЗ, що входить до складу Державного біотехнологічного університету, має багату попередню історію. Історія Харківської державної зооветеринарної академії починалась із Землеробного училища, найбільш успішний директор якого О. А. Колесов та його однодумці, вдало поєднували викладання технічних та гуманітарних дисциплін. Серед випускників училища – видатний поет О. Олесь (О. Кандиба), К. Треншов, письменник, революціонер та письменник Г. Михайліченко, літературний критик Я. Мамонтов тощо.

На наш погляд, поєднання гуманітарного та технічного знання є необхідною умовою сучасного освітнього процесу.

Науковий керівник канд. філос. наук,
ст. викладач Кузьмінська Н.М.

Конін О.М

Державний біотехнологічний університет

ФІЛОСОФІЯ В ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО ФІНАНСИСТА

У наш час підготовка сучасного фахівця, будь то фінансист або ж інша професія, має на увазі під собою вузько направлене навчання. Студентам пропонують якомога раніше визначитися зі своєю спеціальністю, не витрачаючи час на інші посередні предмети.

Який сенс людям, які будуть пов'язані з фінансами, присвячувати свій час філософії? Однак, в процесі навчання багато хто забуває, як саме філософія впливає на загальний розвиток людини: вона допомагає пізнати світ, природу, задатися питанням про сенс, і найголовніше, на мій погляд, змушує почати аналізувати все, що відбувається навкруги. Філософія розвиває мислення і вміння приймати рішення на основі внутрішнього аналізу того, що відбувається. Робота фінансиста пов'язана безпосередньо з цим. Також невід'ємною частиною в підготовці фахівця є розвиток його логіки, бо правильність рішень, прийнятих фахівцем, може впливати на його професійну діяльність. Майбутня робота фінансиста полягає в розробці різних планів, здійсненні розрахунків, веденні обліку підприємства. Вузько направлене мислення, підкріплене тільки технічними знаннями, не зможе впоратися з цими завданнями. Погляд на одну і ту ж проблему і поняття її суті вже є наполовину її рішенням.

Також слід відзначити той факт, що більшість відомих філософів були успішними і в якійсь інших галузях наук та зробили вагомий внесок в їх розвиток. Філософія має практичні прийоми та методи, які пов'язані з формуванням комунікативних компетенцій.

Специфіка філософствування - це постійний рух думки, це прагнення осмислити, зрозуміти, змінити щось в собі, це стимул працювати над собою. Саме тому філософія не йде з життя майбутнього фахівця з отриманням диплому. Протягом життя вона продовжує формувати його світогляд, коригуючи і доповнюючи його. Крім того, філософія виховує в людині прагнення до пошуку істини. Вона вчить долати перешкоди на тернистому шляху науки, виробляти характер на непростому життєвому шляху

Зрештою, вивчення філософії молодим фахівцем дозволить йому орієнтуватися в реальних ситуаціях, отримувати навички володіння собою, і більш чітко розуміти свою роль в соціумі.

Науковий керівник
проф. Фірсова Л.В.

Косточка О.Д.
ВСП "Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ
Наукові керівники: викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист Зуб.Н.М.
викладач вищої кваліфікаційної категорії
Гарньє Г.О.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНОГО ЗФПО

Дистанційне навчання є інноваційною формою професійної підготовки майбутніх фахівців харчової промисловості і має ряд переваг:

- актуальність, що передбачає використання найсучасніших засобів для здобуття інформації, ІКТ та можливостей Інтернету;
- порівняно більші обсяги інформації, яку можна отримати у коротші строки;
- зручність, за якої кожен студент фахового коледжу має можливість обрати власний ритм та режим отримання знань у комфортній для нього обстановці, що сприятливо вплине на сам процес навчання;
- індивідуалізація, що дає змогу кожному майбутньому фахівцю узгодити навчання зі своїми потребами;
- доступність, що передбачає економію часу та коштів за рахунок використання навчальних приміщень та представлення вільного доступу до навчальних матеріалів;
- гнучкість, яка надає можливість викладати матеріал відповідно до рівня підготовки та базових знань студентів, створюючи додаткові сайти з необхідною інформацією та сайти, на яких майбутні фахівці можуть обмінюватися інформацією;
- відсутність географічних бар'єрів, за якої надається можливість спілкування з викладачами та здобувачами освіти по всьому світу без обмежень .

У дистанційному навчанні використовується безліч педагогічних методів: інтерактивні багаторазові об'єкти дослідження; комп'ютерні моделі, онлайн-

тести для самоперевірки, онлайн-завдання, відео- і аудіо-файли, вправи за онлайн-ресурсами, онлайн-дискусії тощо .

ефективними для професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах дистанційного навчання є групові форми роботи.

Групові форми роботи сприяють тренуванню навичок взаємонавчання, побудови комунікації і розширенню кола спілкування, самостійності під час планування спільної роботи, вирішення навчальних задач, розподілу ролей і завдань всередині мікрогруп .

Після застосування групових форм роботи на заняттях у процесі дистанційного навчання більшість студентів висловлювали задоволеність спільною діяльністю, позитивно оцінюючи новизну особистого досвіду. Так, для зручності і внесення елементів навчання цифрової грамотності майбутнім фахівцям пропонувалося виконувати завдання за допомогою різних платформ і додатків: як на їх розсуд, так і рекомендованих (Moodle, Meet, Zoom Google-презентації, Google-документи тощо). Ми використовували й індивідуальні форми роботи під час дистанційного навчання , які передбачають недиференційоване оцінювання і застосовуються для фіксації одержаного матеріалу та набуття майбутніми фахівцями умінь критичного мислення і формулювання власної думки.

З метою підвищення мотивації до навчання, самоосвіти, усвідомлення особистісної цінності і відповідальності, студентам запропонували інструментарій різного рівня складності, який містив ряд завдань, спрямованих на самодослідження і самотренування емоційно-вольової сфери, особистісних якостей, комунікативних умінь і навичок. Організація таким чином дистанційного процесу навчання майбутніх фахівців дозволяє продуктивно виконувати навчальні завдання в онлайн-режимі, створювати освітнє онлайн-середовище з відповідним зростаючим рівнем складності і залучати до нього всіх учасників освітнього процесу, урізноманітнювати досвід майбутніх фахівців, позитивно впливати на розвиток їх цифрової компетентності, сприяти профілактиці негативних наслідків вимушеної соціальної самоізоляції .

Кривцова Д.І

ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ»

Науковий керівник – канд. техн. наук, викладач-методист Сасімова І.А.

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА - СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Дистанційне навчання - це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, які забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів і здобувачів освіти на різних етапах навчання та самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі. Поштовхом до його швидкого та широкомасштабного запровадження стала пандемія, спричинена коронавірусом SARS Covid -19. Нині ця форма здобуття освіти є рівноправною

з традиційними формами навчання – денною, заочною та екстернатом. Вона органічно поєднує в собі змішані технології відкритої освіти, зокрема, кейс-технології, TV-технології, мережеві технології тощо.

Дистанційне навчання розвивається дуже стрімко і для нашої країни є досить перспективною формою здобуття освіти. На Заході ця форма навчання з'явилася вже давно і користується великою популярністю серед здобувачів освіти через її економічну ефективність та високі освітні показники. Дистанційне навчання дає студентам можливість цілодобового доступу до навчальних матеріалів, постійну підтримку й консультації викладачів, on-line відеолекції, віртуальні тренажери, можливість ефективної взаємодії «викладач-здобувач освіти», як в on-line, так і в off-line режимах, формування власної освітньої траєкторії, відсутність потреби у щоденному відвідуванні закладу освіти. Дану форму навчання ще називають «освітою протягом всього життя», оскільки більшість тих, хто навчається за цією технологією – це дорослі люди. Деякі з них вже мають певну освіту, проте через необхідність підвищення кваліфікації або розширення сфери діяльності у людей виникає потреба швидко та якісно засвоювати нові знання й набувати потрібні навички. Дистанційна освіта як складова інноваційних технологій, що застосовуються в освітньому процесі технічних закладів освіти має як переваги так і недоліки.

До переваг дистанційної освіти можна віднести:

- результативність;
- доступність всім верствам населення;
- ресурсомісткість;
- оперативність;
- демократичні взаємовідносини між викладачами та здобувачами освіти;
- комплексне програмне забезпечення;
- провідні освітні технології.

Водночас можна виділити і декілька суттєвих проблем технології дистанційної освіти. Акцентую увагу на деяких з них :

- значна кількість навчально-методичних матеріалів, які застосовуються у традиційній освіті не актуальна для дистанційного навчання;
- за деякими спеціальностями навчатися дистанційно - проблематично або, навіть, неможливо, оскільки вивчення ряду дисциплін передбачає виконання складних лабораторних робіт і практикумів, які проводяться тільки під керівництвом і контролем викладача;
- відсутність стійких навичок роботи з інформаційними технологіями у деяких викладачів;
- витрати на опанування викладачами сучасних інформаційних технологій, а також фінансові витрати закладу освіти на придбання необхідного технологічного оснащення;
- у технічному плані – слабкі та нестійкі канали зв'язку;
- висока вартість Internet;

- створення інформаційного освітнього середовища, особливо в частині наповнення бази даних, сучасними електронними підручниками та навчально-методичними матеріалами;
- низька соціалізація здобувачів освіти.

Але ці питання поступово вирішуються, адже місія дистанційної освіти-навчання в будь-якому місці, у будь-який час, упродовж життя і головне - із задоволенням!

Кузнєцова А. В.,

*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Гончарова О.С.*

МАНУФАКТУРНЕ ВИРОБНИЦТВО ПОРЦЕЛЯНИ В КОРЦІ У КІНЦІ ХVІІІ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ

Перша мануфактура по виробництву порцеляни на території України з'явилася в Корці на Волині в кінці ХVІІІ – першій третині ХІХ ст. Керамічне виробництво тут було засноване у 1783 р. (хоча існують гіпотези про більш пізнішу дату його появи) а почало виробляти порцеляну у 1890 р. На користь цього року говорять архівні документи. Це перш за все контракт, заключений між засновником виробництва – князем Ю. Чарторийським та Франтішеком Мезером – майбутнім першим директором фабрики, докладна записка волинського губернатора в Мануфактур – колегію про Корецьку фабрику від 12 грудня 1800 р., дані «Инвентаря Корецького княжества и ключа Смолдерівського» (1811).

Почали будувати Корицьку порцеляново-фаянсову мануфактуру тільки після того, як професійні експерти в Мейсені підтвердили придатність білої місцевої глини, для виготовлення фаянсу і були відкриті достатні поклади інших сировинних матеріалів (гіпсу, кварцу, гончарних глин).

Й. Чорторийський заснував Уділове Товариство (компанію) з уділами від 100 до 10 000 злотих. Тож, фабрика порцеляни в Корці була створена та існувала як акціонерне підприємство, типово для промисловості ХVІІІ ст. Її початковий капітал складався з продажу в 1784 – 1787 рр. 22 акцій по 1000 золотих кожна. Виробництво порцеляни в Корці стало вигідним: прибуток складав біля 300 золотих на акцію. В травні 1790 р. Компанія прийняла два рішення: побудувати нову будівлю для виробництва порцеляни та збільшити кількість акцій до 100, оскільки розширення виробництва потребувало значних сум. У 1796 р. на фабриці сталася пожежа, згоріли всі основні служби та склад готової продукції. Але вже 1800 р. мануфактура знову працювала в повну силу.

Щоб налагодити виробництво на високому світовому рівні, Уділове Товариство закликала майстрів із закордону, в основному з Саксонії, де порцелянове виробництво перебувало на високому рівні. На чолі Корецької фабрики стали брати Франсуа і Мішель Мезери, які походили з Угорщини, а працювали на славнозвісній порцеляновій фабриці в Севр у Франції. М. Мезер. Після того як вони пішли із Корця, очолив фабрику теж кераміст із мануфактури

в Севрі, Шарль Мєро. Четвертим директором Корєцької фабрики (з 10 квітня 1807 р.) став хімік Пєсьон. На ній працювало 1000 осіб, з яких 73 майстра, які займалися розписом виробів. Це переважно місцеві жителі. Іноземців на фарбиці було двоє, але після закінчення контракту вони повернулися на попередні місця роботи, залишивши по собі учнів. Кількість живописців на Корєцькій мануфактурі була невелика: в 1800 р. їх нараховувалась 15, в 1803 – 22. У 1790-х роках живописною майстернею керував Казимир Собниський, художник-мініатюрист, учні відомого на той час художника Ф. Смуглевича – Блюмак, Гаєвський, Г. Хомицький. Збереглися прізвища й інших художників: Ян Тарковський, вдова Сухозанітова, Максим Лацимирський, Петро Сухозаніт.

Про сировинну базу Корєцької фабрики матеріалу мало. Але відомо, що в 1800 р. глина та різне каміння добувалось в маєтку князя Чарторийського, а матеріали на фарби і глазур привозилась із-за кордону. За даними 1829 р. каолін привозили з копалень біля Дубровки, а крейду з Ямполья, креміль – із Кременця. Апробація матеріалів, приготування маси та глазури провадилися в лабораторії, яка знаходилась в окремій будівлі. Брати Мєзер поєднували посаду директора з керівництвом лабораторією.

Положення мануфактури, всього акціонерного товариства значно погіршилося після смерті Ю. Чарторийського в 1810 р. Корєцький маєток перейшов до однієї з його дочок. Фабрика порцеляни так і залишалась власністю компанії, але вся сировина та пальне закуплялося у спадкоємців фундатора. Крім того, потрібно було розділити між спадкоємцями борг компанії Чарторийському за різні асигнування. З метою його погашення компанія передала спадкоємцям свої права на фаянсову фабрику в Городниці, яка була заснована в 1807 р. в наслідок розширення виробництва порцеляни в Корці. Інші борги компанія вирішила виплатити порцеляновими виробами. Це дозволило позбавитися нерозпроданого з 1804 р. посуду, якість якого значно погіршилася після того, як з фабрики, по закінченні контракту, пішов М. Мєзер.

Виробництво порцеляни в Корці проіснувало до 1832 р., але початкового рівня фабрики досягнути не вдалось, хоча вона і брала участь в ряді мануфактурних виставок Російської імперії. На Петербурзькій виставці 1829 р. експонувалась порцелянова тарілка та кошик з живописом та позолотою. Вироби отримали тоді такий відгук: «Порцеляна середнього сорту, і ціна висока». Корєцькі вироби експонувались і на Московській виставці в 1831 р. Причиною призупинення виробництва стало те, що вичерпалося сировинна база, на закупку фарб не вистачало грошей.

Таким чином, однією з найдавніших виробництв, де виготовлялись вироби з порцеляни стала мануфактура у Корці. Колективу цього підприємства вдалося запровадити технологічний процес так, що вироби дійшли до такої досконалості, що могли конкурувати з кращими виробами саксонських та англійських майстерень. Однак, після того як брати Мєзери залишили фабрику її вироби почали поступатися в якості, що привело до занепаду виробництва та його припинення у 1831 р.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ФАХІВЦЯ

Комунікація – взаємодія між людьми за допомогою вербального або невербального спілкування, обмін інформацією. Професійна компетенція — здатність людини успішно діяти на основі практичного досвіду, вмінь і знань в процесі розв’язання професійних задач. Для чого потрібна професійна та комунікативна компетенція?

У навчальному процесі компетенція – це передусім результати навчання: під час вивчення модуля той, хто навчається, засвоїв конкретну компетенцію – конкретні знання, вміння, набув досвіду (професійних якостей) і продемонстрував під час цього наполегливість, самостійність, відповідальність (особистісні якості).

Окрім цього, в навчальному процесі компетенції є інтегрованим результатом навчання (інтеграція теорії і практики, інтеграція методів навчання і педагогічних технологій, інтеграція навчальних дисциплін, інтеграція роботодавця і навчального закладу та ін.).

Роботодавцю потрібні фахівці, які здатні розв’язувати конкретні виробничі проблеми і те, що буде використовувати фахівець під час цього (знання, вміння, досвід та ін.), для роботодавця неважливо, як здійснюється процес розв’язання проблеми, а конкретний результат цього процесу. З точки зору досягнення конкурентного результату важлива не здатність використовувати знання, вміння і досвід, а рівень готовності до виконання посадових обов’язків (основних функцій). Рівень готовності визначається системою знань, умінь, досвіду, відповідальності, самостійності, наполегливості, сукупності професійних і особистісних якостей фахівця.

Розглядаючи професійну підготовку фахівця, його професійну діяльність виділяють поняття «професійна компетенція» – здатність співробітників виконувати завдання відповідно до заданих стандартів.

У зв’язку з таким підходом до розуміння професійної компетенції виділяють два основних напрями його тлумачення:

- здатність людини діяти відповідно до стандартів;
- характеристики особистості, що дозволяють їй досягати певних результатів у роботі.

Таким чином, професійна компетенція – характеристика фахівця. Для компетенції характерна наявність знань, умінь, досвіду, відповідальності і т. ін.

Під комунікативною компетенцією розуміється комплексне застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в конкретних ситуаціях.

Комунікативна компетенція включають у себе:

уміння доцільно використовувати засоби рідної (української) мови в практиці живого спілкування;

уміння наводити переконливі аргументи в процесі розмови;

здатність орієнтуватися в ситуації спілкування, вміння встановлювати і підтримувати контакт із співрозмовником, змінювати стратегію, мовленнєву поведінку залежно від комунікативної ситуації.

Опорою в цих мовленнєвих діях стають формули мовленнєвого етикету, які є невід'ємним чинником комунікації. Тому, формування комунікативних умінь насамперед починається засвоєння формул мовленнєвого етикету, призначених для обслуговування найрізноманітніших ситуацій: вітання, знайомства, вибачення, подяки, прохання, привернення уваги, згоди, відмови, заборони, побажання, телефонної розмови тощо.

Отже, готуючи майбутніх спеціалістів, де комунікативна компетентність є надзвичайно важливою ланкою ділового процесу, викладачам необхідно постійно, цілеспрямовано формувати у них мовленнєві вміння. Це здійснюється як на лекційних, так і на практичних заняттях. У кінцевому результаті мовленнєво-комунікативні вміння забезпечують подальшу майстерність у студентів, а саме:

- вміння на основі сприйнятої інформації виділяти мікротеми, ключові слова, репродукувати зміст інформації;
- за змістом сприйнятої на слух чи зором інформації будувати низку сократичних запитань;
- виразно декламувати перед аудиторією;
- включатися у обговорення питання, враховуючи вже висловлене, продовжувати логіку розкриття проблеми;
- публічно виголошувати певні результати (повідомлення, стислий зміст підготовленої доповіді тощо);
- укладати систему запитань, спрямованих на розкриття запропонованої теми; – спонтанно підтримувати розмову на задану тему (виступ на засіданні, на зборах, на зустрічі з працівником адміністрації тощо);
- вести дискусію, заперечуючи, стверджуючи або підтримуючи певні точки зору опонентів;

Саме під керівництвом викладача студенти навчаються комунікативної та професійної компетенції.

Література

1. Данченко І. А., Моїсєєва Н. І. Методологічні і методичні основи підготовки студентів вищих аграрних навчальних закладів за спеціальністю Туризм // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2017. – №. 188. – С. 82-91.

2. Добрава С., Омельченко Г. Ю. Проблеми мотивації навчання у вищій школі. // Матеріали студентських наук. праць кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних дисциплін. Вип. 2. Харків : ХНТУСГ- с. 19-22.

3. Нанка О., Моїсєєва Н. Національно-патріотичне виховання студентської молоді (з досвіду виховної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка) // Новий Колегіум. – 2018. – №. 3. – С. 20-26.

4. Омельченко Г. Ю. Фактор національної ідентичності в державотворенні епохи модерну. // Українське державотворення: історичний аспект: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Харків, 28 травня 2021 р. – Харків:ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. – с. 211-213.

Науковий керівник
канд. ек. наук, ст.викл. Омельченко Г.Ю.

Левченко М. Д.

Державний біотехнологічний університет

SOFT SKILLS КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Професійна компетентність є одним з найголовніших компонентів професіоналізму майбутнього фахівця, яка дозволяє виконувати професійну діяльність з високою ефективністю. Аналіз вимог роботодавця до молодих фахівців виразно вимагає й того, щоб були розглянуті конкретні компетенції, які повинен мати спеціаліст для успішного та ефективного виконання роботи. Як правило, ці компетенції є надпрофесійними. Тобто, універсальними для фахівця абсолютно будь-якої галузі і не пов'язаними з його посадовими обов'язками.

Сучасний фахівець — це висококваліфікований професіонал, який поєднує загальні знання зі знаннями конкретної галузі діяльності, вміє визначати першочергові завдання та володіє вмінням налагоджувати взаємодію та взаєморозуміння з людьми, що означає досконале володіння культурою комунікативної діяльності. Саме від комунікативної компетентності залежить здатність особистості досягнути мети у соціальному житті.

Компетентність — це здатність кваліфіковано виконувати завдання та роботу, здійснювати діяльність. Комунікативну компетентність найчастіше визначають як уміння встановлювати та підтримувати необхідні контакти з людьми, здатність особистості до спілкування в одному й декількох видах мовної діяльності, що являє собою придбану в процесі природньої комунікації або ж організованого навчання особливої якості особистості.

Ми розуміємо, що успішна кар'єра пов'язана не лише з якісним виконанням прямих посадових обов'язків, реалізацією професійних знань та навичок. Її успіх залежить і від того, як молодий фахівець, теперішній здобувач вищої освіти, вміє планувати свою діяльність, визначати завдання для досягнення цілей, розставляти пріоритети, спілкуватися з колегами та керівництвом.

Soft skills (з англ. «гнучкі навички») – назва універсальних компетенцій, які найчастіше можуть бути ключовими в успішній трудовій діяльності. Зазначимо основні із них, найбільш затребуваних роботодавцями і часто застосовуваних спеціалістами:

1. Критичне мислення – процес міркування, який використовується для об'єктивного аналізу якогось предмета з метою формування оцінного висновку; здатність ставити під сумнів будь-яку інформацію, власні ідеї

2. Адаптивність – уміння швидко та ефективно пристосовуватися до швидких змін, наприклад, умов праці чи завдань проекту.

3. Міжособистісні навички комунікації – вміння взаємодіяти коїться з іншими учасниками робочого процесу, регулювати конфлікти, працювати у команді.

4. Технічна грамотність – впевнене володіння ПК та різними (профільними) програмними забезпеченнями.

5. Навички дослідження – включають пошук, відбір, аналіз та застосування релевантної інформації, у тому числі з використанням технічних засобів.

6. Вміння вирішувати проблеми та приймати рішення – здатність бачити варіанти вирішення ситуацій, перспективи, використовувати наявний досвід та на основі цього приймати рішення.

7. Тайм-менеджмент - організація часу, вміння ефективно розподіляти завдання до виконання, витрачаючи при цьому мінімально необхідну для цього кількість часу.

8. Трудова етика – виконання завдань професійно, ефективно та відповідально, у тому числі й успішно з першого разу без подальших виправлень.

9. Емоційний інтелект – вміння керувати власними емоціями, не давати їм взяти нагору, наприклад, у конфліктних ситуаціях. Цей скіл важливий при взаємодії з колегами, керівництвом, проявляється у почутті такту та своєчасності реакції.

10. Управління проектами – навички організації, планування, супроводу та ефективної реалізації

Реалізація комунікативних компетентностей фахівця пов'язана з його особистими якостями — емоційно-вольовими, чуттєвим сприйняття зовнішніх предметів, а також загальними — володінням технікою спілкування, знанням психологічних особливостей людини, нормами ввічливості та сприйняттям правил поведінки у суспільстві тощо.

Успішна участь у робочому процесі, досягнення цілей залежить не тільки від того, наскільки добре ви розумієтеся у своїй професійній галузі, але й від того, наскільки ефективно, наприклад, ви вмієте спілкуватися з колегами. Від цієї компетенції залежить те, наскільки буде результативною ваша командна робота, чи зможете ви звертатися за допомогою у вирішенні питань і навіть чи оберуть вас у кандидати на позачергове підвищення.

Література

1. Данченко І. А., Моїсеєва Н. І. Методологічні і методичні основи підготовки студентів вищих аграрних навчальних закладів за спеціальністю Туризм // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2017. – №. 188. – С. 82-91.

2. Доброва С., Омельченко Г. Ю. Проблеми мотивації навчання у вищій школі. // Матеріали студентських наук. праць кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних дисциплін. Вип. 2. Харків : ХНТУСГ- с. 19-22.

3. Нанка О., Моїсєєва Н. Національно-патріотичне виховання студентської молоді (з досвіду виховної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка) //Новий Колегіум. – 2018. – №. 3. – С. 20-26.

4. Омельченко Г. Ю. Фактор національної ідентичності в державотворенні епохи модерну. // Українське державотворення: історичний аспект: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Харків, 28 травня 2021 р. – Харків:ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. – с. 211-213.

Науковий керівник
канд. ек. наук, ст. викл. Омельченко Г. Ю.

Лихоліт А. Р.

ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ»

Науковий керівник – завідувач відділення харчових технологій Абрамова Т. С.

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Невід'ємною фундаментальною характеристикою людини, нерозривно пов'язаної з її природою, є стать. Стать - це характеристика людини, на яку не можна не звернути уваги. Саме в статевій приналежності людина відчуває свою біологічну природу, її незмінюваність. Але далеко не тільки біологічну.

Поруч з поняттям «людина» є рівноцінними поняття «особистість», «індивідуальність», що характеризують насамперед щось особливе, що відрізняє конкретну людину як індивіда і як особистість від всіх, включаючи як природні, тілесні, так і психічні і соціальні властивості вироблені в процесі людського розвитку. Якщо мова йде про соціологічні характеристики статі, на противагу власне біологічним, характеризуючи спосіб життя, поведінку, наміри застосовують поняття «гендер».

Кожен раз, коли мова йде про поняття гендеру в сучасних умовах, доводиться постійно долати існуючий стереотип «жіночого питання», підкреслюючи тим самим, що гендерні проблеми є, перш за все, проблемами соціальними, проблемами не тільки жінок, а й чоловіків, проблемами всього суспільства, які не зводяться лише до фізіологічних взаємин і розподілу ролей у відтворенні народонаселення.

Термін «гендерна рівність» в контексті суспільних і соціально-економічних перетворень має на увазі умову рівності перед законом, рівних можливостей (включаючи рівність в отриманні винагороди за рівнозначну роботу, а також в доступі до людських ресурсів) за своїми інтересами незалежно від статі людини. Гендерна рівність - складова загального принципу рівності як принципу демократичної побудови суспільства. Право розуміється сьогодні як рівна міра свободи всіх і кожного - жінок і чоловіків. Конструкція такої рівності розкривається через категорію прав людини як універсального стандарту, який є єдиним для обох статей. Відмінності, що стосуються репродуктивної сфери жінок і чоловіків, не призводять до нерівності, яке може виникнути під впливом тих чи інших соціальних факторів, ситуацій, дій. Фізіологічні відмінності не

можна прийняти або скасувати законом, тому здатність жінки народжувати дитину є відмінністю, що не змінюється в часі, цей факт не веде до нерівності. Однак право на відмінності не повинно стати основою для зловживань і дискримінації, оскільки стереотипне мислення про права жінок як про сукупність пільг, обумовлених фізіологічними особливостями статі і репродуктивною функцією, призводить до порушення рівних можливостей чоловіків, що опинилися в однакових умовах в трудових, сімейних та інших відносинах.

Головна мета, яку переслідує гендерна політика - це боротьба з нерівним законодавством, з проявами неоднакового ставлення до жінок, до чоловіків в суспільстві, яка проявляється в різних областях. Одне з основних досягнень цивілізованого сучасного суспільства - це наявність системи однакових прав, рівних можливостей між представниками обох статей. Рівний правовий статус дозволяє всім громадянам приймати рівноцінну участь в різних аспектах життя суспільства в цілому, що впливає позитивно на його розвиток. У будь-якому суспільстві є певна тенденція і вона зазвичай демонструє зв'язок: чим вище гендерна рівноправність, тим більше знижується рівень бідності. Найвищий рівень життя в тих країнах, де розвинена політика в області гендерної рівності.

Правового захисту від домашнього насильства, за даними Організації Об'єднаних Націй, позбавлені понад мільярд жінок по всьому світу. Розрив в оплаті праці за ознакою статі становить 23% в світі в цілому і доходить до 40% в сільських районах, а важливість неоплачуваної роботи (прання, прибирання, приготування їжі), яку виконують багато жінок, не отримує визнання. Важлива проблема гендерної нерівності - домашнє насильство: із загальної кількості жертв «домашньої тиранії» 78% - саме жінки. Гендерна рівність, на думку фахівців, може не тільки поліпшити становище жінок в суспільстві і дати поштовх у розвитку людства, а й створити світ з нульовим голодом.

На жаль, рівність прав і можливостей жінок і чоловіків в нашій країні не завжди проявляється на практиці в нашому житті, так як люди в суспільстві схильні мислити шаблонно. Очевидно, що деякі поняття повинні бути згодом кардинально змінені. Наведемо лише деякі приклади:

- В Україні існує різна оплата праці (жінки отримують на тридцять або сорок відсотків менше, ніж чоловіки);
- господарські обов'язки вдома в нашому суспільстві виконують в основному тільки жінки;
- у чоловіків менша тривалість життя, ніж у жінок;
- дітей виховують в основному жінки.

У нашому суспільстві наявні фінансова залежність жінок від чоловіків, в свою чергу чоловіки часто не мають практичного досвіду в побутовому плані. Подібна ситуація має тенденції до зміни, але проявляється це повільно. У багатьох країнах гендерна рівність широко втілюється в життя. Як позитивний приклад можна привести Швецію, в цілому по країні після досягнення гендерної рівності збільшилася загальна тривалість життя, зменшилася злочинність, сім'ї стали набагато міцніше. Гендерні стереотипи вже почали змінюватися. Закон в

нашій країні в області забезпечення гендерної рівності цілком відповідає основним європейським нормам. Хоча забезпечення рівних прав та можливостей для представників обох статей в Україні і закріплено законодавчо, однак, за показником гендерної рівності країна за підсумками 2020 року посіла тільки 67-е місце із загальної кількості 142 країн (Global Gender Gap Report). Але ця обставина дає очевидну надію на те, що соціальні позиції чоловіків і жінок в результаті зрівняються.

Впровадження гендерної рівності вимагає кардинально нового мислення, при якому розвиток розглядається як процес розширення свободи вибору для представників обох статей. Гендерна рівність як цінність права – рішучий крок вперед на шляху розбудови демократичної, гендерно орієнтованого суспільства.

Література:

1. Мудрик А.В. Социализация человека. – М.: Изд. Центр «Академия», 2004. – 304 с
2. Оніщенко Н. Права людини в правових реаліях: гендерний вимір // Філософія права і загальна теорія права. – 2012. – №1. – С. 159–166.
3. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – 2-е вид., доп., уточн. – К.: Український ін.-т соціальних досліджень, 2003. – 129 с.
4. Рабінович С.П. Природно-правові підходи в юридичному регулюванні : монографія. – Л.: Львів. держ. ун-т. внутр. справ, 2010. – 575 с.
5. Тигренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.

Лозова Д.О.

Державний біотехнологічний університет

ПРИНЦИП ПРОПОРЦІЙНОСТІ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Справедливість – фундаментальна основа будь-якого порядку: політичного, правового, соціального, справедливість – найбільша соціальна цінність громадянського суспільства. Беручи свій початок ще з Античних часів, роздуми про поняття і зміст справедливості не втратили своєї актуальності дотепер. Не буде перебільшенням твердження про те, що феномен справедливості існує так само довго, як існує людина і походить із сутності останньої. Як відомо, держава виконує свої функції через уповноважені органи влади: судові, виконавчі й законодавчі, діяльність яких заснована справедливому розподілі повноважень, аби вони могли доповнювати та обмежувати одна одну. Однак справедливість є здебільшого категорією морально-етичною, філософською, аніж юридичною, і кожна людина тлумачить це явище відповідно до своїх інтуїтивних уявлень. За таких обставин складним є прикладне застосування справедливості, адже об'єктивно її зміст залишається

невизначеним, а одними з фундаментальних принципів права є визначеність, обґрунтованість, розумність.

Судовою практикою був вироблений такий інструмент гарантування та оцінки справедливості як принцип пропорційності, який має чітку структуру і дозволяє здійснити її послідовний аналіз. Як зазначає відомий німецький філософ права Р. Алексі, дуальна природа права вимагає, щоб принципи, закони та інше застосовувались у правильному співвідношенні, коли існує співвідношення – тоді буде досягнута гармонія. Таким чином, одним з центральних понять у праві є «врівноваження», відповідно, це показує, що врівноваження має значення для правотворчості й правозастосування. Тобто для юридичної практики, але також пропорційність лежить в основі самої сутності права.

Очевидно, що пропорційність – частина природи права. Наразі принцип пропорційності застосовується, переважно, в конституційному судочинстві багатьох країн, однак сфера його застосування є набагато ширшою. Так, принцип пропорційності може застосовуватись під час здійснення правотворчої діяльності, правозастосування, конституційного судочинства, під час формування органів публічної влади, під час закріплення прав і обов'язків за договором, у співвідношенні гілок влади, при формуванні виборчої системи та ін. Таким чином, можна стверджувати, що принцип пропорційності є основною гарантією забезпечення верховенства права, яке є основою правопорядку.

На думку Ф.Фукуями, ми спостерігаємо універсалізацію ліберальної демократії як кінцевої форми правління, яка визнає і захищає через систему законів невід'ємне право людини на життя і свободу та існує для неї. Цей процес ми можемо коротко охарактеризувати декількома словами: відбувається становлення справжньої конституційної демократії (конституціоналізму) як найбільш прийнятної форми правління. Влучною є думка К. Соботи, що згідно з новітніми підходами, які більше не вбачають у відносинах між суб'єктами державної влади та громадянами «владних відносин», а радше «юридичних відносин», поняття пропорційності набуває дедалі ширшого значення, очевидно, що не можна характеризувати відносини людини та держави як такі, що засновані на юридичній рівності, однак можна стверджувати, що наразі людина виступає рівноправним партнером держави і державний інтерес не завжди є аргіогі переважним.

Ш. Макілвейн стверджував, що конституціоналізм має одну визначальну якість: правове обмеження влади, конституціоналізм – це антипод свавілля, антагонізм деспотичного правління, конституційні обмеження влади – це найбільш стародавні, стійкі, міцні основи справжнього конституціоналізму, й вони, одночасно є його найбільшою та важливою частиною. Очевидно, що державі, якій надана монополія на свавілля, дуже важко самообмежуватися у своїй діяльності, відповідно таке обмеження забезпечується системою стримувань і противаг. З цього приводу слушно зазначає С. Шевчук, що важливим внеском США у розвиток доктрини конституціоналізму є пропозиція створити писану конституцію, яка визначатиме контури «обмеженого

правління» та об'єднуватиме не тільки позитивні норми права, але й неписані, природно-правові. Власне, таке обмежене правління за допомогою системи стримувань і противаг має забезпечуватись з урахуванням пропорційності, прогалини або неправові аспекти діяльності однієї гілки влади мають тією самою мірою (пропорційно) компенсуватись діяльністю інших гілок влади.

Ведучи мову про пропорційність та її роль у забезпеченні конституціоналізму, наприклад, Т. Пул, аналізуючи теорії права і держави в розумінні Платона та Цицерона, зауважує, що вони є антагоністичними, однак в обох наріжним каменем суспільних відносин є ідея пропорційності, вона є основою держави, фундаментом теорії соціальної справедливості, політичного порядку та космічної гармонії. З цього органічно випливає, що пропорційність, яка є критерієм таких обмежень, насправді, стоїть в ієрархії цінностей конституціоналізму набагато вище, аніж здається на перший погляд, можливо, принцип пропорційності є не похідним від верховенства права, а самостійним, фундаментальним принципом, який походить з природи держави та сутності людини, адже наразі саме він лежить в основі відносин людини та держави, а також безпосередньо у відносинах між трьома гілками влади.

Як зазначає Т. Алейнікофф, пропорційність інтегрувалась у всі сфери конституційного права. За останні роки перевірені часом шляхи розуміння та тлумачення конституційних положень, змін і поправок, конструкцій були доповнені, а інколи й замінені аналізом на пропорційність. Необхідно зауважити, що ще в середині XVIII століття Сер У. Блекстоун зазначав, що природна свобода людини обмежується законами на стільки, на скільки це необхідно і доцільно для переваги загального (суспільного) інтересу. Він це не називав принципом пропорційності, але очевидно, вважав іманентною властивістю демократії. З іншого боку, А. Барак з цього приводу зазначає, що сучасна конституційна демократія не дає фінального слова законодавчій чи виконавчій гілці влади, віхою сучасного конституціоналізму і розподілу влади є судова влада як виконавець фінального акорду в будь-якому напрямку, тому що судова гілка не представляє нікого, крім конституції та не належить до політичних угруповань. Відповідно можна стверджувати, що сучасний конституціоналізм, крім іншого, полягає у змішуванні повноважень та домінуванні судової гілки влади. Тобто наразі, за судами стоїть останнє слово щодо конституційності законів, визначення пропорційності втручання у права людини виконавчою та законодавчою гілками влади. Це здійснюється шляхом застосування принципу пропорційності. Крім того, застосування останнього може мати одну імпліцитну мету – обмеження держави або встановлення балансу публічного і приватного інтересу.

Підсумовуючи все вищенаведене, можна стверджувати, що основною рисою сучасного конституціоналізму є сприйняття людини як партнера держави, в той же час держава набагато сильніша, ніж індивід, тому приватний інтерес може легко загубитися в переслідуванні важливої державної мети. Власне, тест на пропорційність є тим засобом, який обмежує державу в її правовій, економічній, соціальній політиці через призму прав людини; таке обмеження,

переважно, здійснюється судами конституційної юрисдикції. Принцип пропорційності на цьому етапі розвитку людства є найбільш дієвим юридичним механізмом обмеження діяльності держави стосовно людини. Принцип пропорційності, за своєю суттю, є засобом захисту прав та свобод людини, результатом природно-правового підходу до прав людини, адже антиабсолютистські настрої, які були породжені необхідністю визнання невід'ємності прав людини, мали на меті захист та гарантування прав людини.

Література.

1. Бандурка О. М. и др. Історія держави та права зарубіжних країн: підручник. – 2020.
2. Воронянський О.В. Основи правознавства: Навчальний посібник/ О.В.Воронянський, Г.В.Борисов, Ю.В.Зайончковський. – Х.: Парус, 2005. – 368 с.
3. Воронянський, О. В. Проблеми трансформації політичної суб'єктності в постіндустріальному суспільстві / О. В. Воронянський // Сучасне суспільство.– 2020.– Вип. 2 (18).– С. 37-47.
4. Грищук О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми. Київ. : Атіка. 2007.
5. Kobelieva D., Moisieiva N., Omelchenko H. Capitalism and modern society in the historical and philosophical concept of YN Harari. – 2020.
6. Lohvynenko Y. S. Історія держави і права України: практикум. – 2017.
7. Моїсеєва Н. І., Омельченко Г. Ю. Комунікаційна діяльність в структурі соціально-комунікаційного знання. – 2017.
8. Пилипенко С. Г. Модуси сучасної культури в інформаційному просторі / С. Г. Пилипенко // Сучасне суспільство. — 2013. — Випуск 1. — С. 120–128.

Науковий керівник
канд. екон. наук Омельченко Г.Ю.

Малініна Є. Р.
Державний біотехнологічний університет

РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗДІЙСНЕННІ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Важливою особливістю здійснення молодіжної політики у Європейському Союзі є залучення громадського сектору, а власне неурядових організацій. Неурядові молодіжні організації слід вважати урядовими партнерами у прийнятті рішень, виходячи з їхнього потенціалу як представників більших груп молоді. Іншими словами, молодіжні ГО є інструментом для залучення молоді, а не ціль самі по собі. Необхідно також вивчити інші способи охоплення багатьох молодих людей одночасно, а молодіжні ГО не повинні мати монопольного становища як представники молоді. Вони також можуть бути доповнені іншими

групами (наприклад, молодіжними клубами) залежно від реальності та контексту здійснення молодіжної політики у конкретній країні [1;2].

Проте в різних країнах Європи існування неурядових молодіжних організацій є великою користю для суспільства, і природно, що вони мають право на консультації та участь у прийнятті рішень, які стосуються молоді. Це визнання означає, що національні молодіжні ради - це парасолькові асоціації неурядових молодіжних організацій в країні і найчастіше створюються для того, щоб мати єдиний та потужний голос у просуванні інтересів молоді з точки зору молодіжних організацій – найчастіше оцінюються як державні партнери в країнах, де вони існують. Майже всі національні молодіжні ради ЄС отримують фінансову підтримку своїх урядів для збереження своєї ролі як молодіжного голосу на національному рівні [3].

Європейський молодіжний форум, що розташовується у Брюсселі (Бельгія), є неурядовою асоціацією національних молодіжних рад та міжнародних неурядових молодіжних організацій на європейському рівні. ЄМФ є важливим партнером для інституцій Європейського Союзу, Ради Європи та системи Організації Об'єднаних Націй і активно консультується з питань, що стосуються молодих людей. Принцип твердого визнання ЄМФ серед цих міжурядових організацій такий самий, як і принцип залучення молодіжних організацій на національному рівні. Іншими словами, повага до ролі неурядових молодіжних організацій як представників молоді стала сильною та визнаною практикою цих організацій.

Робота Форуму спрямована, в першу чергу, на активне залучення молоді до суспільного життя Європи. З цією метою Форум працює з органами управління Європейського Союзу, для того щоб забезпечити реальне врахування думки та інтересів молоді при прийнятті тих чи інших рішень в Європейському союзі і реалізації молодіжних програм. Крім цього, Форум координує і забезпечує представництво молодих людей в структурі молодіжного сектора Ради Європи: «У відповідності зі структурою співуправління приблизно третина учасників вищого політичного органу Директорату у справах молоді та спорту Ради Європи обирається з числа представників неурядових молодіжних організацій-членів ЄМФ на асамблеях ЄМФ » [4].

Вищим органом Форуму є його Генеральна Асамблея. Вона складається з представників членських організацій (по дві особи від повних членів і по одній людині від кандидатів і спостерігачів). Асамблея оцінює роботу Форуму, визначає напрями її подальшої діяльності і приймає план роботи на два роки. Генеральна асамблея також вирішує питання членства в ЄМФ. Прийняття рішень на Асамблеї відбувається по відповідно до наступного принципу: 50% голосів мають національні молодіжні ради, 50% - міжнародні молодіжні організації [5]. Крім Європейського молодіжного форуму, що працює в рамках ЄС, в Європі з 1987 р. функціонує Європейський молодіжний парламент, який є проектом Фонду Хайнца-Шварцкопфа «Молода Європа» і діє під патронажем президента Європейського парламенту і генерального секретаря Ради Європи. Організація має національні представництва в більшості європейських країн і представляє

собою своєрідну дискусійну платформу для молодих людей у віці від 16-ти до 22-х років. Парламент складається з 32-х національних об'єднань і організацій, в яких тисячі молодих людей працюють на громадських засадах. Основна мета Парламенту – залучення молоді в процес європейської інтеграції та підтримка інтересів молоді на міжнародному рівні [5].

Розвиток молодіжного парламентаризму є сьогодні найважливішим напрямком діяльності більшості європейських держав-членів ЄС. Незважаючи на те, що фактично мова йде більшою мірою про гру в політику, ніж про реальну законотворчої діяльності, проте, даний механізм політичної соціалізації молоді має досить високий виховний потенціал [6].

Література.

1. Співпраця Ради Європи та Європейської комісії // Сайт Ради Європи [Електронний ресурс]. – Council of Europe – Режим доступу: www.youth-partnership.net.

2. Council of European Union European Youth Pact, 6609/1/05 REV 1, Brussels, 2001 [Електронний ресурс]. // European Youth Pact . – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/ALL/?uri=celex:52005DC0206>.

3. Matthews H. Citizenship, youth councils, and young people's participation // Journal of Youth Studies. 2001. Vol. 4, no. 3. 299–318 P.

4. Орленко М. В. Теоретичний аналіз визначення політичної участі молодіжних організацій України / М. Орленко // Наукові праці : науковометодичний журнал. Серія «Політологія». – Вип. 248. Т. 260. – Миколаїв : Видво ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. – С. 26–31.

5. Hänninen S., Karjalainen S. and Lahti T. (editors) The Other Knowledge[in Finnish], Stakes, Helsinki, 2006 [Електронний ресурс]. // Hänninen S., Karjalainen S. and Lahti T. – Режим доступу: https://www.pedocs.de/volltexte/2009/1028/pdf/Siurala_A_European_Diskurs_2007_4_D.pdf.

6. EU Youth Report 2012. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. – 284 p.

Науковий керівник
канд. іст. наук, проф. О.В. Воронянський

Малініна Є.
Державний біотехнологічний університет
ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Сьогодні теоретичне та практичне поле професійної психології відрізняється множинністю, що дозволяє стверджувати, з одного боку, про її глибинний тезаурус, з другого боку – про великі успіхи останньої. Особистість унікальна за своєю складністю і багатогранністю, через це у різних авторів ми можемо знайти різні теоретичні моделі, що описують особистість. Тому, дана проблема залишається недостатньо вивчена щодо встановлення єдиної типології особистості, незважаючи на існуючу літератури на цю тематику [2].

Слід підкреслити, що не існує єдиної теорії особистості. Водночас множинність уявлень про особистість у психологічних школах ще не означає, що ми маємо справу з різними особистостями. Наприклад, психоаналіз – це метод, з якого розпочинається історія психотерапії. Суть психоаналізу полягає у лікуванні розмовою: клієнт говорить про всі думки, почуття та асоціації. У процесі цих розмов формується новий досвід, який допомагає змінити життя.

У гештальт-терапії зосереджуються на емоціях і переживаннях. За концепцією цього методу, вони – ідеальний індикатор нашого справжнього ставлення до ситуації або людини. Представники гештальтпсихології вважали, що предметом даної науки є дослідження психіки, аналізу всіх пізнавальних процесів, динаміки і структури розвитку особистості. Психологічні напрями лише в чомусь відповідають реальності, але не більше того.

Варто зазначити, що типологія особистості не настільки ефективна, оскільки, вона не може вмістити всі можливі типи особистості, адже кожна людина – індивідуальність. Більшість психологів під психотипом людини, розуміють вияви поведінки, темперамент та інші індивідуально типологічні особливості особистості та спробу узагальнити особистість. Так, Аристотель запропонував фігури людей, як-от персоналіст, процесор, філософ, предметник, хронолог, намісник, звернувши увагу на поведінку людей.

Найбільш знаменита типологія запропонована Гіппократом. Саме у нього була перша вдала спроба описати психотипи людей та вивести на основі «портретів» певні прогнози щодо їх поведінки / темпераменту: сангвінік, холерик; флегматик; меланхолік. Російський дослідник І. Павлов до цих чотирьох типів запропонував долучити ще три спеціальні типи: художній, розумовий, змішаний.

У Аркадія Егідеса зведено до восьми психотипів: параноїяльний, гіпертимний, істероїдний, шизоїдний та епілептоїдний, сензитив, психастеноїд та циклоїд. Цією типологією іноді користується профайлінг. Профайлінг – це напрям науки, котрий є психодіагностикою для тих, хто хоче навчитися більше розуміти співрозмовника. Інакше кажучи, цей напрям вчить як можна ефективно «зчитувати» людей відразу, тобто до того як людина почала з вами розмову. На нашу думку, за допомогою профайлінгу можна розібратися як у психотипах, так і знати тисячу характеристик людини, з якою ми спілкуємося.

Профайлінг – це метод складання психологічного портрета людини, який дає можливість визначати як стратегії поведінки в житті, на роботі тощо, так і поведінку особи в стресових ситуаціях. Цей метод торкається як сфери роботи, здоров'я, сімейне життя, фінансову (як буде заробляти і витратити гроші) і навіть цілі в соціумі.

Варто підкреслити, що профайлінг вивчає стратегії брехні і метапрограми. Так, в США та в країнах Європи в криміналістичній практиці правоохоронні органи практично завжди виконують процесуальні дії з використанням знань профайлінгу, через те що, злочинець не може контролювати свою поведінку. На жаль, в Україні ми маємо одиничні випадки використання профайлінгу.

Здійснити профайлінг можна в трьох аспектах спілкування: вербальному – за допомогою слів; вокальному – за допомогою голосу, темпу мови, тону; фізичному – за допомогою мови жестів і рухів тіла (погляд в очі, міміка, положення тіла, рук) [1, с. 329]. Варто підкреслити, що застосування психотерапевтичними та характерологічними знаннями разом з методів профайлінга на практиці дають дуже високі результати.

На мою думку, профайлінг може стати універсальним і ефективним підходом для вивчення психотипів в сучасній психології, тому що, саме цей метод комплексно поєднує такі важливі сфери життя людини як здоров'я, кар'єра, фінанси, відносини і духовний та особистісне зростання тощо.

Отже, можемо зробити висновок про те, що за психологією майбутнє і саме профайлінг може допомогти розуміти краще одне одного. Такий напрям як типологія особистості існує як множинність психологічних шкіл і є певним підґрунтям, на підставі якого профайлінг надає нові можливості для безпосередньої практичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корольов В. Застосування профайлінгу на державному кордоні України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 3. С. 327–330.
2. Моїсеєва Н.І., Омельченко Г.Ю. Комунікаційна діяльність в структурі соціально-комунікаційного знання. *STUDIA SLOBOZHANICA*. С. 104–109

Науковий керівник
к.філос.н., доцент Пилипенко С.Г.

Малініна К. Р.

Державний біотехнологічний університет

ПРОБЛЕМИ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ ЄС

Сьогодні експерти активно обговорюють можливі сценарії щодо виходу Великої Британії з ЄС. Важливо констатувати той факт, що для офіційного Лондона характерне таке поняття як «євроскептицизм», відтак, на наш погляд, доцільно вдатись до етимології цього феномену. Важливо сказати, що з кожним роком євроскептицизм стає все більш проблемним питанням для ЄС, адже цей рух набирає все більше обертів і швидко розповсюджується і стає небезпечним для існування організації.

«Євроскептицизм» як термін вперше введено у науковий обіг у виданні «The Times» в середині 80-х рр. ХХ ст.» в якому фіксується інформація про те, що витoki євроскептицизму слід шукати в позиції Британії щодо домінування німецько-французького лідерств [1, с. 339].

Більшість зарубіжних науковців, такі, як-от: Агнес Олександр-Коллье, Чарльз Грант, Ентоні Фостер проаналізувавши економічні, політичні, географічні, соціальні та культурні фактори вважають, що євроскептицизм з'явився у 1980-х і цей феномен є абсолютно «англійським», обумовлений

«інакшим» ставленням до Європейського Союзу, його політичної та економічної інтеграції [2, с. 221–222].

У оксфордському словнику-довіднику «євроскептика» визначають як особу, якій не подобаються зростаючі повноваження Європейського Союзу, або та, яка не зацікавлена чи не погоджується з проєкті ЄС [3, с. 222].

На думку багатьох сучасних науковців появу євроскептицизму пов'язують з рядом причин. Існують побоювання щодо зростання рівня глобалізації. Була відверта недовіра, адже більшість вважало, що утворення та розвиток ЄС введе до того, що держави втратять свою незалежність та суверенітет. Побутувала думка про те, що ЄС постане наддержавою і в такому випадку уряди держав-членів Співтовариства не матимуть владних повноважень тощо.

Виокремлюють «жорсткий» і «м'який» євроскептицизм. Жорсткий євроскептицизм вважається таким, який вказує на принципи опозиції щодо європейської інтеграції та Європейського Союзу загалом. У свою чергу «м'який» євроскептицизм не містить абсолютного заперечення щодо європейської інтеграції або членства в ЄС, однак ключовою рисою є критика однієї чи кількох галузей політики ЄС, в тому випадку, коли державний інтерес в певний момент розділяється з позицією щодо самого розвитку ЄС. Варто зауважити, що «жорсткий» євроскептицизм є менш популярним та поширеним серед політичних партій країн ЄС, ніж «м'який» [4,с. 34].

Все частіше у Великій Британії можна було почути різного роду думки та невдоволення щодо того, що в державі все більше зростає кількість мігрантів, адже це на думку багатьох експертів послаблювало економіку та бюджет держави. Сюди ж приписували витрати, які взяла на себе Британія у зв'язку з членством в ЄС. Значна частина експертів вважає, що коли Британія вийде з ЄС, вона зможе стати більш сильною та економічно стабільною державою [5]. До 2011 року прибічників такої думки зросло до 100 тисяч. Саме стільки громадян Британії петицію про бажання виходу з Європейського Союзу. Девід Наттелл – депутат-консерватор зголосився вручити петицію на той момент прем'єр-міністру Британії Девіду Камерону. Д. Кемерон не розділяв такої позиції і не бажав референдум, але вирішив скористатися ситуацією, щоб надавити на ЄС і домогтися для своєї держави більш зручніших умови членства в Об'єднанні – з обмеженням міграційної політики та соціального захисту мігрантів, відмовою від перспективи «тісного членства» та інші [5].

Сьогодні уряд очолила Тереза Мей. Вона, як і Д. Кемерон, не підтримувала ідею виходу Британії з ЄС, але вважала своїм обов'язком виконати бажання народу. Європа поставила жорсткі умови Брексіту. В яких, були вимоги щодо виконання своїх фінансових зобов'язань перед ЄС, які становили десятки мільярдів євро, а також висувалося питання кордону між Північною Ірландією та Ірландією [5]. Також важливо зазначити, що 14 березня 2019 року Палата громад парламенту Великої Британії проголосувала за можливість звернення до ЄС щодо відтермінування Brexit після 29 березня рішення було підтримане 412 депутатами, проти голосували 202 [6].

Рівень євроскептицизму різко зріс не лише в країнах, що зазнали економічної та фінансової кризи: Греції, Ісландії, Іспанії, Португалії протягом 2008–2010 рр., а й в країнах-засновницях та «двигунах» ЄС – Італії, Німеччині, Франції.

Щодо України, то в порівнянні з попередніми роками, а саме в період між 2014-2018 рр. прояви євроскептицизму зменшилися в кількості і масштабі, але тим не менше ми не можемо говорити про його відсутність. Останні дані досліджень суспільної думки за 2018 рік показують, що 40,5% громадян України займають євроскептичну позицію щодо подальшої євроінтеграції нашої країни.

Отже, можемо висновувати про те, що євроскептицизм відносно новий феномен, який швидко набув масштабів поширення з-поміж держав-членів ЄС та отримав широку підтримку серед мас. З огляду на те, що витoki цього терміну дослідники пов'язують з Британією, то й не дивно, що саме ця країна посіла центральне місце та фокусувала увагу щодо теперішніх подій в рамках ЄС.

Література.

1. Тарнавський О. Р. Формування поняття та типологій євроскептицизму / О. Р. Тарнавський // Гілея: науковий вісник. – 2016. – Вип. 109. – С. 338-343. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_109_89.
2. Нечаюк І. О. Трансформаційні зміни в Європейському Союзі в 1980-х роках та формування "євроскептицизму" / І. О. Нечаюк // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – 2009. – Вип. 15. – С. 221–227. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdau_2009_15_32.
3. Matthews H. Citizenship, youth councils, and young people's participation // Journal of Youth Studies. 2001. Vol. 4, no. 3. 299–318 P.
4. Тарнавський О. Р. Проблемні аспекти й перспективи розвитку сучасних типологій євроскептицизму / О. Р. Тарнавський // Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право. – 2017. – № 3-4. – С. 34–39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2017_3-4_8.
5. Брексит і ЄС – що відбувається і що буде з Великою Британією [Електронний ресурс]//Сьогодні. – Режим доступу: <https://ukr.segodnya.ua/world/europe/pesn-tori-i-vigov-novyuy-sezon-1207398.html>
6. Британські депутати проголосували за відтермінування Brexit [Електронний ресурс]//Укрінформ. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2659913-britanski-deputati-progolosuvali-za-vidterminuvanna-brexit.html>.

Науковий керівник
канд. іст. наук, проф. О.В. Воронянський

ПРОБЛЕМА МЕТОДОЛОГІЇ ПЕДАГОГІКИ

На сьогоднішній день одним із актуальних питань сучасності є питання якості педагогічної освіти, яка насамперед забезпечується її змістом. Педагогічна освіта виступає важливим чинником формування високорозвиненої, моральної людської особистості, яка здатна не тільки користуватися значним обсягом інформації, а й формувати нові знання, бути унікальним джерелом творчості та продуктивної суспільної діяльності. Головним завданням педагогіки при виховуванні підростаючої людини застосовувати інноваційний тип педагогічної культури [1].

Під педагогічною освітою потрібно розуміти, засіб саморозвитку, що змінює методи, форми та цілі освіти. У Педагогічній Конституції Європи наголошується, що «зміст педагогічної освіти має підпорядковуватися потребі формування у вчителя, педагога здатності навчити своїх учнів, студентів, молодь жити разом у сучасному глобалізованому світі, постійно відтворювати і вдосконалювати умови гідного існування людини; забезпеченню їхнього вільного спілкування в системі відносин сталого людського розвитку» [2].

Методологія забезпечує коректну постановку проблеми, виявлення основних принципів і способів організації та здійснення теоретичної та практичної діяльності. Варто підкреслити, що саме тлумачення поняття «методологія» в педагогіці, залишається одним із найбільш обговорюваних і багатовимірних, чи навіть суперечливих. Більшість науковців застосовують термін «методологія науковців» як систему діяльності одержання знань, а педагогічна діяльність відображає підходи та способи набуття знань.

Педагогічна практика сьогодні поки не має в своєму розпорядженні чіткі орієнтації щодо системного підходу для реформування освіти. Водночас парадигмою педагогічної освіти є орієнтація на особистість, а це потребує оновлення і перебудови усталених методичних підходів. Тому роль педагога полягає в тому, що він є носієм гуманітарної культури, морально-етичних і культурно-естетичних цінностей, мотивує своїх учнів до саморозвитку та самоактуалізації.

Отже, виходячи з вище приведеного можна зробити висновок про те що, в сучасному глобалізованому світі недостатня увага приділяється технологічним можливостям здійснення навчального процесу. З метою забезпечення всебічного розвитку особистості сучасні освітні практики мають використовувати усі можливі сучасні технологічні засоби.

Так, для покращення рівня педагогічної впливу треба повністю запровадити в навчальний процес сучасні інформаційні технології, як-от доступ до користуванням безкоштовним Wi-Fi роумінгом, удосконалення змісту навчальних планів і програм за допомогою спеціальних платформ, забезпечення новітньою оцифрованою літературою. Головним завданням є не процес трансляції інформації, як традиційного навчального процесу, а мотивація застосовувати знання у практичній діяльності.

Педагогічна освіта має особливу мету і виконує ключову функцію у формуванні особистості. Її покликанням є формування сучасної людини, її інтелектуального та духовного потенціалу. Інакше кажучи, парадигмою сучасної педагогіки є орієнтація на особистість, відповідно – завданням методології є збереження та примноження позитивного досвіду української освіти із залученням інноваційних досягнень європейських освітніх середовищ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данченко І. О. Організація процесу формування соціальної зрілості студентів в освітньому процесі вищих аграрних навчальних закладів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені МП Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Т. 6. С. 60–64.*

2. Педагогічна Конституція Європи. *Європейські педагогічні студії*. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.argue.org/index.php/uk/>.

Науковий керівник
к.філос.н., доцент Пилипенко С.Г.

Махомет Д. Ю.
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – ст.викл. Кутья О.В.

ІНОЗЕМНА МОВА - НЕОБХІДНІСТЬ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Молодь - це особлива соціальна група суспільства, яка, з одного боку, виступає фундаментом відтворення трудових ресурсів, володіє всіма об'єктивними передумовами (творчий характер мислення, соціально-економічна мобільність, професійна мотивація, працездатність, психологічна гнучкість, прагнення до продовження професійного навчання), а з іншого боку, є самою незахищеною групою населення через відсутність необхідного досвіду і характерна низькою економічною самостійністю.

Особливу значущість дослідження молоді набуває в контексті динаміки соціально-економічних процесів, перш за все, на ринку праці, оскільки соціально-трудова відносина є основою економіки і індикатором добробуту населення. Ринок праці є складовою частиною ринкової економіки і являє собою систему соціально-економічних відносин між власниками робочої сили, які потребують роботи за наймом, і власниками засобів виробництва, які пропонують попит на найману робочу силу.

Особливістю даного ринку праці є відносно низька конкурентоспроможність молодих працівників внаслідок високих витрат на їх адаптацію та ризиків для роботодавця при наймі. Специфіка функціонування молодіжного ринку праці полягає в соціальних, демографічних, економічних, політичних, культурних та інших відмінності серед груп молоді (підлітки-до 18 років, молодь-18-24 роки, молоді люди-25-29 років).

У зв'язку з цим тепер вивчення іноземної мови - це важлива складова в житті сучасної та успішної людини. Знання іноземної мови не просто бажано, воно необхідне. На сьогоднішній день з'являється все більше людей, які бажають

знати іноземну мову, так як володіння ним дає їм нові можливості. Прогресивна і достатньо амбітна людина володіє декількома іноземними мовами, постійно їх удосконалює і покращує.

У сучасну епоху зросла освітня і самоосвітня функція іноземних мов, також збільшилася їхня професійна значимість в школі, у вузі, на ринку праці в цілому. Це, в свою чергу, спричинило за собою зростання мотивації до вивчення мов міжнародного спілкування серед всіх груп населення: як школярів і студентів, так і дорослого населення.

Все більш очевидно, що впевнене володіння іноземними мовами і розуміння культурологічних особливостей партнера є не ознакою елітарності, а необхідною умовою формування компетентного фахівця. В даний час знання іноземної мови є незамінною складовою освіти успішних людей.

Подібний пункт вже давно включений в більшість анкет відділів кадрів державних і комерційних установ. У тих, хто, крім рідної мови, вміє висловлюватися ще на кількох, набагато ширше можливості, багатше внутрішній світ, досконаліше логіка. І нарешті, це важлива іміджева складова, очевидно, що такі люди справляє сприятливе враження на оточуючих.

Відносно володіння іноземними, зокрема англійською, мовами можна з упевненістю сказати, що даний пункт з великою часткою ймовірності сприяє кар'єрному і фінансовому прогресу.

За даними вакансій, які розміщені на Work.ua, обов'язкове знання англійської, крім перекладачів і викладачів, необхідно менеджерам з продажу, копірайтерів, програмістів, маркетологам. Ви однозначно підвищите свою «вартість» на ринку праці, якщо вивчите англійську. Стартова середня зарплата копірайтера з Києва, який працює російською або українською - 10-12 тисяч гривень. У Дніпрі - 8-10 тисяч гривень. При цьому, якщо ви пишете англійською мовою, винагорода буде стартувати з 15 тисяч гривень в Києві і 12 тисяч в Дніпрі.

В цілому, володіння англійською мовою дає можливість професіоналу претендувати на зарплату вище на 10-12% середньої по ринку. володіння англійською мовою на рівні Upper-Intermediate сприяє підвищенню рівня заробітної плати в середньому на 25% у керівників вищої ланки і фахівців вищої категорії.

Використані джерела:

1. Кот В. В., Кузьміна А. Г. Молодіжний сегмент ринку праці: специфіка, моніторинг, основні напрямки регулювання / В. В. Кот, А. Г. Кузьміна // Молодий вчений. - 2016. № 7. - С. 15-17. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.vectoreconomy.ru/images/publications/2016/5/Economic-theory/Kot_Kuzmina.pdf

2. Галеева А.М. Іноземна мова як фактор конкурентоспроможності та самоосвіти / А.М. Галеева // XXIII Всеросійська студентська науково-практичної конференції Нижневартовського державного університету (м Нижньовартовськ, 6-7 квітня 2021 р). Ч. 8: Філологія. Лінгвістика / за загальною ред. Д.А. Погонишева. - Нижньовартовськ: Видавництво НВГУ, 2021. - 441 с.

[Електронний ресурс]. - Режим доступу:
http://konference.nvsu.ru/konffiles/360/CHast_8_Filologiya_Lingvistika.pdf

Мельніченко Б.В.

Державний біотехнологічний університет

ПРАВА ЛЮДИНИ В АНТИЧНОСТІ

Права людини дуже важливі в житті людини. Вся наша діяльність можлива, тому що ми маємо правову свободу та правову основу. Ось чому ми повинні боротися і захищати наші дорогоцінні права. Завдяки їм ми живемо, працюємо, вчимося тощо. Людство досягло значних успіхів у захисті прав і свобод людини, поступово обмежуючи всевладдя країни, поширюючи принцип рівності на все більше людей та їхні стосунки.

Західна філософія бере початок у Древній Греції і Древньому Римі. З часів Давньої Греції поступально почало зароджуватись поняття прав людини, що відображається в філософській думці тогочасних мислителів. Змінювалось сприйняття місця людини у державному та соціальному житті. У працях давньогрецьких мислителів-софістів ще у VI–V ст. до н.е. були закладені й основи концепції природного права, розвинуті згодом філософами та юристами Стародавнього Риму.

Християнство дало світу деякі гуманітарні принципи поєднавши концепцію прав людини з релігійними та моральними цінностями. Вважається, що поняття природного права сягає давніх часів. Гомер, Гесіод, Піфагор, Платон, Аристотель та інші говорили про природне право. Ідея природного права отримала особливий розвиток у стоїків, які вважали, що останні є продуктом божественної думки, що пронизує Всесвіт. Природне право як вираз божественної волі, розуміється людським розумом, залишається незмінним і є обов'язковим для всіх людей. Але цікавий етап розвитку природного права, який ми аналізуємо, можна простежити ще в середньовіччі, тому середньовічні богослови перейняли цю давню спадщину для власних цілей. Межі влади монарха повинні бути розвинені та зміцнені, щоб він підкорявся Богу і таким чином підкорявся деяким законам, які монарх не може порушувати.

Як ми вже показали, поняття природного права має функцію обмеження влади. Певні базові інтереси окремої особи або групи людей знаходяться за межами юрисдикції держави. Так поводитися середньовічна церква і буржуазія під час буржуазної революції. Але після перемоги над феодализмом нові правлячі еліти прагнуть попрощатися зі своїми колишніми союзниками. Тому природно-правова традиція відступила за лаштунки, поступившись першістю правового позитивізму. Концепція природного права, прийнята в цьому відношенні, сягає давніх часів. Змішання нових політичних та економічних тенденцій, властивих етосу гуманізму, призвело до появи концепції «природних прав людини». Здобути популярність серед людей, що живуть у музичному середовищі. Це право надається особам самою природою, тому немає повноважень обмежувати чи скасувати їх.

Розглядаючи теорію «природного права», ми стикаємося з іншою суперечністю. Серед прав, гарантованих природою, їх зазвичай називають «правами власності». Загалом, це внесено до «Декларації прав людини» та «Декларації прав громадян. Сама природа не знає ні цих відносин, ні первісної форми суспільства. Якщо розглядати право власності як природну і нормально сформовану систему, то незрозуміло, навіщо нам потрібен правовий захист і суспільно необхідні відносини.

Слід також зазначити, що встановивши групу етичних імперативів, природне право стикається з проблемою їх несумісності. «Невідчужувані права власності» однієї особи можуть не мати нічого спільного з правом іншої особи на життя тощо. Тому у системі прав і свобод пріоритет надається соціально-економічним та культурним правам. Їх неможливо розпізнати й описати, оскільки вони є глибокою метафізикою, тобто перебувають за межами реального світу. «Природні права» — це посилення на етичні принципи без будь-якої розумної причини. Іншими словами, їх взагалі не існує. Це не що інше, як застаріла і суперечлива модифікація богословських концепцій Просвітництва, ця теорія сприяла буржуазній революції, яка замінила трансцендентного Бога трансцендентними націями, країнами, ідеями та законами. Природні права використовувалися протягом усієї історії. Природні права історично виконували функцію обмеження влади. Церковні богослови використовували божественне право, щоб обмежити сферу дії держави, а пізніше буржуазія намагалася використати природне право, вироблене з божества, щоб обмежити і поставити під сумнів монархію. Було зламано феодальне суспільство, змінився носій, що визначає права людини.

Метою лібералізму є не руйнування підвалин і обмежень влади, а максимізація останньої. Тому існує позитивістська правова концепція, яка обмежує права людини, яка фактично є сумішшю двох понять. Не можна повністю відмовитися від природних прав, оскільки вони надають легітимність республіці (так само, як Бог дарує монархію). Але природні права можна контролювати. Відтепер вони зумовлені не тільки природою. Права людини будуть закріплені в країні. У будь-якому випадку, ми помітили важливу особливість: права людини завжди дають підстави для певної поведінки. У будь-якому випадку, ми помітили важливу особливість: права людини завжди дають підстави для певних дій, які історично були пов'язані з боротьбою ідеологічних та соціальних груп за домінування.

Однією з основ ліберальної утопії була «свобода». Під останнім розуміли сукупність певних особистих економічних і політичних гарантій. Особливо це стосувалося гарантій підприємництва та власності, які абсолютна монархія не могла забезпечити задовільно. Гарантом мала бути держава-республіка. Під рівністю розуміли також «рівність перед законом» і, відповідно, «рівність прав». Фактична реалізація мала стати результатом змагання, боротьби. Права людини, так чи інакше, є гарантією особистості. В обмін на свою легітимність держава обіцяє нам надати певні свободи та пільги. Проте, як відомо, права людини, та й закон загалом, постійно порушуються. Таким чином, завдання емансипаційних

сил — створити такі умови і таке суспільство, за яких людина матиме гідне та якісне життя, а не право на них. Вступаючи в боротьбу за «права», ми повинні пам'ятати (і говорити про це!), що ми боремося за власне життя. Формуючи дискурс «справжніх свобод», ми підриваємо фундамент ліберального суспільства з його «правами-гарантіями» і створюємо суспільство, де легітимність забезпечуватиметься гідним людським життям, а не обіцянками такого життя.

Отже, суть у тому, щоб боротися за свої інтереси. Окремим випадком останнього є свободи, які можуть бути розширені при належному балансі сил пригноблених і гнобителів. Проте кінцевий інтерес кожного полягає в гармонії інтересів усіх, суспільстві взаємодопомоги, де не буде потреби в законі. Захищаючи сьогодні наші свободи, ми повинні пам'ятати, що їх реальна і найширша реалізація можлива лише в суспільстві без примусу та експлуатації людини людиною.

Література.

1. Бандурка О. М. и др. Історія держави та права зарубіжних країн: підручник. – 2020.

2. Воронянський О. В. Становлення системи державної влади в Україні як результат боротьби груп інтересів // Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Питання політології. – 2011. – №. 18. – С. 128-134.

3. Воронянський О.В. Основи правознавства: Навчальний посібник/ О.В.Воронянський, Г.В.Борисов, Ю.В.Зайончковський. – Х.: Парус, 2005. – 368 с.

4. Kobelieva D., Moisieiva N., Omelchenko H. Capitalism and modern society in the historical and philosophical concept of YN Harari. – 2020.

5. Lohvynenko Y. S. Історія держави і права України: практикум. – 2017.

6. Моїсєєва Н. І., Омельченко Г. Ю. Комунікаційна діяльність в структурі соціально-комунікаційного знання. – 2017.

7. Пилипенко С. Г. Модуси сучасної культури в інформаційному просторі / С. Г. Пилипенко // Сучасне суспільство. — 2013. — Випуск 1. — С. 120–128.

Науковий керівник
д. екон. наук Моїсєєва Н.І.

Моголівець А.С

Державний біотехнологічний університет

ФОЛЬКЛОРНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Національна система виховання ґрунтується на міцних підвалинах культури рідного народу минулих епох і сучасності і саме вона найбільшою мірою сприяє соціальному престижу інтелектуальності, освіченості та інтелігентності як складників духовного виховання сучасної молоді.

Головна мета національного виховання на сучасному етапі - передання молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу,

його національної ментальності, своєрідності світогляду й на основі цього формування особистих рис громадянина України (національної самосвідомості, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, фізичної, екологічної культури), розвиток індивідуальних здібностей і талантів.

Національна система виховання створює умови для розвитку і розквіту природних задатків і талантів кожної людини, формування духовного потенціалу – найвищої цінності нації, держави. Національне виховання, яке гармонійно вписується в життєдіяльність рідного народу, поступово формує в підростаючих поколіннях всі компоненти духовності, яка передається дітям від батьків, дідів і прадідів, поглиблюється, збагачується в умовах сучасного буття нації.

У процесі реалізації національного виховання формується така система основних компонентів духовного світу особистості: національна психологія, національний характер і темперамент, національний спосіб мислення, народна мораль, етика, народна естетика, народна правосвідомість, національна філософія, національний світогляд, національна ідеологія, національна свідомість і самосвідомість.

Одним з напрямів національного виховання є фольклор. У ньому відображена багатогранна і глибока душа народу, його духовне багатство. У фольклорі – першовитоки оригінального світосприймання, самобутнього тлумачення явищ природи і людського життя. У Думах, піснях, прислів'ях і приказках, скоромовках, лічилках та інших фольклорних перлинах у високопоетичній і глибоко ліричній формі відображено весь культурно-історичний, мистецький шлях українського народу та духовне виховання сучасної молоді.

Фольклорне виховання пробуджує любов до життя, енергію національного творення, і теплоту серця, і ніжність душі. Припадаючи спраглими вустами до фольклорних джерел, молодь сповнюється світлими дерзаннями, устремліннями утверджувати в житті добро, правду, красу. Фольклорні засоби сприяють формуванню всеосяжності її глибини української душі, її ліризму і романтичної піднесеності.

Література.

1. Данченко І. А., Моїсеєва Н. І. Методологічні і методичні основи підготовки студентів вищих аграрних навчальних закладів за спеціальністю Туризм // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2017. – №. 188. – С. 82-91.

2. Добрава С., Омельченко Г. Ю. Проблеми мотивації навчання у вищій школі. // Матеріали студентських наук. праць кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних дисциплін. Вип. 2. Харків : ХНТУСГ- с. 19-22.

3. Нанка О., Моїсеєва Н. Національно-патріотичне виховання студентської молоді (з досвіду виховної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка) // Новий Колегіум. – 2018. – №. 3. – С. 20-26.

4. Омельченко Г. Ю. Фактор національної ідентичності в державотворенні епохи модерну. // Українське державотворення: історичний аспект: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Харків, 28 травня 2021 р. – Харків:ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. – с. 211-213.

Науковий керівник
канд. ек. наук, ст.викл. Омельченко Г.Ю.

Момот Г.

Державний біотехнологічний університет

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ЯК ЗАПОРУКА МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Головною метою морального виховання на сучасному етапі є цілеспрямований свідомий процес формування гармонійної особистості, що включає гуманність, працелюбність, чесність, правдивість, дисциплінованість, почуття відповідальності, власної гідності, виховання патріотизму, любові до Батьківщини. На цій основі формуються особистісні риси людини, які включають в себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту.

Нині, коли в Україні обрано курс на побудову гуманного демократичного суспільства, що передбачає культ Людини і Народу, гуманні та демократичні відносини між людьми в усіх сферах життя, питання морального виховання виходять на одне з перших місць у системі виховання. Пріоритетними напрямками реформування виховання в нашому суспільстві є:

- утвердження принципів загальнолюдської моралі — правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності, інших добродітностей;
- прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій усіх народів, які населяють Україну;
- виховання духовної культури особистості; створення умов для вибору нею своєї світоглядної позиції;
- формування глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю.

Виховання моральної свідомості нерозривно поєднане із формуванням у дітей, підлітків і молоді оцінювання ставлення до явищ дійсності, яке виявляється в актах поведінки і служить її мотивом.

Обов'язок педагогів — формувати в у дітей тільки такі звички поведінки в колективі, в сім'ї в суспільстві, які відповідають вимогам моралі.

Формування моральної свідомості, почуттів і звичок — це єдиний процес, наслідок якого є створення морально повноцінної, духовно багатой і щасливої людини нового світу.

Завдання педагога — створювати всією системою засобів виховного впливу такі моральні відносини, при яких би дитина переживала задоволення від

того, що вона своїми вчинками, своєю поведінкою приносить радість людям, творить добро для них. Це — азбука морального виховання.

Особливість лише тоді починає набувати стійких моральних якостей, коли цьому сприяють і об'єктивні умови, її позиція у колективі, значимість соціальної ролі, яку вона виконує.

Спілкування у діяльності і через спільну діяльність впливає на моральне обличчя дитини, збагачує її моральний досвід, задовольняє потребу у самоствердженні. Мораль формується у родині. Сімейні цінності — моральні основи життя сім'ї, стосунки поколінь, закони подружньої вірності, піклування про дітей, пам'ять про предків та ін. Моральні стосунки в сім'ї накладають відбиток на все життя людини, оскільки їх вплив пов'язаний, по-перше, із сильними переживаннями, по-друге, вони постійніші, по-третє, в них закладаються підвалини всіх моральних ставлень людини до суспільства, до праці, до інших людей.

Сімейні цінності — моральні основи життя сім'ї, стосунки поколінь, закони подружньої вірності, піклування про дітей, пам'ять про предків та ін. Цінності особистого життя мають значення насамперед для самої людини, визначають риси її характеру, поведінку, стиль приватного життя та ін. Формування національної свідомості та самосвідомості передбачає: виховання любові до рідної землі, до свого народу, готовності до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє утвердженню національної гідності, залучення учнів до практичних справ розбудови державності, формування почуття гідності й гордості за свою Батьківщину.

Моральні почуття дитини формуються й розвиваються під впливом фактів і явищ навколишнього середовища, художньої літератури, кіно, телебачення. Педагоги повинні спрямувати ці впливи на правильний шлях, на спонукання вихованців до вияву найблагородніших переживань громадської честі, справедливості, любові до Вітчизни, до народу, до праці на благо суспільства.

Учителі не можуть не зважати і на той факт, що при умові нормального розвитку школярів у роки їх юності починає виявлятися чисте і благородне почуття любові, яке відбивається на всьому духовному житті людини. Головне у вихованні — добиватися, щоб самі учні прагнули до моральної чистоти.

У розвитку моральності важливе місце належить національній свідомості дитини (і зрілої людини). Виділяються щонайменше три етапи, які накладають на цю свідомість помітний відбиток, збагачують її зміст.

Перший етап (етнічне самоусвідомлення) — першооснова, коріння патріотизму. Етнізація дитини починається з раннього періоду життя в сім'ї, з маминої колискової, з бабусиної казки, з участі у народних звичаях та обрядах, із народної пісні, причетності до народної творчості.

Другий етап (національно-політичне самоусвідомлення) — припадає переважно на підлітковий вік і передбачає усвідомлення себе як частини нації.

До найважливіших моментів цього етапу національного виховання належать відновлення історичної пам'яті та формування почуття національної гідності.

Третій етап (громадсько-державне самоусвідомлення) — передбачає формування правильного розуміння понять патріотизму й націоналізму, виховання поваги до національно-культурних цінностей інших народів, прищеплення почуття національної, расової, конфесійної толерантності.

Великі можливості для формування моральної самосвідомості закладені в неписаних законах лицарської честі, що передбачають: виховання любові до батьків, до рідної мови, вірність у коханні, дружбі, побратимстві, готовність захищати слабших, піклуватися про молодших, зокрема дітей; шляхетне ставлення до дівчини, жінки, бабусі; непохитну вірність ідеям, принципам народної моралі та духовності; відстоювання повної свободи і незалежності особистості, народу, держави; турботу про розвиток народних традицій, звичаїв, обрядів, бережливе ставлення до рідної природи, землі.

Внутрішня моральна свідомість кожного окремого індивідуума ґрунтується на його моральних якостях. Поєднання різних за функціями моральних якостей можна розглядати як своєрідний механізм поєднання моральної свідомості і поведінки особистості. Виділяють п'ять основних груп моральних якостей:

- перша група — світоглядна переконаність, цілеспрямованість, обов'язок, відповідальність, гуманізм, патріотизм, інтернаціоналізм, які у сукупності забезпечують громадянську спрямованість.

- друга група — моральні якості, які забезпечують досягнення поставлених цілей: ініціативність, енергійність, наполегливість, самостійність, обов'язковість тощо.

- третя група — витримка, стриманість, ввічливість, володіння собою. Вони допомагають контролювати і гальмувати негативні прояви у поведінці;

- четверта група — діловитість, навички і звички у поведінці, вміння її організувати, моральний досвід особистості. Ці якості певною мірою допомагають швидше досягати мети і зосередити в основному увагу на змісті вчинків;

- п'ята група — здатність до самооцінки, самокритичність, вимогливість з себе, справедливе ставлення до інших. Ці якості сприяють самовдосконаленню і створенню позитивної моральної сфери подальшого розвитку особистості.

Мислителі різних віків трактували поняття моральності по-різному. Ніцше вважав: «Бути моральним, етичним — означає бути покірним давно встановленому закону чи звичаю». «Мораль — це перевага людини перед природою».

Важко назвати щось більш важливе для людини, ніж її взаємини з іншими людьми. Від характеру цих взаємин багато що залежить в нашому житті: настрої, моральне самопочуття, працездатність тощо. Стосунки з оточуючими дають можливість бачити суть свого існування, усвідомлювати себе як частку людського суспільства. За останні роки в Україні проблема морального

виховання молоді частіше привертає все більше уваги. Адже вирішення даної проблеми має забезпечити високий розвиток особистості незалежно від того, в якій галузі їй доведеться працювати.

Система моральних цінностей в українців сформувалася здавна, у сім'ї, родині, під впливом національної ментальності, природного демократизму, звичаїв та традицій. На їх основі впродовж віків у нашого народу культивувалися гуманізм і любов до рідної землі, патріотизм і громадянський обов'язок, волелюбність і самовідданість, високе людське сумління, шанобливе ставлення до батьків. Пошук шляхів до цілісного, гармонійного світу та людського буття не може не зачіпати проблем освіти й виховання. Гармонійним підтвердженням зв'язку моралі з традиціями є наступна композиція.

Література

1. Данченко І. А., Моїсеєва Н. І. Методологічні і методичні основи підготовки студентів вищих аграрних навчальних закладів за спеціальністю Туризм // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2017. – №. 188. – С. 82-91.

2. Добрава С., Омельченко Г. Ю. Проблеми мотивації навчання у вищій школі. // Матеріали студентських наук. праць кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних дисциплін. Вип. 2. Харків : ХНТУСГ- с. 19-22.

3. Нанка О., Моїсеєва Н. Національно-патріотичне виховання студентської молоді (з досвіду виховної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка) // Новий Колегіум. – 2018. – №. 3. – С. 20-26.

4. Омельченко Г. Ю. Фактор національної ідентичності в державотворенні епохи модерну. // Українське державотворення: історичний аспект: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Харків, 28 травня 2021 р. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. – с. 211-213.

Науковий керівник
канд. ек. наук, ст. викл. Омельченко Г. Ю.

*Мороз Д. Р.
Луцький педагогічний фаховий коледж
Комунального закладу вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради*

Наукова керівниця – викладачка-методистка Єрко Г. І.

ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Інформатизація навчально-розвивального середовища в закладах освіти стала важливою інновацією нашого часу. Дистанційне навчання, як результат цього всеосяжного процесу, посіло важливе місце в суспільному житті та поширилось світом й Україною зокрема.

В умовах дистанційного навчання, коли вчителі/вчительки й учні/учениці не можуть бути поруч, взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу набуває особливої важливості.

Мета – тезово розкрити особливості організації дистанційного навчання в початковій школі.

Запроваджуючи дистанційне навчання, адміністрації закладу потрібно зважати не лише на наявність техніки і доступу до інтернету вчителів/вчительок та учнів/учениць, а й на специфіку початкової, основної та старшої школи. Зазначимо, що рівень сформованості самостійної роботи учнів/учениць початкових класів нижчий, ніж учнів/учениць основної та старшої школи, тому організувати роботу онлайн молодших школярів мають дорослі. Але йдеться саме про організацію освітнього процесу вдома, а не про те, що батьки будуть виконувати завдання за дитину або викладати навчальний матеріал замість учителя/вчительки.

Нормативно-правове підґрунтя дистанційного навчання в Україні забезпечується низкою документів, серед яких:

– Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні, затверджена Постановою МОН України від 20.12.2000 р., згідно з якою дистанційна освіта є повноцінною формою навчання, реалізованою за допомогою технологій дистанційного навчання.

– Наказ МОН України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» від 25.04.2013 р. № 466 (із змінами), у якому надається сучасне тлумачення понять «дистанційне навчання» та «дистанційна форма навчання» і Наказ МОН України від 14.07.2015 № 761 «Про затвердження Змін до Положення про дистанційне навчання».

– Наказ МОН України від 08.09.2020р. № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання», у якому наголошується про використання технологій дистанційного навчання під час освітнього процесу за різними формами.

– Лист МОН України від 02.11.2020р. № 1/9-609 «Щодо організації дистанційного навчання», у якому надаються рекомендації щодо організації такого навчання.

Система дистанційної освіти передбачає проведення систематичних занять з учнями/ученицями з використанням засобів комунікацій та освітніх ресурсів мережі Інтернет (вебквести, телеконференції, віртуальні дискусії, ситуаційний аналіз, проекти тощо).

При вивченні громадянської та соціальної освітньої галузі вчителі використовують різні технології навчання та різні онлайн платформ, зокрема, такі як: LearningApps.org, Mentimeter, Kahoot! та ін.

Одним із найкращих онлайн сервісів є LearningApps.org. Цей сервіс дозволяє створювати інтерактивні вправи. Їх можна використовувати в роботі з інтерактивною дошкою або як індивідуальні вправи для учнів/учениць.

мал.1

Наводимо приклад вправи, яка створена на цій платформі (мал.1).

У початковій школі учень/учениця ще не є самодостатнім/ьою учасником/цею освітнього процесу. У системі дистанційної освіти це виявляється передусім у недостатньому володінні засобами ІКТ. Тому під час організації освітнього процесу за дистанційною формою варто обов'язково враховувати та забезпечувати участь батьків, а саме – залучати їх до процесу навчання своїх дітей та знаходити оптимальні, найбільш зручні способи зближення.

Отже, дистанційне навчання продовжує розвиватися, поширюватися й еволюціонувати. Саме завдяки технологіям дистанційного навчання (цифровим сервісам та ресурсам) матеріал учнями засвоюється краще та ефективніше.

Муравльова М.С.

Державний біотехнологічний університет

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРЯМОЖНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Наш світ дуже великий та різноманітний, він має безліч культур, релігій та напрямків, в тому числі й мову. Мова – це невід'ємна частина нашого спілкування та заразом і нашого життя. На спілкуванні ми будуємо як відносини між близькими, так і відносини на діловому рівні, тобто відноси с викладачами, начальниками та між країнами. З молодших класів, дітей почитають навчати різним мовам, зазвичай це англійська, надалі доповнюється французкою або німецькою. Можна констатувати, що вміння та навички спілкування на іноземній мові визначаються у сучасному світі як насичене життя та шанс на успішність. Багато людей не вміють або не хочуть навіть вчити, бо не бачать в цьому

актуальність для себе та спосіб на відкриття нового та масштабного. Хоча вивчення будь-якої іноземної мови є доступним на просторі Інтернету та курсів.

В наш сучасний час, з'явився багатий асортимент іноземних мов, а отже і багато можливостей на набуття нових знань. Ми живемо в тому часу, коли іноземна мова стає навіть обов'язковою та якому сенсі насильної. Наприклад, раніше іноземна мова була як приемний бонус для працевлаштування, та можливість поїхати закордон, але якщо дивитись ситуацію сьогодні, то можна побачити та підкреслити що знання іноземної мови є обов'язковим для того щоб скласти екзамен та поступити до вищих освітніх закладів, декілька років тому, це було побажанням, але зараз в тручають такі умови дуже активно, і на мою думку такі умови є в якісь мірі, насильною умовою.

Якщо говорити про працевлаштування, то як й будь-який роботодавець зверне увагу та віддасть перевагу працівнику який має навички та знання однієї та більше, іноземної мови. Тому що знання іноземної мови дає можливість активно просувати бізнес та мати нових спонсорів та колег, укладати контракти. І навіть перебуваючи у власній країні, є можливість просувати послуги серед іноземців, які знаходяться в цій країні. Ще можна підкреслити, що якщо людина активно поповнює свої знання та має наміри підвищувати власну значимість в будь-якої сфері, наприклад взяти соціолога, він навчається, він досліджує, він транслює свої знання і для того щоб вийти на більш високий рівень, на міжнародний рівень, йому треба мати знання іноземної мови, для того щоб розуміти інших дослідників, розуміти статті, розуміти що говорять на конференціях. Та якщо він буде мати можливість виступити закордоном або мати можливість працевлаштуватись закордоном, він міг без проблем поїхати і підвищити свою значимість. Такий приклад відноситься до кожної людини, до кожної сфери.

Також варто підняти таку тему для соціологічного аналізу, як відносини між народами. На мою думку, в сучасному світі, цьому надають велику увагу. Багато змін відбулось, в плані втручання іноземної мови в повсякденне життя, як приклад, раніше іноземних студентів було не так багато, вони були, але на певних факультетах. А зараз, якщо подивитись, то вони майже на будь-якому факультеті в кожному університеті нашого міста, і це є показником того, що є велика необхідність знання іноземної мови, для того щоб встановлювати соціальні контакти, налагоджувати соціальні відноси з будь-якою країною, та приймати до себе іноземців без значимих проблем.

Ще важливою річчю є те, що в наш сучасний час, через швидку актуальність іноземних студентів, багато викладачів не можуть викладати через незнання іноземної мови, а отже це також великий показник того, що наскільки є перспективним знання мови та те, що людина яка знає іноземну мову, є актуальною та конкурентоспроможною. Яку не зупинить цей момент, та вона надалі може працювати та розвиватись, це дуже гарно показує як знання іноземної мови може бути фактором конкурентоспроможності, тобто якщо людина знає мову, вона продовжує свій шлях, а якщо ні, то може оступитись і вибір буде за більше ресурсною людиною

Отже, людина котра має знання іноземної мови, є набагато приваблива та бажана для роботодавців та для викладачів, які можуть надати їй імпульс та просувати по освітній та кар'єрній сходинках. Людина яка знає хоча б одну іноземну мову, більш ресурсна для себе та для інших суспільств. Можна вважати, що суспільство обожає людей які мають знання іноземної мови, та ці люди мають більш насичене життя та більш широкий світогляд, що робить її цікавою, особливою і щасливою, а людина яка задоволена життям, вона робить для цього світу інформативні речі та не наносить шкоди іншим.

Науковий керівник
канд. соц. наук, доцент Борюшкіна О.В.

*Некоз Г.Г., Чекуров П.О.
Харківський національний університет внутрішніх справ
Науковий керівник – док. пед. наук., проф. Тюріна В.О.*

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Професія психолога належить до типу професій «людина-людина». Вона пов'язана з тісною взаємодією спеціаліста з іншими людьми, що потребує високого рівня розвитку різноманітних навичок, які включені в структуру професійної компетентності. В даній структурі одним з компонентів професійної компетентності є емоційний інтелект. Проаналізувавши наукову літературу спробуємо визначити поняття емоційного інтелекту в психології, його роль у роботі практичного психолога та шляхи його розвитку.

Поняття «емоційний інтелект» було запроваджено у науковий вжиток нещодавно Дж. Майером та П. Селовієм. Вчені трактують емоційний інтелект як набір навичок, що стосуються точної оцінки своїх і чужих емоцій, а також висловлювання своїх емоцій, використання емоцій та ефективного регулювання своїх і чужих емоцій. Авторами було висловлено припущення, відповідно до якого емоційний інтелект складається з трьох категорій адаптивних здібностей. Серед цих категорій: оцінка та вираження емоцій; регулювання емоцій; використання емоцій у мисленні та діяльності.

Двокомпонентна модель емоційного інтелекту, розроблена Д.В. Люсіним, говорить нам про те, що це здатність до розуміння своїх і чужих емоцій та управління ними. Вчений виділяє три групи факторів, що впливають на становлення та оформлення емоційного інтелекту: 1) когнітивні здібності (швидкість та точність переробки інформації); 2) ціннісні орієнтації особистості (емоції як цінність); 3) особливості емоційності (емоційна стійкість, емоційна чутливість) [1].

У структурі емоційного інтелекту вчений розглядає необхідність двох вимірів: наявність здатності та їх спрямованість: 1) здатність до розуміння емоцій – розкриває здатність особистості розпізнавати наявність емоції, встановлювати сам факт наявності емоційного переживання, ідентифікувати та називати емоцію, а також розуміти причини її виникнення та передбачати

можливі наслідки. 2) здатність до управління емоціями – розкриває здатність особистості довільно контролювати інтенсивність емоцій та їх зовнішнє вираження, знижувати виразність надмірно сильні емоції, а також за необхідності викликати необхідну емоцію. 3) спрямованість на свої емоції – дозволяє оцінити стан внутрішньоособистісного емоційного інтелекту. 4) спрямованість на чужі емоції – дозволяє оцінити стан міжособистісного емоційного інтелекту.

Емоційний інтелект трактується І.М. Андрєєвою як частина соціально-практичного інтелекту, який проявляється у безпосередній взаємодії з іншими людьми у конкретній ситуації. Емоційний інтелект є системним проявом здібностей до аналізу, обробки та використання емоційної інформації.

Є.П. Ільїн говорить про емоційний інтелект, який включає в себе такі здібності, які необхідні психологу в його практичній діяльності: здатність безпомилково сприймати, оцінювати та виражати емоції; здатність мати доступ та викликати почуття, щоб підвищити ефективність мислення; здатність до розуміння емоцій, емоційного пізнання; здатність до усвідомленої регуляції емоцій, управління емоціями, підвищення рівня емоційного та інтелектуального розвитку.

В психологічній літературі є дослідження, які говорять про те, що люди з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту мають виражені здібності до розуміння власних емоцій та емоцій інших людей, можуть керувати своєю емоційною сферою, а це в свою чергу зумовлює їх більш високу адаптивність та ефективність у спілкуванні, можливість легше досягати своїх цілей, чинити сильний вплив на оточуючих людей. Наведена характеристика емоційного інтелекту є доказом професійної важливості для практичного психолога, яка детермінує успішність його діяльності.

Важливими показниками професіоналізму спеціаліста-психолога є здібності не тільки до розпізнавання та розуміння емоційних станів інших людей, уміння співпереживати, емпатувати, а й уміння керувати своїми емоціями та емоціями своїх клієнтів. Саме емоційний інтелект забезпечує ці необхідні навички. Наприклад, під час психологічного консультування, необхідна правильна інтерпретація емоцій клієнта для побудови з ним подальшої ефективної роботи. Інший приклад, це проведення корекційних занять для клієнтів. В процесі групової взаємодії важливо стежити за емоційними реакціями клієнтів, вчасно і адекватно на них реагувати, допомагати висловлювати почуття та емоції клієнтам, а це можливо за умови високих показників емоційного інтелекту. Загалом, в кожному виді діяльності практичного психолога є ситуації, які потребують емоційної компетентності, оскільки основою даної роботи є взаємодія з людьми [2].

Емоційний інтелект відіграє регулюючу роль, сприяючи підвищенню рівня психологічного комфорту, і навіть стимулюючу роль, спонукаючи до безумовному прийняттю себе та інших. Як ми знаємо, безумовне і безоцінкове ставлення до клієнта для психолога є одним з основних принципів професійної діяльності.

Таким чином, ми можемо говорити про значущу роль емоційного інтелекту в діяльності практичного психолога та формуванні його професійної компетентності.

Список використаної літератури:

1. Ильин Е.П. Эмоции и чувства. Издательский дом. Санкт-Петербург: Питер, 2001. С.749.
2. Соловьева О.В., Бондаренко О.С. Эмоциональный интеллект в структуре профессионально важных качеств психолога разной профессиональной направленности. Проблемы современного педагогического образования. 2018. №60-4. С.465-469.

Новохацька Ю. В.,

*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Гончарова О.С.*

ВІДБУДОВА ЖИТЛОВОГО ФОНДУ СЕЛА У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1945-1953 РР.)

Житлові умови є найбільш визначальними в характеристиці побуту як окремої людини, так і суспільства загалом. Проте, слід відмітити, що описуючи історію розвитку цього самого суспільства радянські історики зводили розкриття житлового питання до переліку цифр і вихваляння діяльності влади щодо забезпечення населення житлом. В той же час, побутова реальність, в якій люди жили у повоєнний період, залишалася поза їх увагою.

Непосильні податки, якими обкладалося колгоспне селянство України у повоєнний період, низький рівень доходів не давав йому можливості досягти хоча б мінімально прийнятних житлових умов. А вони були для багатьох колгоспників просто жахливими, адже після війни майже 10 млн. людей залишилися без даху над головою. За даними О. М. Марзєєва, на 1 січня 1946 р. в Україні проживало в землянках близько 62 тис. сімей, а зовсім не мали ніякого житла чи проживали у малоприспособованих для житла приміщеннях майже 118 тис. родин.

27 квітня 1945 р. ЦК КП(б)У і РНК УРСР прийняли постанову «Про будівництво житлових будинків колгоспників, виробничих будівель та культурно-побутових споруд на селі». Однак весь тягар розв'язання житлової проблеми покладався фактично на самих колгоспників. Участь колгоспів у цій справі була мінімальною. Мізерні кошти на сільське будівництво передбачалися і законом «Про п'ятирічний план відбудови і розвитку народного господарства УРСР на 1946 – 1950 рр.». Планувалося надати допомогу селянам і сільській інтелігенції у відбудові й будівництві ними власних житлових будинків шляхом надання кредиту і продажу будівельних матеріалів та готових деталей. Не сприяла розгортанню житлового будівництва на селі і місцева будівельна індустрія, яка була малопотужною і напівкустарною.

В складних умовах гострої нестачі будівельних матеріалів, коштів, кваліфікованої робочої сили колгоспники самотужки, без державної підтримки, зводили оселі. На допомогу їм приходили, як правило, односельчани, родичі. В селах доволі міцною залишалася традиція взаємодопомоги. Тож хати будували, як і громадські споруди, як правило, всім селом, «миром». В результаті, з 22 437 сіл, проектами планування забезпечено тільки 19%. За даними Управління по справам сільського і колгоспного будівництва до 1949 р. в сільських місцевостях УРСР відновлено і побудовано 920 тис. колгоспних будинків, 252 тис. господарських будов в колгоспах, 31 тис. культурно-побутових закладів і 13 тис. підприємств по виробництву матеріалів для будівництва. План проектування сіл в 1949 р. виконаний всього на 35%. В більшості областей плани будівництва не виконувалися. План будівництва будинків для колгоспників в 1949 р., в цілому по республіці, виконаний на 61%, культурно-побутових закладів – на 52%.

Новоспоруджене сільське помешкання не відрізнялося новими якісними характеристиками, порівняно з довоєнним часом. Це було, як правило, примітивне тимчасове житло – звичайні однокімнатні мазанки, дахи яких були вкриті соломою або очеретом, з вузькими маленькими вікнами, глиняною долівкою. Корисна площа такого житла на всю сім'ю, а сім'ї були й великими на селі, становила 18-22 м². Однак і такому житлу багато селян були раді. Це вже були не землянки.

На 1 березня 1949 р. в Українській РСР в землянках продовжувало проживати 48,7 тис. сімей колгоспників, а на чужій житловій площі – 51 тис. Зважаючи на це, ЦК КП(б)У і Рада Міністрів УРСР того ж року прийняли чергову постанову про спорудження на селі будинків для колгоспників. Місцевим органам влади було поставлено завдання забезпечити закінчення будівництва селянських хат для сімей, які проживали у землянках, до 1 липня 1949 р., а для тих, хто тимчасово проживав на чужій житловій площі – до 1 листопада 1949 р.

Однак постанова, не підкріплена матеріально-фінансовим забезпеченням, справи не вирішувала. У 1950 р. планувалося побудувати понад 7 тис. хат для сімей, які проживали у землянках, а було збудовано лише 845, тобто 12%. У різній стадії будівництва знаходились 2,7 тис. хат. Спроба деяких колгоспів, місцевих органів влади з метою активізації житлового будівництва створити власні підсобні господарства з виробництва цегли, черепиці та інших будівельних матеріалів на початку 50-х років наштовхнулася на категоричну заборону. У звітній доповіді ЦК ВКП(б) XIX з'їзду партії підкреслювалось, що створення підсобних господарств та промислів з виготовлення будівельних матеріалів нібито відволікає увагу колгоспників від розв'язання їх головного завдання – збільшення виробництва сільськогосподарської продукції. За умов такого «підкування» Комуністичної партії і радянської держави тисячі селянських родин продовжували жити в землянках, малопристосованих приміщеннях і микались по чужих кутках, що, звичайно, не вносило оптимізму у їхнє безрадісне життя.

Таким чином, можна зробити висновок, що однією з найсерйозніших проблем, з якими зіткнулося сільське населення після війни, була гостра нестача житлового фонду. Його відбудова супроводжувалася чималими труднощами, будівництво здійснювалося неорганізовано, самоплином, за відсутності належної системи управління та технічного керівництва. В умовах гострої нестачі будівельних матеріалів, відсутності кваліфікованої робочої сили, залишені державою напризволяще, обтяжені непосильними податками, колгоспники вдавалися до традиційної селянської взаємодопомоги або здебільшого самотужки зводили оселі низької якості.

Омельченко Р.С.

Державний біотехнологічний університет

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Людина, її права і свободи становлять у правовій державі найвищу соціальну цінність, саме на їхнє забезпечення й найповнішу реалізацію у суспільному житті має бути спрямована уся державна діяльність і насамперед діяльність у сфері державного управління.

У Конституції України закріплена ціла низка прав та свобод людини та громадянина, які дозволяють кожному громадянину обирати вид своєї поведінки, користуватися економічними й соціальними благами як в особистих, так і в суспільних інтересах. Згідно Основного закону кожна людина має право на розвиток своєї особистості, але при цьому неповинні порушуватися права і свободи інших людей, водночас має обов'язки перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток особистості (стаття 23 Конституції України).

Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (стаття 27 Конституції України).

Конституцією України кожному гарантується право на свободу слова, на вільне вираження своїх думок і переконань. Будь-яка людина має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію в будь-якому вигляді (стаття 34 Конституції України)

Основний закон забезпечує населення правом на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність (стаття 35 Конституції України); але це право може бути обмежене законом в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей.

За нормою ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується.

При цьому, держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення. В наш час у зв'язку з пандемією COVID-19 ми спостерігаємо порушення прав на працю невакцинованих громадян. А саме робітників які працюють за професіями, що входять до списку обов'язкового вакцинування (згідно наказу Кабінету Міністрів №1236)

Одне з найголовніших прав людини-це право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціальних, медичних і профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога повинна надаватися безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. (Конституція України Стаття 49.)

Кожен громадянин має право на освіту. Обов'язковою є повна загальна освіта. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі. Права людини і громадянина в Україні можуть обмежувати тільки у випадках, прямо передбачених Конституцією і з метою:

- рятування життя людей та майна;
- запобігання злочинів чи його припинення;
- забезпечення інтересів національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, економічного добробуту;
- забезпечення охорони здоров'я і моральності населення, захисту репутації або прав і свобод інших людей;
- запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно.

Найвищою гарантією прав і свобод людини і громадянина є конституційний лад України, заснований на неухильному дотриманні Конституції України та законів України, приписах природного права та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права.

Література.

1. Алексеев С. С. Общая теория права : учеб. / С. С. Алексеев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2009. – 576 с.

2. Бандурка О. М. и др. Історія держави та права зарубіжних країн: підручник. – 2020.

3. Воронянський О.В. Основи правознавства: Навчальний посібник/ О.В.Воронянський, Г.В.Борисов, Ю.В.Зайончковський. – Х.: Парус, 2005. – 368 с.

4. Воронянський О. В., Письменицький А. А., Міщенко Н. Л. Правознавство. 10 клас. Профільний рівень: Навчальний посібник. «Ранок», 2010.- 192 с.

Науковий керівник
докт. екон. наук, проф. Н.І. Моїсєєва

Пензєва Є.В.

Державний біотехнологічний університет

COVID-19 ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ БАР'ЄР ДЛЯ ПЕРШОКУРСНИКА

За час пандемії COVID-19, можна стверджувати, що вона торкнулася усіх, без винятку, галузей людського буття у всьому світі. Насамперед, буття людини з початку пандемії зазнало суттєвих змін. Обмеженість, самоізоляція та неспроможність вплинути на кожного індивіда. Вважається, що після закінчення пандемії людство не зможе повернутися до звичайного життя. Життя поділилося на «до» та «після».

Тривала самоізоляція показала ряд проблем, за якими втеча від соціуму перетворилася на громадський обов'язок.

По-перше, саме в цей час у людства вкрай активізувалися відчуття самотності та відчаю, відірваності від суспільства. Людина виявилась «покинутою» без власного бажання у своєму будинку. Штрафи за порушення режиму ізоляції та суворі карантинні обмеження, у багатьох країнах світу, тільки загострили ці проблеми.

По-друге, розвиток відчуття тривоги та страху смерті спостерігалися на фоні впровадження комендантської години, яка фактично позбавила людей права на свободу. Водночас потрібно зазначити, що залишилася свобода вибору щодо реакції по відношенню до пандемії. Переважання несвідомого страху дало людству поштовх для усвідомлення свого буття та втрати зони комфорту розміреного, неусвідомленого та безтурботного існування.

Пандемія COVID-19 сприяла тому, що людина опинилась в ситуації, коли змогла зазирнути за якусь грань, яка не сприймалась нею до початку перелому часу до коронавірусу. Це дало змогу змінити світогляд та ціннісні орієнтири з багатьох питань, та звільнення від будь-яких ілюзій у сприйнятті реальності.

Проте, студентське життя першокурсника — час нових знайомств, саме в інституті можна зустріти багатьох цікавих і освітніх людей, хто в цьому пору знаходить свою любов і найкращих друзів. Багато хто, для того, щоб продовжувати вчитися, доводиться працювати. У них дуже мало часу, але вони яким-то чином вміють з'єднувати працю та навчання. Важкий ритм, але це потрібно.

Саме під час навчання в університеті багато хто зіштовхується з вопіючою несправедливістю. І однією з них, для багатьох став COVID-19. Через те, що за

карантинними обмеженнями ввели дистанційне навчання, дуже великій кількості першокурсників, так і не довелося здружитися, як справжній колектив. Просто сидючи перед монітором, або екраном смартфонів, студент не відчуває тієї атмосфери як в аудиторії. Цих звичайних моментів, які інші згадують як золоті роки. А зараз, лише дистанційне навчання. Проте, доки ми не переможемо цей вірус, багатьом треба буде зачекати.

Я, як першокурсниця також можу сказати стосовно дистанційного навчання. На дистанційному навчанні я не бачила одногрупників. Деякий матеріал не зрозумілий, і навіть інтернет не може дати мені об'єктивної відповіді на будь-які питання. Я не завжди розумію, що від мене хоче викладач, адже не завжди я здатна зрозуміти, що він хотів донести. Ніхто не застрахований від помилки або друкарські помилки. Також їде велике навантаження на очі.

Домашня атмосфера з кожною годиною починала все більше тиснути. Вона зовсім не сприяла моїй роботі або отриманню знань. Це важко, адже я повинна була не тільки вивчати матеріал на практичних та лекційних заняттях, так ще підготувати реферати та інші домашні завдання, не забути у кого яка електронна пошта, кому-то треба надсилати завдання в Вайбер, а кому на пошту. Крім цього ідеально виконати роботу, щоб не отримати злощасну трійку. Тому я можу твердо стверджувати, що дистанційне навчання є дуже важким, особливо для першокурсника.

Література

1. Моїсєєва Н. І., Омельченко Г. Ю. Комунікаційна діяльність в структурі соціально-комунікаційного знання. – 2017.

2. Омельченко Г.Ю., Пилипенко С.Г., Моїсєєва Н.І. Інформаційна сучасність: проблема ідентичності у просторі технології. // Філософія спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація. № 10.-2017.- с. 33-36.

Науковий керівник
канд. істор. наук., викладач Лапченко А.С.

Понеділок Б.

Державний біотехнологічний університет

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ОСВІТИ В ТЕХНІЧНИХ ЗВО

Інтенсивний розвиток сучасних технологічних процесів і підвищення вимог до якості реалізації виробничих функцій працівника зумовлюють необхідність удосконалення підготовки фахівців технічного профілю. Система вищої технічної освіти повинна забезпечити навчання і виховання професіоналів, які легко орієнтуються в новітніх досягненнях своєї галузі діяльності, ерудованих, з розвинутим творчим мисленням, здатних ефективно вирішувати весь комплекс завдань, що постануть перед ними, з урахуванням гуманістичних пріоритетів та людських цінностей, до яких спостерігається потужна тенденція у сучасному суспільстві. В навчально-виховному процесі вищих технічних навчальних закладів необхідно реалізовувати сучасні принципи організації навчального процесу, вдосконалювати зміст і структуру,

форми та методи підготовки фахівців через парадигму пріоритету гуманістичних надбань людства й з метою гуманізації людських стосунків.

Дослідження доводять, що гуманізація й гуманітаризація – два взаємозалежні боки єдиного процесу підготовки фахівця, які передбачають відхід вищої школи від авторитарної педагогіки, з її ставленням до студентства як пасивного об'єкта впливу, й оволодіння повною мірою педагогікою співробітництва, заснованою на діалогічному спілкуванні науково-педагогічних працівників і студентів як рівноправних суб'єктів навчальної діяльності. Однак, аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що питання впровадження принципів гуманізації та гуманітаризації у навчально-виховний процес вищих технічних навчальних закладів розглянуто недостатньо. Метою статті є наукове обґрунтування змісту понять “гуманізація” й “гуманітаризація” освіти, визначення шляхів впровадження принципів гуманізації та гуманітаризації у навчально-виховний процес технічних закладів вищої освіти. Гуманістична тенденція розвитку суспільства ставить особливі вимоги до вищої освіти і зумовлює її мету на сучасному етапі.

Поняття “гуманізація” і “гуманітаризація” освіти набуло у наукових дослідженнях різноманітного термінологічного тлумачення. На межі 80-90-х років минулого століття термін гуманізація розглядався як один із принципів світогляду (в тому числі моралі), в основі якого лежать переконання у безмежних можливостях особистості та її здатність до вдосконалення, вимоги захисту громадянських прав, у тому числі права на щастя й задоволення потреб та інтересів, які мають бути кінцевою метою громадської діяльності.

У сучасних наукових дослідженнях гуманізація освіти розглядається як соціально-педагогічний феномен, що відображає сучасні суспільні тенденції у побудові й функціонуванні системи освіти. Так, О.Барно зазначає, що гуманізація – це визначення людини як особистості, яка має право на розвиток своїх особливостей та їх реалізацію в суспільстві і утвердження свого місця в житті. На думку Є.Шиянова, гуманізація – це соціальноціннісна й морально-психологічна основа громадського життя, відносин між людьми. Відповідно вона характеризує ідейні основи освіти як суспільного явища. М. Добрускін, визначає гуманізацію як сукупність філософських, гносеологічних, психологічних, соціально-культурних і дидактичних поглядів, що визначають цілі й завдання вищих навчальних закладів у підготовці й вихованні майбутнього фахівці як творчої особистості.

Гуманізація освіти щонайтісніше пов'язана з її гуманітаризацією. Якщо гуманізація припускає визнання самоцінності людини як особистості, забезпечення її прав, волі, можливостей самореалізації, то гуманітаризація освіти служить формуванню гуманістичних міжособистісних відносин, у тому числі між науково-педагогічним працівником і студентом у навчальному процесі. Вона передбачає розширення переліку гуманітарних дисциплін, поглиблення інтеграції їх змісту для отримання системного знання. Вчені розглядають гуманізацію та гуманітаризацію як процеси, які є тотожними, доповнюють один одного й розглядаються у взаємозв'язку. Ми дотримуємося точки зору

вітчизняного дослідника С. Гончаренка, який розглядає гуманізацію та гуманітаризацію як два незалежних методологічних принципи, що знаходяться у взаємодії, але мають свої цілі й завдання. На підґрунті існуючих в науковій літературі визначень понять “гуманізація” і “гуманітаризація” освіти ми пропонуємо такий варіант їх тлумачення стосовно застосування в навчально-виховному процесі вищих технічних навчальних закладів: гуманітаризація – це підвищення питомої ваги соціально-економічних і інших гуманітарних навчальних дисциплін, удосконалення їх змісту й методики викладання з метою формування та забезпечення розвитку високих моральних якостей випускників вищих технічних навчальних закладів; гуманізація – це процес створення умов для самореалізації, самовизначення студентів, орієнтація навчально-виховного процесу у вищих технічних навчальних закладах насамперед на процеси формування особистості у всій багатогранній повноті її інтелектуального, культурного, психологічного і соціального розвитку.

Головним у навчально-виховному процесі стає не тільки формування професійних знань, практичних умінь, але й те, на що конкретно орієнтоване мислення фахівця, соціальний і професійний потенціал його практичної діяльності. Принцип гуманізації вимагає щоб усі навчальні дисципліни у вищому навчальному закладі мали ту або іншу гуманітарну спрямованість, яка б формувала критичність мислення, привносила у викладання колізії історії, логіку традицій відповідної предметної галузі, її соціальну й економічну основу, етичні і моральні аспекти. Такий підхід, на нашу думку, може забезпечити підготовку тих, хто навчається, до життя і продуктивної роботи в нинішньому динамічному світі, усвідомлення свого місця в ньому, найважливіших питань буття. Розглядаючи питання гуманізації та гуманітаризації навчально-виховного процесу у вищих технічних навчальних закладах, ми повинні мати на увазі, що інженерна освіта ХХІ століття обов'язково повинна враховувати нові відношення інженерної діяльності з навколишнім середовищем, суспільством, людиною. Вона повинна мати гуманний характер, не шкодити природі, суспільству, гармонізувати з ними. Єдиний шлях зміни погляди інженера та інших працівників технічної сфери на сутність своєї діяльності лежить через гуманізацію та гуманітаризацію освіти. Отже, кінцевою метою вищої технічної освіти, яка заснована на принципах гуманізації та гуманітаризації повинно стати виховання не лише фахівця, а насамперед суспільно активної свідомої особистості. Основними шляхами її досягнення, на нашу думку, повинно бути впровадження сучасних технологій та наукових досягнень у навчально-виховний процес, усунення уніфікації освіти й авторитарної педагогіки, підготовка нової генерації педагогічних кадрів, створення експериментальних осередків для відпрацювання педагогічних інновацій та освітніх модулів, подолання відчуження між педагогом та студентом, педагогічний оптимізм, педагогічна етика. З огляду на те, що інформаційно-пізнавальна парадигма сучасної освіти не виконує своєї конструктивної соціальної місії – не дає змогу адекватно формулювати і розв'язувати складні проблеми розвитку вищого технічного навчального закладу, вона має поступитися соціально-культурній парадигмі, яка

характеризується відкритістю, гуманізмом, внутрішньою діалогічністю, а тому відрізняється від традиційної. Порівняльний аналіз традиційної інформаційно-пізнавальної та соціально-культурної освітніх систем за основними компонентами: зміст освітньої діяльності та між суб'єктної взаємодії, форма організації навчання, програмно-методичне забезпечення, стиль керівництва навчальним процесом, дає змогу визначити переваги останньої, яка ґрунтується на принципах гуманізації та гуманітаризації

Таким чином, впровадження принципів гуманізації й гуманітаризації у навчально-виховний процес технічних закладів вищої освіти сприятиме формуванню інженерів нового типу, які мають широку технічну та гуманітарну підготовку, розвинуте почуття громадянської відповідальності за результати власної професійної діяльності. У подальшому доцільно проаналізувати інноваційні педагогічні технології підготовки студентів технічного профілю на основі концепції особистісно орієнтованого навчання.

Література.

1. Bondar N., Danchenko I., Moiseeva N. Pedagogical approaches to the formation of competencies and learning outcomes of students studying in the educational-professional program "Tourism" of the first qualification level "bachelor". – 2020.

2. Данченко І. А., Моїсеєва Н. І. Методологічні і методичні основи підготовки студентів вищих аграрних навчальних закладів за спеціальністю Туризм // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2017. – №. 188. – С. 82-91.

3. Добрава С., Омельченко Г. Ю. Проблеми мотивації навчання у вищій школі. // Матеріали студентських наук. праць кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування" та соціально-гуманітарних дисциплін. Вип. 2. Харків : ХНТУСГ- с. 19-22.

4. Омельченко Г. Ю. Фактор національної ідентичності в державотворенні епохи модерну. // Українське державотворення: історичний аспект: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Харків, 28 травня 2021 р. – Харків:ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. – с. 211-213.

Науковий керівник
к.ек.н., ст. викл. Омельченко Г.Ю.

Притуленко М.І.

Державний біотехнологічний інститут

ПРОБЛЕМА ЗІТКНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ І ВЛАДИ В РОМАНІ МИХАЙЛА БУЛГАКОВА «МАЙСТЕР І МАРГАРИТА»

«Майстер і Маргарита» - найголовніший твір Михайла Булгакова, який він присвятив своїй останній дружині Олені Сергіївні Булгаковій. Роман вперше подався у друкарню в 1929 р. під назвою «Фурибунда» та псевдонімом «К. Тугай», а в 1930 р. перша редакція твору була знищена самим письменником.

Робота відновила у 1931 році і продовжувалась до 1940 року, закінчив Михайло Булгаков роман за три тижні до своєї смерті.

Вперше оригінальний варіант роману без обмежень цензури вийде в друк видавництва «Посів». Це станеться в 1969 році в Німеччині, а Радянський Союз дізнається про долю майстра і Маргарити в 1973 році, завдяки дозволу влади видати заборонені раніше твори.

Письменник розглядає різні види влади, але найбільше його цікавить влада державна, ідеологічна: вона позбавляє людського вигляду, придушує особистість, знищує волю, перекручує долю. І така влада ознака не тільки тоталітарної держави, але і людського суспільства взагалі - до цієї думки підводить нас автор роману, міркуючи про проблему влади.

Але не можна забувати про те, що влада буває не тільки державною. У романі Булгаков приділяє багато уваги владі надприродній. Звичайно, очевидна величезна сила Диявола. І першою подією, що доводить її, є раптова і передвіщена «іноземцем» смерть Берліоза, потім божеволіє Іван Бездомний, «летить» у Ялту Лиходіїв і так далі. Але кульмінацією сили Сатани є бал, на якому відбулося вбивство шпигуна барона Майгеля. Виходить, що булгаковський чорт карає сьогоденне зло і як би намагається допомогти людям знайти Бога, на відміну від персон, що володіють деякою суспільною владою. Наприклад, Берліоз, освічена Людина, що повинна направляти свого молодого колегу на правильну дорогу, насправді використовує свій вплив на нього, щоб максимально віддалити від неї. Воланд явно не ворог Ієшуа, він, скоріше, його помічник.

На мою думку у романі «Майстер і Маргарита» знайшла відбиття особиста, реальна ситуація, пережита автором. Перші асоціації зі словом «влада», що виникають у мене, - це політика, уряд, держава і подібні поняття. Тобто влада усвідомлюється нами як влада суспільства. В «Майстрі і Маргариті» темі соціальної влади присвячені чотири глави про прокуратора Іудеї Понтія Пілата і про бродячого філософа Ієшуа Га-Ноцрі. Ця тема, як видно, дуже хвилювала письменника. Він намагався зрозуміти, чому державна влада виявляється ворожою вільній особистості. Ієшуа затверджує, що «усяка влада є насильством над людьми» і що «настане час, коли не буде влади ні кесарів, ні якої-небудь іншої влади. Людина перейде в царство істини і справедливості, де взагалі не буде потрібна ніяка влада».

Примітно, що не всі вважають Воланда дияволом. Я вважаю що, так воно і є: він не абсолютне зло. Воланд — один з варіантів цього зла, який відає земними проблемами: встановлює певну справедливість, карає хабарників і дурнів, дарує трохи пристойним людям «спокій» і відлітає. Двійник Воланда в романі — Понтій Пілат, адже він теж Закон, який вершить долі людей. Драматург Едвард Радзинський бачив у Воланді риси Сталіна: «Під палючим літнім сонцем 1937 року, коли інший диявол знищував диявольську партію, коли один за іншим гинули літературні вороги Булгакова, писав Майстер свій роман... Так що неважко зрозуміти, хто стояв за чином Воланда». При цьому сам Булгаков

заперечував, він говорив: «Не хочу давати приводи любителям розшукувати прототипи. У Воланда ніяких прототипів немає».

Вважається що в романі згадуються два шари. Перший — звернення до Сталіна, якому автор хотів донести думку: так, ми розуміємо, що ти — зло і прийшов як суд, який ми заслужили «ти можеш робити з обивателями все що забажаєш , але, будь ласка, не чіпай художника» І в цьому сенсі образ Майстра намальований так, щоб він був зрозумілий саме Сталіну. Майстер — це творець, який доведений до відчаю і чекає поблажливості, і його потрібно неодмінно врятувати, адже він покликаний зцілити людство.

Крім опису Будинки Грибоєдова, автор наводить й інші приклади для характеристики влади. Наприклад, Вар'єте, де панує хабарництво. Показовими є і епізоди, пов'язані з подіями в квартирі, де оселився Воланд і його свита. Я вважаю, що бал у сатани – це портрет московського суспільства. Один з найбільш яскравих моментів – діалог Воланда і Берліоза. “Ви йдете в небуття, а мені буде приємно випити з чаші, в яку ви перетворюєтеся. Випити з буття “. Тут одночасно звучать і тема відплати, і тема торжества вічного. Подібно Берліозові, “суду” Воланда піддалися всі ті, хто жив заради власної вигоди, заради влади. У тому, як ставиться Воланд до героїв роману, відчувається позиція і самого автора.

Лише після смерті Сталіна у суспільному житті, а відповідно й культурному відбулися суттєві зрушення – почалася так звана «відлига». Звичайно, поодинокі спроби митців відкрито чинити опір існуючому режиму жорстко придушувались, до будь-яких мистецьких новацій влада ставилась дуже підозріло, але мистецтво перестало бути лише ідеологічною обслугою режиму – митці намагалися втілити свої, нерідко відмінні від офіційно схвалюваних, ідеї, думки. Тому 60-ті роки стали золотим часом для радянської літератури.

Спираючись на вищевикладене, я вважаю, що тема влади грає дуже важливу роль в ідейному змісті роману "Майстер і Маргарита". Про значущість теми говорять її сучасність, вічність і актуальність. Крім того, якщо взяти до уваги те, що чотири розділи з тридцяти двох присвячені лише одному виду влади (влади над суспільством), а також те, що влада, за Булгаковим, впливає на всі сфери життя людини і проявляється в різних формах, то можна з повною впевненістю говорити про важливість теми мого твору в ідейному змісті підсумкового роману Михайла Опанасовича Булгакова.

Науковий керівник
канд. іст. наук, професор Міносян А.С.

Proskurnya M.V.
State Biotechnological University
Scientific supervisor - candidate of social sciences, associate professor Boryushkina O.V.
NHE GENDER ASPECT OF SOCIAL TRANSFORMATIONS

Modern Ukrainian society is increasingly beginning to abandon old standards of gender roles. The structure of the family as a social institution is transforming, the

market of professions is changing, and the attitude of representatives of different statuses to one another is changing. The gender role has changed significantly for both women and men. In our research we rely on various information sources. Thus, one of them is the "Gender Nervousness Index from the UN Development Program," which states that in 2017 Ukraine sent 88 men to the United Nations. Ukraine ranked 88th out of 189 in this indicator [1].

Other information sources, which represent relevant information on this issue, state the facts of the increase of both awareness of this issue and the spread of gender equality in various spheres of life of our country. Thus, in 2020, for the first time in the history of Ukraine, a woman - I. Venediktova - was appointed Prosecutor General. Also in terms of political activity: it should be noted that the representation of women in the lists of candidates for local city elections was more than half (44%) [2]. This also indicates that the Ukrainian society is becoming more liberal and tolerant. Interestingly, the tendency to change gender roles can be seen more easily among new families. Unlike the experience of the older generations, more and more young tatus are taking time off to look after the child, although 30 years ago it was considered a deviant phenomenon. The labor market is also transforming, or more precisely, the selection of employees for the job for a particular profession. Nowadays you can see a man who works as a manicurist and a female engineer. Of course, gender roles have their origins in ancient times, all these standards were formed over several centuries. Sociologist-historian I. S. Kon asserted that the norms of standard labor and duties are not universal. They are based on specific cultural traditions of each nation [3]. Nevertheless, there are hypotheses that sexual duties varied two million years ago. The classic theory was that "the men were in the field and the wives were guarding the domestic fire". But today a lot of archaeological excavations have been carried out, during the period of which the women were buried, who rested with the mythical characters of those times [4].

Today we can assert that the pendulum has stopped at the "golden mean", and gender equality was to come with the times. V.I. Vernadsky was the first person in the national literature to raise the issue of gender harmony. He believed that "healthy sensitivity" should be the basis for the interaction of young people. Later, in the 70-80s, Y. B. Rurikov expressed a point of view according to which the next period in human life should correspond to briarchal relations [3]. Unfortunately, today Ukraine has not fully switched to briarchal relations. The list of problems of gender nervousness is very long. But we can say that the modern Ukrainian society is trying to solve these problems. Thus, at the beginning of January 2020 the congress "HeForShe" dedicated to gender equality in business was held in Ukraine [5]. The Ukrainian government praised the new gender concept of communication and Ukraine officially became a member of the "Biarritz Partnership" - an international initiative for equal rights and opportunities for all [5].

Even if we step aside from the topic of political and state achievements and look at the socially important changes, changes in relations become immediately noticeable. That is, the Ukrainian society is no longer divided into the "social core" that used to be composed of men and women who were in the background. Nowadays the society is

already free of sexism and people are able to interact without paying attention to the sex difference. Gender socialization is becoming the same in the education of both boys and girls. And Ukrainian fashion journalists are gradually abandoning the so-called "gender ideals". Therefore, the gender transformation of the Ukrainian society is an inevitable process, which is actively going on now. Young people are looking at gender duties and traditional family values in a new way. Perhaps in the distant future we will see a constructive socialization that will lead to the formation of an androgynous person, who will take in everything better from both sex roles. But now the Ukrainian society is trying to give equal rights and the same values, and people are greatly united. This development is aimed at harmonious coexistence of both genders without discrimination.

References:

1. Women's Rights and Gender Equality in Ukraine - O. Uvarova. Ukrainian Helsinki Human Rights Network (UGHRN). 19.03.2016. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-zhinok-i-henderna-rivnist-v-ukrajini-ouvarova/>
2. OPORTA: In local elections, 44% of candidates are women. UkrInform. 26.10.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricelections/3123992-opora-namiscevih-viborah-44-kandidativ-zinki.html>.
3. Izhvanova E. M. The development of statovoltaic identity in youth and adulthood : dissertation. ... Cand. of Psychology : 19.00.13. - Developmental Psychology, Acmeology / Moscow : Lomonosov Moscow State University. 2004. URL: <https://medbib.in.ua/gendernyie-roligendernyie.html> Sociology and Modern Social Transformations.
4. Ivanova O. Scientists assume that in ancient times women hunted on a par with men. Naked Science. 05.11.2020. URL: <http://naked-science.ru/article/history/uchenye-predpolozhili-chtov-drevnosti-zhenshhiny-ohotilis-naravne-s-muzhchinami>
5. Ukraine hosts HeForShe Congress 2020, dedicated to gender equality in business. UkrInform. 01.10.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3109912-v-ukraini-prohoditheforshe-congress-2020-prisvacenij-gendernij-rivnosti-u-biznesi.html>.

Рашевська Н. В.

Державний біотехнологічний університет

**АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ДЛЯ
СТУДЕНТІВ ВНЗ ТЕХНІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ**

Одна з основних особливостей буття людини пов'язана із тим, що це буття є соціальним. Таке явище як особистість, яке знаходиться в центрі сучасної культури, неможливо уявити поза межами суспільства. Тільки потрапляючи в соціальне середовище, людина долучається до надбання культури та засвоює норми, цінності, знання, вірування та світогляд взагалі. У свою чергу, духовний світ культури існує лише у системах комунікації між людьми, а отже, у соціумі.

З появою перших теоретичних знань про світ, проблема суспільства стає однією із фундаментальних. Ще перші філософи збагнули наявність певних законів, які лежать в основі суспільства та держави, а також можливість перетворення суспільного устрою на основі здобутих знань про ці закони. З тих часів роздуми про суспільний устрій та суспільну природу людини знаходяться в центрі уваги філософів, а згодом, соціологів, культурологів, істориків, економістів та представників інших наук.

Світ, в якому живуть люди, надзвичайно суперечливий. Його пронизують різноманітні процеси. Часом виникають класові чи національні, виробничі чи побутові конфлікти, міждержавні зіткнення, війни, де ллється кров, гинуть люди, назавжди зникають з лиця Землі матеріальні та духовні цінності. Чи можна запобігти цьому? Як упорядкувати стосунки між людьми? Як досягти соціальної злагоди? На якій основі можна виробити систему заходів та управлінських актів, що забезпечували б справедливість та співдружність людей, а не їхній розбрат? Коротко відповісти на ці запитання можна так: все це можна здійснити лише за умов здорового глузду, проникливого розуму і доброї волі, сформованих на засадах пізнання, розуміння суті тих життєвих реалій, в яких відбуваються ті чи інші соціальні перипетії, реалізуються людські пристрасті.

Соціальне пізнання – пізнання соціальних реалій життєвого середовища людей – постає як необхідна умова його налагодження відповідно до природи і призначення людини. Останнє дає суб'єкту об'єктивно істинне значення. Воно розкриває закономірності, що прокладають собі дорогу через хаос випадковостей. Пізнання озброює суб'єкта діяльності істиною і дозволяє діяти в руслі об'єктивних законів соціального розвитку, а не всупереч їм. Раціональна діяльність неможлива без пізнання. Тільки воно вказує людині напрями руху вперед, обґрунтовує горизонти майбутнього, засоби його досягнення. [1]

Таким чином, “Соціальна філософія” є саме тією дисципліною, яка знайомить студентів із надбанням світової соціальної думки, проводить аналіз ідей та поглядів, які розвивались в певні історичні проміжки часу, демонструє актуальність певних концепцій для сучасного суспільства, що, в свою чергу, сприяє розвитку соціально-політичного мислення майбутніх фахівців. Технічне спрямування навчально закладу часто стає причиною відсутності достатньої уваги до суспільних та гуманітарних наук. Налаштованість студентів на отримання конкретного технічного знання, та практичних навичок з його застосування, заважає зосередитись на вивченні наук, які формують загальну світоглядну позицію, та які є надзвичайно важливими, оскільки завдання ВНЗ полягає, зокрема в тому, щоб випустити свідомого громадянина. А в цьому контексті, такі дисципліни як “Соціальна філософія”, виступають невід’ємною складовою навчального процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П., Михальченко М. Л. Сучасна соціальна філософія :Курс лекцій. – К. : Книга, 1996.

Науковий керівник
канд.філос.н. Кобелева Д. Л.

ДУХОВНО-МОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Патріотичне й духовно-моральне виховання сприяють розвитку найглибших людських почуттів, які закріплені віками та тисячоліттями. На сьогоднішній день виховання в суспільстві має дуже велике значення, адже саме воно виступає фундаментом для формування і розвитку духовно-моральної особистості сучасного покоління.

Однією з основних і актуальних проблем виховання являється саме процес формування та становлення духовно-моральної особистості, в зв'язку з тим, що освіта молодого покоління та інтелектуальні здібності мають знаходитися у взаємодії з її багатим духовним внутрішнім світом і високим культурним рівнем розвитку.

Різні проблеми і кризисні явища сучасного суспільства можуть засвідчувати актуальність виховання, до них відносяться:

- низький рівень моральних цінностей,
- наркоманія, алкоголізм,
- криміналізація соціуму,
- деформований інститут сім'ї тощо [5].

У зв'язку з цим, виникає потреба у виділенні духовно-морального виховання в окрему сферу, що володіє домінантними особливостями, ідеями, методами й способами своєчасної реалізації, які в подальшому сприяють вирішенню кризисних явищ.

На сьогодні такий специфічний спектр виховання, як духовно-моральний, здійснюють різні установи сучасного соціуму: сім'я, школа, друзі, коледж, ЗВО, армія тощо.

Молодь – це суспільно-демографічна категорія, виділена на основі різних вікових рамок, соціального положення, соціальною мобільністю, що сполучення з переходом індивіда від дитячої несаможитності до індивідуального самовизначення в суспільстві.

Молодь володіє достатньо великим інтелектуальним потенціалом, вважається не тільки споживачем матеріальних і духовних цінностей, вона ще й являється їх виробником. Проте, слід відмітити, що сучасному молодому поколінню характерний низький рівень знань історії своєї країни, властиве слабке уявлення про духовно – моральну культуру свого народу. Для молоді характерне паралельне існування подвійного стандарту поведінки, відсутність моральності, «дегуманізація поведінки» [3]. Замість того, аби бути добрими і чуйними людьми, що думають, в першу чергу, про сім'ю, сучасна молодь найчастіше змінює пріоритети. Зараз великого поширення серед молоді мають насилля, зверхність, пагубні звички. При цьому високиморальні принципи відходять на задній план.

Молодь являється неізолюваним соціальним об'єктом, що має необхідність у впливі на неї соціуму [1]. В зв'язку з цим виникає маніакальна ідея, що майже всі проблеми сучасної молоді можна вирішити за допомогою виховання.

В сучасній педагогіці виховання розуміється як навмисний й систематичний, постійний, довготривалий вплив дорослих людей на сили та здатності малолітніх осіб з ціллю підготувати їх до можливого при даних умовах людської досконалості й тим самим допомогти їм гідно здійснити призначення в житті [2].

Духовне виховання – один із найважливіших аспектів виховання, що формує ціннісне відношення до життя, що забезпечує стійкий та гармонійний розвиток людини [5]. Воно включає в себе, як правило, релігійне виховання, яке доповнюється інтелектуальним, моральним, морально-естетичним, правовим. Моральне виховання в цієї точки зору слугує одним із засобів духовного виховання, проте аж ніяк не вичерпує його [4].

Отже, процес духовно-морального виховання являється невід'ємною частиною процесу виховання. Умови життя сучасного молодого покоління складні і двоякі. Кожного дня якісь потоки негативної інформації захоплюють ще не зміцнілу психіку молоді.

Виховання духовної особистості може здійснюватися тільки при спільній взаємодії з родиною, виховними установами, і звісно ж, державою.

Молоде покоління має повне право розпоряджатися своєю долею. Проте йому не можна дозволити несвідомо підходити до цього процесу. Безумовно, молодь повинна йти по шляху духовно – морального розвитку. Задача ж суспільства, в свою чергу, спрямувати молоде покоління в потрібне русло, здатне сформувати домінуючі, моральні пріоритети розвитку в соціумі [4]. Сприяти розвитку елементів духовно – морального світу варто сприяти з дитинства. Моральні установи молоді треба формувати під постійним контролем, але й при цьому, надавати право вибору.

У вихованні сучасної молоді варто притримуватися наступних рекомендацій:

- створити орієнтацію на духовний розвиток особистості дитини,
- урахувати вікові й індивідуальні особливості дитини,
- допомагати оволодіти загальнолюдськими нормами і цінностями моральності, формувати внутрішню систему моральних регуляторів поведінки,
- актуалізувати належність дитини до визначеної культури і сприяти придбанню ним цінностей і характеристик даної культури [5].

Таким чином, сучасне духовно – моральне виховання особистості повинно формувати суспільні цінності й навички для подальшого успішного життя молоді в суспільстві. Сучасна молодь повинна засвоїти соціальні норми, навички та практичні уміння, що забезпечують його адаптацію до в умовах навколишнього світу, що змінюється, соціальну мобільність, здатність до швидкої зміни соціальних, політичних й економічних ролей, що неможливо без сформованої системи ціннісних орієнтацій, встановлених в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар Н. О., Осіпов О. М. Соціально-ціннісна концепція інженерної діяльності. Гуманітарний часопис. 2018. №. 3. С. 86–94.

2. Дідус О. М. Духовно-моральні інтереси підростаючого покоління у контексті проблеми духовності людини. *Духовність України* : збірник наук. Праць. Житомир : ЖДЛУ, 2001. Вип. 3. С. 233–240.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України [головний ред. В.Г. Кремень]. Київ : Юрінком інтер, 2008. С. 120 – 156.
4. Покатило В. В., Шигабутдінова Л. Р., Волкова А В. Про необхідність морального виховання молоді. *Молодий вчений*. 2014. № 4. С. 50 – 56.
5. Филипович Л. О. Глобалізаційні виклики християнській духовності на межі тисячоліть. *Духовні засади розвитку людства в епоху глобалізації та українська перспектива*. Київ : НАНУ, 2005. С. 75.

Науковий керівник
к.філос.н., доцент Пилипенко С.Г.

Решетіло Ю.В.
Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – ст.викладач Бабай Л.В.

МОВНИЙ ЕТИКЕТ УКРАЇНЦІВ: ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНІСТЬ

Український мовленнєвий етикет формувався історично в культурних верствах нашого народу й передавався від покоління до покоління як еталон порядної мовленнєвої поведінки українця, виразник людської гідності та честі, української шляхетності й аристократизму духу.

Український мовленнєвий етикет - явище прогресивне й суто національне, бо належить рідній (материнській) мові та відображає національний характер українця, його ментальність - склад розуму, самобутній спосіб мислення та світосприймання. Однак прогрес суспільства вносить у нього, відповідно до конкретних практичних потреб, певні корективи, спрямовані на подальше вдосконалення й розвиток. Скажімо, поява радіо, телевізора й телефону зумовила потребу у відповідному для них етикеті спілкування. І все ж основа мовленнєвого етикету незмінна - утвердження коректності й доброзичливих стосунків між людьми.

Народна педагогіка дуже вимоглива до дотримання мовленнєвого етикету, бо це основа доброго ладу між людьми, ознака високої духовності та людської краси. Згадаймо народну пісню «Ой у полі нивка». Козак, який їхав з України», зустрівши дівчину, яка жито «жала й сіла спочивати», «мусив шапку зняти, добрий день сказати», тобто привітатися і побажати їй успіху в роботі: «Помагай Біг, дівчинонько, теж жито жати». Може, й завдяки цьому між ними склалися прекрасні стосунки.

В Україні батьки змалку при звичають дітей до мовленнєвого етикету. Увагу дітей до мовленнєвого етикету привертають і народні казки. В українському мовленнєвому етикеті є чіткі правила, хто з ким, коли і як повинен вітатися: молодший першим вітається з людиною старшого віку, чоловік - із жінкою (чи юнак з дівчиною). А у приміщенні першим вітається той, хто заходить: «Добрий день», «Доброго вечора», «Доброго ранку». Залишаючи

приміщення, кажуть: «До побачення», «Бувайте здорові». У селі традиційно вітаються з усіма односельцями і навіть з незнайомими людьми.

Основна вимога мовленнєвого етикету - увічливість, статечність, пристойність, уважність і чемність співрозмовників. Справді, вихована людина поштиво розмовляє завжди, скрізь і з усіма. Народна практика живого спілкування багата на слова ввічливості, які ще називають чарівними.

Українське виховання застерігає дітей і молодь від уживання грубих, лайливих, образливих слів. Осуджуються ті батьки, які сваряться при дітях. Сварки породжують потворність у взаєминах. «Як батько кричить, то син гарчить, а як батько лається, то син кусається», - каже народне прислів'я. У мовному спілкуванні красивим є тільки те, що сприяє пристойним людським стосункам.

Український мовленнєвий етикет - то велика духовна сила, яка відстоює нас як націю. Скажімо, у багатьох сім'ях діти, звертаючись до своїх батьків, дідусів і бабусь, уживають займенник «ти» замість нашого традиційного українського пошанного «Ви».

Український мовленнєвий етикет відзначається неординарністю, бо постав на власному національному ґрунті та пройнятий духом європеїзму. Він віддзеркалює лагідну вдачу українців, схильність до коректності й толерантності в людських стосунках, зневагу до брутальності. Лайливі слова, до яких інколи вдаються малосвідомі мовці, здебільшого іноземного походження.

Відбором етикетних мовних формул у кожному виді мовленнєвого етикету створюється та чи інша тональність спілкування, тобто соціальна якість спілкування, яку можна визначити як ступінь дотримання етичних норм у процесі комунікації.

Звертання - найяскравіший і часто вживаний вид мовленнєвого етикету. Суть його полягає в тому, щоб назвати співрозмовника з метою привернути його увагу, звернутись з проханням чи пропозицією. Вітання виконує важливу функцію в комунікативному акті-з нього починається спілкування, а часто ним же і обмежується як етикетним ритуалом. Цим пояснюється спеціалізований характер і певний автоматизм вітальних висловів. Перше враження про людину складається від того, наскільки щиро і привітно вона вітається. У вмінні вибрати доречну форму вітання виявляється загальна і мовна культура людини. Вибір залежить від того, в якому оточенні перебуває людина, від віку співрозмовника чи співрозмовників, від характеру стосунків між людьми, що вітаються чи прощаються, від того, де й коли це відбувається тощо²¹.

Діловий, або службовий, мовленнєвий етикет допускає формули прощання, які лімітовані високою тональністю.

Подяка означає висловити вдячність, бути вдячним за щось. У висловах подяки виразніше виявляється функція ввічливості, тому їх використання належить до обов'язкових етикетних настанов. Не раз вислови подяки вживають як знак ввічливої згоди або відмови на будь-яку пропозицію.

Вибачення означає усвідомлення своєї провини і намагання її спокутувати за допомогою спеціальних висловів. Воно завжди супроводжується проханням вибачити, тобто виявити поблажливість, простити провину.

Прохання - спонукальна мовленнєва дія у ввічливій формі з метою чогось домогтися від адресата. Мовні засоби прохання можуть використовувати як вислови привернення уваги, напр.: *Будьте ласкаві! Будь ласка! Ласкаво прошу!*; формулами позитивних реплік-відпо-відей на прохання є, напр.: *Прошу! Будь ласка!* Вживаючи стрижневе слово ласка, ми виявляємо привітність, доброзичливість.

Досконале спілкування спроможне стати ключем до успіху в суспільстві та на етапах досягнення професійної кар'єри. Але, на превеликий жаль, зараз молоді люди вважають, що для спілкування с друзями, батьками й іншими людьми зовсім не обов'язково використовувати мовленнєвий етикет так як це є актуальним у сучасному суспільстві і подекуди « не модним». Проте, реальність зовсім інша... Сьогодні зустріти молоду людину, яка гарно володіє власною рідною мовою, уміє висвітлювати чіткі і зрозумілі погляди і думки досить важко знайти. Дійсно, на превеликий жаль...

Загалом, кожна сучасна молода людина повинна дбати по свою мовленнєву культуру в будь-яких ситуаціях. Таким чином, молода людина завжди повинна пам'ятати про словесний бруд, якого взагалі не варто використовувати і важливо оберігати нашу мову.

Романенко А.В.,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Вороніна. М.С.

ПЕРЕДУМОВИ ЗАПОЧАТКУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Починаючи з 1904 р. стали помітні ознаки наближення соціальної бурі. Невдоволення відкрито проявлялося на сторінках газет і журналів, на зборах земських і міських діячів; навчальні заклади, в першу чергу університети, вирували; країною покотилася хвиля страйків і маніфестацій. І основним при цьому була вимога політичних змін. Невдала війна збільшила старі проблеми і породила нові. Питання реформування політичної системи виходили на перший план суспільного життя. У вищих коридорах влади це чітко почали усвідомлювати. В серпні 1904 р. на ключову посаду міністра внутрішніх справ був призначений товариш міністра внутрішніх справ, колишній віленський, ковельський і гродненський генерал-губернатор князь П. Д. Святополк-Мирський, який проголосив політику довіри до громадських кіл. Це породило в суспільстві надії на швидкі зміни. Однак, проголошена ним «епоха довіри» дуже скоро почала демонструвати свою безперспективність. Виявилось, що легко давати обіцянки, але важко, їх виконувати. Власне, відразу в центрі дискусій і обговорень встало вже старе і болюче питання про створення

загальноросійського представницького органу, про його компетенцію і шляхи формування. Основною перепорою для його створення було питання про непорушність прерогатив монарха. Мирський був переконаний, що самодержавство і представництво громадськості сумісні, але багато хто в правлячих колах не поділяв цієї позиції. Вони побоювалися, що створення будь-якого не обраного монархом, а виборного органу неминуче породить плутанину в управлінні та буде сприяти паралічу влади, чим неодмінно і скористаються вороги трону і династії.

Особливо загострилися пристрасті під час і після з'їзду земських діячів, що відбувався в Петербурзі 7–9 листопада 1904 р. Міністр внутрішніх справ з'їзд дозволив, але попросив учасників займатися обговоренням «практичних питань земського життя». Однак в атмосфері соціальної напруженості і різкої політизації всього суспільного життя домогтися регламентації було практично неможливо. Земці коротко обговоривши деякі свої специфічні питання, та швидко перейди до розгляду загальнополітичних проблем. Було визнано за необхідне скликати «народне представництво», провести політичну амністію, припинити «адміністративне свавілля» і скасувати «положення про посилену охорону» 1881 р., гарантувати недоторканість особи, затвердити віротерпимість.

Влада була шокована – задовольнити подібні крайні вимоги вона не могла, так як це фактично означало самоліквідацію існуючої політичної системи, та й залишити все як і раніше не мала можливості. На початку грудня 1904 р. в Царському Селі пройшли наради вищих посадових осіб імперії, де обговорювалися нагальні заходи щодо змін у внутрішньому устрої країни. У центрі дискусій перебувала програма, запропонована міністром внутрішніх справ. Особливу увагу учасників привернув пункт про виборних представників в складі Державної Ради (до того всі члени призначалися особисто монархом). Більшість присутніх висловилися проти цього. Цар спочатку вагався, але незабаром однозначно виступив за збереження непорушності влади. Після закінчення царскосельських нарад був опублікований указ Сенату, що містив побажання переглянути положення про пресу, встановити віротерпимість і т. д. Про виборних представників у ньому не було нічого сказано.

У січні 1905 р. відбулися криваві події в Петербурзі. П. Д. Святополк-Мирський був відправлений у відставку. Міністром був призначений колишній московський губернатор О. Г. Булігін. Перша революція в Росії, що розпочалася 9 січня 1905 р. прискорила рух країни до конституційного ладу. 18 лютого 1905 р. Микола II підписав маніфест «Про заклик влади і населення до сприяння самодержавній владі в подоланні ворога зовнішнього, у викоріненні криволи та в протидії смуті внутрішній», звернений до «благомислячих людей всіх станів і груп». У той же день був імператором підписаний і рескрипт (форма звернення монарха до посадової особи з конкретним дорученням) на ім'я міністра внутрішніх справ О. Г. Булігіна. В цьому офіційному документі висловлювався намір імператора залучити «обраних від населення представників до участі у попередній розробці та обговоренні законодавчих пропозицій». Голові МВС доручалося скликати нараду, на якій передбачалося обговорити заходи по

реалізації даної ідеї. 16 березня 1905 р. після розгляду доповіді О. Г. Булигіна цар побажав, щоб Нарада перейшла до складання проекту закону про майбутню Думу. Повний пакет розроблених в МВС документів включав підготовлені Крижанівським «Загальні положення про Державну думу і порядку виборів до неї», а також «Міркування МВС про здійснення рескрипту 18 лютого 1905 р.», в яких містилися питання для обговорення в Раді міністрів про порядок і форму виборів, організацію роботи та компетенції майбутнього представницького органу. В обґрунтуванні характеру виборів відкидалися станові основи, тому що це б привело до того, що Дума б складалась майже з одних селян, не готових до свідомої законотворчості. Відхиляло міністерство і загальні, рівні, таємні та прямі вибори з огляду на необхідність для них «високого розвитку мас». Кращим способом забезпечити в Думі бажаний дух «правильного консерватизму», за задумом чинів МВС, повинен був майновий ценз. Остаточним і вирішальним етапом розробки булигінського законодавства стала особлива нарада Ради міністрів, що проходила в Петергофі з 19 по 23 липня 1905 р. Як підсумок її роботи 6 серпня 1905 р. були опубліковані Маніфест про заснування Державної думи та Положення про вибори до Державної думи.

Таким чином, розробка проекту започаткування державного органу парламентського типу та виборчого законодавства розпочалась ще до революційних подій 1905 р. Останні, однак, прискорили цей процес й сприяли оприлюдненню 6 серпня 1905 р. царських указів про створення Державної думи та про вибори до неї.

Рудь К.Е

Державний біотехнологічний університет

ВЛИЯНИЕ ТРАДИЦИЙ НА ВЫБОР ПРОФЕССИИ: ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ

Проблема влияния традиций на выбор профессии очень актуальна на сегодняшний день. И это связано с тем, что издавна есть профессии, которые считались чисто мужскими профессиями, и чисто женскими.

Основу гендерной системы составляет полярность и противопоставление. На мужчин и женщин как бы изначально вешают «ярлыки» и определяют манеру поведения. Создается так называемое «неравенство полов». Оно берет свое начало и распространяется исходя из традиций, культурных стереотипов, норм и предписаний. Человек с рождения оказывается под давлением гендерной системы. Родители ведут себя по-разному в зависимости от того, какого пола родился ребенок: с девочками общаются более ласково и бережно, в отличие от мальчиков. Мальчиков часто обделяют вниманием, воспитывая «настоящего мужчину».

Помимо биологических отличий между мужчинами и женщинами идет разделение труда. Издавна есть профессии, которые считались чисто мужскими профессиями, и чисто женскими. Мужчина предстает перед семьей как основной добытчик и защитник, а женщина «хранительница домашнего очага».

Традиційно мужськими вважаються професії, такі як слесарь, строитель, механик, каменщики и водители, т.е. професії, що вимагають витривалості і сили. Жінськими в суспільстві звикли бачити які професії: няні, швеї, парикмахери-стилісти, дизайнери, т.е. професії не вимагають особливих навантажень. Професії лікаря, юриста, економіста, повара, педагога характерні для обох статей.

Було проведено анкетування жителів міста Харків (N=50), 25 чоловіків і 25 жінок.

За результатами проведеного опитування, 35 осіб вважають, що головну роль в сім'ї займає чоловік, 12 вважають, що головою сім'ї може бути як чоловік, так і жінка, і це залежить від самої сім'ї, 3 респонденти відповіли, що головою сім'ї повинна бути жінка.

Основним джерелом доходу в сім'ї 42 осіб називають чоловіків, 8 осіб вважають, що дохід в сім'ю повинні приносити обидва подружжя.

Для жінки головною складовою її життя вважали кар'єру - тільки 15 респондентів. В той час як більшість визначили статус жінки як «збережувачки вогнища» - 35 осіб.

Абсолютно всі згодні з тим, що чоловік повинен будувати свою професійну кар'єру - 50 осіб.

При розподілі професій на «жіночі» і «чоловічі» думки розподілилися таким чином: жіночою професією вважали професії вчителя, лікаря, юриста 15 респондентів; професії домогосподарки, няні - 3 осіб: бізнес-леді - 9 осіб; професії косметолога, стиліста, дизайнера - 23 осіб. Мужськими професіями вважають бізнесмена, підприємця, комп'ютерщика, керівника - 23 осіб; професії вчителя, лікаря, юриста 15 респондентів; техніка, водія, інженера - 12 осіб.

Таким чином можна зробити висновок, що чоловіки часто займають керівні ролі, жінки вибирають професії більш жіночні, де немає фізичної навантаження.

Вибір професії чоловіків і жінок залежить від якостей, які вони несуть. Жінки за своєю натурою більш м'які, вразливі, ніж чоловіки. Чоловіки в свою чергу, більш сильні, стійкі і рішучі.

Ні, незважаючи на те, що стереотипні уявлення мають тенденцію залишатися стабільними на протязі тривалого часу як в індивідуальному, так і суспільному свідомості, зміна цінностей і культури відносин людей закладає основу для формування нових норм і правил поведінки в сучасному світі.

1. Лапченко А.С. Аналіз участі сільського жіноцтва в промислах на Харківщині в роки непу // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2017. с. 115-117.

2. Лапченко А.С. Правовий статус жінки-селянки в 1920-1930-ті роки в УСРР// Літопис Волині, 2021. с. 108-112.

3. Омельченко Г.Ю. Гендерний аспект в туризмі //Гендерні студії : матеріали доп. учасників VII міжвуз. наук.-практ. Семінару. Луцьк.

Науковий керівник
канд. іст. наук, асистент Лапченко А.С.

Самсонова А.

Державний біотехнологічний університет

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Юрист під час здійснення своєї діяльності працює з різними людьми, що передбачає вміння знайти правильний підхід до кожного з них. Постійне ускладнення політичних та соціально-економічних процесів у суспільстві та в економіці висуває нові вимоги до юристів. Саме від якості юридичної роботи залежить захист громадського порядку та безпеки суспільства, дотримання договірних відносин, контроль законності, забезпечення справедливості та порядку.

Зростання ролі взаємодії між різними учасниками у суспільстві стає основною причиною посилення акценту на практичній складовій юридичної роботи у взаємовідносинах між різними суб'єктами. У силу цих причин реалізація юридичної діяльності в сучасних умовах носить діяльнісний характер, що базується на соціальних правилах, моральних звичаях, традиціях, що склалися у суспільстві.

Соціальний характер юридичної роботи дозволяє говорити про її практичну значущість, юридична діяльність пов'язана не лише з правотворчістю, а й, головним чином, реалізацією норм права у процесі соціальної взаємодії. Юрист має справу з поведінкою членів суспільства, з різними соціальними явищами, обставинами, які він має зрозуміти та оцінити, керуючись законом та нормами права. Однак швидкість змін у соціально-економічному середовищі настільки висока, що, найчастіше, виступає основним чинником відставання правової бази від реальних умов функціонування суб'єктів.

Найчастіше робота з юридичного супроводу носить «запізнювальний» характер, реалізується з відставанням, здійснюється у режимі «гасіння пожежі», що негативно позначається на правовій стійкості як окремих суб'єктів, а й усього суспільства, загалом. Швидкість реагування на зміну умов функціонування суспільства, трансформація правового середовища, впровадження нових технологій соціальної взаємодії є обов'язковою умовою реалізації юридичної діяльності. Для прийняття та реалізації адекватних юридичних рішень необхідно володіти високим ступенем пластичністю психіки та юридичною мобільністю, щоб адекватно оцінити ситуацію, що склалася і спрогнозувати її подальший розвиток.

Комунікативна діяльність юриста — це вміння зрозуміти мотиви поведінки учасників взаємодії, керувати їхньою емоційною сферою, що

неможливо без оволодіння юристом навичок емоційного управління. Юридична діяльність виходить з розвитку емоційного інтелекту фахівців, які її здійснюють. Успішна взаємодія двох систем — юриста та будь-якої категорії громадян, залучених до процесу юридичної взаємодії, залежить від встановлення ефективного психологічного контакту.

Перед юристами зараз стоїть завдання не лише забезпечити дотримання правових засад суспільства, а й поступово змінити правову свідомість його членів, їхніх поглядів, стосунків до норм законності. Дана діяльність повинна мати безперервний характер, і для успішної реалізації необхідно будувати на виділенні та розвитку ціннісних орієнтирів, покликаних сприяти посиленню правової зв'язності всього суспільства.

Юридична діяльність протікає в галузі суспільних відносин і відрізняється надзвичайним різноманіттям розв'язуваних завдань. Ситуації, з якими стикаються слідчі, судді, прокурори, адвокати ніколи не повторюються, незважаючи на зовнішню схожість, кожне завдання має певні нюанси, пов'язані з її соціальним характером, тому щоразу вимагає пошуку нових підходів.

Юрист у процесі реалізації своєї діяльності завжди має справу з поведінкою людей, викликану різними обставинами, які він має розглянути з позиції юридичних законів і норм. Саме знання з психології допомагають знаходити та використовувати підходи до людей з різними особливостями характеру, темпераменту, тобто акуратно взаємодіяти, спілкуватися та доводити інформацію до будь-якої людини, враховуючи її здібності, можливості, вікові характеристики. Психологічні знання допомагають юристам у вирішенні правових питань, а психологічна наука збагачується у свою чергу знаннями в галузі юриспруденції. В результаті такого співробітництва з'являються нові наукові напрями, нові методи та способи вирішення поставлених завдань, формуючи нову окрему прикладну науку.

У період професіоналізації юристи відчують процес психологічної перебудови особистості від етапу вибору професійної орієнтованості до успішної самореалізації у професійній діяльності. Крім того, в рамках професіоналізації фахівці юристи формують свою професійну ідентичність та професійну свідомість, включаються до професійної спільноти та долучаються до професійних цінностей. На завершення зазначимо, що сучасні студенти цікавляться психологією, оскільки психологічні знання дають людині можливість оптимально функціонувати у різноманітних професійних та побутових ситуаціях. Майбутньому фахівцю, який здобуває юридичну освіту, необхідно усвідомлювати, що без наявності психологічних знань у сучасних умовах не обійтися.

Науковий керівник
к.ек.н., ст. викл. Омельченко Г.Ю.

ХАРАСМЕНТ ЯК ПРОЯВ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ У СФЕРІ ОСВІТИ

З соціологічної точки зору, харасмент являє собою поведінку, що відхиляється від норми, тобто є своєрідною девіацією. Суб'єкт харасменту може і не порушувати правил, норм і законів, але у будь-якому разі він порушує культурні норми взаємодії, що призводить до негативних наслідків.

Освітній харасмент – дії зі сторони учасників освітнього процесу, спрямовані по відношенню до інших учасників освітнього процесу, які чіпляють, пугають або принижують та створюють несприятливі обставини у певній освітній або позаосвітній ситуації.

На підставі інформації, отриманої з використаних джерел, можна визначити наступні найпоширеніші форми прояву освітнього харасменту: сексуальні домагання та погрози за відмову; висловлювання що містять сексуальний підтекст (навіть ті, що оформлені як жарт); образливі фрази та приниження, що стосуються зовнішності людини, з акцентом на певні статеві ознаки, статеvu приналежність; «дружні» обійми, поплескування та інші варіанти дотиків, що викликають обурення, неприязнь у об'єкта цих дій; настирлива увага та/або ігнорування, та/або необ'єктивне оцінювання тощо, що супроводжується гендерно забарвленими коментарями та/або є наслідком відмови чи категоричної поведінки об'єкта зазначених дій.

В освітньому середовищі як суб'єктом, так як і жертвою харасменту може бути/стати будь-хто з учасників освітнього процесу: вчитель/викладач, учень/студент, представники адміністрації і керівного складу закладу освіти тощо. При цьому, не обов'язково, що харасмент проявляють більш люди більш високого статусу. Наприклад, студент може бути суб'єктом харасменту по відношенню до викладача, так само, як і викладач по відношенню до студента. Такі ж негативні стосунки можуть встановлюватися між студентами, як і між викладачами тощо.

Втім, найбільш сприятливими для харасменту є саме умови вертикалі: «викладач-студент», «керівник-підлеглий» та подібні. При цьому суб'єкт харасменту, як правило, має владу, певні привілеї та повноваження.

Слід зазначити, що часто терпіння харасменту та позитивне реагування на харасмент з боку жертви є такою собі «угодою», на яку жертва погоджується заради певних благ та вигід, або побоюючись, що суб'єкт харасменту нашкодить, у разі відмови або різкої негативної реакції [2].

Типовими жертвами харасменту є жінки, і сфера освіти для цього не є виключенням [3]. Попри те, що зроблені значні кроки у бік гендерної рівності, як на рівні законодавства, так і на рівні соціальних практик, дослідження показують, що відносини між жінками та чоловіками все ще характеризуються нерівністю, де (за традицією) чоловіки домінують, а жінки перебувають у стані підпорядкування [1, с. 184]. Тому проблематика харасменту тісно пов'язана з гендерною дискримінацією.

Гендерна дискримінація – обмеження прав та свобод за статевою ознакою; практика, за допомогою якої одній статі віддається перевага порівняно з іншою. У більшості суспільств поширена дискримінація саме жіночої статі [1, с. 185].

Враховуючи вищевикладене, наша держава висуває до кожного ЗВО вимогу, яка передбачає створення належних умов та нормативної бази для попередження і неприпущення випадків сексуальних домагань та дискримінації. Створюються спеціальні внутрішньоуніверситетські документи та положення, які регулюють процедури розгляду скарг від жертв сексуальних домагань та/або дискримінації. Окрім того, ЗВО мають можливість дізнатися про сексуальні домагання та подібні негативні випадки, додаючи до інструментарію регулярних внутрішніх анонімних опитувань зі здобувачами і викладачами відповідні запитання. Кожен ЗВО зобов'язаний забезпечити зворотній зв'язок з учасниками освітнього процесу у формі «скриньок довіри» тощо. Всі ці заходи є обов'язковими для ЗВО, а їх реалізація є невід'ємною частиною внутрішньої системи якості вищої освіти.

Що стосуються сучасних шкіл, то на цій ланці вітчизняної освітньої системи, на жаль, поки що не створено реальних дієвих механізмів протидії харасменту, сексуальним домаганням та в цілому дискримінації. Частково таку нестачу покривають нормативні документи та заходи з протидії булінгу. Втім, на нашу думку, все має бути назване «своїми» словами. Адже булінг – це не харасмент, а харасмент і сексуальні домагання (зокрема, між учнями) можуть трактуватися як звичайні залицяння. Особливо розповсюдженими є ситуації прояву харасменту, коли «хлопці-мажори» (які звикли отримувати все, що хочуть), або «бандикуваті» хлопці (які звикли отримувати авторитет фізичною силою) стикаються з відмовою дівчини.

З огляду на вищевикладене, на нашу думку, ситуація з харасментом у школах потребує спеціального соціологічного дослідження, для того, щоб виявити обсяги наявної проблеми і з'ясувати, чи дійсно антибулінгові закони та заходи є достатньо ефективними з попередження/вирішення проблеми. Окрім того, потребує спеціального соціологічного дослідження і ситуація з харасментом в університетах. Адже наявність відповідних документів і відсутність скарг не гарантує того, що харасмент не практикується на рівні усталеної університетської практики.

Список використаних джерел

1. Нечітайло І. Гендерна нерівність та дискримінація. *Гендерна психологія : навч. посіб. для студ. ЗВО*; авт. колектив: Л. Шевченко, Ю. Александров, Ю. Твердохвалова, О. Шахова, К. Маннапова, І. Нечітайло; заг. ред. : О. Євдокімова, І. Клименко; ХНУВС. Харків : ФОП Бровін, 2021. С. 83–203.

2. Агенство Соціальної Інформації / Олександра Захваткіна "Харасмент як угода" [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/anont>.

3. Радченко Я. «Я б хотів побачити, як ви малюєте грудьми», або харасмент у закладах вищої освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/anony>

Науковий керівник
д-р соціол. н., доцент Нечітайло І.С.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВІЙНИ: НЕБЕЗПЕКА ТА ПРОТИДІЯ

Однією з тенденцій сьогодення є трансформація інформації на глобальний ресурс, використання якого дає змогу збільшити ефективність керування життєвими сферами суспільства. Однак, одним з руйнівних прийомів керування інформацією є інформаційно-психологічні війни.

Основними об'єктами деструктивного інформаційно-психологічного впливу інформаційно-психологічних війн є [2]: ідеологічно-психологічне середовище суспільства, пов'язане з використанням інформації, інформаційних ресурсів та інформаційної інфраструктури для здійснення впливу на психіку й поведінку людей; ресурси, які розкривають духовні, культурні, історичні, національні цінності, традиції, надбання держави, нації в різних сферах життя суспільства; інформаційна інфраструктура, тобто абсолютно всі ланки між інформацією та людиною; система формування суспільної свідомості; система формування громадської думки; система розроблення та прийняття політичних рішень; свідомість та поведінка людини.

За змістом інформаційно-психологічні війни – це цілеспрямовані, системні, узгоджені за часом удари на всьому суспільно-інформаційному просторі – в зоні формальної і неформальної комунікації, мішенню яких виступають: самоідентифікація особистості, її соціальна і рольова ідентифікація; самоусвідомлення як усвідомлення особистістю власної самобутності та спільноти в соціумі, які відображені в культурних традиціях, менталітеті; базові цінності людини, що лежать в основі її оцінок і суджень [3].

Важливою особливістю впливу відповідних війн на індивідуальну свідомість є те, що вони як загрози можуть не помічатися й не усвідомлюватися самою людиною, але можуть призвести до деструктивних змін [4].

В основі інформаційно-психологічних війн лежить маніпулятивний вплив на масову свідомість, мета якого полягає в [5]: внесенні в суспільну та індивідуальну свідомість ворожих, шкідливих ідей та поглядів; дезорієнтації та дезінформації мас; послабленні певних переконань, устоїв; залякування; забезпечення ринку збуту для своєї економіки (уцьому випадку ця війна є складовою частиною конкурентної боротьби). При цьому використовуються практично всі канали сучасної комунікації.

В арсеналі сучасної людини існують різноманітні способи протидії інформаційно-психологічним війнам, серед яких максимально простими є критичне осмислення інформації, формування навичок позитивного мислення, інтелектуальна і фізична активність, перенесення акценту уваги на близьких і родинну взаємодію, навички спілкування з природою та самим собою без додаткових засобів інформаційного впливу.

Отже, можна стверджувати, що основою і центральною мішенню інформаційно-психологічних війн є особистість зконкретними особливостями психічного сприйняття. Тому від окремих особистостей, їх взаємозв'язків і відносин залежить нормальне функціонування спільнот і соціальних інституцій.

Література

1. Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи [Електронний ресурс] / В. Петрик // Юридичний журнал. – 2009, № 5. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3222>.
2. Дубина А.М. Інформаційно-психологічні війни і їх вплив на масову свідомість / А.М. Дубина. – Київ: НТУУ «КПІ», 2011. – 57 с.
3. Петрик В. Небезпеки особистості в інформаційному просторі / В. Петрик, Я. Жарков, М. Дзюба // Юридичний журнал. – 2007. – № 2. – С. 45-46.
4. Марута Н.О. Інформаційно-психологічна війна як новий виклик сучасності: стан проблеми та напрямки її подолання / Н.О. Марута, М.В. Маркова // Український вісник психоневрології. – 2015. – Том 23, випуск 3 (84). – С. 21-28.
5. Briere J. Traumatic stress, affect dysregulation, and dysfunctional avoidance: a structural equation model / J. Briere, M. Hodges, N. Godbout // J. Traum. Stress. – 2010. – Vol. 23. – P. 767-774.

Науковий керівник
док. пед. н., доцент Данченко І.О.

Соловійова А.О.

Державний біотехнологічний університет

ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В ОСНОВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: КОНЦЕПЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ

Залишаючи навчальний заклад, хочуть бачити молодь з якостями лідера, впевнених в собі, навчених приймати рішення, мужніх юнаків і жіночних дівчат. Але чи вчать цього взагалі? Чи дійсно кожній і кожному необхідно відповідати певним сформованим чи нав'язаним стандартам? Чи може підліток з поступливого і посидючого перетвориться в самостійного і впевненого?

Освіта застаріла і ніколи не змінювалася. Ще з 19 століття було закладено бути такими як всі і ніяк не виділятися, приходити в одну будівлю, сідали за одну і ту ж саму парту, вислуховувати й зачувати матеріал. І до сьогодні нічого не змінилося. У плані навчання, від дівчат завжди вимагали та очікували більшого. У той час як хлопчикам прощалися якісь витівки й часто можна чути на виправдання: «це ж хлопчик.», а ось дівчинка повинна бути більш вихованою і стриманою, тобто відповідати певним стандартам поведінки.

Але в цей момент розвивається одне загальне перетворення тенденції культурних стереотипів мужності і жіночності. Центром стає індивідуальність людини, свобода вибору їм шляхів самореалізації незалежно від статевої приналежності.

Інтеграція до європейського співтовариства потребує істотної перебудови усіх соціальних інституцій та процесів на нових, демократичних принципах, вільних від будь-якої форми дискримінації, зокрема й за ознакою гендеру. У цьому дусі витримана державна політика країн Європейського Союзу, які проголосили одним із основних засобів демократизації суспільства політику

гендерного мейнстрімінгу («gender mainstreaming policy») як системну стратегію створення рівних можливостей для жінок і чоловіків, подолання гендерної асиметрії та нерівності в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Саме тому в контексті європейського спрямування розвитку українського суспільства особливої значущості набуває в Україні впровадження в освіту принципів гендерної рівності та недискримінації.

Стратегія впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти “Освіта: гендерний вимір – 2020” (далі – Гендерна стратегія) визначає базові принципи, мету, стратегічні цілі, завдання, цільові групи, сфери впровадження та реалізації державної політики гендерної рівності та недискримінації в освіті.

Світовим товариством проблема гендерної рівності в освіті розглядається у контексті прав людини. Міжнародні організації (ООН, РЄ) визнають вирішальне значення освіти для розвитку особистості, суспільства, країни, про що свідчать програмні документи, які регламентують діяльність держав щодо врегулювання гендерних проблем, зокрема в освіті.

Ухвалені документи створили нормативне підґрунтя для розв’язання проблеми гендерної дискримінації в українському суспільстві. Проте вітчизняна освіта як соціальний інститут залишається недостатньо чутливою до проблем гендерної рівності та дискримінації загалом і відтворює панівну (асиметричну) гендерну схему на структурно-організаційному та змістовно–процесуальному рівнях.

На структурно-організаційному рівні наявну в суспільстві гендерну сегрегацію та стереотипізацію відображають внутрішні організаційні практики освітньої установи; гендерна стратифікація педагогічної діяльності; викладацький, педагогічний, науково-педагогічний склад. Сучасні вітчизняні дослідження засвідчують значну фемінізацію галузі (представленість жінок становить близько 78,3%), проте кількість жінок і чоловіків відрізняється на різних щаблях освітньої ієрархії та на різних рівнях освіти. Якщо у закладах дошкільної освіти працюють майже виключно жінки (98,6%), то у викладацькому складі вищих навчальних закладів чоловіки становлять практично половину викладацького складу. Ригідність застарілих гендерно–стереотипованих уявлень у кадровому (освітньому) менеджменті залишається інструментом “стримування” можливостей реалізації працівника/працівниці на своєму робочому місці, спотворює уявлення про реальну картину функціонування трудового колективу та призводить до хибних управлінських рішень. Це призводить до зменшення частки жінок у сфері освіти зі зростанням посади: жінки обіймають рядові посади вчительок, викладачок і виховательок, проте серед директорів загальноосвітніх шкіл чоловіків майже 40%, а серед ректорів вищих навчальних закладів - 90%.

Упровадження принципу гендерної рівності та недискримінації у систему освіти в Україні пов’язане з необхідністю подолання гендерно-нейтрального підходу до формування освітньої політики, адже однакове ставлення до осіб різних статей в умовах нерівних вихідних можливостей

означає закріплення та відтворення нерівності, а нехтування відмінностями в умовах структурної нерівності призводить до невидимості дискримінації та неможливості вирішити проблеми дискримінованих груп. Водночас, гендерна рівність має означати забезпечення всім учасникам/учасницям освітнього процесу в Україні, незалежно від їхніх статевих чи гендерних характеристик рівних можливостей доступу до позитивних результатів у сфері освіти і науки.

Стратегія удосконалення освіти в контексті гендерного виміру передбачає визначення низки базових принципів, які слугують дороговказами для докладання педагогічних зусиль під час практичного застосування гендерного підходу у сфері освітньої та виховної роботи серед дітей, юнацтва і молоді.

Щоб зробити гендерночутливе середовище в навчальних закладах потрібно розуміти, що це означає поступати в мірах розуміння конструктивного, соціального походження чоловічого і жіночого в суспільстві, акцентувати на індивідуальності і особливостях особистості, можливостях кожного та кожної, професійних здібностях.

Науковій керівник
канд. ек. наук, ст.викл. Омельченко Г.Ю.

Стружко С.О.

Державний біотехнологічний університет

ФЕНОМЕН ПОЛІТИКИ В ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ СУЧАСНОСТІ

Політологія - наука про політика її взаємовідносини з людиною та суспільством. Як всі науки, політологія має об'єкт та предмет пізнання. Зараз існує три основних підходи до визначення предмета політології:

- перший підхід полягає у тому, що політологія розглядається лише як одна з наук про політику на рівні із політичною філософією, політичною психологією та іншими науками;

- другий підхід ототожнює політологію та політичну соціологію як найбільш загальні науки про політику;

- третій підхід визначає політологію як загальну інтеграційну науку про політику в усіх її проявах. Така позиція здобула найбільше визнання серед сучасних дослідників політичних процесів.

Об'єктом політології є політична діяльність, або політична сфера сучасного суспільства. Політична сфера суспільства - царина суспільних відносин, що пов'язана із взаємодією багатьох спільностей людей — соціальних груп, класів, націй, народів. До неї входять соціальні інститути та організації, найважливішою з яких є держава. Участь у справах держави, визначення задач та змісту діяльності держави і є політика, яка є головним змістом діяльності людей у політичній сфері.

Політика - це особливий вид людської діяльності, пов'язаний з одержанням і здійсненням влади, насамперед державної. Політика - творення

цілісне, органічне. В ній немає якихось самостійних, відокремлених сфер чи компонентів, які існують незалежно одна від одної. І мова йде не лише, наприклад, про єдність зовнішньої і внутрішньої політики, а й про такі її аспекти як науково-технічна політика, екологічна, військова, культурна, національна та інші, як взаємопов'язані і взаємозумовлені конкретно історичною системою економічних інтересів і відображають складній і суперечливий вузол суттєвих завдань і проблем.

Суспільство як об'єкт політики являє собою органічну єдність, а не механічну сукупність усіх сфер суспільного життя. Ця єдність народжується насамперед взаємопроникненням економіки і політики. Визначну роль в їх єдності посідає економіка, яка виступає щодо політики її матеріальною основою. Політика проявляє себе або повинна проявляти як свідоме використання економічних законів, виступає засобом вирішення економічних питань в умовах переходу до цивілізованих ринкових відносин. Порушення вказаних вимог неодмінно призводить до негативних наслідків, затягування процесу виходу із гострої економічної кризи, в якій опинилася наша країна.

Політична боротьба, що нині точиться у верхніх ешелонах влади української держави навколо втілення радикальної економічної реформи і приватизації, - закономірне явище. Вона є відкритою, відбувається на очах у широких мас. Відкритість допоможе знайти істину. Політика - це сфера виявлення інтересів соціальних груп, їх зіткнення й протиборства; спосіб певної субординації цих інтересів, підпорядкування їх найвищому началу, значущому й обов'язковому; рух соціальних груп, спільнот, які прагнуть реалізувати свої інтереси через загальний інтерес, що набуває примусової форми для решти суспільства.

Суб'єкти і об'єкти політики - обов'язкові елементи політичних відносин, тому вони повинні розглядатися в єдності, взаємозв'язку і взаємозалежності, однак кожен з цих елементів має свої властиві йому ознаки.

Суб'єкти політики - це соціум, а також створені ними установи, організації, чия активна практична діяльність спрямована на перетворення політичної та інших сфер життєдіяльності людини як відповідних об'єктів політики. Об'єкти політики - явище політичної сфери в їх різноманітних проявах і зв'язках з усім громадянським суспільством, на які спрямована діяльність суб'єктів політики.

Отже, політичне життя, політика займає особливе місце в діяльності і взаємодії людей. В ньому зосереджений механізм регуляції всіх громадських справ. Політологія — наука, об'єктом якої є політика та її взаємовідносини з особистістю і суспільством.

Література.

1. Воронянський О. В., Зайончковський Ю. В., Романова С. С. Політологія з модулем «Україна, Європа, світ». – 2021.

2. Воронянський О. В. и др. Національний суверенітет: український вимір в контексті світової політичної думки. – 2017.

3. Воронянський О. В., Зайончковський Ю. В. Політична філософія в умовах кризи традиційної методології: глухий кут чи гносеологічний прорив //Гуманітарний часопис. – 2018. – №. 3. – С. 39-51.

4. Воронянський О. В. Становлення системи державної влади в Україні як результат боротьби груп інтересів //Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Питання політології. – 2011. – №. 18. – С. 128-134.

5. Kukxa I. et al. State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development //Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. – 2019. – Т. 41. – №. 2. – С. 228-236.

6. Моїсєєва Н. І. Становлення системної методології досліджень соціальної комунікації //Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2015. – №. 1. – С. 88-95.

7. Моїсєєва Н. Електронна епоха соціальних комунікацій: структурно-діяльнісні трансформації / Н. Моїсєєва // Вісн. Кн. палати. — 2014. — № 3. — С. 49.

8. Моїсєєва Н. І., Омельченко Г. Ю. Комунікаційна діяльність в структурі соціально-комунікаційного знання. – 2017.

Науковий керівник
докт. екон. наук, проф. Н.І. Моїсєєва

Тимиргалієва О. О
Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж Волинської обласної ради
Науковий керівник – викладач кафедри
теорії та методики дошкільної освіти Боярчук С. І.

ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДНИХ ІГОР

Однією з актуальних проблем сучасної дошкільної лінгводидактики є проблема розвитку словника. Різні аспекти лексичного розвитку дітей дошкільного віку знаходять відображення в працях педагогів, психологів, лінгводидактів (О. Амацьєва, А. Богуш, Н. Гавриш, В. Коник, К. Крутій, Н. Луцан, І. Луценко). Джерелами збагачення лексики дітей дошкільного віку можуть слугувати народні ігри. Дітей старшого дошкільного віку доцільно ознайомлювати з жанровим розмаїттям народних ігор, вчити свідомо використовувати в своєму мовленні лексику за змістом ігор та доречно використовувати її в ситуаціях спілкування.

Ключовими напрямками формування лексичного складу мовлення дітей є збагачення та кількісне поповнення словника; уточнення значення слів та словосполучень, засвоєння прямого та переносного значення слів, синонімів, антонімів; систематизація словника; активізація лексики [1, с.372].

Важливим джерелом розвитку виразності дитячого мовлення, збагачення лексики є народні ігри, які володіють великим потенціалом щодо мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Їх багатий мовленнєвий матеріал сприяє виробленню духовних та морально-естетичних цінностей особистості дитини, розширенню, збагаченню словникового запасу, насиченню його новими образними висловами та експресивним змістом.

Значну групу становлять народні рухливі ігри з невеликими текстами. У них він подається як лічилка, примовка, перегукування. Рухливі хороводні ігри супроводжуються пісенним текстом. Мовлення, мелодія, міміка, танцювальні рухи між собою тісно поєднуються. Наступну групу становлять різноманітні народні ігри мовленнєвої спрямованості. У середині цієї групи виокремлено декілька підгруп. Першу підгрупу складають ігри з поетичним або імпровізованим текстом. Їх мета – розвиток виразного мовлення, рухової активності дітей. Ігри зі словесним текстом розкривають дітям красу, образність і багатство рідної мови. Обрядові та звичаєві ігри передають характерні події з життя українського народу: початок жнив, косовицю, великодні та купальські ігри, калиту, веснянки. Їх мета – збагатити знання дітей елементами етнографії, познайомити з різноманітними предметами національної атрибутики.

Варто зазначити, що ефективність засвоєння дітьми дошкільного віку етнолексики, епітетів, порівнянь залежить від рівня розуміння дітьми змісту народних ігор; темпи збагачення словника обумовлюються різними мовленнєвими завданнями; темпи активізації словника дітей щодо вживання категорій мови залежать від змістового насичення мовленнєвих вправ лексикою народних ігор та обумовлюються їх систематичним використанням у різних видах діяльності дітей.

Занурення дітей дошкільного віку в активну художньо-мовленнєву діяльність за змістом українських народних ігор сприяє активізації лексики. Вони з задоволенням грають в ігри, які поєднують у собі і гру, і пісню водночас: «Соловєчку, сватку, сватку», «Розлилися води», «Подольночка», «Вербовая дощечка», «Мак», «Кривий танець», «Панас», «Їду, їду», «Звідки ти?», «Горю-дуб», «На чім стоїш?», «Іваночку, покинь схованочку», «Ірву, ірву горішечки», «Плетений шум», «Журавель» та ін., внаслідок чого мовлення дітей стає образним, яскравим, поповнюється новими словами, образною, емоційно забарвленою лексикою.

Словник дітей збагачується такими пестливими синонімічними відтінками слів, як от: соловєчку, горобчику, журавка, дощечка, овечки, сестрички, дівочки, гаївочки, зимонька, візочок, ремезоньку, кийочок віночок, матінка, маківка, дівочки-чорнобривочки, ноженята та багато ін. Дидактичні вправи за змістом веснянок як от Іванко – веснянка, кийочок – віночок, козубець – танець, походив – уродив, мала – чеберяла сприяють навчанню дітей добирати риму до слів і звучать милозвучно, красиво.

Використання народних ігор у роботі з дітьми, починаючи від передавання змісту і закінчуючи імпровізацією, обумовлює збагачення словника синонімами, антонімами, метафорами, епітетами, порівняннями й різними граматичними

формами. Слово закріплюється й активізується у словнику дітей шляхом багаторазового його повторення у процесі гри.

Отже, етапами збагачення словника дітей дошкільного віку є: відбір лексики за змістом українських народних ігор; ознайомлення дітей з українськими народними іграми, змістовий аналіз їх; пояснення значення дібраної лексики і усвідомлення дітьми ролі порівнянь, етнолексики, епітетів в українських народних іграх; збагачення словника категоріями мови в мовленнєвих ситуаціях; самостійне продукування фразеологізмів, порівнянь, епітетів, зменшувально-пестливих слів; закріплення набутих навичок у процесі використання творчих завдань (літературні вікторини, творчі розповіді, ігри-драматизації, інсценування).

Література

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш; за ред. А. М. Богуш. Вид. 2-ге, доповнене. К.: Видавничий Дім «Слово». 2015. 704 с.

2. Богуш А.М., Луцан Н.Г. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. К.: Видавничий Дім «Слово». 2008. 256 с.

3. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років. / наук. кер. проекту О.В. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленькая, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білоskalенко; наук. ред. Г.В. Беленькая. М.А. Машовець; Мін. освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2016. 304 с.

4. Лисенко Н. Педагогіка українського дошкілля. К. 2006. 302 с.

5. Народні ігри. Для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Упоряд. Ю. Є. Бардакова. Х. : Вид. група «Основа». 2007. 96 с.

Титаренко М.В.

Державний біотехнологічний університет

РОЛЬ РАБСТВА ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ

У сучасному світі інститут рабства вважається забороненим та аморальним, але, на мою думку, він став одним із кроків до розвитку загальної ідеї прав людини. Під час ранніх конфліктів лише на рівні племен і навіть міст-держав єдиною опцією було повне знищення противника. Але з якогось моменту замість того, щоб вбивати захоплених супротивників, їх почали примушувати до праці. Причому, включаючи такого раба до власного соціуму (в рамках патріархальної системи рабства) його визнавали «молодшим членом» племені, клану чи громади.

Спочатку рабство мало патріархальний характер: раби були фактично членами сім'ї, які ділили з господарями працю, дах і їжу. У гомерівських поемах частіше згадуються рабині: чоловіків під час захоплення ворожої території

вважали за краще знищувати. Раби, що зустрічаються на сторінках поем, – нерідко потрапили у рабство випадково, з далекої чужини. Невільниці разом із домочадцями роблять роботу по дому, разом працюють у полі.

Поступово, коли кількість рабів збільшувалася і зростала їх роль економіці, відносини рабів і господарів змінювалося. У класичний період грецької історії та в римську епоху великих завоювань, коли на ринки ринули десятки тисяч невольників, до рабів почали ставитися як до речі; господар міг безкарно розпоряджатися ним, як йому заманеться. На відміну від патріархального, «класичне» рабство використовує раба для отримання прибутку, тому різко посилюється експлуатація рабів і погіршується їх становище. Раби були зайняті у домашньому господарстві, на польових роботах, у майстернях, виконували брудну та важку роботу. Головною сферою застосування рабської праці було сільське господарство. І в античній Греції, і в Римі дрібні земельні власники зазвичай мали одного-двох рабів, за допомогою яких вони обробляли свої наділи. Але були, звичайно, більші господарства, де використовувалася праця десятків чи навіть сотень невольників.

Крім рабів, що у приватної власності, були державні раби. Їхнє становище було краще, ніж у приватновласницьких, більшість жила своїми будинками, сім'ями. Серед них були переписувачі, глашатаї, кати, тюремники, поліцейські.

Правовий статус раба був нижчим, ніж вільного громадянина. За той самий злочин його карали суворіше, ніж вільного; він не міг виступати в суді, не міг володіти власністю, вступати в офіційний шлюб; його господар міг його продати, здати у найм тощо. За понівечення раба покладалося покарання, але набагато менше, ніж за членоушкодження по відношенню до вільної людини. Так, в Афінах раба не можна було безкарно вбивати, бо пролиття крові означало залучення скверни на поліс, але в тих же освічених Афінах існувала практика взяття свідчень у рабів тільки під тортурами. Такий вид смертної кари, як розп'яття, у Римі призначався, переважно, для рабів. В імператорський час спостерігається деякі послаблення: Адріан та Антонін Пій заборонили господарям убивати рабів без причини, раби отримали можливість скаржитися на жорстоке поводження.

Зрештою, рабство вплинуло на долю античної цивілізації. Можливість розвивати виробництво зводилося до екстенсивного, кількісного збільшення рабів. Як наслідок: зневаги до впровадження технічних новинок, фактична відсутність прогресу в технологіях виробництва, залежність від зовнішніх умов – від воєн, які забезпечують приплив невольників. У пошуках альтернативи, стимулювання шукали нові форми соціально-економічних відносин на кшталт відпущення, римського пекулія чи колонату. Був і моральний аспект, моральний вплив рабства на суспільство: рабство компрометувало фізичну працю, особливо важкий, оскільки він асоціювався з рабами. Водночас рабська праця забезпечувала громадянам полісів дозвілля – вільний час, який використовується для занять, не пов'язаних з економікою. Дозвілля розумінні призначалося для інтелектуального та творчого проведення часу, самовдосконалення, знайомства з прекрасним. Таким чином, частково мають рацію ті, хто стверджував, що без

античного рабства не було б різночоті античної культури, хоча, безумовно, були й інші передумови її розвитку.

Отже, вплив рабства на історичний розвиток не можна назвати однозначним. Воно принесло прояв найбільшої жорстокості, але з іншого боку дало підґрунтя розвитку такого інституту як прав людини. Спочатку рабство допомогло перетворити тотальний геноцид на більш творчу форму відносин. Це своє чергу дозволило сформуватися великим співтовариствам, які стали основою нашої сучасної цивілізації.

Література.

1. Гавриленко О. А. Право античних держав Північного Причорномор'я : навч. посібник / О. А. Гавриленко. – Харків : НУВС, 2004. – 111 с.
2. Гавриленко О. А. Античні держави Північного Причорномор'я: біля витоків вітчизняного права (кінець VII ст. до н. е. - перша половина VI ст. н. е.): монографія / О. А. Гавриленко. – Харків : Парус, 2006. – 352 с.
3. Гавриленко О. А. Київська Русь: політико-правовий нарис / О. А. Гавриленко, С. Д. Колесніков, І. А. Логвиненко. – Харків : УніВС, 1999. – 69 с.
4. Kukxa I. et al. State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development //Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. – 2019. – Т. 41. – №. 2. – С. 228-236.
5. Lohvynenko Y. S. Історія держави і права України: практикум. – 2017.
6. Моїсеєва Н. І. Становлення системної методології досліджень соціальної комунікації //Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2015. – №. 1. – С. 88-95.
7. Моїсеєва Н. Електронна епоха соціальних комунікацій: структурно-діяльнісні трансформації / Н. Моїсеєва // Вісн. Кн. палати. — 2014. — № 3. — С. 49.
8. Моїсеєва Н. І., Омельченко Г. Ю. Комунікаційна діяльність в структурі соціально-комунікаційного знання. – 2017.

Науковий керівник
докт. екон. наук, проф. Н.І. Моїсеєва

Тоберт М. Ю.

Державний біотехнологічний університет

ФІЛОСОФІЯ СПІЛКУВАННЯ: ФЕНОМЕН МОВИ ТА ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНОСТІ

Починаючи з часів Античності, коли виникають перші філософські школи, в центр уваги філософії потрапляють фундаментальні проблеми буття людини та світу. До них, зокрема, належать такі питання, як першооснова буття, структура та процес пізнавальної діяльності, моральні принципи, аналіз суспільства та держави тощо. З моменту зміщення уваги на феномен людини, що позначається антропологічним поворотом у Давньогрецькій філософії, проблеми міжлюдського спілкування набувають неабиякої актуальності.

Розглядаючи феномен спілкування, стає зрозумілим, що саме він лежить в основі такого глобального явища, як культура людства. Водночас головним інструментом спілкування, який дозволяє налагодити масштабну та ефективну взаємодію є мова. Ізраїльський історик та філософ історії Ю.Н. Харарі вважає, що *Homo sapiens* підкорив світ, тому що мав такий унікальний інструмент, як мова. Найбільш поширена теорія стверджує, що випадкові генетичні мутації змінили внутрішні “налаштування” людського мозку і *Homo sapiens* набули вміння думати і спілкуватися, використовуючи словесну мову. Ще одна теорія, за словами Харарі, уточнює, що особливістю людської мови є також те, що вона не обмежується описом навколишнього світу, а й передає інформацію про самих людей. Іншими словами, це можна назвати “плітки”. І, можливо, навіть плітки були більш важливою інформацією для людей. Легенди, міфи, боги, релігії виникли внаслідок когнітивної революції. Здатність обговорювати вигадку – найбільш дивовижна властивість мови сап'єнсів. Цю мову можна назвати мовою вигадки. Виявляється, що мова вигадки дозволила людині не просто віддатися грі уяви, а робити це всім колективом. Ми навчилися сплітати загальну всім міфологію. Ця можливість, на думку Харарі, наділила сап'єнсів небувалою здатністю до гнучкої співпраці у великих колективах.[1]

Таким чином, за думкою Харарі, не стільки мова сама по собі, скільки її конкретні властивості та можливості, дали людству змогу побудувати свою особливу реальність – світ культури. Мова дала людям змогу створити нову реальність, якої немає в природі. Коли ми міркуємо, наприклад, про світ тварин, ми можемо констатувати наявність двох реальностей, в яких вони перебувають: реальність об'єктивна та реальність суб'єктивна. Ці дві реальності притаманні і людині. Але, спираючись тільки на них, неможливо створити культуру. Об'єктивний світ належить природі, суб'єктивний світ належить конкретному індивіду та його свідомості. Таким чином, потрібно щось додаткове, що могло б поєднати ці два світи. Цю проблему вдалось вирішити завдяки появі мови, а саме, люди навчились створювати інтерсуб'єктивну реальність, яка водночас володіє реальністю та уявою.

Харарі вважає, що саме спільні “міфи” допомогли людям налагодити взаємодію в глобальних масштабах, та побудувати цивілізацію. До такого роду міфів від відноситься нації, держави, грици, корпорації, правові відносини тощо. Будь-яка широкомасштабна людська співпраця – від сучасної держави до середньовічної церкви, античного міста та стародавнього племені – виростає із спільних міфів, з того, що існує виключно в уяві людей. Насправді немає богів, націй і корпорацій, немає грошей, прав людини і законів, і справедливості живе лише у колективній уяві людей. [1]

Таким чином, ми можемо прийти до висновку, про те, що чим складніше стає світ, чим більш глобальною стає взаємодія між людьми, тим більш актуальним стає розгляд феномену спілкування, зокрема в межах філософії, оскільки саме філософія може ставити питання про найвищі цінності та сенси цього процесу. Сучасність породжує також нові форми спілкування – віртуальний світ, який, в свою чергу, стає причиною фундаментальних змін самої

людини, тому, на наш погляд, філософія спілкування є, в теперішній час, однією з найбільш актуальних галузей філософського знання, що потребує уважного вивчення та подальшого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Харари Ю. Н. Sapiens: Краткая история человечества : монография. Москва : Синдбад, 2018. 512 с.

Науковий керівник
канд.філос.н. Кобелева Д. Л.

Устименко І.В.
ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ»
Наукові керівники: викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист Ткаченко В.М.
викладач вищої кваліфікаційної категорії
Козуб К.І.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

На сучасному етапі розвитку суспільства важливою є проблема гендерної рівності чоловіків і жінок, переоцінка загальних розумінь про роль обох статей та створення однакових перспектив для їх цілковитої реалізації у всіх сферах соціуму, але для того, щоб реалізувати це, необхідно віднайти згоду між представниками обох статей, скерувати їх дії на здобуття спільної для всіх мети. Але це важко реалізувати до того часу, поки жінки і чоловіки не зрозуміють справжній зміст слова «гендер» та «гендерна рівність», щоб розв'язати цю проблему, необхідно надати та роз'яснити основні поняття цих напрямів діяльності, сформувати у студентів гендерну компетентність. Необхідність формування у здобувачів освіти компетенцій в різних галузях наук є обов'язковим не лише з точки зору професійного розвитку і вдосконалення, а й важливою складовою взаємодії з сучасним суспільством.

В умовах реформування системи освіти в Україні все більше звертається увага на потребу вивчення та переосмислення різних напрямів гендерної проблематики. Під час гендерного виховання розвиваються моральні якості студента, моральні звички поведінки, формуються вольові риси особистості. Не можливо сформувати цілісну гармонійну особистість без урахування статі людини. Таким чином, гендерне виховання має велику роль для розв'язання проблем морального розвитку українського суспільства. Для реалізації гендерного підходу під освітнього процесу в коледжі необхідно застосовувати такі форми роботи та заходи, які мають на меті просування ідеї гендерної рівності та підвищення рівня гендерної чутливості: застосування елементів дискусії, тренінгу, гендерного аналізу творів, обговорення життєвого та творчого шляху письменників крізь призму гендеру, організацію творчих справ на заняттях української мови. Адже використання педагогічних технологій передбачає в якості результату засвоєння визначеного комплексу знань, умінь та

навичок, а в нашому випадку – гендерно орієнтованих. Наприклад, на заняттях викладачі роблять екскурси в історію феміністичної думки (наприклад, під час вивчення творчості Лесі Українки та Ольги Кобилянської); гендерний аналіз художніх творів (наприклад, «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького); а також гендерне компаративне дослідження художнього тексту та іншого виду мистецтва (наприклад, зробити компаративний аналіз вірша І. Франка «Сікстинська мадонна» та однойменної картини Рафаеля); також аналіз теоретико-літературних понять або критичних матеріалів можна наповнювати гендерним змістом.

Заняття з української мови також покликають формувати гендерну культуру студентів: написання власного висловлення гендерного характеру, виконання вправ, які допомагали застосовувати паритетну мову (наприклад, вправи із фемінітивами), участь у проєктах гендерного спрямування, аналізування гендерних стереотипів (наприклад, під час вивчення прислів'їв та афоризмів такого типу: «Жінка на кораблі – до біди», «Гарний чоловік і погану жінку красить», «Баба з воза, кобилі легше» тощо).

Отже, гендерний підхід – це важлива складова освітнього процесу, адже воно збагачується осмисленням мистецтва слова крізь призму гендеру як культурної метафори статі. Адже формування гендерної культури студентів передбачає засвоєння та застосування ними знань про специфічні культурні характеристики, що визначають соціальну поведінку жінок і чоловіків і взаємовідносини між ними, тобто формування соціокультурних механізмів конструювання чоловічих і жіночих ролей.

Список використаних джерел

1. Дибка Л. Урок-гендерне дослідження. Дивослово. 2007. № 2. С. 12-17.
2. Мозгова Л. А. Гендерна складова методики навчання української літератури у старшій школі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02. «Теорія та методика навчання». Київ : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2010. 20 с.
3. Смоляр Л.О. Становлення гендерної освіти в Україні. Основи теорії гендера. — К.: «К.І. С.», 2004. 536 с.

Федоренко С.

Державний біотехнологічний університет

ОБРАЗ ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ЖІНКА-МАТИ, ЖІНКА-ВОЇН,
ЖІНКА-БЕРЕГІНЯ

«Жінка творить історію,
хоча історія запам'ятовує лише імена чоловіків»

Генріх Гейне

Вислів відомого письменника закарбувався у моїй пам'яті, адже дійсно, жінка виховала князів, мужів, винахідників, але її згадують в останню чергу. Але чим я захоплююсь, так це тим, що жіноча половина людства не тільки народжує

і виховує геніїв, вона сама стає генієм. Вона уособлює в собі родину і творить прекрасне, велике, героїчне.

Жінка дала початок людському роду і весь час наповнювала історію людства, зокрема українського народу. Прекрасна половина людства завжди була музою для художників, поетів, письменників, скульпторів, істориків . творці великого описували не тільки велику красу, але й подвиги, нелегку долю, саме звершення жінки служили ґрунтом для творчості.

На занятті з історії української культури ми вивчаємо періоди розвитку культури. Особливо мене захоплюють періоди, зокрема давніші, що розкривають вплив жінки на долю держави. Амазонки – община українського жіноцтва, вони існували ще до нашої ери, але скільки міфів про них і їхню велич ходить й у наш час . Ці жінки своєю силою і стилем життя надихали багатьох митців: Олександра Екстера, Йозеф Ельснера, Олександра Кравченка та ін. І мене не оминула ця тема, я також вирішила висловити захват жіноцтвом того часу.

Кожен культурний період мав свою неоднозначність і цим притягував все більше. Але були такі історичні факти, які нашоувхнули мене на роздуми , що вилились згодом у поетичні рядки:

У далеку давню днину,
В годину, коли все почалось .
Жінка тримала родину,
Та й списа держать довелось.
Тоді на конях в походи,
Рушали косачки в красі,
Шукали волі й свободи,
На рідній великій землі.
- Я воїн з косою до п'яток!
Борола великих мужів,
Я стріли пускала завзято -
Богиня полів і лісів.
Я вождь , великий шалений,
Я дика і безжалісна рись,
Оберігаю той край, що зелений.
І ти мене бережись!
Я жінка в бою, я пантера.
Я тигр і могутня, як лев !
Це все моє: гаї і озера,
Цього всього королева тепер.
Такі амазонки були того часу:
Красиві і мужні жінки,
Шалені, войовничі, прекрасні ,
Витривалі, хоробрі, стійкі.

Ми переконані, що жінки у наш час також відіграють досить важливу роль у соціумі. У неї різноманітне поле діяльності, багато обов'язків і саме вона підтримує головні компоненти нашого життя .

Жінка будує ,майструє і проектує, вона важко працює. ХХІ перше століття багате на великих жінок: справжніх завойовниць без зброї у руках трудівниць і майстринь. Вони є творцями і авторками прекрасного, вони безстрашні, але при цьому завжди залишаються жінками, не втрачаючи своєї внутрішньої природи.

Таким чином,ми дійшли висновку, що жінка велика опора у нашому світі, це початок і розвиток людської історії, вона не тільки не може бути на рівні з кимось, вона одна велика частина, самостійна і незамінна. Я вважаю, що у наш час жінка сильніша ніж будь-коли, у період інформаційного потоку і невинного розвитку вона ввїбрала у себе усі модернізації і зберегла старі традиції, підкорила п'єдестали і лишилась просто жінкою, берегинею.

Науковий керівник
д. наук, проф. Грабар Н.Г.

Холод О. О.

Державний біотехнологічний університет

ДИСЦИПЛІНА “ПРАВНИЧА ЛОГІКА” ЯК ФУНДАМЕНТ МИСЛЕНЕВОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТІВ

Здатність до міркування, обробки інформації її аналізу та побудови певних висновків є однією із найважливіших здібностей, що притаманні людині. Поза реалізацією цієї здатності, неможливо уявити того світу культури, який є середою буття людини, та протистоїть світу природньому. Мислення людини розвивається вдосконалюється протягом тисяч років, але можливість такого розвитку забезпечується наявністю певних правил та законів, за якими відбувається абстрактне міркування, та які складають предмет науки логіки.

Задовго до відкриття логіки Аристотелем, люди вмїли робити узагальнення та складати поняття, висловлювати судження, будувати умовиводи тощо. Отже, здатність до логічного мислення є в певному сенсі вродженою для людини. Але “природне” абстрактне мислення, навіть попри те, що є достатнім для побутової та господарчої діяльності, не може бути фундаментом наукових міркувань, незалежно від того, якого спрямування є наука. Більш того, буденна логічність часто підводить навіть у повсякденних справах. Це пов'язано з тим, що використання законів логіки відбувається інтуїтивно, а отже, така здібність залежить від багатьох сторонніх факторів, і ступінь її розвитку дуже відрізняється у різних людей.

Таким чином, очевидним є те, що процес оволодіння науковим знанням передбачає, водночас, необхідність оволодіння основами науки логіки, без знання яких неможливо довести істинність та правильність міркувань. Це твердження стосується також здобувачів освіти за спеціальністю “Право”.

Логічні закони і методи відіграють важливу роль в юридичній теорії та практиці. Для юридичної діяльності характерні не лише певні процесуальні дії, а й інтелектуальна взаємодія – дискусія осіб, залучених до процесу обговорення і вирішення правових питань, проблем правового пізнання, встановлення істини, також її реалізації. Підвалиною юридичної діяльності постає такий принцип логіки, як обґрунтованість, адже всі рішення правника повинні бути строго доказові та чітко аргументовані. Для того, щоб фахівець правильно обрав потрібну норму, він повинен володіти спеціальними знаннями (бути юристом-правознавцем) і певною культурою аналітичного мислення. Базис юридичних знань надають у відповідних закладах освіти. Потім їх вдосконалюють під час практики. Натомість для розвитку навичок логічного мислення людина повинна додатково працювати над собою. Зазвичай уміння людини міркувати, доходити правильних висновків сприймають як щось дане, однак таке вміння можна вдосконалити навіть на рівні інтелектуальних здібностей. До того ж, існує можливість суто «інструментального» його вдосконалення засобами логіки, що здатне істотно підвищити продуктивність та ефективність інтелектуальної діяльності будь-якого спеціаліста, зокрема правознавця. [2]

Так, для працівника правоохоронних органів проблема розслідування правопорушення належить до осердя професійної діяльності. Її вирішення не можна досягнути без інтенсивних і вельми складних роздумів, спрямованих на дослідження даних про правопорушення, висування версій того, що відбулося, їх перевірки. При цьому типовою виявляється ситуація, коли правопорушник чи його співучасники намагаються ввести правоохоронця в оману. Цілком зрозуміло, що без базових логічних знань і без оволодіння хоча б основними вміннями критики фахівець у сфері правознавства не тільки не зможе знайти правильне рішення проблеми, але й майже неминуче припуститься помилок. А важкою платнею за помилку адвоката, слідчого, прокурора, судді може стати невинне погіршення суспільного становища чи навіть втрата невинною людиною добробуту і свободи. [1]

Таким чином, знання правил та законів науки логіки, та вміння їх застосовувати у юридичній діяльності є одним із фундаментальних для фахівців у галузі права.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О. М., Тягло О. В. Юридична логіка : підручник. 2-е вид., переробл. і доповн. – Х. : Золота миля, 2017. – 216 с.
2. Логіка для правознавців [Текст] : навч. посіб. / [О. О. Бандура, О. І. Гвоздік, В. М. Кравець та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 144 с.

Науковий керівник
канд.філос.н. Кобелева Д. Л.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ

Уважного ставлення дослідників останнім часом вимагає питання щодо актуальних проблем сучасної психології та педагогіки. Процеси, що зараз відбуваються у модернізованому суспільстві, не можуть проходити повз психологічну та педагогічну сторони розвитку кожної людини як індивіда. Багато досвідчених психологів висловлюються з цього приводу дуже різнопланово і неоднозначно, що викликає велику кількість суперечок. Це ще більше підігріває інтерес до цієї теми з боку людей, які пов'язані з психологічною, педагогічною, виховною сферою, що, безумовно, доводить актуальність порушеної проблеми.

На підставі вивчення психолого-педагогічної літератури [1;3;4;5;6;7] відомих професорів, у ході дослідження виокремлено дві категорії проблем: внутрішні та зовнішні.

Прикладом про внутрішню теорію може стати питання про індивідуально-психологічні особливості особистості в наш час. Завдяки розгляду цієї теми, можна дізнатися про направленість, емоційне сприйняття, темперамент, стійкість нервової системи людини. Також відомо, що поняття «індивідуально-психологічні особливості» вперше з'явилося завдяки Френсісу Гальтону [5, 6].

Розглянути такий великий обсяг інформації змістовно можна завдяки таким психологічним тестам-діагностикам, які існують для аналізу: тести-опитувальники, професійні бесіди, асоціативні ігри та тести з малюнками. Їхня мета – дати ґрунтовні свідчення щодо оптимізації навчання, виховання, наявність сильних сторін особистості, оцінки та підбору персоналу на підприємства, профорієнтації [5].

Доктор психологічних наук К.М. Гуревич вважав, що найбільш дієві тести – це опитування, тому що «в них укладені питання, що повторюються, тільки в інших формулюваннях; завдяки їм можна визначити, чи чесно відповідає випробуваний на питання або ні». Завдяки працям Реймонда Кеттелла можна дізнатися про базові риси особистості підлітків, дошкільників та дорослих, виявити імовірність соціопатії, неконтрольованої поведінки [1, 6].

За допомогою результатів різноманітних тестів сучасні педагоги можуть оптимізувати процес навчання, зробити його більш ефективним та результативним.

Згідно з вище викладеною інформацією, існує ще одна категорія проблем – соціодинамічні теорії особистості, які характеризують та описують людину суто за її поведінкою. Вони існують на базі зовнішнього впливу – від середовища, атмосфери в сім'ї та близького оточення індивіда, тож, поведінку розглядають як реакцію на навколишнє середовище. Такі питання є основою робіт про соціальний біхевіоризм Б.Скіннера та А.Бандури [5, 7].

М. Воронцова та В. Макаров виокремлюють дві направленості поведінки: реактивна та активна [2]. Реактивна – реакції, пов'язані суто з внутрішніми та

зовнішніми стимулами. Активна – здатність людини до вибору мети, цілей та форми досягнення бажаного; результат мотиваційного впливу на свідомість людини.

Для того, щоб пояснити поведінку іншої людини або, навіть, свою, треба брати до уваги декілька факторів: спостереження за проявом психіки, умови ситуації, в яких живе особистість та уміння аналізувати усі явища правильно[2,4].

Отже, психологічні та педагогічні знання дозволяють пізнати формування особистості як суб'єкта життєтворчості, зрозуміти основні мотиви поведінки та взаємодії з суспільством через основну діяльність людини, прослідкувати та дати аналіз соціально-значущим взаєминам, психічним особливостям індивідів. Уважне спостереження та ґрунтовний розбір результатів дослідження – це обов'язкові навички для керівника, психолога, вчителя та великий досвід для повсякденного життя. Актуальні проблеми сучасної педагогіки та психології мають велике значення для оптимізації усієї людської діяльності.

Список використаних джерел

1. Акімова М.К., Гуревич К.М. (ред.) Психологическая диагностика: Учебник для вузов. СПб.: Питер, 2008. 652 с.
2. Воронцова М.В., Бюндюгова Т.В., Макаров В.Е., Моздокова Ю.С. Социальная реабилитация в социальных службах. Учебно-методическое пособие. Таганрог Изд-ль С.А. Ступин, 2015. 302 с
3. Общая психология: в 3 т. Том III в 2 кн. Книга 1. Теории личности : учебник и практикум для вузов / Р. С. Немов. 6-е изд., перераб. и доп. Издательство Юрайт, 2020. 319 с
4. Павелко Н.Н., Павлов С.О. Психология и педагогика. Москва: КноРус, 2012. 496 с.
5. Педагогическая психология. В 2 ч. Часть 2 : учебник для СПО / А.И. Савенков. 3-е изд., пер. и доп. Москва: Издательство Юрайт, 2018. 186 с. (Серия: Профессиональное образование).
6. Проблемы современной психодиагностики личности : теория и инструментарий : учебное пособие / Н. В. Матяш, Т. А. Павлова. Москва - Берлин - Директ-Медиа, 2020. 172 с.
7. Шамионов Р.М. Психология социального поведения личности: Учеб. пособие. Саратов: Издательский центр «Наука», 2009. 186 с.

Хоминська Т.М.

Державний біотехнологічний університет

ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

У контексті Національної стратегії розвитку освіти в Україні, із врахуванням європейського вектору освітніх реформ актуалізується потреба у переосмисленні феномену гендеру як індикатора демократичності та запоруки розвитку сталого громадянського суспільства, забезпечення національного

механізму досягнення гендерної рівності. Гендерна освіта як гуманітарна складова безпеки суспільного життя постає сьогодні реальною продуктивною силою, оскільки через просвітництво та навчання можна сприяти деконструкції патріархальних стереотипів та руйнації міфів, які точаться довкола проблеми гендерної рівності. Тому відродження ментальності, прогресивних етнотрадицій і впровадження інновацій є важливими чинниками гендерного самовизначення та егалітарного життєздійснення сучасної молоді у царині національного буття, забезпечення рівного доступу та можливостей жінок і чоловіків до соціально-економічних, виробничих, культурно-освітніх ресурсів на принципах рівноцінності та паритетності статей.

Гендерна освіта в Україні перебуває на етапі становлення. Вона включає в себе систематичне навчання, просвіту, розповсюдження та популяризацію гендерних знань та гендерної культури, стимулювання гендерної самоосвіти. Просвітницька діяльність спрямована на формування гендерної чутливості забезпечує захист суспільства від проявів дискримінації за ознакою статі, аналіз інформації, що оточує особистість. Для поширення гендерних ідей та впровадження їх в життя суспільства науковцями було розроблено спецкурси з гендерної проблематики, навчальні посібники та програми. При багатьох вищих навчальних закладах нашої держави створено гендерні освітні центри.

Відповідно до однієї з головних цілей розвитку тисячоліття, проголошених ООН у 2000 році, – утвердження гендерного паритету, Україна взяла на себе зобов'язання до 2015 року подолати гендерну асиметрію в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Продовження цього завдання – в Цілях сталого розвитку 2016 – 2030.

Пріоритетну роль у гендерній освіті мають відігравати сучасні технології навчання, які стимулюють творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення, що не всі знання опановуються студентами, а лише ті, які становлять практичну цінність і є засобом досягнення життєвих цілей. Деякі вчені вважають гендерну освіту «полігоном нових методів навчання», завдяки яким ті, хто навчаються, повинні не тільки оволодіти певною системою гендерних знань, але й подолати гендерні стереотипи у власній поведінці та мисленні.

Гендерна освіта є важливим компонентом методологічної підготовки сучасного фахівця, яка сприятиме спростуванню існуючих статоворольових стереотипів. У 2018 році Україна брала участь у PISA (Programme for International Student Assessment – Програма міжнародної оцінки учнів) – міжнародне дослідження, що бере свій початок з 1997 р. і координується Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР). PISA оцінює можливості дитини як в школі, так і за її межами – допомагає зрозуміти фактори, які зумовлюють відмінності в читанні, математиці та природничо-науковій грамотності учнів як в межах країни, так і в порівнянні з іншими країнами. На відміну від інших країн, до участі в дослідженні PISA було залучено підлітків, які народились у 2002 р. (в 2018 р. їм виповнилось від 15 до 16 років і 6 місяців). Данні, що отримані анкетуванням, переконують у тому, що в Україні відносна успішність хлопців порівняно з успішністю дівчат має таку ж тенденцію, що й у

середньому по країнах ОЕСР та в більшості референтних країн. Гендерний розрив в Україні подібний до розриву в результатах хлопців і дівчат із Польщі й Угорщини. Наступне дослідження PISA має відбутись у 2021 р. Учасниками нового циклу стануть 88 країн, а організатори обіцяють розширити список вимірюваних компетенцій, додавши до нього творче мислення. На мою думку, Україна буде займати високе місце в рейтингу за даними PISA, тому що, проблема гендерної нерівності активно вирішується. Все більше молоді долучається до проектів, курсів, вебінарів, організації заходів щодо обговорення даної теми. Саме рівність жінок і чоловіків позитивно вплине на розвиток соціально-економічної, культурно-освітньої сфер життя.

На сьогодні в Україні чинні кілька документів, що регулюють питання гендерної рівності у сфері освіти. Основними з них є Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» та Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року. Обидва документи спрямовані на вдосконалення механізму забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у різних сферах суспільного життя, зокрема й у сфері освіти.

Щоб наблизитися до європейських норм демократії та гендерної рівності, Україна повинна розробити цілісний довгостроковий підхід, враховуючи такі стратегічні напрямки: виконання міжнародних зобов'язань, зокрема, відповідно до ратифікованої Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, як правового документу; розвиток компетенції та координація діяльності органів державного управління на різних рівнях для вирішення питань щодо досягнення гендерної рівності; ліквідація дискримінації щодо жінок у сфері зайнятості і забезпечення рівної оплати праці; розробка навчальних програм з гендерної проблематики для представників місцевих і центральних органів влади, судових органів, закладів освіти, соціальних служб і правоохоронних органів;

Отже, гендерна освіта стає важливим інноваційним чинником формування державної політики щодо підвищення конкурентоспроможності країни, що дотримується основоположних прав і свобод людини та соціальної справедливості та розвитку громадянського суспільства в контексті євроінтеграції. З метою більш активного запровадження стандартів Європейського Союзу в частині реалізації конституційних прав, свобод і законних інтересів громадян, а також подолання гендерних стереотипів, які поширені у суспільстві та прискорення гендерних перетворень доцільно постійно удосконалювати зміст гендерної освіти.

Науковий керівник
канд. істор. наук, професор
Міносян А. С.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАЛЬНІСТЬ – НОВІ ВИКЛИКИ

Сьогодні люди вільно чи довільно здаються питанням: Що таке життя? Для чого існує людина? Чого вона прагне? Які у неї цінності?

Особисто мені імпонує вислів Б. Спінози який сказав, що «особистість народжується не тільки для того, щоб плакати, не тільки страждати, а й розуміти».

Нова реальність формується просто у нас на очах, так швидко, що ми не встигаємо не те, що прийняти це, пристосуватись, виробити якісь нові якості, а й бодай осмислити її.

Чому нас так налякав COVID-19? Ми були не готові до нього, хоча, відверто кажучи, науковці попереджали, що подібне може статися. Але ми не встигли усвідомити реальність загрози і в належний спосіб відреагувати.

Сьогодні, як на мене, суттєво загострилася проблема психологічної безпеки, пов'язана із вразливістю персональних даних. І люди дедалі більше цим переймаються. Вони розуміють, наскільки катастрофічні наслідки може мати, наприклад, падіння банківської системи й доступ без перешкод до приватних рахунків для сторонніх осіб.

Особистість здатна до саморозвитку, свідомої предметної діяльності, до проектування, моделювання і саме головне, що вона має свій унікальний неповторний внутрішній світ. Ось цей внутрішній світ сьогодні має створити таку передумову, щоб синхронізувати із інтелектом почуття і думки.

Суть проблеми в тому, щоб ми змінилися самі і тоді нам буде вдаватися змінити оточуючий світ.

Настав момент, коли метод перетворюється в дію, коли теорія перетворюється в метод.

Зміна діяльнісного підходу має відбуватися компетентно до потреб особистості та реалій які будуть завтра.

Зрозуміло, що реалії будуть породжувати різні метаморфози, і ними необхідно навчитися керувати.

Як це зробити? Мені здається, що розв'язання цієї проблеми лежить на кордоні між пізнавальною та емоційною сферою. Там, де є з'єднання афекту і інтелекту.

Тож наріжним каменем дискусій про те, які нові якості потрібні для успіху в новій реальності, має бути передусім усвідомленням того, чим є ця нова реальність і що таке успіх у ній, чим його вимірювати.

Про трансформацію в системі цінностей, пов'язану зі змінами в суспільстві, свідчить те, що для більшості молоді стійким існування тепер може бути тільки індивідуалістські цінності. Ці молоді люди хоча і відносять на останнє місце цінність суспільно-корисної праці, політичної активності, але зберігають моральні підвалини, що регулюють особисте і сімейне життя. Але є й частина молоді, яка взагалі лишилась без морального і соціального фундаменту. Її ідеал – комфорт, добробут, задоволення будь-якою ціною.

В умовах соціально-економічної кризи ця частина молоді може розглядатися як «втрачене покоління». Але це – наслідок прийняття ціннісних орієнтацій, продиктованих реаліями нашого життя.

Тому постає завдання: визначити базові цінності, ідеали, норми, які слід покласти в основу формування духовного світу молодої людини, й шляхи, якими можна було б здійснити ці перетворення. Бо саме в сучасний період, період трансформації соціальних систем, молодь менше уваги звертає на необхідність духовного, культурного розвитку, хоча водночас і не відхиляє його доцільності.

Науковий керівник
док. пед. н., доцент Данченко І.О.

Чалий А.Є.
ВСП «Харківський фаховий коледж харчової промисловості ХНТУСГ»
Науковий керівник - викладач Тютко С.М.

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ

В сучасному освітньому процесі дуже гостро стоїть питання про мотивацію тих, що навчаються, яка проявляється в їх інтересах і схильностях, що забезпечують увагу до змісту освіти і способів його придбання. Рішення основних завдань освіти багато в чому залежить від того, наскільки студент здатний самостійно знаходити і засвоювати необхідну інформацію і, що особливо важливо, бачити взаємозв'язок засвоєного матеріалу з іншими дисциплінами і своєю майбутньою професією.

Проте розвиток цивілізації звів практично до мінімуму здатності людини сприймати світ рівномірно за допомогою органів чуття, даних йому природою. У своїй книзі "Мистецтво презентації" Д. Руе приводить дані про особливості сприйняття інформації сучасною людиною : "...люди сприймають інформацію в наступних співвідношеннях: на 1 % через смак; на 2 % за допомогою дотику; на 4 % за допомогою нюху; на 10 % на слух; на 83 % візуально. При цьому люди зазвичай запам'ятовують: 10 % прочитаного; 20 % почутого; 30 % побаченого; 50 % того, що вони почули і побачили; 70 % того, що вони сказали і записали; 90 % того, що вони сказали в той час, коли вони що-небудь робили і говорили". У цій ситуації викладачеві необхідно використати нові прогресивні технології навчання і виховання студентів.

Використання мультимедійних презентацій при читанні лекцій забезпечує наочність, яка сприяє комплексному сприйняттю і кращому запам'ятовуванню матеріалу.

Термін "презентація" в перекладі з англійського означає "представлення" якої-небудь інформації. Під мультимедійною презентацією (відеопрезентацією) розуміють лекційний матеріал з використанням відео, комп'ютерної графіки і спецефектів; відеофільм, забезпечений пояснювальним графічним і текстовим матеріалом; логічно пов'язану послідовність.

Навчальна дисципліна "Хімія" для студентів харчових спеціальностей викладається на першому курсі навчання. Курс "Хімія" складається з трьох розділів: загальної, неорганічної та органічної хімії. Органічна хімія є теоретичною і практичною основою біохімії, а також усіх спеціальних дисциплін, які використовують знання про склад, будову і властивості органічних речовин, які входять до складу харчових продуктів. У програмі курсу особлива увага приділяється біологічно активним з'єднанням, а також тим органічним речовинам, які є складовими продуктів харчування.

Однією з особливостей при викладанні органічної хімії є дуже громіздкі хімічні формули, цикли, перетворення, які не завжди можливо зображувати крейдою на дошці (обмеженість лектора в часі і просторі). Мультимедійна презентація допомагає розв'язати цю проблему. Крім того, у лектора з'являється унікальна можливість показати студентам різні лабораторні досліди, використовуючи анімацію і вставки відеофрагментів.

При підготовці і демонстрації мультимедійної лекції викладачеві слід враховувати декілька "негласних" правил: - усі слайди мають бути витримані в одній тематиці; - матеріал має бути чітко структурований і послідовний, але не переобтяжений; - основні поняття і формулювання повинні представлятися тезово, на слайд необхідно виводити тільки саме поняття, а визначення і коментарі робити усно; - фон слайду, шрифт, зображення, розмір, колір символів, анімація - повинні легко сприйматися і читатися студентами; - деякі формули, хімічні реакції має сенс спочатку написати крейдою на дошці, а потім показати на слайді (для того, щоб показати студентам, як правильно побудувати формулу цієї органічної сполуки, акцентувати увагу на механізмі реакції); - занадто громіздкі формули, цикли, перетворення має сенс роздрукувати як роздавальний матеріал; - для підтримки інтересу до лекції необхідно ставити слухачам питання по ходу викладу матеріалу, створювати проблемні ситуації.

Мультимедійна презентація стає ефективною лише у поєднанні з відповідними педагогічними технологіями: якщо викладач мислить традиційними категоріями, то застосування сучасних технічних засобів навчання не міняє суті освітнього процесу і репродуктивного методу подання матеріалу. Як відомо, все визначається особою викладача і його педагогічною майстерністю, а комп'ютерні технології є засобом, що інтенсифікує освітній процес.

Мультимедійна презентація дає викладачеві необмежені можливості для творчості у використанні інформації у будь-якій формі представлення, в komponуванні матеріалу відповідно до цілей, завдань конкретного зайняття в конкретній групі. Проте не можна повністю відмовитися від традиційних методів навчання, оскільки лише системний підхід і використання різних методик дозволить вирішити основні завдання, поставлені перед сучасним викладачем, а саме: підвищення мотивації здобувачів освіти до здобуття якісної освіти, розвиток самостійного творчого мислення, підвищення рівня освітнього процесу.

ПАТРІОТИЗМ У РОЗУМІННІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Патріотизм зародився ще на світанку історії людського суспільства. В ньому знаходиться вираження любові людей до своєї вітчизни, повага до її минулого і сучасного, піклування про майбутнє. Не було в історії і нема такої сили, яка могла б придушити в народі це почуття. Про його глибину і силу засвідчують пам'ятки літератури, зокрема «Слово о полку Ігоревім», думи та історичні пісні-балади, які виховували в народних масах почуття любові до вітчизни, будили протест проти її ворогів та панського гніту, прославляли народних героїв. Вони й понині служать живим джерелом патріотичного виховання українських людей - гідних наслідувачів культурного надбання своїх славних предків.

Наша історія багата прикладами патріотичних звершень в ім'я Батьківщини. Свого часу виникла на терені української історії козаччина, і в ній український народ уособлював усі кращі якості патріота й борця. Козак був ідеалом вільної людини, борця за громадське добро, за волю рідного краю. Була визвольна війна 1648-1654 років під проводом великого патріота України Б.Хмельницького, який об'єднав навколо себе багатьох прибічників національної української ідеї. Були визвольні змагання за українську державність у 1917-1920 роках, в центрі яких знаходився визначний вчений і громадсько-політичний діяч М.С.Грушевський. Немеркнучими подвигами мільйонів патріотів сповнена історія Другої світової війни нашого народу проти німецько-фашистської навали. На їх досвіді наступні покоління вчилися і вчаться любити батьківщину, боротися за її благо, віддаючи цій боротьбі самих себе без останку.

Неможливо забути роки становлення нової незалежної та суверенної держави України. Здобувши незалежність, народ України розпочав активну діяльність по створенню своєї демократичної правової держави. Прийняття Основного Закону стало для України закономірним і логічним завершенням непростого процесу творення власної держави, одним з важливіших гарантій її незалежності. Останні події в історії України ще раз нагадують нам про вільний та сильний народ. Адже тільки свідомість у розумінні патріотизму змогла сподвигнути людей піти проти тогочасної влади. Змінити цю країну та зробити гарне майбутнє для себе та майбутніх поколінь.

Почуття патріотизму, національної гордості не приходять самі по собі, рівень національної самосвідомості визначається не приналежністю до певного класу чи соціальної групи. Патріотами не народжуються. Патріотизм прищеплюється змалечку як невід'ємна риса людського характеру. Виховується це святе почуття різними шляхами і засобами. Таке виховання здійснюється на основі рідної мови, історії, культурних надбань свого народу, його звичаїв, традицій. Так в усіх цивілізованих країнах. Такий підхід передбачає й Державна національна програма відродження України.

Соціальні психологи визначають патріотизм як певне моральне ставлення й оцінку особистістю елементів вітчизни. У конкретно-історичному розгляді, з'явившись внаслідок розвитку людського суспільства, соціально-моральне, у

своїй основі, патріотичне почуття набувається особистістю не через біологічну спадковість, а неодмінно під впливом соціального середовища, виховання (соціалізації) у широкому розумінні слова.

На основі власних спостережень можу висловити думку, що почуття патріотизму, любові до своєї країни надзвичайно важливе для становлення будь-якої особистості. Адже, без стійкої громадської позиції створити гарне та комфортне життя в сучасних умовах неможливо. Кожна свідома людина має чітко розуміти своє ставлення до країни, бо їй потрібно формувати своє життя. Патріотизм та національна свідомість закладені на генетичному рівні в наших пращурів і передаються з покоління в покоління.

На своєму прикладі можу сказати про важливість патріотичного виховання молоді. Я є головою ініціативної групи молоді «Сила» у смт. Березівка. Ми займаємось розвитком у нашому селищі. Відвідування військового госпіталю, організація допомоги дитячому будинку, різних виховних заходів- це, на мою думку, дуже важливі речі для розвитку свідомого громадянина. Вважаю за потрібне в майбутньому бути активним провідником ідеї патріотизму в усіх галузях мого життя і долучати до цього активну молодь.

Патріотизм у розумінні молоді передбачає гордість за матеріальні і духовні досягнення свого народу, своєї Батьківщини, бажання збереження її характерних особливостей, її культурного надбання і співставлення себе з іншими членами свого народу, постійна готовність підкоряти свої особисті інтереси інтересам загалу, в якому живеш, та захищати інтереси своєї громади, народу в цілому

Науковий керівник
канд. іст. наук, проф. Міносян А.С.

Черемісін Д.

Державний біотехнологічний університет

МОДЕЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ НАУКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі розвитку цивілізації спостерігається активна інформатизація всіх сфер життя. Це змінює стиль, способи отримання, обробки та її накопичення. За таких умов, сприйняття інформації стає фрагментарним. Одним зі шляхів розв'язання вказаної проблеми є застосування моделювання.

Моделювання як метод з ознаками процесу (лат. *modus* – міра, *model* – зразок) – це дослідження певних об'єктів і явищ, відображених на конкретних чи абстрактних моделях їх аналогових прототипів, зразків, що об'єктивно існують.

Завдячуючи моделюванню, яке все більше впроваджується у всі галузі науки, техніки і виробництва у різних формах, пізнавальним цінностям аналогії як методу і процесу аналогізування з її ймовірними знаннями, які вносять помітну новизну і допомагають розібратися в оточуючому людину світі [1].

Іще одним ефективним методом дослідження об'єктів та явищ є умовивід за аналогією – логічний висновок з рекомендаціями, в результаті яких досягаються

знання про ознаки одного предмета на основі того, що цей предмет має схожість з іншими подібними предметами.

Моделювання є більш широким поняттям, здатним приймати висновки за аналогією, або обходитися без них, керуючись математичною логікою.

Аналогія як метод без процесу моделювання, в інтерпретації традиційної логіки, може функціонувати об'єктивно на рівні понять, які дарує нам етимологія (грец.) – істина і слово) аналогії: відношення між об'єктами, що порівнюються; пропорції, тотожність, рівність відношень та інші. Префікс Ан (грец.) – заперечення; Ана (грец.) – рух угору, повторна або зворотна дія; логія (грец.) – слово, вчення. Вона здатна розробляти зразки, стандарти, схеми, матриці, моделі за певними ознаками за технологіями моделювання; створювати ситуації рівнозначної заміни об'єктів, явищ з точнішими характеристиками чи функціями з теоретичного, методологічного, технологічного чи поведінкового контексту.

У загальних рисах аналогія як багатостороннє, поліфункціональне явище, як метод, розгортається за такою алгоритмічною схемою: пошук двох або більше аналогових предметів, явищ; визначення об'єктивно існуючого відношення їх схожості; конструювання умовиводу за аналогією на основі аналітико-синтетичного порівняльного прямого й зворотного способів аналогізування об'єктів за відповідними видами аналогії; перенесення інформації з проаналізованого прототипу в проект моделі для порівняльного визначення повноти їх схожості за основними ознаками та конструювання умовисновку.

Таким чином, аналогія у взаємодії з моделюванням здатна цілісно впливати на структуровану нею систему мислення і перетворюватися у метод довільної фантазії. «Той, хто засвоїв метод аналогії, відчуває постійну потребу в угамуванні інформаційного голоду: в нього начебто виховується рефлекс на відкриття нового» [2].

Тому, саме на аналогію - як метод освітнього й наукового пізнання, особливу логічну форму мислення, умовиводів, що відображають відношення подібності між відповідними системами, що порівнюються і пізнаються як аналогові, покладається велика відповідальність за профілактику негативних наслідків формування «кліпового мислення» у здобувачів вищої освіти.

Література:

1. Бондар Вол. І. Аналогія як явище в системі прогностичних методів у педагогіці Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання : збірник наукових праць / за науковою ред. В. І. Бондаря. – Випуск 29. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2018. С. 8-16.

2. Володимир Бондар. Проблеми становлення і розвитку методології наукового пізнання в педагогіці. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 42-58.

Науковий керівник
док. пед. н., доцент Данченко І.О.

ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Існує взаємозв'язок феномену підприємництва з ціннісно-смысловими характеристиками соціокультурного простору сучасної цивілізації. Особливо цікавим є теорія дослідження процесу формування, становлення та розвитку світогляду та моралі сучасного українського підприємця. Бо ці складові (філософія, світогляд та мораль) є невід'ємними складовими економічно-соціального розвитку будь-якого суспільства. Сучасне підприємництво сильно відрізняється від подібної діяльності минулих епох. Воно не прагне суперечностей із загальноприйнятими морально-етичними нормами, а навпаки використовує їх інноваційно. Слід відмітити, що сучасне підприємництво активно формує і захищає демократичні елементи громадянського світогляду. Зауважимо, що існує свого роду «пересоціалізація», сприяння адаптації працездатного населення і молоді до нових умов соціально-економічних взаємовідносин. Для здійснення такого «перезапуску» потрібен глибокий соціально-філософський аналіз та пошук практичних шляхів становлення в такому суспільстві філософії, світогляду, морально-етичного середовища справжнього підприємництва сучасної доби, з усіма їх реаліями. І тут важливу роль відіграє таке поняття як ринкові відносини (характеристики понять людина-працівник, людина-власник, приватна власність). Зараз проходить природна еволюція підприємництва як частини людської цивілізації. Зміна змісту праці з характерної для індустріальної, ресурснозалежної економіки, на творчу працю. Це основна тенденція нових соціальних відносин, які визначають роль і місце людини у новій економіці. В основі новітньої підприємницької культури лежить людиноцентричність та мораль будь-якого сучасного бізнесового процесу. (Найбільш цінний капітал фірми – це її працівники). Основними моральними критеріями сучасного підприємництва вважаються: культура ділової поведінки на ринку, професіоналізм, справедливість, довіра, чесна репутація та компетентність, порядність, гідна конкуренція, дотримання чинних законів, наявність односторонніх, що поділяють дані принципи. Нажаль в Україні усвідомлення і розуміння сутності підприємливості трішки викривлене. На це вплинули історично-культурні стереотипи. Це тормозить ініціативно-творчі процеси у вітчизняній економіці. Та бізнес-прошарок – категорія людей, котрі постійно в пошуках нових ідей та ресурсів розвитку. Саме підприємці з сучасним світоглядом, філософією, мораллю, спрямованими на творче, духовно-вольове самовтілення, здатні до реальних реформ, до введення держави на сучасний рівень соціокультурного розвитку. Існує думка, що бізнес, по суті є чиеюсь власністю, і, таким чином, власник може розпоряджатися ним на свій розсуд, в рамках закону і моралі. Але не можна безкарно і необмежено використовувати ресурси, забруднювати повітря, врешті підпалити свій будинок, тощо. Основні чинники сучасного підприємництва це діловитість, ініціативність, творчість, креативність. В будь-якій сфері ці чинники тягнуть за собою відповідальність за формування певних загальних, типових,

розповсюджених морально-етичних та соціокультурних типів поведінки, діяльності. Кредо бізнесу: «Прибуток вищий за все, але вище прибутку – честь».

Науковий керівник
проф. Фірсова Л.В.

Швачка С.О.

*Державний біотехнологічний університет
Науковий керівник – ст. викладач Бабай Л.В.*

ПРИРОДА ТА СУТНІСТЬ МОВИ. УКРАЇНСЬКА МОВА В ЗАКОНОДАВСТВІ

Професійна освіта – це фахова спеціалізована освіта, система знань у певних галузях трудової діяльності, здобутих у вищих навчальних закладах.

Мова для кожного народу – це ніби друга природа, що оточує його, живе з ним всюди і завжди. Без неї, як і без сонця, повітря, рослин, людина не може існувати. Як великим нещастям обертається нищення природи, так і боляче б'є по народові зречення рідної мови чи навіть неповага до неї, що є рівноцінним неповазі до батька й матері. Мова – це не тільки засіб порозуміння між людьми. У мові нація закодує всю свою історію, багатовіковий досвід, здобутки культури, духовну самобутність.

Кожний народ – творець своєї рідної мови. Для українців рідна мова – мова нашої нації, мова предків, яка зв'язує нас між собою і з попередніми поколіннями, їхнім духовним надбанням. Тому знати, берегти і примножувати рідну мову – це обов'язок кожної людини. Народ, який не усвідомлює значення рідної мови, її ролі в розвитку особистості, не плаче її, не може розраховувати на гідне місце у суцвітті народів. Питання сутності мови, безумовно, входить в коло найважливіших питань сучасної лінгвістики і всіх дисциплін, які з нею так чи інакше пов'язані.

В індивідуальному мовленні відображаються психічні особливості мовця, а в національній мові – психічний склад всієї нації. Мова розглядається як поліфункціональна знакова система, тобто мова – це система довільно відтворюваних структурних знаків (звуків, морфем, слів, словосполучень, речень) і правил їх комбінування, що історично склалися на задоволення потреб спілкування й вираження всієї сукупності знань людей. У сучасному мовознавстві домінує думка про мову як суспільне явище. Мова окремої людини залежить від навколишнього середовища і перебуває під впливом мови колективу. Мова – інструмент, за допомогою якого людина впливає на людей, а інші впливають на нього. Мова виникла в суспільстві, обслуговує суспільство і за межами суспільства вона не можлива, як і не б можливо суспільство без мови.

Мова – складне і багатостороннє явище, яке неможливо розглядати лише з одного боку. Належний рівень мовної культури є свідченням розвинутого інтелекту людини, її вихованості. Культура мовлення має велике національне і соціальне значення: вона забезпечує толерантне спілкування людей, облагороджує їхні стосунки, сприяє підвищенню загальної культури як окремої

людини, так і суспільства в цілому. Кожний із нас повинен дбати про свою мовну культуру і вимагати цього від інших.

Українська мова – національне надбання українського суспільства, вона повинна охоронятися та підтримуватися державою. Мовна політика як одна зі складових частин державної має бути спрямована на забезпечення 7 оптимального функціонування української мови в усіх сферах життя українського суспільства, їх подальшого розвитку та взаємодії. Українська мова є важливим чинником зміцнення державності, забезпечення культурного та економічного розвитку нашої країни.

Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

Українська мова як засіб спілкування та інтелектуального виявлення особистості відображає самобутність багатомільйонного українського народу і є основою його духовності та історичної пам'яті. Поняття державної (офіційної) мови є складовою більш широкого за змістом та обсягом поняття «конституційний лад». Повноцінне функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території держави є гарантією збереження ідентичності української нації, єдності України. Статус української мови як державної не позбавляє громадян України права вільно використовувати будь-яку мову для приватного спілкування та задоволення інших потреб. Водночас забезпечення розвитку мов національних меншин не повинно перешкоджати розвитку державної мови, її функціонуванню в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Держава опікується також задоволенням мовних потреб українців, які проживають за межами держави, шляхом надання відповідної допомоги центрам української культури, громадським організаціям та культурно-освітнім закладам за кордоном.

Держава повинна забезпечити безумовне виконання конституційної норми щодо всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України. Громадяни України, незалежно від етнічного походження, переконань та займаної посади, повинні володіти українською мовою як мовою свого громадянства. Володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування, є неодмінною умовою набуття громадянства України. Принципове значення для майбутнього української має національна мовна свідомість і національна гідність. У цьому чільна роль належить, насамперед, вищому керівництву держави, яке своїм особистим прикладом і зусиллями має утверджувати престиж української мови. Державна мовна політика має бути спрямована утвердження поваги до української мови та мов національних меншин, будь-які прояви зневаги є неприпустимими. Публічне приниження чи зневажання, навмисне спотворення української або інших мов в офіційних документах і текстах, створення перешкод і обмежень у користуванні ними, проповідь ворожнечі на мовному ґрунті тягнуть за собою відповідальність, установлену законом.

Мова – суспільне явище, що виникає, розвивається, живе й функціонує в суспільстві, оскільки є засобом спілкування людей. Мова – це витвір історії

суспільства. Форма існування мови – мовлення, тобто різноманітне використання мови людьми в усіх сферах громадського та особистого життя. Ставлення до рідної мови – свідчення національної свідомості. Культурно-мовні питання мали велике значення в усі періоди історії України, мовна проблема – це політична проблема, яка завжди в полі зору кожної держави. Державною в Україні може бути лише літературна українська мова як мова корінного народу.

Шуляр Ольга

Рівненський державний гуманітарний університет

Науковий керівник – к.пед. н., доцент, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Поніманської Т. І.,

Козлюк О.А.

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ

Серед найважливіших завдань, що стоять перед сучасним суспільством і які потребують невідкладного вирішення, знаходяться питання морального виховання дітей і молоді. Підростаюче покоління зростає і виховується в середовищі з розмитими моральними орієнтирами, низьким рівнем суспільної моралі, в атмосфері бездуховності, безвір'я і агресивності. Тому сучасне педагогічне співтовариство заново намагається зрозуміти, яким чином прищепити сучасним дітям моральні цінності і орієнтири, які є ядром особистості, сприятливо впливають на всі сторони і форми взаємин людини, що росте з навколишнім світом: на його світогляд і формування громадянської позиції, патріотичних і сімейних цінностей, розвиток інтелектуального потенціалу.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначається, що виховання цілеспрямована діяльність, спрямована на створення умов для розвитку духовно моральної культури на основі загальнолюдських і традиційних цінностей [3].

Найбільш сприятливим періодом у житті індивіда для формування його духовно-моральної сфери є дошкільне дитинство. Саме в цьому віці відбувається активний розвиток душевних і тілесних сил людини, формуються первинні знання про довкілля, відбувається процес морального самовизначення і становлення самосвідомості, засвоюються встановлені в суспільстві зразки поведінки, утворюються моральні навички і звички, які в подальшому регулюватимуть вчинки людини протягом усього його життя.

На процес освоєння дошкільниками моральних норм і цінностей має вплив великої кількості факторів, зокрема сім'я, однолітки, педагоги, ігри, освітня діяльність та ін. Важливим виховним потенціалом у формуванні моральних почуттів у дітей дошкільного віку є мультиплікаційні фільми. Через мультфільми дитина засвоює моделі поведінки, способи дій, вчиться тому, як можна домогтися результатів у самовихованні, а саме виховання в собі якостей «справжньої» людини. Вони вчать осмислювати те, що відбувається, змушують переживати за героїв, виховують якості сім'янина і патріота, наприклад,

цінувати, поважати батьків, допомагати їм, дружити один з одним, робити добро, берегти природу, бути відповідальним і чесним, працювати і завжди радіти тощо.

Низка психолого-педагогічних і мистецтвознавчих досліджень (Л. Баженова, М. Яновський), а також робіт низки мультиплікаторів (Ю. Норштейн, І. Іванов-Вано та ін.) дозволяють стверджувати, що мультфільм – один з найбільш унікальних інструментів впливу на дитину завдяки своїм характеристикам.

Таким чином, моральне виховання – одна з найважливіших сторін багатогранного процесу морального становлення особистості, освоєння моральних цінностей, вироблення моральних якостей, здатності орієнтуватися на моральний ідеал, жити згідно моральних принципів, нормам і правилам поведінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Виховання гуманних почуттів у дітей / С. Ладивір, О. Долинна, В. Котирло, С. Кулачківська, О. Вовчик-Блакитна, Ю. Приходько / Серія «Дитина замовляє розвиток», за наук. ред. Т. Піроженко, С. Ладивір, Ю. Манилюк. Тернопіль, 2010. 168 с.
3. Коростелева Н.А. Влияние современных мультфильмов на социальное развитие детей дошкольного возраста. Вопросы дошкольной педагогики. 2015.

Щербакова П.М.

Державний біотехнологічний університет

Науковий керівник – к.т.н., доц. кафедри транспортних технологій та логістики

Державного біотехнологічного університету, Бережна Н.Г.

БУЛІНГ ТА СЕКСИЗМ В ОСВІТІ

Останні роки в освіті актуальною проблемою сучасної психології та педагогіки став булінг. Булінг - це діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [1].

До прийняття змін до законів щодо протидії булінгу (цькуванню) відповідальності за його вчинення в Україні не існувало. 18 грудня 2019 року, було прийнято Закон України №8584 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу» [2]. З прийняттям нового

закону було запроваджено адміністративну відповідальність. Відтепер вчинення булінгу (цькування) стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу карається штрафом від 850 до 1700 грн. або громадськими роботами від 20 до 40 годин.

Такі діяння, вчинені повторно протягом року після або групою осіб караються штрафом у розмірі від 1700 до 3400 грн або громадськими роботами на строк від 40 до 60 годин.

Також в Україні є організації, які займаються проблемами булінгу такі, як UNICEF (Інформування батьків та дітей про булінг та протидія йому [3], Громадська організація "Студена" (Недискримінаційне навчання) [4], Міжнародний жіночий правозахисний центр "Ла Страда-Україна" (Протидія насильству в сім'ї та школі) [5]. У США діє ряд законів, які розроблені кожним штатом і діють на місцевому рівні, У Британії існує низка програм, що забезпечують контроль над ситуацією. У 2016 р. в Англії був виданий перший Закон Про боротьбу з булінгом в школах, однак, його дія поширюється тільки на Північну Ірландію [6]. Канадці, з метою створення національної стратегії зниження булінгу, заснували спеціальну організацію Promoting Relationships and Eliminating Violence Network (PREVNet). До її складу увійшли 62 вчених з 27 канадських університетів і 52 національних груп [7]. Відповідно до стратегії учні, залежно від тяжкості правопорушення, викриті в подібних діях, піддаватимуться дисциплінарним стягненням, будуть отримувати догани, попередження і навіть переводитися до спеціальних шкіл. Адміністрація школи, у разі виявлення фактів знущань над дітьми, повинна припинити подібні випадки, а у складних ситуаціях звертатися до поліції.

Не менш актуальною проблемою сучасної психології та педагогіки є сексизм. Сексизм в освіті— один з видів гендерної дискримінації в системі освіти, що стосуються як жінок, так і чоловіків під час і після їх освітнього досвіду.

45,5% студентів і студенток українських закладів вищої освіти чули від викладачів чи адміністрації сексистські вислови та стикалися із сексуальними домаганнями [8].

У сфері освіти (вищої, загальної середньої, неформальної, освіти дорослих) реалізовано кілька проєктів, досвід яких може бути використаний для імплементації питання сексуальних домагань та сексуального насильства у ЗВО:

- Протидія та попередження булінгу (цькуванню) в закладах освіти (Prometeus)
- Жінки та чоловіки: гендер для всіх (Prometeus)
- Недискримінаційний підхід у навчанні (EdEra)
- Всеукраїнська мережа осередків гендерної освіти ЗВО
- Гендерний аудит діяльності вищих навчальних закладів (методика, практичний посібник).

Комітет міністрів Ради Європи 27 березня 2019 року закликав всі держави посилити боротьбу з сексизмом, прийнявши рекомендацію про запобігання і протистояння цьому явищу [9]. Відповідно до підписаного документу усім

державам-членам Ради Європи рекомендовано вести моніторинг запровадження таких заходів, серед яких, зокрема, законодавчі реформи по криміналізації порушення ненависті і ворожнечі на основі гендерної приналежності і створення засобів захисту жертв сексизму в житті.

З метою запобігання булінгу, сексизму та інших негативних проявів юнацького суспільства завданнями викладачів, кураторів груп, керівництва закладу освіти є урізноманітнення студентського життя. Необхідно створити умови для того, щоб молодь була зацікавлена подіями та заходами, які б дозволили зміцнити колектив, об'єднати для вирішення спільних завдань та досягнення поставленої мети і дати можливість кожній особистості проявити себе, отримати підтримку як зі сторони однолітків так і дорослих, досвідчених науково-педагогічних працівників.

Перелік посилань:

1. <https://ips.ligazakon.net/document/T182657>
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>
3. <https://www.unicef.org/ukraine/>
4. <http://studena.org>
5. <https://la-strada.org.ua/>
6. <https://www.education-ni.gov.uk/publications/addressing-bullying-schools-act-northern-ireland-2016>
7. <https://www.prevnet.ca/>
8. <https://zmina.info/news/bilshe-45-studentiv-ok-stykalysya-iz-seksyzmom-ta-domagannyamy-v-vnz-opytuvannya/>
9. <https://rm.coe.int/cm-rec-2019-1-on-preventing-and-combating-sexism-ukr/1680968561>

Ярошенко О.В.,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Науковий керівник – канд. іст. наук, доц. Вороніна. М.С.

СПРОБИ ВИРІШЕННЯ «ЄВРЕЙСЬКОГО ПИТАННЯ» У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ В ЧАСИ ОЛЕКСАНДРА І (1801 – 1825 РОКИ)

У листопаді 1802 р. царем Олександром І (1801 – 1825) був започаткований «Особливий комітет з благоустрою євреїв». До нього увійшли два польських магнати Адам Чарторижський та Северин Потоцький, граф Валер'ян Зубов, міністр внутрішніх справ граф Кочубей, тільки не призначений міністром юстиції Державін. Активну участь в його роботі приймав також і Михайло Сперанський. До Комітету цар наказав залучити й єврейських депутатів від кагалів усіх губерній, й вони були направлені. Були запрошені й відомі єврейські діячі: Нота Ноткін, Абрам Перетц, Лейба Невахович, Мендель Сатановер та ін. Показово, що прихильники ліберальної течії в його межах вважали, що в єврейському питанні варто дотримуватися простого правила: як можна менше заборон, як можна більше свободи. Втім, були й інші настрої. Їх суть зводилася до того, що євреїв треба перевиховувати.

До кінця 1804 р. Комітет завершив свою роботу, підготувавши «Положення про євреїв», яке було затверджене 9 грудня. До нього був включений окремих параграф, відповідно до якого підтверджувались усі права євреїв на недоторканість їх власності, свою особливу віру та свободу общинної організації. Тобто кагальна організація була залишена без значних змін. Давалося право євреям-фабрикантам, купцям та ремісникам виїжджати за межі «смуги осілости» на якийсь час у справах.

У відповідності до статті 34-ої «Положення...» євреям, починаючи із січня 1807 р., не дозволялося утримувати у сільській місцевості «ніяких оренд, шинків, кабаків і постійних дворів» ні під власним, ні під чужим іменем, торгувати в них алкогольними напоями чи жити. Втім, насильницьке переселення єврейства було замінене програмою заохочення добровільного переселення. Передбачалося повернути євреїв до землеробства, виділивши малозаселені землі у Північному Причорномор'ї, Астраханській та Кавказькій губерніях. На нових місцях переселенці звільнялися від податків на 10 років, отримували від держави позику, яку повертати могли почати теж через 10 років. Євреї отримували право придбати землю в своє приватне володіння без кріпосних селян на ній, однак з правом використовувати найманих робітників-християн. Поряд з цим Комітет запровадив і ряд обмежувальних заходів щодо євреїв: було обмежено використання івриту в документах; до євреїв висувалися додаткові вимоги при обранні їх на посади в містах: обраними могли бути ті євреї, котрі носили німецький чи російський одяг, могли читати і писати російською, польською чи німецькою мовами.

Ідеї «Положення...» були реалізовані тільки в певній частині, що зумовлювалося тим, що в Російську імперію зовсім скоро прийшли нелегкі часи, пов'язані із назріванням війни з Наполеоном. Створений ним в Парижі Сінедріон з єврейських депутатів, метою якого було налагодження зав'язків з євреями в інших країнах, змусили Олександра I вже у 1806 р. дати наказ створити новий Комітет, який мав переглянути «Положення...» в бік його пом'якшення. Імператор не міг допустити, що в такій складній міжнародній ситуації російський уряд буде звинувачений в утисках щодо єврейського населення імперії. Та й внутрішні труднощі не давали можливості реалізувати задумані перетворення, особливо в пункті про виселення євреїв з села. У 1807 р. було видано наказ: «дозволити всім єврейським громадам... обрати депутатів та представників і передати за їх посередництва... відомості про спосіб, який вони самі визнають найбільш зручним для більш успішного виконання заходів, що викладені в Положенні 9 грудня 1804 р.». Більшість депутатів висловилися за відтермінування виселення на значний час. І наприкінці 1808 р. імператор розпорядився призупинити статтю, що забороняла євреям оренду та винні промисли й передбачала їх виселення з села. Початок війни з Наполеоном і зовсім відкинув ідею виселення на задній план і до кінця свого перебування на престолі він до них вже не повертався. Однак спроби обмежити оренду робились. Зокрема, «Уставом 1817 р. про питні податки у великоросійських губерніях» євреям було заборонено займатися там винокурінням. Далі ці заходи були

призупинені потоком звернень від кагалів. Тож, боротьба з винними промислами шляхом виселення євреїв з села за весь час царювання Олександра I з місця так і не зрушила.

На початку 1820-х років насильницькі заходи щодо євреїв посилювалися. У відповідь на швидкий розвиток секти суботників у Воронежській, Самарській, Тульській та ряді інших губерній, було прийнято заходи щодо більш жорсткого дотримання «смуги осілости». У 1824 р. Олександр I під час поїздки Уральським хребтом помітив на гірничих заводах значну кількість євреїв, які займалися тайною закупівлею дорогоцінних металів, що наносило значну шкоду державній скарбниці. Було видано наказ, який забороняв допускати євреїв на гірничі підприємства як державні, так і приватні. Підривала скарбницю й контрабандна торгівля на протязі всієї лінії західного кордону Російської імперії, провезення товарів поза митним контролем у обидва боки. Губернатори доповідали що цим займаються євреї, які заселяють прикордонний регіон досить щільно. Тож, 1816 р. було розпорядження по Волинській губернії повністю виселити євреїв на 50 верст від кордону протягом трьох тижнів. Проте цей процес розтягся на п'ять років, й то досягти повного очищення від єврейського населення цих територій не вдалося. А з 1821 р. новий губернатор дозволив євреям повернутися на свої місця. У 1825 р. з'явилась постанова, згідно з якою виселенню підлягали лише ті євреї, які не були приписані до місцевих кагалів, чи не мав тут нерухомості. Однак і цей захід втілювався непослідовно.

Отже, за чверть століття перебування на троні, Олександр I так ніколи й не сконцентрував увагу на єврейському питанні й не зумів знайти та реалізувати послідовні й вигідні для всіх сторін заходи.

Mykola Yasenev

State Biotechnological University

Supervisor – dr. of Sociological Sciences, associate prof. Iryna Nechitailo

STRUCTURAL TRANSFORMATION OF MODERN SOCIETY: PROBLEMS AND DIRECTIONS

Currently, the issues of structural transformation of society are relevant due to radical changes in political, economic, educational and other areas. Social structure is a set of interconnected and interacting social communities and groups, social institutions, social statuses and relations between them. All elements of the social structure interact as a whole [2].

Modern processes of transformation in society can be described as the search for a qualitatively different, new way of development. But it takes some time to reach a new state of equilibrium. The deeper the crisis in society, the stronger the fluctuations among different segments of the population, so more time is needed to achieve stability.

To fully understand the peculiarities of the changes that are taking place, it is necessary to compare the current state of society with the previous, Soviet. The structure of Soviet society allowed only one single ideology, one form of ownership.

There was a rigid command-and-control system of governing the state and the life of each person. It was believed that society was divided into three main classes: workers, peasants and the intelligentsia. But this division was purely formal. In fact, in the social structure there was a deep gap between the ruling elite and "ordinary people". There were processes of self-reproduction of elites, which made the system closed and rigid. The main part of society was alienated from power, effective levers of influence on social processes [1, p. 74].

An important feature of modern society is the ability of each individual, firstly, to be the subject of power relations with the state, and secondly, to move vertically and horizontally in the social hierarchy. At the same time, the change of social status is accompanied by processes of marginalization, unfortunately, the process of changing the socio-economic status is often accompanied by the transition to the lower strata of the population [1, p. 75]. In this case, an important role in society should be played by the middle class, which is the basis of society and is the driving force of society. Unfortunately, the middle class is currently unformed in Ukraine. The middle classes of Western society make up almost 80% of the population, which is a stabilizing force and, due to its high prestige, performs tasks related to socio-economic progress. In Ukrainian society, its formation is not yet complete for economic, social and other reasons [1, p. 76].

An important direction of transformational change is also the formation of the labor market, increasing the prestige of education, strengthening the role of the cultural factor in the formation of high-status groups, a significant role in this process belongs to the intelligentsia. Social adaptation and state policy should contribute to the formation of an influential layer of intellectuals. The main task of state structures engaged in social work should be the development of mechanisms that help groups of intellectuals in social and psychological adaptation [3, p. 130].

In conclusion, it should be noted that in Ukrainian society the process of transformation occurs spontaneously and inconsistently. At the same time, there are already some signs of a gradual entry into a qualitatively new level of functioning.

References

1. Глушкова Л.В. Особливості змін структури українського суспільства у глобалізаційному процесі. Альманах «ГРАНІ». 2016. №4 (132). С. 74–77.
2. Соціальна структура суспільства [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/anorh>.
3. Філіпов В., Салій І. Трансформаційні процеси і зміни сучасного суспільства та їхній вплив на соціальну активність соціуму. Питання психології. 2019. № 2 (52). С. 127–134.

З М І С Т

1	<i>Алексієнко В., Ткаченко В.М., Козуб К.І.</i> КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ-ТЕХНОЛОГІВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	4
2	<i>Ананьєва М., Гайдусь А.Ю.</i> ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ	5
3	<i>Акініна Т.А., Салпа А.М., Спінова А.О.</i> СТРУКТУРА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА	7
4	<i>Афоніна І., Черненко Ю.Ю.</i> ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ	9
5	<i>Балаболка К., Ліницька І.В.</i> НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ У ВИХОВАННІ ДУХОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ	11
6	<i>Білецька М., Приходько Т.М.</i> СОЦІО-КУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ ІНДИМУЗИКИ	13
7	<i>Біліченко І., Микитюк С.О.</i> РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УСРР 1922 РОКУ	15
8	<i>Білявцева Д.</i> ПОЛІТОЛОГІЯ ЯК НАУКА	17
9	<i>Болдарев В.</i> ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	20
10	<i>Бондаренко А., Лемешева Н.А.</i> ГУМАНІТАРНІ НАУКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ	21
11	<i>Борисенко Д.</i> ВНЕСОК БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	23
12	<i>Буданова Є.О., Немцова Т.Є.</i> ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК СУЧАСНА ОСВІТНЯ ТЕХНОЛОГІЯ	24
13	<i>Ващенко М., Бондаренко О.М.</i> ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНОГО ЗВО ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	26
14	<i>Веливецька К., Власенко Л.Л.</i> ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ У КОЛЕДЖІ	28
15	<i>Власюк Д., Микитюк С.О.</i> ФОРМУВАННЯ НОВОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ	30
16	<i>Водяницька Л., Місостов Т.Ю.</i> ЖІНКИ – ВІЙСЬКОВІ В ІЗРАЇЛІ АБО СМЕРТНИЦІ МУСУЛЬМАНКИ. ВИКОРИСТАННЯ ЖІНОК У АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКОМУ ПРОТИСТОЯННІ	32
17	<i>Воробйова М., Нечитайло Ю.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ЧУТЛИВОСТІ У МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ ЧЕРЕЗ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ	34

18	<i>Воронін І., Гончарова О.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УСРР У ПЕРІОД ПЕРЕХОДУ ДО ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ	36
19	<i>Гресько Л., Фірсова Л.</i> ПРОБЛЕМА ЯКОСТІ ОСВІТИ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19 ОЧИМА СТУДЕНТІВ	38
20	<i>Гузенко Д.Д., Короткоручко А.Г.</i> ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ	39
21	<i>Давидов Д.В., Таранцова Т.В.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА	41
22	<i>Дворянова М.</i> ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИН	42
23	<i>Дмитренко Ю., Гончарова О.С.</i> ЛІТЕРАТУРНЕ ТА ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ МІСТА ХАРКОВА 1920-Х РОКІВ: ІСТОРИОГРАФІЯ ПИТАННЯ	45
24	<i>Доброва С.,</i> ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОСВІТНЮ СИСТЕМУ УКРАЇНИ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ	47
25	<i>Донцов Д., Міносян А.С.</i> ІНОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНОГО ЗВО	49
26	<i>Єна Л.А., Ковальчук В.В.</i> КОНФЛІКТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА	50
27	<i>Житеньов М. О.</i> КОНКУРЕНТНА БОРОТЬБА ЗА ВЛАДУ ЯК ОСНОВА ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	52
28	<i>Жуков В., Гончарова О.С.</i> ЕТНІЧНІ КОРДОНИ І ТЕРИТОРІАЛЬНО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПОДІЛ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХХ СТ	54
29	<i>Защук В.В., Коробкова Т.М.</i> ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКА ПОЛІЦІЇ	56
30	<i>Заяц Б.С.</i> РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНО-ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ДЛЯ СУЧАСНОГО СТУДЕНТСТВА	58
31	<i>Іванова К.Г.</i> ДУХОВНО-МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОГО МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА	59
32	<i>Ігошин А.Л.</i> У ПОШУКАХ ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	61
33	<i>Ільченко Б.І., Задорожна В.І.</i> ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ – НАГАЛЬНА ПОТРЕБА СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	62
34	<i>Йотка А.О.</i> ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	64
35	<i>Кабашиний А.О.</i> ТЕОРЕТИЧНА РЕФЛЕКСІЯ НА ПРОБЛЕМАТИКУ СОЦІАЛЬНОЇ НЕРІВНОСТІ	66
36	<i>Калюженний М.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ	68

37	<i>Карпенко В.Р.</i> КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	70
38	<i>Каськова К.О., Немцова І.В.</i> СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РІВНЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	72
39	<i>Кіреєва А.О.</i> КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК НЕОБХІДНИЙ НАВИК МАЙБУТНЬОГО ЮРИСТА	74
40	<i>Климовська А.</i> КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНОГО ПОРОЗУМІННЯ В ЦИФРОВУ ДОБУ	75
41	<i>Климюк А.В., Хомюк Н.В.</i> ПРОБЛЕМНІ СИТУАЦІЇ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	77
42	<i>Колодочко П.С.</i> БІОЕТИКА ТА ГУМАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬСТВА	80
43	<i>Конін О.М.</i> ФІЛОСОФІЯ В ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО ФІНАНСИСТА	81
44	<i>Косточка О.Д., Зуб.Н.М., Гарньє Г.О.</i> ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТЕХНІЧНОГО ЗФПО	82
45	<i>Кривцова Д.І., Сасімова І.А.</i> ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА - СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ	83
46	<i>Кузнєцова А. В., Гончарова О.</i> МАНУФАКТУРНЕ ВИРОБНИЦТВО ПОРЦЕЛЯНИ В КОРЦІ У КІНЦІ ХVІІІ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ	85
47	<i>Лебідь В.</i> ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ФАХІВЦЯ	87
48	<i>Левченко М. Д.</i> SOFT SKILLS КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	89
49	<i>Лихоліт А. Р., Абрамова Т. С.</i> ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ЧИННИК ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	91
50	<i>Лозова Д.О.</i> ПРИНЦИП ПРОПОРЦІЙНОСТІ ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	93
51	<i>Малініна Є.</i> РОЛЬ МОЛОДІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ЗДІЙСНЕННІ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ	96
52	<i>Малініна Є.</i> ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ	98
53	<i>Малініна К.</i> ПРОБЛЕМИ ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ ЄС	100
54	<i>Малініна К.</i> ПРОБЛЕМА МЕТОДОЛОГІЇ ПЕДАГОГІКИ	103
55	<i>Махомєт Д., Кутья О.</i> ІНОЗЕМНА МОВА - НЕОБХІДНІСТЬ В СУЧАСНОМУ СВІТІ	104
56	<i>Мельніченко Б.В.</i> ПРАВА ЛЮДИНИ В АНТИЧНОСТІ	106
57	<i>Моголівець А.С.</i> ФОЛЬКЛОРНЕ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	108

58	<i>Момот Г.</i> ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ЯК ЗАПОРУКА МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ	110
59	<i>Мороз Д. Р., Єрко Г. І.</i> ВИКОРИСТАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	113
60	<i>Муравльова М.С.</i> ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРЯМОЖНОСТІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ	115
61	<i>Некоз Г.Г., Чекуров П.О.</i> ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА	117
62	<i>Новохацька Ю. В., Гончарова О.</i> ВІДБУДОВА ЖИТЛОВОГО ФОНДУ СЕЛА У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1945-1953 РР.)	119
63	<i>Омельченко Р.С.</i> КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ	121
64	<i>Пензєва Є.В.</i> COVID-19 ЯК ПСИХОЛОГІЧНИЙ БАР'ЄР ДЛЯ ПЕРШОКУРСНИКА	123
65	<i>Понеділок Б.</i> ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ОСВІТИ В ТЕХНІЧНИХ ЗВО	124
66	<i>Притуленко М.І.</i> ПРОБЛЕМА ЗІТКНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ І ВЛАДИ В РОМАНІ МИХАЙЛА БУЛГАКОВА «МАЙСТЕР І МАРГАРИТА	127
67	<i>Proskurnya M.V.</i> THE GENDER ASPECT OF SOCIAL TRANSFORMATIONS	129
68	<i>Рашевська Н. В.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ВНЗ ТЕХНІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ	131
69	<i>Рашевська Н.В.</i> ДУХОВНО-МОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ	133
70	<i>Решетіло Ю.В., Бабай Л.В.</i> МОВНИЙ ЕТИКЕТ УКРАЇНЦІВ: ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНІСТЬ	135
71	<i>Романенко А.В., Вороніна. М.С.</i> ПЕРЕДУМОВИ ЗАПОЧАТКУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ДУМИ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	137
72	<i>Рудь К.</i> ВЛИЯНИЕ ТРАДИЦИЙ НА ВЫБОР ПРОФЕСИИ: ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ	139
73	<i>Самсонова А.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	141
74	<i>Сапелкіна Г.О.</i> ХАРАСМЕНТ ЯК ПРОЯВ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ У СФЕРІ ОСВІТИ	143
75	<i>Сидоренко Є.</i> ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВІЙНИ: НЕБЕЗПЕКА ТА ПРОТИДІЯ	145
76	<i>Соловійова А.О.</i> ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В ОСНОВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: КОНЦЕПЦІЇ ТА СТРАТЕГІЇ	146

77	<i>Стружко С.О.</i> ФЕНОМЕН ПОЛІТИКИ В ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ СУЧАСНОСТІ	148
78	<i>Тимиргалієва О. О., Боярчук С. І.</i> ЗБАГАЧЕННЯ ЛЕКСИКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДНИХ ІГОР	150
79	<i>Титаренко М.В.</i> РОЛЬ РАБСТВА ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ	152
80	<i>Тоберт М. Ю.</i> ФІЛОСОФІЯ СПІЛКУВАННЯ: ФЕНОМЕН МОВИ ТА ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНОСТІ	154
81	<i>Устименко І.В., Ткаченко В.М., Козуб К.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	156
82	<i>Федоренко С.</i> ОБРАЗ ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ЖІНКА-МАТИ, ЖІНКА-ВОЇН, ЖІНКА-БЕРЕГІНЯ	157
83	<i>Холод О. О.</i> ДИСЦИПЛІНА “ПРАВНИЧА ЛОГІКА” ЯК ФУНДАМЕНТ МИСЛЕНЕВОЇ КУЛЬТУРИ ЮРИСТІВ	159
84	<i>Холодова Д.О., Башикір О.І.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ	161
85	<i>Хоминська Т.</i> ГЕНДЕРНИЙ КОМПОНЕНТ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	162
86	<i>Хомицька Д.</i> СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАЛЬНІСТЬ – НОВІ ВИКЛИКИ	165
87	<i>Чалий А.Є., Тютюко С.М.</i> ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ПРЕЗЕНТАЦІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ОРГАНІЧНОЇ ХІМІЇ	166
88	<i>Чаплиціна А.О.</i> ПАТРІОТИЗМ У РОЗУМІННІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	168
89	<i>Черемісін Д.</i> МОДЕЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ НАУКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	169
90	<i>Чуб С.</i> ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН	171
91	<i>Швачка С.О.</i> ПРИРОДА ТА СУТНІСТЬ МОВИ. УКРАЇНСЬКА МОВА В ЗАКОНОДАВСТВІ	172
92	<i>Шуляр О.</i> МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ	174
93	<i>Щербакова П.М., Бережна Н.Г.</i> БУЛІНГ ТА СЕКСИЗМ В ОСВІТІ	175
94	<i>Ярошенко О.В., Вороніна М.С.</i> СПРОБИ ВИРІШЕННЯ «ЄВРЕЙСЬКОГО ПИТАННЯ» У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ В ЧАСИ ОЛЕКСАНДРА І (1801 – 1825 РОКИ)	177
95	<i>Mykola Yasenev</i> STRUCTURAL TRANSFORMATION OF MODERN SOCIETY: PROBLEMS AND DIRECTIONS	179

Матеріали VII Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції студентів і молодих учених

Головна редакторка

Моїсеєва Н.І.

Члени оргкомітету

Омельченко Г.Ю.
Данченко І.О.

Матеріали публікуються в авторському варіанті без редагування

Підписано до друку 18.11.2021
Гарнітура Time New Roman. Папір офсетний